LUCIA DEMETRIUS

fericita călătorie

nuvele

EDITURA
CARTEA
ROMÂNEASCĂ

LUCIA DEMETRIUS

FERICITA CĂLĂTORIE

– nuvele –

Versiunea digitală 1.0 – februarie 2025

Realizată după volumul apărut la Editura Cartea Românească,
Bucureşti, 1979

Coperta: Adrian Ionescu

VOCAŢIA JERTFEI

După ce Radu pleca la spitalul din comuna învecinată, Lilica la şcoală şi Leana la piaţă, Marta respira uşurată. Putea să se învârtească în voie prin apartament, să controleze dacă praful fusese bine şters, să pună la loc în dulap hainele pe care le îmbrăcase Radu în ajun şi rochiile ei (de dulap Leana n-avea voie să se apropie, ordinea de acolo numai ea o ştia, mâini străine nu îngăduia în albiturile printre care pusese săculeţe de levănţică, printre rochiile şi costumele aşezate după preţuirea pe care le-o acorda), să se controleze în amănunt în oglindă, să-i zâmbească cu zâmbetul ei frumos, care îi descoperea dinţii mici şi albi, să facă o gamă la pian şi să-şi încerce glasul. Era limpede, sonor, urca uşor, fără efort şi îi dădea totdeauna o bună dispoziţie pe care numai întoarcerea lui Radu acasă izbutea s-o strice. Aproape întotdeauna ridica de pe masa de toaletă fotografia înrămată, în care ea, mireasă, aşezată într-un fotoliu, era înconjurată de braţul lui Radu, aşezat pe un scaun mai înalt. Doamne, ce mireasă frumoasă fusese! Câtă tinereţe, câtă suavitate pe faţa ei îngerească, ce trup subţirel, ca un lujer de floare, ce păr, ca o boare de aur! Rochia şi-o desenase singură şi voalul şi-l aranjase ea, ca o aureolă în jurul cununei de lămâiţă. Fotografia asta stătuse luni de zile în vitrina fotografului celui mai mare din oraş, iar a ei, singură, cu voalul subţire lăsat peste obraz şi lăsând să se ghicească ochii clari, mari, albaştri şi un început de zâmbet inocent, rămăsese în acea vitrină un an încheiat. Altele se schimbau în jurul ei, de mica zână fotograful nu se îndura să-şi despodobească vitrina. „Regina visurilor, Mab", spusese naşul lor, colonelul Cristea. Şi, uite, Radu avea de pe atunci un început de chelie şi zâmbetul ăsta fericit îi descoperea dinţii prea mari. De ce l-a luat? se întreba de fiecare dată Marta. „Le-a plăcut părinţilor mei." „Un doctor bun şi un om cumsecade. Doisprezece ani diferenţă între voi nu e mult. Şi eu sunt mai în vârstă decât maică-ta cu zece ani, şi totdeauna am fost fericiţi." Pentru tata, funcţionar de poştă, un medic era o partidă grozavă. „Am să fiu mutat în oraş, vom trăi într-o societate de intelectuali, am să-ţi iau şi un profesor de canto, dacă îţi face plăcere, nu ca să devii cântăreaţă, dar ca să-ţi poţi da concursul la festivaluri de binefacere, să te admire toată lumea, să nu te păstrez numai pentru mine." În oraş nu fusese mutat, venise războiul, fusese medic pe front, o lăsase singură, însărcinată, se întorsese când fetiţa avea aproape patru ani. Venise şi mai chel, şi mai slab, cu reumatism şi cu dinţii expulzaţi din gingii. Şi azi lucra la spitalul acela de lângă oraş, făcea drumul cu autobuzul, venea obosit, se văita de dureri de picioare şi se culca devreme. Casa şi mobila cu care o înzestraseră părinţii ei rămăseseră la fel, Radu nu câştiga mult şi nu mai cumpărase din banii lui nimic nou. Singurul

avut cu care venise în apartamentul ei erau două solniţe de argint şi un covoraş persan de pus lângă pat. Era fecior de general, casa lui părintească fusese plină de lucruri frumoase, dar lui îi păruse drept să le lase surorii lui mai mari, încă nemăritată, o lungană osoasă, cu părul rar, cu ochii mici sub sprâncenele coborâte, care poate n-avea să se mai mărite niciodată. Alţi medici aveau cabinete particulare în oraş, chiar dacă lucrau la vreun spital, făceau avere, dădeau petreceri. Radu nu-şi deschidea cabinet, n-avea putere să mai lucreze şi acasă când se întorcea frânt de la ţară cu autobuzul, şi se duceau rar în vizite, ca să nu fie obligaţi să cheme şi ei oaspeţi. Salariul lui ajungea greu la trei persoane şi o femeie de serviciu. Radu nu suferea de singurătate, era fericit s-o aibă pe ea alături, îl chinuia un singur lucru, că nu putea s-o ajute şi pe sora lui, Anişoara, care n-avea nicio meserie începuse să dea odăi cu chirie în casa părintească sau lecţii de franceză şi engleză prin vecini.

„De ce l-am luat? se întreba iar şi iar Marta, trecând cu cârpa pe clapele pianului şi pe luciul lui negru. Lecţii de canto n-am mai luat niciodată, la serate n-am mai dansat, sunt încă frumoasă, dar mă văd atât de puţini oameni, nu şi-a ţinut nicio făgăduială, s-a dus la război. N-a pornit el războiul, e drept, dar dacă era mai abil rămânea doctor în spatele frontului, rămânea chiar aici, în oraş, cum au rămas doctorul Dumitraşcu sau doctorul Spânu, şi nu se întorcea împodobit cu reumatismul ăsta şi cu decalcifierea, care îl fac neom. Mă iubeşte, ştiu, o iubeşte şi pe fetiţă, dar la ce bun dacă eu nu-l iubesc deloc? Şi o mai iubeşte şi pe Anişoara, pe sluta aia pedantă, care ne vine de două ori pe săptămână la masă, piguleşte în mâncare de parcă aş fi pus ace în ea, vorbeşte în vârful buzelor şi-mi spune despre Radu: «Trebuie să-l îmbraci mai gros! Mama îi făcea zilnic compot. Lui îi plac mai mult liedurile decât romanţele. I se gătea după o carte de bucate germană, am să ţi-o aduc. Ah! am uitat că tu nu cunoşti limba germană. Ar trebui s-o înveţi, măcar pentru frumuseţea lui Heine.»

Când eram în liceu, îmi visam altfel de bărbat, se gândea Marta. Intelectual, fireşte, dar şi sportiv, iubitor de viaţă, de mişcare, de dans, de excursii, un bărbat tânăr şi vesel. Mă gândeam cât îl voi iubi. Mi se părea, credeam că numai apropierea lui are să mă schimbe în lumină şi fericire. Asta se întâmplă numai în literatură? Nu! Am văzut colege de ale mele îndrăgostite până peste cap, Silvia Negoescu îl iubeşte pe Tiberiu al ei după cinci ani de căsnicie ca o nebună. Dacă aş fi măritată eu cu Tiberiu, l-aş iubi mai mult decât acum pe Radu? Deloc, e scund, prea blond, prea decolorat. O fi pe gustul Silviei, nu e şi pe al meu. Nici nu e atât de atent cu Silvia cum e Radu cu mine, o şi repede câteodată. Radu nu mă scoate în lume pentru că nu-i îngăduie nici sănătatea, nici punga, dar e politicos, mulţumeşte pentru

fiecare lucru pe care îl faci pentru el sau pentru copil de parcă i-ai fi dat o comoară, nu mi-a spus în viaţa lui o grosolănie, când se culcă (şi tare se mai culcă devreme), din fundul patului se uită la mine cum mă pieptăn sau cum cos ceva pentru fetiţă, şi nu se mai satură admirându-mi frumuseţea. Şi, uite, nu-l iubesc. Am douăzeci şi cinci de ani, aş putea de acum înainte... Divorţul nu e nici o ruşine, nici o crimă. Aş lua fetiţa cu mine, bineînţeles, n-am s-o las doar pe mâini străine. Dacă aş găsi bărbatul pe care să-l iubesc şi să mă iubească. N-are niciun rost să divorţez înainte, cum să mă descurc singură? Să mă întorc la părinţi? S-au mutat într-o casă mai mică, nici nu mi-ar încăpea mobila, că doar mobila e a mea, zestrea mea, nu i-aş lăsa-o lui Radu. El se poate întoarce oricând la Anişoara, acolo e casa plină de boarfe, dar eu aici, cu fetiţa, din ce să trăim? Să intru undeva funcţionară, pentru că am bacalaureatul, ştiu bine franţuzeşte, am fost talentată şi la matematici... să fac un curs de contabilitate... Nu, mi-e frică de singurătate. Să se ivească întâi bărbatul potrivit, sunt tânără, am tot timpul să-mi iasă unul în cale."

Leana se întorcea de la plată. Nu găsise mai nimic. Anul ăsta de secetă golise pieţele, prăvăliile, depozitele. Cu ce să-i faci compot lui Radu, când ai zahăr puţin, cât nu ajunge nici pentru Lilica? Cu ce să hrăneşti un copil care trebuie să crească? Marta nu mai mănâncă ea aproape nimic ca să aibă ce le pune pe masă bărbatului şi fetiţei.

— Marto! Marto dragă, dar tu? strigă Radu când vede cât le pune lor în farfurie şi nimicul pe care şi-l opreşte ei.

— Mie îmi ajunge, şi aşa am tendinţa să mă îngraş, minte ea, şi simte o mare satisfacţie: Radu o admiră, Radu e recunoscător, Radu vede jertfa ei. Dacă nu poate ea iubi – cel puţin să fie iubită, să fie respectată, să fie o pildă de sacrificiu, de abnegaţie, de nobleţe pentru alţii. O mică zeitate care dăruie şi se dăruie.

Azi, bunăoară, vine Anişoara la masă. Ce se poate face cu trei fire de fasole, câteva pere şi o mână de mălai? A născocit ea o budincă de pere cu mălai şi glucoză, o supă de fasole bătută cu iaurt (s-a găsit iaurt!) şi a pus o masă care străluceşte de albeaţa feţei şi a şervetelor, de cristalele primite la nuntă, de argintăria pe care le-a dăruit-o naşul lor, colonelul Cristea.

Anişoara mănâncă tot în vârful buzelor, parcă ar mânca gunoi, dar primeşte să fie servită şi a doua, şi a treia oară, iar Radu e entuziasmat de priceperea ei şi de gustul bucatelor. Lilica mănâncă orice, nu e un copil năzuros. Marta abia a gustat ceva, e mulţumită, a izbutit şi azi să-i fie recunoscute meritele, talentele, sârgul, să-i hrănească pe toţi afară de ea, şi lucrul ăsta să fie apreciat.

— Eu mă mir că mai puteţi ţine o femeie de serviciu permanentă, spune cu vocea ei egală, care nu exprimă nimic, Anişoara. În casele în care dau eu

lecţii de franceză şi engleză (numai cuvintele astea, „franceză şi engleză", au fost ceva mai accentuate, mai puse în valoare), doamnele au renunţat la servitoare. Chiar cele care lucrează şi ele în afară, profesoarele, funcţionarele, şi adaugă venitul lor la bugetul casei. Altfel, bieţii bărbaţi nu mai răzbesc. Nici eu n-am femeie de serviciu.

— Dar, dragă Anişoaro, tu nu faci gospodărie, tu mănânci la pensiune şi trăieşti într-o singură odaie, în dormitor, rosteşte dulce, dulce de tot Marta, şi zâmbeşte arătându-şi dinţii strălucitori.

— Mi-a mai rămas şi salonul, protestează fără să ridice glasul Anişoara.

— Ştiu, dar nu intri în salon, e pus sub huse şi nu primeşti în el. Eu te înţeleg foarte bine, nu-ţi mai trebuie musafiri când vii obosită de la lecţii. Noi suntem trei, şi ne mai intră câte cineva în casă.

Radu se uită de la una la cealaltă, parcă amândouă au dreptate şi parcă, totuşi, nu se înţeleg. Nu, Marta are dreptate, ei sunt o familie întreagă. Şi doar Marta, cu toate că are femeie la toate, e în fiecare zi în bucătărie şi ţine o ordine fără pereche în casă. Şi uite ce drăgălaş îi zâmbeşte Anişoarei, ce fermecătoare e chiar când i se spune ceva neplăcut. Anişoara a părut că-i face o mustrare pe ocolite, dar e obosită, sărmana, ea, fată de general, dă lecţii şi nu se poate odihni noaptea de zgomotul chiriaşilor ăstora cărora le-a închiriat fosta sufragerie, biroul tatii şi dormitorul părintesc. Ce mult le iubeşte pe amândouă şi cum ar vrea să le vadă fericite! Ce să facă pentru ele mai mult decât face? Îşi dă tot salariul în casă şi pe Anişoara o pofteşte la masă de câte ori se poate. I-a găsit şi elevi printre pacienţii lui, şi chiriaşi printre medici, sigur că vor fi civilizaţi şi nu vor strica mobila. Dar uite că unul s-a însurat şi a pus stăpânire pe bucătărie, altul pune radioul până noaptea târziu, al treilea primeşte seara o paţachină care face duş în baia vecină cu dormitorul Anişoarei, pe la 12 noaptea. Şi încă e bine şi aşa, că dacă aşteptau să-i bage statul chiriaşi în spaţiul prea mare pentru ea singură, cine ştie cu cine se alegea şi ce-ar mai fi pătimit.

— Pentru că vorbim de salon, spune monoton şi ursuz Anişoara, mi-e frică să nu mi-l ia. Ieri, în lipsa mea, a fost un tip oficial cu o femeie cu un copil în braţe şi unul de mână şi au cerut să vadă casa. Probabil că m-a pârât cineva, o fi spus că salonul stă gol. Dar doamna Grecu, nevasta doctorului, i-a descurajat, le-a povestit că e igrasios, întunecat, că ar trebui să dea tencuiala jos ca să se usuce peretele şi să-l tencuiască din nou. De arătat n-a putut să-l arate, cheia e la mine, dar l-a descris în aşa fel, încât ăleia i-a trecut pofta să-l mai şi vadă.

— Ce drăguţ din partea ei!

— Eh, drăguţ! A vorbit aşa, ca să nu mai aibă şi pe alţii în bucătărie. O femeie cu doi copii îl mai trebuia ei, când şi eu o încurc dacă intru să-mi fac

un ceai de tei. A pus stăpânire pe oale, pe ibrice, pe tigăi, pe tot ce-a avut mama.

Marta se gândeşte ce bine i-ar fi prins ei acum ibricele alea, când în prăvălii nu se găsesc, ce bine ar fi făcut Radu să le aducă aici de vreme ce Anişoara n-are nevoie de vase şi n-ar şti ce să facă cu ele, dar o mângâie pe cumnata ei pe braţul lung şi slab şi murmură alintător:

— Nu trebuie să te enervezi, draga mea. Dacă ai nevoie de ceva, de vase sau de cazane de fiert rufe, îţi împrumut eu oricând.

— Rufele le ia spălătoreasa acasă.

— Foarte bine. Dar poţi să le aduci aici, să le spele Leana, cruţi o cheltuială.

Radu îi mulţumeşte din ochi. Ce bună, ce bună e Marta!

Marta se gândeşte că a scăpat cuvântul, că Anişoara ar putea s-o ia în serios şi să-şi aducă aici cine ştie câte cearşafuri şi prosoape care cer săpun, nu glumă, şi săpunul e rar şi scump. Dar Radu pare încântat, îi sărută mâna, o mângâie pe păr, sigur că în clipa asta o socoteşte cea mai serviabilă femeie din lume, cea mai de preţ nevastă. Nemulţumirea Martei se amestecă cu încântare. Şi, Doamne, urâţi sunt amândoi, el cu capul lui lucios, cu dinţii care-i scapă printre buze, cu ochii ăştia care parcă au să-i curgă din orbite şiroaie pe obraz de lung ce se uită la ea, Anişoara, cu faţa ei osoasă, cu mâinile ciolănoase, cu sprâncenele dese coborâte peste pleoape, cu picioarele ei mari ca de ordonanţă.

— Leana are o leafă destul de mare, mai spune Anişoara, şi cade adânc pe gânduri.

— O merită, răspunde senin Marta, e harnică. Ţin foarte mult la ea, pentru că e cinstită. Face bine tot ce face, ai să vezi ce bine are să-ţi spele!

Şi Marta zâmbeşte iar ademenitor, dar Radu a aţipit, nu-i mai poate aprecia amabilitatea şi zâmbetul, iar Anişoara îşi priveşte picioarele întinse înainte, de parcă azi ar descoperi că le are.

Lilica vine să-i împletească maică-sa codiţele. Se uită cu coada ochiului la mătuşa asta, care nu-i aduce niciodată nimic, n-o mângâie, n-o ia pe genunchi aşa cum fac toţi musafirii şi cum fac mereu părinţii ei. Când intră Anişoara în casă, Lilica nu ştie în ce ungher mai îndepărtat să se joace, la masă cum să sfârşească mai repede mâncarea, după-amiază, dacă Anişoara stă mai mult, cum să se strecoare nevăzută în curte, chiar dacă e noroi.

Acum Marta îi pune moaţe mari în codiţe şi o roagă:

— Haide, Lilico, ia cântă-i un cântec mătuşii Anişoara.

Fetiţa se uită încruntată, oricât îi place ei să cânte în faţa oaspeţilor şi s-o laude, mătuşii ăsteia urâte nu i-ar cânta niciodată.

— Lasă copilul, nu-l face măscărici. Părinţii noştri nu ne-au pus niciodată să dăm spectacole în faţa străinilor, de asta am crescut sobri şi serioşi.

„Sobră ca tine n-aş vrea să fie fata mea, se gândeşte Marta, ea o să-mi semene mie, are să ştie să zâmbească, să râdă, să cânte."

Lilica e cumplit de jignită, nu ştie ce înseamnă măscărici, dar e o vorbă de ocară şi cu toate că n-ar fi cântat pentru nimic în lume, ar fi vrut ca mătuşa s-o roage. Radu moţăie mai departe în fotoliul lui.

— Lecţiile pentru mâine ţi le-ai făcut? întreabă aspru Anişoara.

Lilica nu răspunde, se întoarce cu spatele la ea. Ce-i treaba ei? Asta e treaba mamei.

— Nu prea are ce lecţii să-şi facă, spune Marta blajin, cu mâna pe capul fetiţei. Ce se învaţă în clasa întâia primară, ştie ea de acasă, demult. Ca să umple o tăbliţă cu silabe nu-i ia mai mult de zece minute. Să socotească a învăţat-o Radu de anul trecut. Du-te să te joci, Lilico. Vrei un ceai de tei, Anişoaro?

— Mai târziu, când s-o trezi Radu. Să ne dăm iluzia că ne bem ceaiul la 5, ca altădată, la părinţi.

Va să zică, are de gând să stea până la 5, poate până seara. Şi Marta trebuie să găsească distracţii pentru ea, care nu se distrează niciodată. Dacă cel puţin ar adormi în scaun, ca frate-su. Dar de unde, stă ţeapănă, cu ochi critic, cu urechea la pândă, să mai poată corecta ceva, îndruma ceva, blama ceva. Dacă cel puţin ar iubi-o pe Lilica, ar mai fi de iertat. Oricum, bijuteriile generălesei şi casa părintească tot Lilicăi îi vor reveni, Anişoara n-are să se mai mărite, nici nu va avea copii, a trecut de patruzeci de ani. Sau, Doamne fereşte, cu lipsa asta de locuinţe după război şi bombardamente, cu exodul spre oraşe, te pomeneşti că se iveşte un escroc care s-o ia pentru casă, dar copii n-o să aibă. Şi dacă moare şi o moşteneşte escrocul? Imprudenţa lui Radu, care i-a lăsat ei tot ce le-a rămas de la părinţi. Eh, orice s-ar întâmpla, Anişoara e sora lui Radu, el îi e recunoscător când o vede purtându-se atât de cald cu ea, şi la recunoştinţa cuiva Marta nu poate renunţa.

În sfârşit, Radu se trezeşte. Marta face ceaiul de tei şi joacă toţi trei tabinet. Anişoara declară că e o pierdere de timp stupidă, că la părinţii ei n-a văzut aşa ceva, dar joacă perseverent şi e fericită când le câştigă câţiva lei. Marta o lasă să câştige, face mare haz că ea pierde mereu, şi joacă mecanic, se gândeşte la altceva. Are să se ivească odată în viaţa ei alt bărbat, unul care nu va adormi în fotoliu după masă, nu va avea o soră ca Anişoara, nu se va văita de dureri în picioare, nu va avea nevoie noaptea în pat de sticle cu apă fierbinte. Va fi tânăr, frumos, spiritual. O va lua de aici, nu, nu renunţă la apartament şi mobile, Radu va pleca de aici să locuiască în salonul generalului, lângă soră-sa (să vadă şi el ce înseamnă o gospodină ca lungana

asta), şi omul acela minunat, pe care ea îl va iubi, are să vină aici. Vor face şi călătorii lungi, iarna se vor duce la schi, pentru că acela nu va avea reumatism, şi vor dansa, vor dansa! Casa are să fie plină de lume. Ea are să ia lecţii de canto, nu e prea târziu. Radu a făgăduit, dar niciodată nu sunt bani pentru asta. Atunci vor fi şi bani. Nu doreşte neapărat ca bărbatul pe care îl va iubi să fie bogat, dar nu ştiu cum, nu-şi poate închipui decât bunăstare în viaţa ei viitoare.

Lunile trec, şi nu se întâmplă nimic. Apoi, în toiul iernii, Radu cade la pat, şi colegii lui medici îşi dau seama că nu e vorba de un reumatism banal, ci de unul care a prins încheieturile, deformează oasele, a atins aproape inima. Nu va mai putea lucra, trebuie scos la pensie. Pensia e mică după atât de puţini ani de lucru. Radu n-are încă patruzeci de ani şi a devenit un om la marginea şuvoiului vieţii, aruncat pe mal ca o scândură putredă, pe când fluviul merge mai departe, tumultuos.

Marta îşi dă seama că trebuie să schimbe ceva în organizarea de până acum a gospodăriei lor. Mai întâi trebuie să renunţe la Leana, să facă totul singură. Se vede pe sine, aşa cum o vede Radu, devotată, muncitoare, neobosită, şi nu-i displace această imagine a ei. Radu zace în cele mai curate, mai scrobite cearşafuri din lume (le admiră şi doctorii, şi prietenii care vin să-l vadă), doctoriile i se dau la timp, fetiţa străluceşte în uniforma ei zilnic călcată. În casă e o linişte de mormânt când Radu doarme, şi dacă, atunci când se trezeşte, o roagă să-i cânte ceva, Marta se aşază la pian şi cântă încet, cu vocea ei limpede şi sigură.

Două evenimente vin unul după altul s-o zguduie pe Marta: moartea părinţilor ei. Radu nu-i poate da niciun ajutor, Anişoara e ocupată, nici nu-i trece prin gând să alerge pentru oamenii aceia simpli, o ajută Silvia, bărbatul ei, să-i înmormânteze şi să lichideze mai nimicul rămas în urma lor. Tot ce-au avut s-a cheltuit cu înzestrarea Martei.

În faţa lui Radu îşi ascunde tristeţea, lacrimile. Aşa au rugat-o medicii lui. Îi plânge uneori pe înfundate în odaia Lilicăi, departe de dormitor, când fetiţa e la şcoală. Nu poartă doliu, ca să nu-l deprime pe Radu, poartă un halat alb de infirmieră.

Toate cunoştinţele recunosc că Marta e o nevastă excepţională, numai Anişoara, care vine tot de două ori pe săptămână la masă şi continuă să-şi aducă rufele la spălat, de parcă n-ar şti că Leana nu mai e şi spală Marta, nu admiră niciodată nimic, ba încă îşi mai bagă nasul lung în treburile casei.

— I-ar fi mai bine cu încă o pernă sub cap. Mama avea la căpătâi o lampă cu abajur de dantelă albă, dă o lumină foarte plăcută. Nu ţi-l pot aduce pentru că îmi trebuie mie, dar fă-i şi lui unu la fel, că tu doar ştii să faci

dantelă. Eu nu m-am ocupat niciodată de aşa ceva. Nu mai face foc şi în hol, e prea mare cheltuială.

— El vrea foarte des să-i cânt, şi pianul e în hol. Nu pot cânta în frig.

— Mută pianul aici, în dormitor.

— Unde? N-are loc!

— Scoate dulapurile de haine în hol şi pune pianul în locul lor.

Era plină de idei Anişoara. Marta ţinea la hol ca la un refugiu, acolo stătea când dormea peste zi Radu, ca să fie mai departe de sforăiturile lui, acolo învăţa fetiţa, a cărei odaie nu se încălzea decât seara, acolo primea ea câte o prietenă ca Silvia Negoescu, de pildă. Îi spunea Silviei în şoaptă cât e de obosită, îi arăta cum i s-au stricat mâinile de atâta spălat rufe şi vase, i se plângea de caracterul lui Radu, pe care boala îl schimbase, îl făcuse pretenţios şi cârcotaş.

— Dar ţi-e atât de recunoscător! remarca Silvia.

— Oh, da, sărmanul de el, dar tot timpul cere ceva.

— Marto! se auzea glasul lui Radu din dormitor, mi-ai cumpărat ziarul de azi?

Marta se uita cu înţeles la Silvia, lua ziarul de pe pian, zâmbea şi i-l ducea lui Radu, păşind în vârful picioarelor.

— Vrei şi o sticlă cu apă caldă, dragă?

— Nu, nu mi-e frig. Aeriseşte puţin.

Marta aerisea, după ce-l acoperise mai bine. Silvia nu se putea opri să n-o admire, era atât de devotată! Nu-l iubise niciodată pe Radu, şi faţă de ea, de Silvia, n-o ţinuse secret, dar era în stare de atâta dăruire, de atâta generozitate!

Când rămânea singură, Marta se gândea ce se va întâmpla cu ea dacă Radu va muri. Nu-i dorea moartea, nu i-o dorise niciodată, altfel năzuia să se despartă de el, dar îşi dădea seama cu luciditate că el nu mai putea dăinui mult, cu inima lui bolnavă. I-o spuseseră şi medicii, i-o spusese clar doctorul Cosma care venea des şi poate că îşi dădea şi el seama, că doar era doctor. Nu pomenea niciodată despre asta ca să n-o sperie probabil, dar îl găsise uneori, când se întorsese acasă de la cumpărături, cu ochii roşii ca după plâns. O mângâia pe Lilica cu şi mai multă dragoste decât înainte, iar pe ea o urmărea prin odaie cu privirea, cu un soi de disperare tăcută. Bietul Radu! Viaţa nu fusese dreaptă cu el, se născuse fără farmec şi murea prea devreme. Dar cu ea ce avea să se întâmple? Pensia va fi şi mai mică, va trebui să lucreze ceva, undeva. Nu era greu să găseşti de lucru, era greu să te hotărăşti. Scaloiul de Anişoara se învăţase să se ducă din casă în casă să dea lecţii. Dacă o invitau la masă, rămânea oriunde, probabil că se strâmba pretutindeni când ducea la gură, dar înfuleca. Pe când ea trebuia să-şi

crească fetiţa, trebuia s-o aştepte acasă când se întorcea de la şcoală, s-o pregătească pentru a doua zi. Şi cum să te duci într-un birou sau într-o fabrică în care nimeni n-are să te deosebească de celelalte, azi, când suntem toţi egali, nimeni n-o să te preţuiască pentru frumuseţea ta, pentru farmecul tău, şi până la urmă nici pentru hărnicia ta, pentru că sunt invidioşi? Să dea odăi cu chirie, ca Anişoara, şi să se restrângă, cu Lilica cu tot, în dormitor? Dar au să-i strice mobila! Au să se bage în bucătărie. Te pomeneşti că oricum, dacă moare Radu, au să-i ia holul, odaia fetiţei şi sufrageria. E de mirare că le-au putut păstra şi până acum. Singurul lucru, dar absolut singurul lucru bun ar fi fost să fi găsit până acum alt bărbat, care s-o ocrotească, un bărbat sănătos, cu o slujbă bună, un om energic, care ar fi apărat apartamentul şi mobila. Un bărbat pe care să-l iubească! Ar putea lua de lucru acasă de la vreo cooperativă, cum o sfătuia Anişoara, fie abajururi, fie broderii, era destul de pricepută, dar se cuvenea ca o nevastă de doctor să lucreze pentru o cooperativă? Acasă la tine faci orice, pentru alţii e mai penibil, târgul vorbeşte.

Boala lui Radu dură mult, aproape doi ani. Li se luă odaia fetiţei, şi Lilica dormi în sufragerie, dar chiriaşa era o fetişcană sfioasă, liniştită, bibliotecară la o instituţie, care mânca la cantină şi nu făcea lac în odaia de baie. Se uita în extaz la Marta, pe care o vedea atât de gospodină, de frumoasă, de devotată bărbatului şi copilului ei. Marta o învăţa să brodeze, să gătească, ar fi învăţat-o şi să cânte dacă fata ar fi avut glas. Acum, când nu venea Silvia în vizită, îi povestea Adinei cât e de muncită, îi arăta cum i s-au urâţit mâinile, i se plângea de exigenţele lui Radu şi de viaţa ei chinuită, şi pleca să-şi îngrijească bolnavul, mulţumită de admiraţia din ochii fetei.

Adina, fără să ştie, avu o anumită influenţă asupra Martei. Avea un soi de mătuşă în oraş, pe care o vizita din când în când şi pentru care avea o mare stimă pentru că era nevasta unui profesor universitar la pensie şi nu se sfia să lucreze croitorie ca să-şi întreţină copiii. Putea să fie punctul de vedere al Adinei, fată simplă, născută într-o familie modestă (tatăl ei fusese funcţionar la Poştă, inferior tatălui Martei), dar uite că acea doamnă nu credea că se înjoseşte lucrând pentru alţii.

— Şi prietenele mătuşii tale, în sfârşit, lumea care le intră în casă, ce spun? Le mai calcă pragul oameni cu o situaţie?

— Cum să nu, toată lumea o admiră pe mătuşa Matilda. Alaltăseară erau la ei la masă doi judecători cu nevestele lor şi directorul muzeului, profesorul Ţane. O lăudau până la cer. Spuneau că are mâini de aur şi atâta demnitate încât nu se sinchiseşte de prejudecăţi.

Asta fu hotărâtor pentru Marta. Se apucă să facă abajururi pentru o cooperativă. Primul pas fusese greu, drumul până acolo, singură, cu inima

strânsă, discuţia cu şefa cooperativei, care de altfel fu foarte politicoasă, şi vizitarea atelierului în care lucrau femei legate la cap, şi nu era prea frumos ce ieşea din mâinile lor. Propuse alte modele, alte materiale. Modelele, mă rog, erau mai uşor de acceptat, dar materialele erau astea, se obţineau printr-un întreg angrenaj de instituţii, nu se puteau obţine altele. Marta aduse acasă o cantitate şi făcu nişte abajururi mai graţioase decât cele de la cooperativă, le coloră, le dădu alte linii, şi când le duse la cooperativă avu un succes răsunător. Şefa era încântată, lucrătoarele le priveau care cu pizmă, care cu admiraţie.

Marta făcu în hol un soi de atelier şi toţi prietenii care intrau în casă îi apreciau şi gustul, şi talentul, şi puterea de muncă: îngrijea un om bolnav, creştea o fetiţă, avea o gospodărie model şi mai găsea timp să lucreze, să câştige, fără să-şi piardă zâmbetul, buna dispoziţie, graţia. Era ceva nou pentru Marta, stârnise o nouă preţuire, şi îi creştea inima de bucurie.

Când o întreba Silvia dacă n-o deranjează Adina, un om străin în casa ei, Marta se plângea de obicei:

— Nu ştie nimic, a trebuit s-o învăţ să se şteargă pe picioare când intră în casă şi să aprindă focul în sobă. O învăţ să brodeze, să coasă, să se pieptene, să se îmbrace, n-are habar de nimic.

— Dar de ce îţi dai atâta osteneală cu ea, când eşti atât de ocupată? N-ai nicio obligaţie. De unde mai scoţi timp?

— Îmi găsesc. Mi-e milă de ea. Mâine-poimâine are să se mărite, trebuie să fie puţin pregătită.

— Eşti prea bună, Marto. Cel puţin ţi-e recunoscătoare?

Marta ridica din umeri şi o privea senin pe Silvia.

— Ştiu eu? Nu mă gândesc la recunoştinţă, vreau să fac ceva pentru ea, dacă mi-a ieşit în drum.

— Zău că eşti omul cel mai bun pe care îl cunosc.

După plecarea Silviei, Marta parcă avea aripi. Omul cel mai bun care era ea trebuia să schimbe imediat aşternutul lui Radu, pus acum trei zile, să-i pieptene părul rar care se ciufulise, să-i dea medicamentele, să-i cânte încet un lied de Schumann (Anişoara spusese că-i plac liedurile), s-o culce pe Lilica, s-o ajute pe Adina să-şi pună părul pe bigudiuri, pentru că singură le punea anapoda, şi apoi, până după miezul nopţii, să mai facă două abajururi.

Toată casa dormea, ea lucra singură în hol şi se gândea la zilele viitoare. Venea primăvara, a treia de când Radu zăcea, şi în calea ei nu se ivise încă un alt bărbat. Sigur, ar fi fost prea devreme în clipa asta, cât el mai trăia încă. Sănătos l-ar fi putut părăsi, bolnav ar fi fost un scandal despre care ar fi vorbit tot oraşul. Adevărul era că dacă acum era devreme să găsească altul, prea devreme fusese şi când îl luase pe Radu la şaptesprezece ani. Dar, în

definitiv, putea găsi un bărbat care să aştepte cuminte moartea lui Radu, care n-avea să întârzie. Departe de ea gândul să vină această moarte cât mai degrabă, dar era de neînlăturat. Nu mai era acum o chestiune de ani, ci de luni, poate de săptămâni.

Parcă pentru el era o bucurie viaţa asta de imobilitate, de crize dureroase, de plictiseală şi slăbiciune? Pe de altă parte ar fi prea devreme să moară chiar zilele astea, cât timp nu se ivise altul. Ar fi groaznic să rămână singură cu Anişoara, şi cu un copil lângă ea, cu toată răspunderea, cu toată greutatea. Şi fără dragostea lui Radu. Aşa cum era el, o iubea, şi iubirea asta exista în casă, se simţea, era un imbold. Lilica era un copil destul de cuminte, ordonat, dar nu expansiv, nu drăgăstos. Ei trebuia să-i dai, nu să-i ceri. Nu semăna cu Radu, care mulţumea pentru fiecare lucru pe care îl făceai pentru el, fie şi un fleac, şi acum, prăpădit cum era, mai lăcrima de recunoştinţă dacă îi potrivea perna sau îi făcea un ceai. Lilica nu era recunoscătoare pentru nimic, n-o impresiona niciun dar, îşi admira rochiţele în oglindă, dar nu mulţumea pentru ele.

În zilele în care venea Anişoara la masă, se oferea să rămână ea să-l vegheze pe Radu, ca Marta să-şi poată vedea de treburi, dar din zece în zece minute striga: „Marto, vino puţin aici, Radu mai vrea o pătură pe picioare şi eu nu ştiu pe care să i-o dau"; „Marto, vino repede, Radu are dureri, vrea un medicament, nu ştiu care"; „Marto, adu-i un pahar cu apă!"; „Marto, Radu a asudat. Vino să-l ştergi de sudoare şi să-l schimbi."

Uneori, când era Anişoara acolo, Marta alerga la cooperativă să ducă lucrul isprăvit. Afară se încălzise, înfloriseră liliecii şi-şi ridicau ramurile bogate în miresme deasupra gardurilor, în grădini, în parcul oraşului. Marta trăgea adânc în piept aerul viu, nou. Trupul obosit i se înviora, pasul îi devenea uşor, nu mai era ea, cea istovită din fiecare zi, era o femeie tânără pentru care venise primăvara, o femeie fără poveri, cu sufletul numai aşteptare şi nădejde.

Într-o asemenea seară, când se întoarse acasă, simţi din hol încă un miros puternic de liliac. Pe pian, în vasul cel mare de cristal, se deschidea, uriaş, un mănunchi mare de flori vinete, proaspete. În dormitor, la căpătâiul lui Radu, stătea doctorul Virgil Cosma.

— Bună seara, domnule doctor. Dumneata i-ai adus liliac lui Radu? Îţi mulţumesc!

— Nu, ţi l-am adus dumitale, scumpă doamnă.

— Oh, mulţumesc încă o dată. Anişoara a plecat?

— Am trimis-o la culcare, tot nu ne era de folos la nimic, râse doctorul Cosma. Am pus bine florile în acel vas? Trebuia să le pun în altul?

— Dumneata le-ai pus? E foarte bine. Eşti un perfect gospodar, domnule doctor.

— Nu sunt deloc, dar cumnata dumitale îşi pierduse capul, a trebuit să mă amestec eu.

Radu ar fi vrut să râdă şi el, de politeţe, dar nu-i era cu putinţă, se simţea foarte rău. Buzele îi erau vinete, ochii pierduţi în fundul capului, mâna stângă zgârcită deasupra plapumei. Marta se sperie de-a binelea, încremeni cu ochii la el, lângă pat, în picioare. Doctorul Cosma îi făcu o injecţie, stătu o vreme cu mâna pe pulsul lui apoi, când văzu că a închis pleoapele şi respiraţia i s-a liniştit, se ridică şi-i făcu un semn Martei să-l urmeze în hol.

— Te-am prevenit, scumpă doamnă, că va veni o vreme în care medicamentele nu vor mai fi de niciun folos.

— Şi, şi... crezi...

Marta nu putu sfârşi întrebarea. Îi era o milă nesfârşită de Radu. Doctorul Cosma îi luă mâna în mâinile lui.

— Ai fost totdeauna o femeie foarte curajoasă, o femeie tare, cu toate că eşti atât de sensibilă. Trebuie să fii tare şi acum.

Marta simţi căldura mâinilor medicului şi nu-şi trase mâna.

— S-ar putea întâmpla în noaptea asta, s-ar putea să mai dureze câteva zile. Ar fi bine să trimiţi fetiţa de acasă undeva. Ai unde?

— Ştiu eu! La Anişoara.

— La cumnata dumitale? Nu e omul potrivit.

— La prietena mea, Silvia Negoescu.

— Cum crezi. Fetiţa e foarte emotivă?

— Nu cred, e o fire mai rece. Dar, în sfârşit, e un copil.

— Eu am să plec acum, sunt invitat la cină, şi am să mai trec pe aici pe la miezul nopţii. Oricum, dumneata n-o să poţi adormi până atunci. Radu trebuie vegheat. Îţi las şi numărul de telefon de la prietenii la care mă duc. Poate ar fi bine să angajez o soră de noapte.

— Nu ne putem permite, doctore, şi pe urmă, chiar dacă aş aduce o soră, eu tot nu m-aş culca. Am încredere mai mult în mine decât în orice străină. Ea are experienţă, eu am inimă.

Doctorul Cosma îi sărută lung mâna, plin de admiraţie.

Marta străbătu apartamentul ca un fulger, îi telefona repede Silviei, o rugă pe Adina s-o ducă pe Lilica la ea, îi dădu fetiţei de mâncare, îi făcu un mic bagaj, şi se întoarse la căpătâiul lui Radu. Văzu, pe ceasornic, că nu trecuseră decât douăzeci de minute de la plecarea doctorului. Numai ea putea rezolva lucrurile atât de bine şi de repede.

Radu dormea. Îşi aduse la căpătâiul lui masa de lucru, hârtia cerată şi culorile. Începu să lucreze. Simţea încă în mâna dreaptă căldura mâinilor lui

Cosma. Cum o privise de lung, cât de greu părea să se despartă de ea. Îi adusese şi liliac. Curios, până acum nu observase nimic, şi deodată, în seara asta, îşi dăduse seama că se poartă cu ea mai afectuos decât ar fi normal să se poarte cu nevasta prietenului lui care agonizează. Poate că aşa e el când e vorba de moarte şi suferinţă. Dar florile? Nu, nu e încă limpede. Are să se întoarcă la miezul nopţii, şi atunci se va vedea. Radu geme prin somn. Marta îi pipăie picioarele să vadă dacă sunt reci şi-i încălzeşte repede o sticlă de apă. A lunecat de pe perne şi ea se opinteşte să-l ridice. Acoperă lampa de partea lui, să nu-l supere lumina. N-a mai mâncat de la prânz nimic, dar are să-i dea ceva când se va trezi. Îi place orezul cu lapte cu dulceaţă de căpşuni. A păstrat pentru el dulceaţa de căpşuni, nici Lilichii nu i-a dat din ea. La miezul nopţii doctorul Cosma se va întoarce. Nu mai e atât de mult până la miezul nopţii. Aşteptarea nu e grea, e plăcută. Pictezi pe un abajur o libelulă subţire, străvezie, care se aşază pe o ramură de liliac abia ghicit, şi aştepţi un bărbat care îţi va strânge mâinile şi te va cuprinde cu privirea lui afectuoasă. E frumos doctorul Cosma? Parcă n-ar fi, cu capul lui pătrat de buldog, cu umerii lui prea laţi. Dar e bun, e puternic. Ce i-a spus? Că e curajoasă, tare şi sensibilă. A văzut toate astea în zilele când venea la Radu, iar ea nici nu-l deosebea dintre ceilalţi medici. Parcă are ochi frumoşi. Să se uite mai bine când va veni. Probabil că iubeşte copiii, de vreme ce a avut grijă să fie îndepărtată Lilica de drama care se petrece în casa asta. Mai e o oră şi jumătate până va veni, dacă va veni exact la miezul nopţii. Poate să şi întârzie. Ea tot n-are să se culce. Locul unei neveste e la căpătâiul bărbatului ei bolnav. Poate n-o face orice femeie, dar ea da, până la sleirea puterilor şi dincolo de ea.

Doctorul Cosma vine la 12 fix. Nu sună la sonerie, ca să nu deştepte toată casa, ocoleşte prin grădină până la geamul dormitorului pe care îl vede luminat, şi bate uşor de tot în acest geam întredeschis. Marta se uită pe fereastră, îi vede în întuneric capul mare, umerii de urs, trupul îndesat, are o tresărire de neplăcere, de dezamăgire, care se şterge repede, şi aleargă la uşa vestibulului.

— Nu s-a mai trezit de atunci?

— Nu, doctore. Are un somn liniştit, n-a gemut decât o singură dată. Dar n-a mâncat nimic de la prânz. Asta are să-l slăbească şi mai mult.

Doctorul ridică uşor din umeri, are aerul să spună că în starea actuală a lui Radu e totuna dacă e hrănit sau nu.

— Mâine am să-i trimit de la spital un balon de oxigen şi pe cineva care să te înveţe cum să-l întrebuinţezi.

— Asta îl poate salva?

— Asta îi poate prelungi chinul, dar e datoria noastră, a medicilor, să procedăm aşa. Dacă n-am face-o, ar însemna că ne omorâm muribunzii mai devreme. Numai să mai fie timp pentru oxigen.

Ochii frumoşi ai Martei se umplu de lacrimi. Radu era bun, o iubea. Ea rămâne singură, singură şi fără niciun sprijin. Doctorul Cosma se aşază greoi în fotoliul lui Radu, îi pune mâna pe umăr, o trage puţin în jos, ca să se aşeze şi ea pe marginea patului, şi spune încet:

— Mai stau puţin cu dumneata, aştept să se trezească, să-i dai ceva de mâncare şi să-i fac încă o injecţie.

— Dar eşti obosit, doctore.

— Şi dumneata eşti obosită. Uite, şi adineauri lucrai.

— Nu pot sta degeaba.

— Eşti ca o furnică. O furnică de aur.

Marta pleacă ochii. Minutele de tăcere trec greu. Ar vrea ca omul ăsta să mai spună ceva, ceva care să-i încălzească inima şi din care să înţeleagă clar, să fie sigură.

— Îl iubeşti mult pe Radu, doctore, îţi mulţumesc.

— Vă iubesc pe amândoi, şopteşte Cosma şi se uită la ea cu o privire fierbinte.

Marta simte că dacă mai stă o clipă locului are să râdă de bucurie că nu s-a înşelat şi se ridică:

— Să-ţi fac o cafea, doctore.

— Nu, mulţumesc, e mai bine să stai aici.

— Să bem amândoi câte o cafea, mi-ar face bine şi mie.

— Atunci du-te. N-ai să stai mult, nu-i aşa?

— O clipă.

Asta e, mă iubeşte, se gândeşte Marta în timp ce fierbe cafeaua. E neînsurat. Oh, Doamne, s-ar putea... s-ar putea... Oricum, trebuie să treacă anul de doliu. Poate că Radu va vrea acum, când se va trezi, puţin lapte cald. Să-i încălzesc laptele. Lilica o fi dormind bine acolo, în casă străină, pentru prima oară în viaţa ei? Mâine să alerg la Silvia, s-o văd. Dacă până mâine Radu... săracul de el! Cosma m-a rugat să nu stau mult în bucătărie. Şi ce privire mi-a aruncat! E bocciu, dar are ochi frumoşi. Numai de-ar fi un tată bun pentru Lilica!

Radu nu muri în noaptea aceea, nici în zilele următoare. I se făceau injecţii, i se da oxigen, se instalase lângă patul lui un aparat şi i se făceau perfuzii pentru că nu mai putea înghiţi nimic. Cosma propusese să-l interneze la spital, dar Marta se împotrivise, pentru că spitalul era aglomerat, ea n-ar fi putut rămâne cu el şi i se părea că e mult mai bine pentru bolnav să-l îngrijească acasă. Veneau din când în când să-l vadă

doctorul Damian, doctorul Liseanu, şi venea zilnic, după orele de spital, doctorul Cosma, neglijându-şi cabinetul lui particular şi rămânând până noaptea târziu lângă Marta. Făcea tot ce era cu putinţă pentru Radu, dar nu-şi putea lua ochii de la nevasta lui, nu se putea opri să nu-i ţină mâna în labele lui mari când o vedea prea doborâtă de tristeţe şi oboseală. Odată chiar o strânse la pieptul lui puternic când era gata să plece şi pe urmă alergă prin grădină până la poartă ca un năuc.

Marta era acum mult mai liniştită înăuntrul el, deşi liniştea asta nu se vedea în afară. Muncea tot atât de mult, îşi îngrijea bărbatul, spăla rufe, făcea abajururi când el dormea, alerga fără oprire din dormitor în bucătăria în care făcea prăjituri pe care le trimitea prin Adina Silviei, drept recunoştinţă că îi îngrijea copilul.

Şi cu toate bunătăţile trimise, cu toate convorbirile la telefon şi mulţumirile aduse acestei prietene bune, într-o dimineaţă Marta se pomeni cu Lilica.

— Ce-i cu tine? Nu te-ai dus la şcoală?

— Nu. Am venit acasă. Nu-mi place la ei.

— De ce?

— Se duc seara în vizită şi mă lasă singură. Nu-mi place mâncarea lor. Noaptea nu dorm bine pentru că mi-au dat întâi o plapumă prea groasă, şi când m-am plâns, mi-au dat o pătură prea subţire. Nu mai stau acolo, vreau acasă.

Marta o strânse în braţe, îi făcu o baie caldă, o primeni. Rochiţa fetiţei nu era nici prea curată, nici nu fusese de la început bine călcată. Nimeni nu-i tăiase unghiile, nimeni nu-i pusese moaţe în codiţe.

— Rămâi acasă. După-masă are să se ducă Adina să-ţi aducă bagajul. Te rog să stai în sufragerie, unde e pătucul tău, şi să nu te ţii după mine. Poţi să te joci în grădină, e destul de cald, să-ţi faci lecţiile şi să te duci la şcoală ca orice copil cuminte.

Lilica se îndreptă spre sufragerie. Nu încercă să intre în dormitorul în care zăcea taică-său, şi nici nu întrebă despre el. Marta era descumpănită. N-avea copilul ei nicio fărâmă de dragoste pentru părinţi? Socotea că taică-său se prăpădise şi o teamă de a afla adevărul o oprea să pună vreo întrebare? Sau poate nu-l iubea deloc, îşi iubea numai mama. Dar nici ei nu-i spusese că i-ar fi fost dor de ea, se plânsese numai că acolo nu era bine îngrijită. Radu era plicticos, era urât, era neinteresant, dar era iubitor, recunoscător pentru tot ce se făcea pentru el. Ea, ei bine, ea era o generoasă, o devotată, o afectuoasă care se gândea numai la ceilalţi. Cu cine semăna Lilica? Cu Anişoara, în loc să semene cu părinţii ei? Aşa ceva nu era cu putinţă. Probabil că fetiţa avea o sfială înnăscută, nu putea să-i mărturisească

sentimentele, vorbea de cai verzi pe pereţi, în vreme ce nimeni nu ştia ce-o fi în sufleţelul ei. Marta se uită pe fereastră. Lilica se juca în grădină. Un biet copil, se gândi Marta, are nouă ani, nu poate măsura realitatea, nu se poate gândi necontenit numai la nenorocire, niciun copil nu e altfel.

În seara aceea doctorul Cosma dădu lung din cap când îl văzu pe Radu. Şi Marta îşi dăduse seama că e cu desăvârşire schimbat la faţă, că abia mai respiră, că nu mai aude, că nu-şi mişcă nici pleoapele.

— Dacă eşti credincioasă, ar fi bine să pregăteşti o lumânare. Eu nu sunt, nu mă pricep la treburi de astea. Şi ia, te rog, calmantul ăsta. Te rog eu!

Marta luă calmantul şi începu să caute în toată odaia lumânarea pe care o pregătise demult în sertar.

— Am avut parcă odată una, nu ştiu de când... de la o pană de electricitate.

Cu toată spaima şi emoţia, îşi dădea seama că doctorul Cosma nu trebuie să înţeleagă cât de lucid aştepta sfârşitul ăsta. Nu văzuse pe nimeni murind. Părinţii ei muriseră pe tăcute, unul după altul. Marta nu-i văzuse murind, nici nu-i pregătise de înmormântare, de asta se ocupaseră vecinii, ea îi văzuse numai morţi. Când se întorsese acasă Radu, aşa bolnav cum era, o căinase, o mângâiase, în sfârşit era acolo, bărbatul ei. Acum murea Radu, înstrăinat de ea, de orice, de pe acum departe, surd şi orb, indiferent la toate, indiferent faţă de ea. Un hohot de plâns o înăbuşi întâi, apoi izbucni în afară, disperat. Doctorul Cosma o sili să stea în fotoliu. Flacăra lumânării pâlpâia, bătută de adierea uşoară care intra prin fereastra deschisă. Radu respira din ce în ce mai rar, obrazul i se cufundase, nasul i se ascuţise, dinţii îi ieşeau dintre buzele uscate şi subţiate, mai lungi decât oricând. Marta hohotea şi-şi astupa gura cu batista. Cosma îl pusese o mână grea pe umăr, o mână caldă, ocrotitoare. Voia ca Marta să ştie că el e acolo, s-o simtă, să nu se creadă singură.

Privirea Martei alunecă spre uşă şi văzu, uluită, cu spaimă, că în cadrul ei stătea Lilica în picioare, cu ochii aţintiţi asupra muribundului. Nu era nici îngrozită, nici îndurerată, se uita numai cu o mare curiozitate la taică-său, aşa cum se uita la ecranul de la cinematograf.

— Copilul! strigă Marta. Şi se repezi la uşă, luă fata în braţe şi o duse în sufragerie, o încuie acolo.

Doctorul Cosma avusese timp s-o zărească pe Lilica şi, în sentimentele lui amestecate, de tristeţe pentru prietenul care se ducea şi de dragoste tumultuoasă pentru femeia care plângea atât de sfâşietor, se amesteca un soi de îndoială, de dezgust, de bănuială în privinţa copilului care, dacă nu era un nesimţitor, era cel puţin ciudat, poate anormal. Dar uită repede umbra asta de tulburare nouă, străină de ceea ce îl preocupa în clipa aceea. Respiraţia lui Radu nu se mai auzea, pulsul nu i se mai simţea. Se stinsese?

Nu, un soi de şuier îi ieşi printre buzele arse, prelung şi încet, apoi nu mai suflă deloc. Marta privi întrebător spre Cosma, doctorul dădu uşor din cap.

Calmantul îşi făcuse efectul, Marta stătea liniştită în fotoliu, cu batista ghemotoc în mână, cuprinsă de o nouă oboseală, vecină cu somnul. După un timp vorbi:

— Ce trebuie să fac acum?

— Nimic, să te duci să te culci.

— Dar mi se pare că se cuvine să fie privegheat.

— Am să-l priveghez eu. N-ar trebui să-i telefonezi surorii lui?

— N-are telefon.

— La chiriaşi, n-au?

— Ba da, dar acum, noaptea? N-are să se scoale din pat, tot mâine dimineaţă are să vină. Stau şi eu lângă el cu dumneata, doctore. Mă duc să fac două cafele. Şi, uite, lumânarea se sfârşeşte, nu mai am alta.

— E totuna. Aprindem lampa de noapte. Dar nu te duce în bucătărie, stai liniştită, închide ochii, am să te acopăr cu pătura asta.

— Mai târziu. Mă duc...

Marta simţea deodată nevoia unei activităţi. Intră în sufragerie, Lilica dormea. Îi potrivi pernele, alergă în bucătărie, făcu două cafele, dădu fuga la baie şi îşi strânse buclele la ceafă, într-un coc (era parcă o pieptănătură mai decentă pentru o văduvă, îşi pregătise şi îmbrăcăminte neagră, dar nu-i venea să se schimbe chiar acum, ca să-şi dea seama Cosma de prevederea ei), ar fi pictat şi un abajur ca să facă ceva care să-i soarbă gândurile, însă i se păru cu totul nepotrivit.

Când intră în dormitor cu cafelele, doctorul desprinsese cearşaful de pe pătură şi acoperise cu el faţa lui Radu. Era mai bine aşa, Marta se simţi mai liniştită. Aşezată în fotoliu, îşi bea cafeaua cu înghiţituri mici, dar fără voia ei privirea îi luneca mereu spre pat, către forma albă, înţepenită acolo.

— Ar trebui să trecem în hol, spuse Cosma, pentru el e acelaşi lucru, pentru dumneata are să fie mai bine. Ştii, e acelaşi lucru, suntem tot lângă el, la un pas. Tot îl priveghem.

Trecură în hol, şi după un timp Marta adormi pe canapea. Doctorul Cosma, pe un scaun, când aţipea, când se trezea. Se gândea cum o poate ajuta a doua zi la formalităţi pe Marta, el, care trebuia să fie la 8 la spital. N-avea nicio încredere în Anişoara. Răposatul trebuia dus cât mai repede la capelă pentru liniştea Martei, iar fetiţa nu se cuvenea să-l vadă acolo de dimineaţa până seara. Dumnezeu ştie ce se petrecea în fetiţa asta, era ciudată, poate nesimţitoare. El n-avusese niciodată copii, poate toţi reacţionează paradoxal la o durere. Adormea, se trezea iar, făcea iar

socoteala desfăşurării viitoare a lucrurilor, se uita la Marta, care dormea adânc, se bucura că doarme, şi moţăia iar.

A doua zi trupul lui Radu fu dus la capelă. Marta trebui să alerge mult la autorităţi, la cimitir, la pompele funebre, însoţită de Adina. Anişoara acceptase să renunţe la două lecţii şi să stea cu fetiţa, dar de câte ori Marta trecea pe acasă, îi cerea să-i cumpere ba o pereche de ciorapi negri, ba o bucată de voal de doliu, ea nu-şi pregătise nimic, ei i se păruse crud şi vulgar să prevezi în asemenea măsură moartea cuiva, încât să ai aerul că o şi aştepţi.

Abia după înmormântare, Marta putu să răsufle. Avea sentimentul unei mari eliberări. Scutură, întoarse casa cu susul în jos, dădu la saltelar salteaua pe care murise Radu, s-o refacă şi s-o spele, dădu plapuma la spălătorie, fierse ea însăşi toate cearşafurile şi feţele de pernă, schimbă paturile în locul dulapurilor de haine şi se pregăti să înceapă o viaţă nouă. Se ducea, firește, des la cimitir, pentru că altfel lumea vorbeşte, nu mai deschisese pianul de la moartea lui Radu, se surprindea uneori cântând şi se oprea repede, nu numai că ar fi putut-o auzi cineva din vecini dar pentru că nu se cuvine, nu-i frumos, şi lucra mereu abajururi, pensia nu-i ajungea. Anişoara venea tot de două ori pe săptămână la masă şi îşi aducea rufele la spălat nesinchisită, că doar Marta avea mai multă putere de muncă decât ea şi se pricepea mai bine la treburi de astea. Se şi jelea:

— Mi-am rupt braţele cărând coşul cu rufe până aici!

Pe urmă avea idei practice:

— Ce-ar fi să închiriezi şi sufrageria şi să culci fetiţa cu tine? Ai mai avea un venit.

Şi restul conversaţiei se mărginea la evocarea lui Radu:

— Ce om! Ce distincţie avea fratele meu! Ce capacitate era în medicină!

Dacă era de faţă şi doctorul Cosma, Radu devenea un fel de semizeu.

— Radu a fost un om fără pereche. Cel mai bun soţ din lume. Marta a avut un noroc pe care nu-l are altă femeie. Sunt sigură că nimic n-o va putea consola vreodată de moartea lui. Un om ca el nu se uită. Ce să facă, sărmana, are să-şi crească singură fetiţa şi are să-i vorbească zilnic despre tatăl ei, ca să nu-i uite niciodată. Marto, ar trebui să dai la mărit fotografia lui în uniformă de ofiţer din timpul războiului, s-o înrămezi şi pui în hol.

Doctorul Cosma venea des. Nu i se părea destul numai să-i aducă bomboane Lilichii, care le primea cu destulă indiferenţă şi îi mulţumea uscat la îndemnul maică-sii, dar aducea păsări tăiate, legume, carne, sub pretextul că i-au ieşit în drum, i le-a adus un pacient la cabinetul lui de acasă, au fost o ocazie şi alte asemenea născociri. Ar fi ajutat-o şi cu bani pe Marta, dacă ar fi îndrăznit. Dar când se gândea că acei bani, în cazul în care Marta i-ar fi

primit, ar fi putut fi utilizaţi la îndoparea Anişoarei şi răsfăţul fără limită al Lilichii, se stăpânea. Mai târziu, avea s-o deprindă pe Marta să fie mai puţin risipitoare faţă de cumnata şi fiica ei. El muncea din greu, dacă avea să ţină această casă, trebuia să facă puţină ordine în ea.

Seara, după ce Lilica adormea şi Adina se închidea şi ea în odaia ei, Virgil Cosma se aşeza pe canapeaua din hol lângă Marta, îi trecea un braţ pe după umeri, o culca la pieptul lui şi făcea planuri de viitor. Ca Radu odinioară, îl făgăduia lecţii de canto, călătorii în străinătate, vacanţe iarna la munte. Marta închidea ochii cu o expresie de fericire pe chip, şi îşi făcea în gând socoteala cum îl va determina pe Virgil să-i dea Lilichii o educaţie aleasă, să cumpere un automobil, că doar câştiga destul, să-i facă ei rochii la cea mai mare croitoreasă din oraş, de preţurile căreia nu se putuse apropia până atunci.

Uneori, Virgil rămânea să doarmă cu ea, dar Marta nu voia nici în ruptul capului să rămână până dimineaţa, ca să nu se trezească fetiţa mai devreme şi să-l vadă acolo, să nu-l zărească vreun vecin ieşind, să nu se întâlnească la baie cu Adina. Cosma n-o considera nici uşuratică pentru faptul că-l acceptase atât de repede, îşi spunea că nu-l iubise pe Radu, pe când pe el îl iubea, nici ipocrită pentru că îşi ascundea dragostea faţă de oricine. Respecta convenienţele, era o femeie bine-crescută.

Pentru Marta se mai punea o problemă. Unde vor locui? Cosma avea în centru două odăi, una dormitor, cealaltă cabinet medical. Un alt apartament mai mare ar fi fost greu de obţinut, şi apoi ea nu era dispusă să renunţe la casa ei, zestrea ei. Nu rămânea decât soluţia de a schimba el casa cu Adina, dar camera ei era mică, atât cât îi trebuise pe vremuri Lilichii pentru un pătuţ, o etajeră cu jucării şi un pupitru. Marta se frământa mai mult la gândul că Virgil nu va avea un cabinet prezentabil, decât el însuşi. Ce pacienţi aveau să-i vină când se va şti că primeşte într-o asemenea chichineaţă? Poate că avea piardă şi clientela actuală? El, un medic cu faimă în oraş, nu un biet doctoraş de ţară, ca Radu! Dacă se mărită a doua oară, înţelegea să facă şi un pas înainte.

În zilele acelea o vizită un necunoscut, un tânăr lung, deşirat, nu foarte bine îmbrăcat, dar foarte politicos, care îi făcu cunoscut cu destulă sfială că se întemeia în oraş un cor sub auspiciile Sfatului popular, că el avea să dirijeze acel cor şi o poftea să facă parte din el.

— Nu prea am studii muzicale, eu cânt ca o amatoare, se scuză Marta.

— Nu-i nimic, aveţi glas, v-am auzit de multe ori vara, când am trecut pe sub ferestrele dumneavoastră. Locuiesc în acelaşi cartier. Niciunul dintre elementele pe care le recrutez acum n-au studii speciale. Veţi studia cu mine, care am făcut Conservatorul la Bucureşti.

— Dar nu pot încă, domnule...

— Arghir. Tudor Arghir.

— Nu pot încă, domnule Arghir. Mi-a murit soţul acum zece luni. E prea devreme.

— Dar corul nostru nu va cânta la chefuri, va da concerte, va participa la festivaluri. Un muzicant, un actor, un scriitor nu-şi întrerup activitatea pentru că sunt în doliu.

— Nu şi-o întrerup, dar nu şi-o încep tocmai atunci.

— Iertaţi-mă, doamnă, nu sunt de părerea dumneavoastră. Eu vă vedeam solista noastră, cu glasul de calitate pe care îl aveţi. Îmi pare foarte rău. N-o să vă răzgândiţi?

— Poate, mai târziu.

Tudor Arghir plecă necăjit. Marta rămase dezorientată, dar foarte măgulită. Cine ştie de câte ori o fi stat tânărul acesta sub ferestrele ei, s-o asculte cântând, poate că o şi iubise în taină, poate că o iubea şi acum. Dar nu era cu putinţă să intre într-un cor, mai întâi că târgul ar fi bârfit, ar fi socotit că prea se grăbeşte după moartea lui Radu, apoi pentru că avea să devină nevasta doctorului Cosma şi trebuia să se menţină la un anumit nivel, mai înalt decât cel de până acum. Ce-ar fi gândit Virgil? Sigur că n-ar fi fost de acord. Şi cu câte treburi avea, când ar mai fi avut timp de repetiţii? Sigur că aveau să primească, să iasă în lume. De cor îi ardea, când problema locuinţei lor nu era încă lichidată?

Un eveniment neaşteptat pentru cei care nu vedeau decât propriile lor interese veni să curme îndoielile şi frământările Martei: se desfiinţară cabinetele particulare. Doctorul Virgil Cosma tuna şi fulgera, dar încerca să se domolească singur: avea să lucreze şi la o policlinică în afară de spital, şi dacă avea să câştige mai puţin decât până acum, spera că Marta, care îl iubea se va mulţumi şi cu mai puţin. Harnică, activă cum era ea, sigur că avea să continue să ducă singură gospodăria, el era sănătos, nu-i va fi o povară cum îi fusele bietul Radu atâţia ani.

Marta era disperată, dar îşi ascundea disperarea sub zâmbete şi drăgălăşenii. Viaţa nu se vestea mai uşoară pentru ea. Sigur că acum Virgil avea să vină în casa ei, nu mai exista o raţiune pentru care să caute un apartament mai mare, printr-un schimb de proprietăţi, să dea o sumă fixă la capăt de lună ca bietul Radu, iar ea să chivernisească s-o scoată la capăt cu un copil şi cu un bărbat care mânca de zece ori mai mult decât răposatul. Îi iubea? Nu prea i se părea că-l iubeşte. Să renunţe la căsătoria asta? Era prea târziu, nu-i putea schimba lui Cosma părerea bună pe care o avea despre ea, prea o vedea nobilă şi dezinteresată, era exact părerea ei despre ea însăşi, era greu să renunţe la propria ei imagine. Să-l lase în clipa în care nu mai

avea câştigurile dinainte, ar fi însemnat să-i pară materialistă şi lacomă. Şi pe urmă, oricât ar fi ascuns ea legăturile lor, lumea tot le ghicise, Adina le ştia perfect, faţă de ea se prefăcea că n-are habar, dar cine ştie cât vorbise cu prietenele ei despre asta. Şi dacă nu l-ar lua, ar rămâne ea singură, neajutorată. Avea alt pretendent? De unde, nu exista niciun bărbat în preajma ei, Trebuia să se mărite cu el, şi poate, mai târziu, dacă se va ivi altul, unul pe care să-l iubească... Omul nu ştie niciodată ce-i aduce viitorul.

Virgil Cosma o hotărî să se căsătorească înainte de încheierea anului de doliu. N-avea niciun rost să plătească o chirie în centru, în apartamentul în care nu mai avea cabinet medical. Nici el nu veni cu cine ştie ce mobile. Cabinetul îi fusese bine utilat, trecuse cu toate aparatele la policlinica cu plată, iar odaia lui personală de burlac o înspăimântă pe Marta, când se duse cu el să trieze mobilele de acolo, O foarte mare bibliotecă plină de cărţi, care abia avea să intre în odăiţa pe care o libera Adina, un divan desfundat pe care ea refuză să-l aducă acasă, o măsuţă din care un tâmplar ar mai fi putut face ceva onorabil, şi atât. Hainele îi erau atârnate pe umeraşe în cuie bătute în pereţi, lenjeria stătea în geamantane. De asta n-avea niciodată o înfăţişare îngrijită, elegantă, aşa cum îl purta ea pe Radu. Pentru el lucrurile aveau să se schimbe de acum înainte, pentru ea avea să fie greu. Ce făcuse omul ăsta cu atâţia bani câţi câştigase până acum? Nu se putu opri să nu-l întrebe. Cosma se zăpăci puţin.

— Ştiu eu? O stabilizare, nişte acţiuni pierdute, o schimbare monetară... Cumpăr cărţi... Îi trimit mamei ceva lunar... E bătrână, nu mă are decât pe mine, fratele meu a murit în război.

Despre banii trimişi mamei ăsteia nu pomenise până acum nimic. Marta ştia că are o mamă undeva, la ţară, dar cum Virgil vorbea rar despre ea, nu socotise că e în sarcina lui. Era frumos din partea lui, dar nu era chiar comod. Alţi doctori cumpăraseră obiecte de artă, lucruri de valoare, covoare, de la moşieri cărora li se luaseră moşiile înaintea cabinetelor medicale, nepriceputul ăsta luase acţiuni şi ţinuse banii la ciorap. Acum avea să vină în casa ei, în mobilele ei, cu o droaie de cărţi şi trei geamantane. Şi îşi mai întreţinea şi mama.

Se căsătoriră la Sfatul popular, fără să invite pe nimeni. După ce Virgil se stabili în casă, Anişoara nu-şi încetă vizitele. Venea la masă ca şi înainte, stătea tot timpul bosumflată, nu se uita la Cosma, vrbea despre frate-său şi chiar la prima vizită pe care o făcu, îl ceru înapoi Martei cele două solniţe de argint pe care le adusese Radu din casa părintească.

— Dar toate lucrurile din gospodăria asta au să-i rămână Lilichii, e doar copilul lui Radu!

— Nu ştiu, tu poate ai să mai ai şi alţi copii cu... bărbatul ăsta al tău, şi nu vreau să se înstrăineze nimic din ce a fost al mamei. După moartea mea, Lilica va avea ce moşteni. Afară de salon, bineînţeles. Am vândut mobila din salon.

Marta îngheţă.

— Când ai vândut-o?

— Păi chiar în ziua în care te-ai măritat tu cu... cu Cosma ăsta. Am avut nevoie de bani.

Marta nu se putu opri să-i povestească lui Cosma isprăvile Anişoarei.

— Şi ce se mai află aici din casa generalului?

— Nimic. Radu n-a adus... ba da, a adus covoraşul persan de lângă pat.

— Dă-i-l înapoi! Te rog eu, ţi-o cer! Dă-i-l şi pe ăla înapoi.

— Cum să fac? Nu mi l-a cerut.

— A uitat. Are să ţi-l ceară într-o zi. Nu aştepta ziua aia. Cât timp are să mai vină strigoaica asta la noi la masă?

— Eu ştiu? Dacă vine, n-o pot alunga. Vine de unsprezece ani miercurea şi sâmbăta. O duce prost, o masă bună contează pentru ea.

— Ai văzut cum se uită la mine, când se uită? Fiere e în ochii ei! Eu l-am iubit pe Radu şi i-am regretat moartea, tu ştii bine cum l-am îngrijit, dar nici nu pot să-i fac pomenirea de două ori pe săptămână, când stau la masă. Vreau şi eu o picătură de tihnă şi fericire lângă nevasta mea. Destul că...

Cosma nu continuă şi Marta nu-l întrebă ce era destul. Ştia. Lilica nu-l iubea deloc pe tatăl ei vitreg. El încercase s-o cucerească, o răsfăţase la început, dar ea nu voia să stea pe genunchii lui, abia îi răspundea la întrebări, nu-l privea în ochi, îi dispreţuia darurile. De la o vreme Virgil nu-i mai aduse nimic şi nu se mai ocupă de ea. O răsfăţa Marta destul, pesemne că era o fire îngheţată sau avea o gelozie de copil pe tandreţea pe care o revărsa mama ei asupra noului bărbat din casă.

Anişoara primi cu sânge rece, aproape cu plăcere covoraşul pe care i-l duse Marta făcut sul.

— Am să-l pun sub pat, să nu se uzeze. Şi aşa aţi călcat destul pe el. E un covor de Smirna. La noi în casă se aflau numai lucruri bune.

Îi descrise îndelung toate obiectele pe care le avea închise în lăzi.

Au să-i rămână Lilichii, de bună seamă, gândea Marta şi zâmbea aprobator.

— Bunicul a fost şi el colonel. Bunica era fată de moşier. Se trăgeau dintr-un vornic. De partea mamei avem străbuni în diplomaţie de pe vremea lui Cuza-vodă. N-a existat nicio mezalianţă în familia noastră, afară de căsătoria lui Radu cu tine. Dar, în sfârşit, eu n-am fost împotrivă, pentru că te iubea atât de mult, erai gospodină, ai fost şi la pension. Sângele mai trebuie să se

împrospăteze câteodată. Şi dacă aş fi vrut să-l opresc, n-aş fi putut, n-aveam autoritatea tatii.

Marta strângea din dinţi şi avea poftă să-i spună Anişoarei să nu mai pună piciorul în casa ei, mai ales acum, când stăpânul actual era fiu de ţăran. Se săturase să-i spele rufele fără ştirea lui Virgil, care ar fi fost scandalizat, s-o hrănească cu mâncăruri bine gătite la care ea strâmba din nas, s-o audă vorbind despre nobleţea neamului lor şi subliniind originea ei modestă. Radu fusese un om ca toţi oamenii, nu strălucise în nimic, el nu se lăudase cu neamul din care cobora şi nici n-o dispreţuise pe ea pentru că nu era aristocrată. Dar nu putea fi nici dură, nici sinceră. Se ştia atât de bună şi amabilă, toată lumea o considera bună şi amabilă, cum s-ar fi putut arăta deodată neîngăduitoare şi furioasă? Nefericita asta grosolană n-o mai avea decât pe ea pe lume. Ce s-ar face singură? Ce-ar gândi ea şi familiile în care dă lecţii şi la care s-ar plânge probabil, despre fosta ei cumnată, ce s-a măritat şi s-a lepădat de ea? Vânduse salonul, e adevărat, dar mai avea şi lăzile acelea cu lucruri de preţ, covoarele din balotul din cămară, tablourile, bijuteriile generălesei, toate pentru Lilica. Dar peste gândul ăsta, care îi trecea ca un fulger prin minte, Marta sărea repede. Doar nu era interesată! Era iertătoare, înţelegătoare, miloasă.

Virgil, care se dovedise atât de darnic înainte de căsătorie, acum era foarte cumpănit. Avea venituri limitate, firea lui de ţăran econom se deşteptase, trebuiau să fie chibzuiţi. Îi dădea o sumă fixă lunar, să se descurce cu ea. Nu se gândea să-i cumpere rochiţe Lilichii, palton de iarnă.

— Nu poţi să-i prefaci din lucrurile tale vechi? Un copil nu trebuie să fie elegant, asta îl strică pentru mai târziu. Trebuie să fie curat şi îmbrăcat călduros.

Când fetiţa se pregăti să intre în liceu, el stărui mult să fie dată la un internat, pentru disciplina pe care ar fi dobândit-o acolo. Marta se împotrivi din toate puterile.

— Mă rog, cum vrei tu, e copilul tău. Îmi simt şi eu o răspundere faţă de ea, aş vrea s-o văd mai puţin capricioasă, mai puţin răsfăţată, dar dacă tu vrei s-o ai acasă, fă cum crezi tu că e bine. Îmi pare foarte rău că fetiţa asta nu mă iubeşte, eu am făcut tot ce-am putut ca s-o câştig, eu ţin la ea, îmi plac copiii, dar e un copil ca un sloi.

— Nici cu mine nu e mai caldă, protesta moale Marta. Nu e rece, e timidă şi din pricina asta nu poate fi expansivă.

Când venea vara, Virgil nu mai vorbea despre vacanţe la munte, la mare. N-ar fi avut cu ce le face toţi trei. Le poftea să meargă cu el acasă, în sat la maică-sa, şi dacă Marta găsea un pretext să rămână în oraş, se ducea singur, trebuia să-şi vadă mama. Despre schi, despre lecţii de canto nu se mai

pomeni nimic, fuseseră date uitării. Nimeni nu se mai gândea la ele, nici măcar Marta, avea atâta muncă.

De la un timp începu din nou să lucreze abajururi. O făcea mai mult pentru Lilica, un copil are nevoie de atâtea lucruri! La început crezu că trebuie să se ascundă de Virgil, dar când el o descoperi, o mustră că se ascunsese.

— De ce să nu lucrezi, dacă îţi rămâne timp? Îmi cade mie coroana de medic pentru că nevastă-mea lucrează ce se pricepe şi ea? Poate vrei să-ţi mai faci un chef, să-ţi cumperi o rochie pe care eu nu ţi-o pot lua pentru că nu-mi ajung banii. Aş vrea să te răsfăţ mai mult, dar uite că nu mai am cu ce. Procentajul nostru la policlinică e destul de mic. Am colegi care şi la spital, şi la policlinică mai iau câte ceva pe deasupra de la bolnav, dar mie mi-e scârbă de aşa ceva. Nu pot specula suferinţa omului. Mă rog, vine unul cu un miel, cu o găină, e altceva, le-a avut pe lângă casă, dar să-l jumulesc de bani nu pot. Să-l ferească Dumnezeu să mi le aducă înainte ca să se asigure de corectitudinea mea ca medic! Le aduce când se face sănătos, drept mulţumire, dacă nu uită, frumos din partea lui!

Familia Cosma se ducea uneori la prieteni de-ai doctorului sau îi invitau la o masă. Martei i se părea că acele doamne erau mai bine îmbrăcate decât ea, de „la pachet" fără îndoială, că dădeau mese mai proaste, dar aveau o conversaţie pretenţioasă. Multe dintre ele erau doctoriţe, la aceste mese se vorbea despre boală, despre aparate medicale noi, despre confraţi norocoşi pentru că erau şmecheri (unii chiar obţinuseră să fie trimişi în Capitală, doi deveniseră universitari), despre veniturile suplimentare pe care şi le putea realiza un medic, dacă nu făcea pe sfântul. În privinţa asta Virgil nu era de acord cu ei. Marta nu prea înţelegea de ce, când toţi oamenii ăştia stimaţi în oraş acceptau bani şi pe de lături fără remuşcări, dar tăcea sau susţinea părerea lui Virgil, cu multă simplitate şi un perfect dezinteres. Omenia înainte de toate şi demnitatea profesională! Era simpatizată pretutindeni pentru frumuseţea ei, pentru zâmbetul ei fermecător, pentru serviabilitatea ei: oricând dădea o reţetă, învăţa o doamnă cum se face o dantelă, era gata să vină să vegheze un prieten bolnav care rămânea singur, nimic nu-i era greu, nimic n-o stingherea. Se profita de bunăvoinţa ei, i se mulţumea călduros, era admirată că are timp pentru orice şi poate că se şi abuza de ea. Nu i se mai cerea în schimb să cânte, ca odinioară, între prietenii lui Radu. Virgil o asculta uneori cu plăcere acasă, dar nu s-ar fi gândit să-i ceară să cânte oaspeţilor. Asta era treaba artiştilor profesionişti. Cumpăraseră şi un radio mare, poftim, n-aveau decât să-l deschidă.

Uneori, când stăteau în pat şi Virgil adormea înaintea ei, Marta se uita lung la el şi se întreba de ce l-a luat de bărbat. Avea fălcile late, nasul gros,

părul brun, des, aspru. Părea un dulău culcat pe pernele ei cu dantelă. O iubea, sigur, n-o mai privea în extaz, ca înainte de căsătoria lor, o luase în primire ca pe un bun personal, o ţinea noaptea strânsă la pieptul lui şi sforăia, îi aducea salariul de la spital, banii de la policlinică îi păstra pentru mama lui şi pentru ţigări, când era acasă citea ore întregi reviste medicale sau cărţi de literatură, nu se pricepea să-i cumpere vreun moft, o podoabă oarecare, nu-l preocupa chestiunea asta, cum nu-l preocupau hainele lui. Marta îi alegea o stofă, îi ducea la croitor, îi comanda lenjerie. Se îngrijea de hainele lui, de rufele lui, de înfăţişarea lui, spăla, călca, gătea, lustruia casa, făcea abajururi, toate ca pe vremea lui Radu. Numai că nu mai cânta. Şi pe urmă, Radu mulţumea, era recunoscător, pe când Virgil găsea că orice e firesc, aşa se cuvine. Ce bărbat avusese ea! În fundul sufletului era mai tristă decât atunci. Această a doua dezamăgire fusese mai grea. Trecuseră câţiva ani peste ea, devenea mai greu să găsească alt bărbat. În sfârşit, nu era cu neputinţă, dar uite că nu se ivea încă. Uneori scotea din sertar fotografia ei de mireasă şi se compara în oglindă cu ea. Avea acelaşi dinţi mărunţi şi strălucitori, acelaşi păr auriu, parcă mai puţin ondulat, aceiaşi ochi albaştri, mari şi senini. Şi, totuşi, nu era ca atunci. Faţa i se mai împlinise, gâtul se îngroşase puţin, făcuse sub ochi cearcăne mici, abia vizibile, dar ea le vedea. Din oglindă îi zâmbea tot o femeie frumoasă, care păstrase o oarecare inocenţă în expresie, dar o femeie în plină maturitate, ca un fruct copt, bine pârguit, plin încă de soare. Cât avea să mai dureze asta? Încă vreo câţiva ani, şi avea să se treacă. Toţi prietenii lui Virgil erau însuraţi, şi chiar dacă nu toate căsniciile din jurul lor erau armonioase, nici unul nu-i făcea ei curte. Şi poate nici unul nu i-ar fi plăcut. Uneori mergea pe străzi în neştire, privind oamenii pe care îi încrucişa pe drum. Chipuri preocupate, obişnuite, indiferente. Dacă o urmărea vreun bărbat, se speria şi grăbea pasul, dar îl fura cu coada ochiului. Nu, nu era ce visa ea. Nici distincţie, nici romantism pe chipul lui, un provincial ca toţi oamenii din oraşul ăsta. Când Lilica va urma facultatea la Bucureşti şi ea se va duce s-o vadă, va întâlni acolo un bărbat de altă calitate, cu alt stil. Nu mai era mult până atunci.

Odată deschise radioul la întâmplare. Era un concert vocal, un cor admirabil. Când se sfârşi emisiunea, află că era corul din oraşul lor. O cuprinse un dor sălbatic să cânte iar, să cânte în corul acesta, să fie vedeta lui, să fie o stea. Să dea drumul glasului, ca odinioară, şi să şi-l asculte, îmbătată de el. Avea să exerseze mâine, poimâine. Nu avea niciodată vreme, amâna mereu, dar avea ea să mai cânte iar!

Lilica învăţa bine. Nu-şi schimbase mult caracterul. Era acum o fată gravă, distantă, corectă. Nu devenise mul caldă cu Virgil, dar era politicoasă cu el, stăteau uneori de vorbă la masă şi dacă avea o părere deosebită de a lui, o

exprima clar, calm, o susţinea fără impertinenţă şi rămânea totdeauna pe poziţia ei. Nu se dovedea drăgăstoasă nici cu Marta, dar ştia să-i ceară şi să obţină tot ce-i trecea prin cap. Avea impresia că Marta îi e datoare, pentru că se măritase a doua oară, nu se dedicase numai ei, şi niciun efort al maică-sii n-o impresiona. Voia să fie la fel de bine îmbrăcată ca fetele cele mai bogate din oraş, să aibă costum de patinaj, costum de tenis, rochii pentru ceaiurile dansante ale colegelor, nu una, ci trei, că doar n-avea să se ducă mereu la fel îmbrăcată. Marta făcea abajururi noaptea, şi-i cumpăra tot ce-şi dorea sau îi poruncea Lilica. Nu era frumoasă, semăna puţin cu Radu, din fericire nu moştenise dinţii lui, dar avea oarecare graţie de sportivă şi destulă ţinută. Marta, care tremurase în tot timpul pubertăţii ei să n-o vadă preschimbându-se într-o nouă Anişoară, era acum mulţumită, îi găsea mii de calităţi, un farmec irezistibil şi o slujea ca o roabă. Virgil nu se amesteca în raporturile dintre ele. Dacă Marta voia să se smintească lucrând pentru fata ei, n-avea decât. El ţinea casa, hrănea pe toată lumea, lux nu putea face nimănui. Lilica studia stăruitor, nu făcea prostii, nu era deşucheată, ca unele colege ale ei, devenise politicoasă.

— N-o resfeţi prea mult? îndrăznise de câteva ori s-o întrebe pe Marta.

— E copilul meu, e cuminte, îl iubesc, răspunse ea scurt.

Nu spusese şi „tu nu-l iubeşti”, Virgil îi era recunoscător, n-ar fi putut s-o contrazică.

Când se întâlnea cu prietena ei Silvia sau cu Adina, Marta se văita de oboseală, de toate grijile pe care le avea pe cap, chiar de nepăsarea lui Virgil faţă de eforturile ei.

— Dar fă şi tu mai puţin, o îndemna Silvia, eu le mai las şi nefăcute.

— Nu se poate. Casa trebuie să fie casă, mâncarea la timp, lenjeria lui Virgil spălată zilnic...

— Zilnic? se speria Silvia.

— Fără îndoială. Iese între oameni.

— El îţi cere asta?

— El nici nu ştie ce îmbracă. Dar se pătează, asudă, se mototoleşte. Nu-l pot lăsa aşa.

— Biata Marta! Renunţă să mai faci abajururi. Doar Virgil câştigă destul.

— Lilica are nevoie de foarte multe lucruri. Trebuie să lucrez pentru ea. Virgil... în sfârşit, nu e un om rău, dar e indiferent. Nu e copilul lui. Nu se întreabă din ce o îmbrac. Crede că îmi rămâne din salariul lui. E şi neglijent, azi s-a culcat încălţat pe cuvertura mea de mătase.

— Şi Lilica ar trebui să fie mai modestă, vede cum te zbaţi!

— Lilica? N-a cerut în viaţa ei nimic. E datoria mea de mamă. Sunt un om al datoriei.

Când cineva se atingea de Lilica, Marta lua cu gura foc. Dacă i se critica puţin bărbatul, lăsa capul în jos, tăcea, suspina sau privea lung şi trist, ca un om care ştie multe, dar nu vrea să vorbească. Apoi se oferea să-i facă Silviei o marmeladă, Adinei un guler brodat. Nimeni n-o întreba când, Marta era atât de amabilă!

Într-o Virgil primi o telegramă că maică-sa era pe moarte. Fusese de multe ori acasă, în sat, s-o vadă, dar Marta nu-l întovărăşise niciodată. Trebuia să profite de lipsa lui ca să zugrăvească apartamentul, sau să raşcheteze parchetul, sau să repare sobele, fără să-l deranjeze pe el. Îi trimitea bătrânei borcane de dulceaţă, prăjituri, cozonaci. Primea de la ea prin Virgil mănunchiuri de busuioc, săculeţe de alune şi nuci, burdufioare de brânză, saci de mere.

De data asta Virgil era atât de disperat, de năuc, de alarmat, încât se oferi ea să-l întovărăşească. Îi era milă de el, şi mai ales trebuia ca el să-şi dea seama că are o nevastă devotată, bună. Când îl va părăsi, să-şi dea seama ce a pierdut, s-o compare cu nevestele altora şi să vadă că a lui nu avusese pereche. Acum o iubea, dar n-o admira destul. S-o admire el într-o zi!

Casa din sat a mamei lui Virgil era mare, cu cerdac lat, cu pomi încărcaţi de rod în curte, cu fântână lângă poartă. În cele trei odăi mari, închise, se aflau paturi cu tăblii de lemn, încărcate cu velinţe, cu perne, cu plocade. Pe lângă pereţi, lăzi cu grâu şi porumb, de grinzile din tavan atârnau funii de usturoi, mănunchiuri de mărar uscat, ardei înşiraţi pe aţă, buchete de busuioc şi izmă. Ferestrele erau bine închise, acoperite de ziare îngălbenite, ca să ferească de soare perdelele ţesute în casă. Mirosea sufocant a mucegai, a umezeală, a stătut. Bătrâna zăcea pe un pat în bucătărie. Era mică, mică, uscată, neagră, chircită sub o pătură de lână seină. O veghea o vecină, aceea care îi telegrafiase lui Virgil. Nu mai avea rude, muriseră înaintea ei, o cumnată, singurul neam ce-i rămăsese, locuia în celălalt cap al satului, avea copii, avea treabă, nu putea sta lângă ea.

Virgil se apropie de pat. Bătrâna respira greu, cu ochii închişi. Fiul ei îi prinse una din mâinile slabe şi zbârcite, o sărută de câteva ori şi rămase aşa, pe marginea patului. Lacrimi grele i se rostogoleau din ochi pe obrajii mari, negri.

— Mamă! Mamă! strigă el încet. Sunt aici, mamă. Mă auzi?

Într-un târziu, bătrâna deschise ochii fără culoare şi-i opri asupra lui, ceva ca o fărâmă de conştiinţă se aprinse în ei, încercă greu să zâmbească, deschise gura ştirbă să tragă mai mult aer în piept, se înecă, închise iar ochii şi începu să horcăie.

— M-a recunoscut! M-a recunoscut! spunea Virgil printre hohote de plâns. Cel puţin a înţeles că sunt aici, că nu moare singură!

— Virgil, ţi-ai luat trusa, şopti Marta, ca să spună şi ea ceva, deşi îşi dădea seama că bătrâna e sfârşită. Nu mai poţi face nimic? Încearcă!

— Nimic, nimic, nu mai pot face nimic.

— Până acu trei zile a robotit, a alergat, a cărat apă, a cules mere. De unde să fi ştiut eu? Şi aşa, deodată... Că altfel, telegrafiam mai demult. Da' alaltăieri, când am văzut că n-a ieşit din casă să dea la găini şi la purcel, am strigat-o la gard. Nu iese! Intru eu în casă, că era deschis, era aşa cum o vedeţi acu... Ceva mai bine, să nu mint, că zicea: „Virgil! Virgil!" şi atunci am telegrafiat. Da' ieri şi azi n-a mai scos niciun cuvânt. Am chemat ieri popa, a împărtăşit-o. Am tăiat o găină, am făcut ciorbă, n-a gustat. Că eu, dacă ştiam...

Marta o prinse de mână, îi făcu semn să tacă. Bătrâna îşi dădea sufletul. Virgil îşi culcase capul mare pe pieptul ei uscat, nu mai era un medic care ascultă o inimă, era un copil care se lipeşte de sânul cald încă al mamei.

Vecina o trase pe Marta pe cerdac.

— Să aducem apă, să punem la fiert, s-o scăldăm până nu înţepeneşte. Hainele ei de înmormântare sunt în lădiţa zugrăvită cu flori. Ea mi-a spus. Avea nouăzeci de ani, cât să mai trăiască omul? A trudit destul.

Marta se puse pe treabă, cără apă, făcu focul, trase o albie mare din tindă în bucătărie. Apoi îl ridică pe Virgil, care stătea acum cu capul lipit de al maică-sii (pe perna niţel soioasă, gândi Marta), îl luă de braţ, îi şterse lacrimile, îl trase pe cerdac.

— Stai pe banca asta, dragă, stai aici până o gătim noi. Asta nu-i treaba unui fiu. Linişteşte-te, fii cuminte, haide! Unde ţi-e batista? Uite batista mea. Până caut altele în valiză. Va trebui să te duci la tâmplarul din sat să comanzi sicriu, sau poate are chiar unul gata. Nu, nu acum, stai locului. Calmează-te întâi.

Când sfârşiră, se înserase. Marta deschisese ferestrele uneia dintre odăile mari, trăsese o masă în mijlocul ei, pusese sicriul pe masă, cu ajutorul vecinelor, culesese flori din grădină şi o împodobise pe bătrână. Avea acum mai multe ajutoare decât îi trebuiau, casa se umpluse de femei cu barişuri negre, de copii curioşi şi sfioşi, care veniseră „la mort".

Virgil fu chemat în casă. Stătea pe un scaun lângă sicriu, se uita la chipul maică-sii, care se mai întinsese, se mai liniştise, şi tăcea. Ochii îi erau uscaţi, privirea fierbinte.

Marta îşi aduse aminte că amândoi nu mâncaseră de dimineaţă, de când porniseră la drum. Adusese cu ea un pui fript, ouă fierte, dar simţea nevoia unei mâncări calde şi sigur că o simţea şi Virgil. Făcu iar focul, culese zarzavaturi din grădină, rugă un băietan să-i prindă o găină din ogradă şi să i-o taie, făcu o supă. Vatra scotea fum, oalele nu erau destul de frecate după

părerea ei, tacâmurile din sertar, de metal prost, urâte, farfuriile, ciobite. Îl sili pe Virgil să vină să mănânce. El înghiţea mult, în neştire, cu gândul pierdut aiurea, istovit şi fără grai.

Bătrâna era bine vegheată, Marta trebuia să se ocupe acum de odaia în care aveau să doarmă ei. Aerisi altă încăpere, luptă cu pernele şi ţoalele ca să libereze un pat, găsi aşternuturi împăturite de multă vreme într-o ladă, tărcate de dungi gălbejite unde fuseseră îndoite, scuturâ bine nişte perne, dar nu dădu de feţele de pernă, trebui să le acopere cu două prosoape ţesute cu arnici, şi-l rugă pe Virgil să se culce măcar o parte din noapte. Uite, venise şi cumnata Filofteia, avea cine sta lângă sicriu, după aceea aveau s-o înlocuiască ei doi. Virgil se culcă şi adormi repede, adânc. Marta se răsuci mult, înecată de duhoarea de mucegai, de ceapă, înfiorată de recele umed al aşternutului care nu se mai dezgheţase, cu trupul frânt de truda de peste zi, care nu se putea destinde. Din odaia de alături se auzeau bodogăneli încete, vecinele şi cumnata murmurau rugăciuni sau vorbeau de-ale lor, prin crăpăturile uşii licărea lumina lumânărilor. În sat lătrau nişte câini, ceva furnica pe ea, gândacii din paiele saltelei sau purici. În sfârşit, o cuprinse somnul. Nu-şi dădea seama cât dormise când sări spăimântată, zăpăcită şi se dezmetici încet. Patul era gol, Virgil plecase de lângă ea. Bâjbâi prin întuneric către uşa prin care se zărea lumină, în vreme ce îşi îmbrăca halatul. Virgil stătea lângă sicriu, singur, cufundat în gânduri. Toate femeile plecaseră. Se aşeză lângă el. El întoarse greoi capul către ea, o privi o clipă cu ochii plini de suferinţă, apoi se uită din nou la flacăra lumânărilor, în care el ştia ce vede. Rămaseră aşa multă vreme, ceasuri întregi. Marta simţea uneori că o cuprinde somnul, dar se scutura de el, Virgil trebuia să-şi dea seama că ea nu-l părăsise nicio clipă. Spre zori, el îngăimă:

— Te rog pe tine să vorbeşti cu popa, cu babele astea, să-ţi spună ele tot ce trebuie făcut. La ţară e altfel, sunt obiceiuri... Să nu lipsească nimic, nici colivă, nici pomeni, în sfârşit, ce se cuvine. Eu nu ştiu, nu-mi mai aduc aminte, am plecat copil la liceu. Nici nu cred... la ce bun? Dar ea credea. Să fie cum ar fi vrut ea. Vrei să te ocupi tu?

— Dar fără îndoială, Virgil, fii liniştit, dragă. Nu vrei să te mai culci? Rămân eu aici.

— Nu mi-e somn. Dacă veneam mai devreme!

— N-ai ştiut, totul s-a întâmplat atât de repede.

— N-am mai fost aici din iarnă. Trebuia să mă aştept, să mă gândesc, să presimt. O dată măcar să mai fi venit să stăm de vorbă.

— Te-a recunoscut, ai văzut. A fost mulţumită.

— Atât de târziu, atât de târziu!

Ce mult a iubit-o! se gândi Marta. Mai mult decât pe mine. Şi câte nu fac eu pentru el! Ar trebui să se lipească de mine, să caute căldură la mine. Nu ştie decât să ceară servicii. Poate mai târziu are să-şi dea seama măcar de zilele astea de devotament.

Marta se informă de datinele satului şi făcu totul perfect. La înmormântare nu lipsi nimic, nici colaci, nici bliduri cu colivă, covrigi, căni de vin, un ştergar mare pentru preot, mai mici pentru vecine. Când se întoarseră acasă de la cimitir, pe la 5 după-masă, respiră adânc. Ştia că au un tren spre oraş la ora 7. Începu să adune lucrurile lor în valiză.

— Ce faci? întrebă Virgil.

— Nu plecăm?

— Mai stăm câteva zile. Mi-am luat concediu pe o săptămână, credeam că va mai dura... Mai stăm, e atât de frumos aici.

Marta, fără nicio vorbă, scoase pijamalele din geamantan şi le puse la loc pe pat.

Mai stătură trei zile. Virgil dormea acum de cum se culca până dimineaţa, când se trezea suspinând:

— Ce bine se doarme aici! Miroase a busuioc, ca în copilăria mea. Vezi, toate velinţele astea le-a făcut mama şi pernele le-a ţesut ea, şi perdelele.

În grădină îi arătă florile, crăiţe şi ochiul-boului.

— Ea le îngrijea. Ar trebui să culegem toţi merii ei, ea n-ar fi lăsat să cadă fructele şi să putrezească. Era cea mai harnică femeie pe care am întâlnit-o vreodată.

Marta îşi muşca buzele.

— Mi-aduc aminte cum mă scălda când eram copil. Avea mâini atât de iuţi şi mângâioase. Hal să mergem la cimitir.

Se duceau la cimitir. Când se întorceau, Marta căra apă de la poartă, gătea ceva, spăla vasele în ciubărul vechi. Noaptea se perpelea, îngheţa, se scărpina înnebunită.

— La bătrâneţe vom veni să trăim aici, nu-i aşa, Marto? Grădină, trei încăperi mari, livadă, dealuri colo, departe, aşa cum nu vezi din oraş. Aici vreau să-mi sfârşesc viaţa. Scoarţe, perne sunt destule, e undeva şi o saltea de lână, dar nu mi-a fost aminte să-ţi spun.

Marta se gândea la mobila ei de acasă, la gazul din sobă, la odaia de baie, la argintăria şi vesela ei, la pianul cam părăsit în ultima vreme. Sigur, toate aveau să-i rămână Lilichii, dar după moartea ei. Dacă Virgil voia să se mute aici când va ieşi la pensie, treaba lui. Până atunci ea n-avea să mai fie lângă el. Până atunci, va găsi alt bărbat, de alt neam, care s-o aprecieze cât merită şi pe care să-l iubească. Mai avea încă vreme, era frumoasă, avea farmec, era

sensibilă şi inteligentă. Virgil nici nu se gândise să-i mulţumească pentru câte făcuse pentru înmormântare în casa aceea amărâtă.

Acasă, Lilica se gospodărise în felul ei. După ce sfârşise mâncarea lăsată de maică-sa, îşi mai cumpărase de la restaurant, îşi mai făcuse ceaiuri şi cafele. Un teanc de vase murdare, de tacâmuri cleioase, de ibrice pline de zaţ o aşteptau pe Marta, de parcă de fiecare dată fata întrebuinţase alt tacâm. Bine că acum se aflau atâtea ibrice în casă câte cafele îşi făcuse Lilica! Marta se apucă să spele, fără niciun cuvânt de dojană. Fata dăduse în primăvară examen la facultatea din Bucureşti, intrase, şi acum tot se mai pregătea, ca să fie în fruntea tuturor viitorilor colegi.

În toamna aceea, Marta simţi necontenit o supărare, ceva între răguşeală şi durere în gât. Răcise probabil în săptămâna în care dormise în odaia aceea de la ţară. Virgil îi dădu medicamente, dar nu se îngrijoră. Avea şi la spital, şi la policlinică unele cazuri serioase, al căror tratament îl abandonase o săptămână. Martei îi trecu durerea. Apoi răguşeala. Într-o zi se aşeză la pian şi îşi încercă glasul. Parcă nu mai suna ca altădată, îşi pierduse limpezimea, forţa. Era o impresie a ei, născocită de spaima prin care trecuse, sau era adevărat? Cât se gândise în ultimii ani la acel cor, care acum devenise cunoscut în toată regiunea, ba chiar şi la Televiziune, şi la Radio. Se gândise, dar nu se hotărâse. Acum i se părea că numai asta dorise tot timpul, că n-avusese vreme şi că avea acum, când Lilica pleca la Bucureşti.

— Virgil, cred că mi-am pierdut glasul de la răceala aceea.

— De la un fleac de răceală? Nu, dragă, n-ai mai cântat demult, ţi s-au mai sclerozat coardele vocale pentru că îmbătrâneşti şi tu ca orice om. Ai trecut de patruzeci de ani, nu mai poţi fi ca la douăzeci.

— Tocmai când voiam să intru în corul oraşului. M-au poftit demult.

— Te-au poftit? Şi de ce nu te-ai dus? Se plăteşte bine?

— Cred că nu e plătit decât dirijorul, care e un profesionist. Corul e format din amatori, oameni cu alte ocupaţii.

— Atunci n-ai pierdut nimic.

— Mi-ar fi făcut plăcere. Nu ştiam însă ce-ai fi zis tu.

— Eu? N-aş fi avut nimic împotrivă, dacă ţie îţi face plăcere. Încearcă, fă câteva zile de exerciţiu, poate ţi se pare numai că nu mai cânţi atât de bine.

— Umezeala din casa voastră...

— Mofturi! Eu şi frate-miu am copilărit acolo, mama a trăit o viaţă, şi niciunul n-am fost răguşiţi. O casă bună, o casă cu ziduri groase. Şi livada, un rai. Mama pusese merii din faţa cerdacului când ne-am născut noi, şi i-ai văzut acum!

Şi Virgil începea iar să povestească despre maică-sa ceva care nu se mai sfârşea şi n-o interesa pe Marta. Ajunsese să-i urască pe bătrână şi pe acest

bărbat, care n-o admira pe ea, nevasta lui cea neobosită, ci pe răposata, a cărei gospodărie primitivă o văzuse doar şi ea. Nici o fărâmă de recunoştinţă pentru eforturile ei. I se părea că aşa e normal, să fie slujit! Flori, ca în seara în care agoniza Radu? Doar când primea el de la pacienţi, atunci se gândea să le aducă acasă.

După plecarea Lilichii, încărcată cu valize de rochii, de albituri, de borcane cu dulceaţă şi compoturi, Marta îşi găsi răgaz să-şi exerseze glasul în fiecare zi. Era şi nu era acelaşi. Notele de sus parcă tremurau, cele de jos nu mai aveau sonoritate, erau înfundate. Sau poate i se părea. La cine să se ducă s-o asculte? La acel Tudor Arghir, care dirija corul, de-a dreptul la el? Era penibil, dacă avea să-i spună că în adevăr nu mai are glas? Să-i cânte Anişoarei, într-o zi, când va veni la masă! N-avea ureche, avea numai pretenţii. Nici Virgil nu avea auz muzical. Ideea care îi trecuse uneori prin cap şi o părăsea repede, de a intra în cor, devenise acum o obsesie, o suferinţă. Toată viaţa nu dorise altceva! Acum ori niciodată! Să ieşi pe scenă, să fii văzută, tu, solistă, cu câţiva paşi înaintea celorlalţi, în rochie de seară. Să ţi se scrie numele în ziar, să ţi se rostească răspicat la radio. Să se găsească bărbaţi care să se îndrăgostească de tine, mai mulţi, să ai de unde alege.

Într-o zi, Marta se îmbrăcă cât putu de elegant, se pieptănă frumos, se fardă puţin şi se duse la sala în care repeta corul. Era cam devreme pentru repetiţie, veniseră numai câţiva corişti, dar Tudor Arghir se afla acolo. Doamne, cum se schimbase! Slăbănogul de odinioară era acum împlinit, avea un trup de manechin parcă, larg în umeri, subţire în talie, cu mişcări libere şi nestingherite. Faţa lui, cam scofâlcită când îl cunoscuse, avea un oval perfect, ochii mari, verzi, parcă îi crescuseră. Nu mai dovedea niciun fel de sfială, dar era plin de aceeaşi politeţe. Martei îi păru că tresare când o vede. Îi spuse repede pentru ce venise. Arghir o pofti într-o odaie alăturată, în care se afla şi un pian. Marta simţea că în clipa aceea se hotărăşte soarta ei, toată viaţa ei viitoare. Încercă din toate puterile să-şi stăpânească glasul, să-şi stăpânească inima. Apoi se roti pe scăunel şi se uită la faţa lui Arghir. Dirijorul îşi ascundea greu dezamăgirea.

— Ah, doamnă Cosma, de ce n-aţi venit atunci când v-am chemat eu? Aţi fi cântat zilnic şi nu s-ar fi întâmplat... în sfârşit... nu s-ar fi produs aceste mici alterări. Ce glas admirabil aveaţi!

— Nu mai e nimic de făcut?

— Poate, să încercăm. Am să vă dau unele exerciţii, am să le controlez şi eu. Să vedem împreună dacă mai e ceva posibil. Nu vă întristaţi, nu cred că e prea târziu. Am să vin o dată pe săptămână la dumneavoastră acasă, să

studiem amândoi. Să vedem... ce zi liberă am? Marţea după-masă la 5 vă convine? Nu pot fi profet, dar sper.

Marta plecă, dar nu acasă, ci în parcul oraşului. Era foarte tulburată. Glasul, avea să-şi revină glasul? Ce ochi frumoşi avea Arghir, ce ţinută, ce nobleţe în toată făptura lui! Câtă generozitate în faptul că îi propusese să-i dea lecţii! Gratuite, sigur, că doar el se oferise. Şi chiar dacă vor costa ceva, putea, o dată în viaţă să cheltuiască şi pentru ea. Avea să vină o dată pe săptămână la ea. Virgil nu se va supăra, nu era gelos, nu era bănuitor şi mai ales nu-l deranja ceva ce era pe gratis. Dacă trebuie plătit, n-avea să-i spună. Va lucra abajururi. Bani de la bolnavi Virgil nu lua, dar nici cheltuieli nu făcea. Numai la moartea maică-sii nu se zgârcise la nimic. Da, o iubise mai mult decât o iubea pe ea, asta e sigur. Îi mai spunea uneori „furnica mea de aur", ca atunci, înainte de căsătorie, dar nu lua în seamă cum îi sunt călcaţi pantalonii, nici de câte ori i se fac găluşti cu prune pentru că îi plac, nici că mâinile ei au ajuns într-un hal fără hal. Tudor Arghir avea un glas profund şi dulce. Şi ce păr, de un castaniu deschis, cu două-trei fire albe pe tâmple, un păr mătăsos, ondulat, în care îţi venea să-ţi înfunzi degetele. Părul lui Virgil era lăţos. Stai, nu e vorba de asta, nu mai ştie la ce se gândea adineauri. E zgomot în grădina asta.

O supăra lumea care trecea pe alei, o enervau copiii care se jucau şi ţipau într-un boschet. Ar fi vrut să stea liniştită pe bancă, să se gândească la glasul ei, care avea să se îndrepte cu asemenea profesor, la Tudor Arghir, care era atât de frumos. O pereche de îndrăgostiţi foarte lipiţi unul de altul trecu pe lângă ea. Martei îi bătu mai tare inima. Sunt pe lume oameni care se iubesc atât de mult.

Se înserа. Trebui să plece acasă. O aştepta acolo Virgil, care se întorsese flămând, şi o scrisoare de la Lilica. Îi dădu întâi de mâncare lui Virgil, apoi se aşeză în pat să-şi citească liniştită scrisoarea. De când plecase, fata îi scrisese o singură pagină, scurt: ajunsese cu bine, se instalase la cămin. Asta era o scrisoare lungă. Marta zâmbea de bucurie înainte de-a o începe. Avusese, desigur, primele succese, poate o chema la Bucureşti pentru că îi era dor de ea, se informase de o gazdă la care să poată veni maică-sa din când în când, aşa cum o rugase ea. Nu, Lilica îi spunea, cu tonul ei sobru şi poruncitor din totdeauna, că viaţa unei studente, chiar dacă locuieşte într-un cămin, mai are şi alte necesităţi, că are imediat nevoie de o mie de lei pentru spectacole, concerte, câte o masă la restaurant, pentru că nu-i place cantina, şi pentru alte lucruri neprevăzute. Că va avea des nevoie de banii de acasă, ca să ducă o viaţă de om care trăieşte într-o capitală, nu la maică-sa, în provincie. Avea colege agreabile, unele chiar mai strălucite la seminarii decât ea, trebuie să

muncească mult ca să le întreacă. Îi trimitea salutări lui Virgil, pe ea o săruta. De mulţumit, uita să-i mulţumească.

Virgil lăsă ziarul deoparte şi o privi peste ochelari.

— Ce e cu tine? Te-ai mohorât. O veste proastă? E bolnavă?

— Nu. Învaţă bine, e plină de ambiţie, e sănătoasă. Îmi cere o mie de lei!

Nu ştia cum îi scăpase vorba, îi venea să-şi muşte limba. Niciodată nu-l pusese la curent pe Virgil cu cheltuielile pe care le făcea pentru Lilica.

— O mie de lei! Phi! Ce să facă cu atâţia bani? Doar ai înzestrat-o la plecare ca pe o regină.

— Fel de fel de cheltuieli, noi nici nu bănuim de aici.

— Eu, când eram student, dădeam lecţii particulare să câştig un ban. Am fost şi chelner de noapte într-o berărie, dar mamei nu i-am cerut. Mă rog, treaba ta, trimite-i!

— De unde?

— De acolo de unde ai cheltuit şi altă dată pentru ea. Eu nu ţi-am cerut niciodată socoteala de cum întrebuinţezi salariul meu. Am crezut că pui deoparte.

— Să pun deoparte? Marta se înălţă într-un cot şi pentru prima oară în viaţa ei ridică glasul. Din ce să pun deoparte? N-ai văzut că lucrez abajururi de mă spetesc?

— Am văzut şi nu te-am întrebat cât câştigi cu ele. Eu îţi dau ce am. De când s-a prăpădit maică-mea, sărăcuţa, ţi-am dat şi ceea ce îi trimiteam ei. Vrea fata ta farafastâcuri şi distracţii, să muncească să şi le câştige. Dacă nu, munceşte tu pentru ea. Bani pentru cămin şi cantină ne înţeleseserăm să-i trimiţi din bugetul casei. Şi când locuia aici, tot din acest buget o întreţineam, nu? Dar aşa, deodată, o mie de lei! Treaba ta, cum ai crescut-o, aşa o ai.

Marta se cufundă între perne şi începu să plângă. Ce discuţie vulgară, ce discuţie urâtă! Să ai un copil ca Lilica, chiar dacă nu-i al tău, şi să nu-l apreciezi. Tată vitreg, duşman în casa ei de la părinţi, bărbat pentru care faci toate sacrificiile şi el se culcă în aşternutul tău cu dantele şi-ţi spune: „munceşte!" Virgil întinse braţul, o trase la pieptul lui, îi puse o mână grea pe cap.

— Nu mai plânge. Nu pot să te aud plângând. Îmi pare rău, n-ar fi trebuit să vorbim despre asta. Dar să ştii că eu am dreptate. Haide, gata, dormi aici, fii cuminte. Sunt mort de oboseală, am avut mulţi bolnavi. Mi se închid ochii de somn.

Marta stătea ca o bucată de lemn în braţele lui vânjoase. Ăsta era bărbatul ei, dihania asta mare şi somnoroasă, plină de principii: „Nu iau bani de la bolnavii din spital şi policlinică! O studentă trebuie să muncească dacă vrea

distracţii." Lipsit de nuanţe, de gingăşie, de atenţii. Nerecunoscător! Şi urât. Existau bărbaţi ca Tudor Arghir, graţioşi, amabili, frumoşi. Vai de mine! Dacă trebuia să-i plătească lecţiile, tocmai acum când îi cerea şi Lilica bani? Nu mai avea nicio rezervă, cheltuise tot ce strânsese din abajururi în ultimul as, pentru lenjeria, pentru rochiile cu care plecase fata. Până la un nou câştig, putea împrumuta o mie de lei de la Silvia. Şi ce să facă cu ea mai întâi? Să i-o trimită Lilichii sau s-o ofere lui Arghir? Sigur, sigur că el avea să refuze, dar asta tocmai marţi după-masă, azi era vineri şi fata aştepta probabil ca banii să-i fie trimişi telegrafic. Să-i ceară Silviei două mii de lei? Şi când să-i dea înapoi? La abajururi se lucra mult şi se câştiga puţin. Ce fleac ar fi asta pentru alt medic. Pentru nevasta unui alt medic. Dar ăsta doarme şi n-are habar de ce se petrece în ea. Nu-l interesează. Pe Arghir l-a impresionat pe loc nevoia ei de-a cânta, a înţeles-o fără vorbe multe. Era cu totul altfel de om. Virgil nu recunoaşte nici măcar faptul că a răcit în casa mamei lui, în umezeala aceea nenorocită.

La prima lecţie, Tudor Arghir refuză orice fel de plată. El doar nu-i făgăduise doamnei Cosma că îi va repara glasul, făcea numai o încercare spre binele corului lui dacă va reuşi şi pentru bucuria doamnei, care avusese o voce atât de frumoasă. Stătea într-un fotoliu lângă pian, purta un costum cenuşiu bine croit, avea o cravată verde ca ochii lui. O oprea, o corecta, scotea el însuşi câte o notă catifelată şi adâncă. Marta îşi dădea seama că nu merge, nădăjduia însă aprig că va merge într-o zi. Nu-l întreba nimic, era prea devreme să-l întrebe. Şi dacă afla de acum că totul e pierdut, nici el n-avea rost să mai vină vreodată aici.

Când îi spuse de aceste lecţii, Virgil îi puse, ca de obicei, mâna lui grea pe cap:

— Dacă ţie îţi face plăcere, ia şi lecţii. Eu cred că e prea târziu, dar încearcă.

Iar îi pomenise pe ocolite de vârsta ei, dar cel puţin nu se împotrivise, nici măcar n-o întrebase dacă le plăteşte sau nu. Anişoara, în schimb, fusese scandalizată:

— Cine a mai pomenit să-şi înceapă o femeie cariera muzicală după patruzeci de ani? E şi imposibil, şi ridicol. Ai avut cândva un fir de voce, nu mare lucru, nici de operă, nici de operetă măcar. Bună să cânţi romanţe în salon pentru musafiri. Dar acum, într-un cor care s-a făcut vestit în ţară! Şi ca situaţie socială nu e potrivit. Cine face parte din el? Funcţionăraşi şi belferiţe! Eu, să fiu medic, nu mi-aş lăsa nevasta în asemenea companie.

— Eu da! i-o tăie scurt Virgil.

Tudor Arghir mai veni de câteva ori. Marta nu aşteptase pe nimeni în viaţa ei aşa cum îl aştepta pe el acum. Cu o zi înainte începeau să-i tremure

picioarele, să se privească în oglindă, ca să-şi găsească riduri sau se bucure că arată bine, să cureţe casa de parcă Arghir ar fi venit în inspecţie, să facă prăjituri, pentru că îi plăceau dulciurile.

După lecţii, mai rămâneau un timp de vorbă. Ea îl reţinea, Arghir nu se grăbea. Îşi bea cafeaua încet şi o privea lung, calm, afectuos. După a treia lecţie, îi spuse pe neaşteptate:

— Ştiţi cât de îndrăgostit am fost de dumneavoastră în tinereţe?

— N-am ştiut.

— Nici n-aveaţi cum, eu eram afară, în faţa ferestrelor casei, iar dumneavoastră înăuntru, cu alte preocupări, cu o familie, cu o viaţă plină.

Apoi se ridică, îşi luă rămas bun şi plecă.

M-a iubit! se gândea Marta. Poate mă mai iubeşte şi acum, şi nu îndrăzneşte s-o spună. Altfel, de ce s-ar ocupa de mine, de glasul meu, de ce şi-ar pierde timpul, de ce ar întârzia şi după lecţie? Mă iubeşte! Trebuie să-l fac să înţeleagă că l-aş lăsa oricând pe Virgil pentru el. Dar mai întâi să-mi spună că mă iubeşte încă. Sau întâi să-l fac să priceapă, ca să-i dau curaj? L-am găsit în sfârşit pe omul pe care îl aştept de o viaţă întreagă. E mai tânăr decât mine? Poate, cu câţiva ani, puţini. N-are nicio însemnătate. Niciunul dintre bărbaţii mei n-a însemnat pentru mine ce înseamnă el. Îmi dă mâna şi sunt fericită, efluvii de căldură şi viaţă trec în mâna mea, mă priveşte şi mă simt ca pe o plajă, sub razele soarelui. Împreună, vom fi împreună până la moarte!

Toată săptămâna Marta muncea nebuneşte, ca să-şi înăbuşe gândurile, dar ele îşi urmau goana frenetică. Chipul îi strălucea de fericire. Până şi Virgil băgă de seamă şi se bucură:

— Ce bine arăţi, drăguţă! Parcă ai întinerit cu zece ani. Am o veste bună pentru tine. Ceva ce ţi-ai dorit totdeauna şi ţi-am făgăduit şi eu cândva. Ghici!

— Nu ştiu.

— Putem face o excursie în Italia. Un grup de medici pleacă prin Oficiul de turism. Fac o gaură în cer, mă împrumut şi pe urmă plătesc în rate. Nu te bucuri?

Marta zâmbi repede: o excursie în Italia cu Virgil? Tocmai acum? Să întrerupă lecţiile, să nu-l mai vadă pe Arghir? Ca să fie fericită în excursia asta, ar trebui s-o facă cu Arghir, după ce... după ce îi va spune că o iubeşte, ea va divorţa, vor fi liberi, îşi vor îngădui orice.

— Dar nu putem acum, Virgil! rosti ea şi-l privi cu marii ei ochi albaştri, limpezi. Nu ne putem îndatora acum, când am hotărât să cumpărăm alt covor în hol. De unde o să scoatem ratele?

— Şi pentru covor renunţi tu la Italia? Dă-l naibii de covor!

— Ăsta s-a găurit, ne împiedicăm în el. Lasă, mai târziu. Peste un an.

— Am crezut că-ţi fac o bucurie! Cum vrei tu. O făceam pentru tine, nici mie nu-mi plac împrumuturile.

Marţea următoare, când veni la lecţie, Arghir era tot atât de liniştit ca de obicei, dar se uita din când în când la ceas. După o oră şi jumătate se ridică.

— Să nu-mi faceţi azi cafea, să nu vă deranjaţi cu nimic. Am întâlnire cu nevasta mea la cinematograf. Mi-e teamă chiar că am întârziat.

Era însurat! De ce nu purta verighetă? Poate o scotea când venea la ea. Atunci de ce mărturisise singur că e însurat? De ce îi spusese că a iubit-o în tinereţe? Aşa, informativ, cu nicio intenţie? Asemenea lucruri nu se spun degeaba. Sigur că o iubea şi acum, dar i se părea că fiind amândoi căsătoriţi, nu mai era nimic de făcut. Nu putea şi el să divorţeze, aşa cum ar fi divorţat ea? De ce să nu poată? Virgil să se ducă unde o şti, nu mai are mult până la pensie şi se poate stabili în casa din sat, aşa cum e idealul lui, iar Tudor să vină în casa ei, apartament bine mobilat, frumos, cu grădină. Nimic nu era încă pierdut. Să-i spună numai deschis că o iubeşte, şi să intenteze amândoi divorţurile. Cine o fi fost nevasta lui? Sigur o femeie mai puţin capabilă decât ea, mai puţin harnică, mai puţin frumoasă, Poate mai tânără. Asta era dureros de gândit. În sfârşit, unde e dragoste, vârsta nu mai are însemnătate.

Două divorţuri deodată! Ce-o să zică lumea? Are să urle târgul. Cine n-o va osândi că a stricat o căsătorie! Dar pe el, că a stricat menajul ei...

Lucrurile erau parcă mai tulburi decât înainte, mai nesigure, dar Marta spera, făcea planuri.

În miercurea aceea Anişoara nu veni la dejun. Asta se întâmpla pentru prima oară în mai bine de douăzeci de ani. N-avea de ce fi supărată, doar totdeauna se încăiera în discuţii cu Virgil, şi el era cel care renunţa, se dovedea mai puţin colţos. Joi, Marta nu putu trece pe la ea, spăla rufe. Şi exerciţiile vocale îi luau oarecare timp, şi abajururile la care nu mai prididea. Când se duse vineri, colocatarii nu ştiau nimic, nu băgaseră de seamă dacă ieşise sau nu din odaie zilele astea. Nici nu era de mirare, când raporturile dintre ei erau atât de reci.

Uşa Anişoarei era încuiată. Marta bătu, dinăuntru se auzi un geamăt şi o bodogăneală. Fu chemat un lăcătuş, broasca veche cedă uşor. Anişoara zăcea în patul ei, nemişcată. Îi paralizaseră mâna şi piciorul stâng, gura îi era niţel strâmbă, dar putea vorbi încet şi gângav. Nu mâncase de trei zile, nu se coborâse din pat, nu chemase pe nimeni, că doar n-avea să ceară ajutor de la javrele astea de vecine. În odaie era frig.

Mai-ta se puse pe treabă, făcu focul, o spălă pe Anişoara, îi făcu mâncare, o hrăni cu lingura, ca pe copii, îi primeni aşternutul. Apoi se duse în vecini, să-i telefoneze lui Virgil la spital, să vină să vadă bolnava.

Virgil veni curând. După ce-i prescrise tratamentul, plecă acasă cu Marta.

— Ce-o să se întâmple acum? Se poate vindeca?

— Există cazuri în care bolnavul îşi revine. Nu de tot, la vârsta ei, dar se mai poate târî prin casă. Eu te întreb pe tine, ce-o să se întâmple acum? Ai de gând s-o slujeşti ca azi, sau o băgăm mai întâi la spital şi pe urmă într-un azil de bătrâni?

— La spital da, dacă îi puteţi face acolo ceva, dar la azil în niciun caz. Ce s-ar alege de casa ei, de lucrurile ei din lăzi, când în toate celelalte odăi locuiesc nişte vrăjmaşi?

— Ea şi i-a făcut vrăjmaşi.

— Nu ştiu, nu judecăm acum trecutul. Ce fel de grijă vor avea de ea la azil? O bătrână între altele. Decât să alerg în fiecare zi la azil, mai bine alerg aici, să văd de ea.

— Ce datorie ai tu faţă de Anişoara?

— Niciuna. Dar aşa sunt eu, nu-mi pot schimba firea. Am moştenit-o pe Anişoara de la Radu, n-o pot abandona.

— Dacă îţi place ţie să fii o martiră, treaba ta.

— Ăsta e cuvântul, sunt o martiră! rosti Marta cu multă demnitate.

Dacă îşi schimbă viaţa, ce-avea să spună Tudor Arghir de asemenea angara? Avea s-o admire, bineînţeles, pentru spiritul ei de sacrificiu. Dar Anişoara nu mai putea câştiga un ban. Îi va aduce mâncare de acasă, unde mănâncă doi, pot mânca şi trei. Ce complicată e uneori viaţa! Tocmai când te pregăteşti să fii fericit, îţi vine pe cap un bucluc ca un bolovan. Atunci e momentul să te dovedeşti brav, descurcăreţ, puternic!

Marta alerga acasă la Anişoara (Virgil spusese că la spital nu-i puteau face altceva decât tratamentul dat de el), la piaţă, rostuia tot în bucătărie, călca albiturile lui Virgil. Se aşeza la pian şi solfegia, picta abajururi şi aştepta marţea. Tudor Arghir mai veni de două ori după ziua în care îi mărturisise că e însurat, fu la fel de amabil şi afectuos, nu pomeni nimic despre dragoste, nici de cea trecută, nici de cea actuală, iar a treia marţi, după exerciţii, luă mâna Martei în mâinile lui şi vorbi încet, alinător:

— Nu se mai poate face nimic, doamnă. Îmi pare nespus de rău, dar e prea târziu. Glasul dumneavoastră şi-a pierdut supleţea, registrul de sus... Dar de ce să vă mai amărăsc? O vioară poate sta închisă într-o cutie ani de zile fără nicio pagubă pentru ea. Gâtlejul omenesc pierde, se sclerozează mai devreme decât s-ar cuveni dacă nu se exersează. Dacă vă face plăcere să veniţi la concertele noastre, vă voi trimite invitaţii, dacă vă întristează, spuneţi-mi.

— Am să viu, rosti Marta cu buzele albe.

— Mă voi bucura să vă văd în sală. Sărut mâinile!

S-o vadă în sală! Şi el n-avea să mai calce pe aici. Ar fi trebuit să-l mai cheme ea? Cum, cu ce pretext? De ce nu spusese el: „Pot să mai viu la dumneavoastră?" Nu, nu întrebase aşa ceva. N-o iubea! Sau poate nu cutezase s-o spună. De unde era să ştie cât e de iubit? Ce uşor plecase, ce uşor se desprinsese de odaia asta pe care o încălzea atâta cu prezenţa lui! Ca o pasăre care se desprinde de o creangă. Nu mai era nimic de făcut? Acum era prea târziu, atunci fusese prea devreme. Toată viaţa ei lucrurile veniseră prea curând sau prea târziu. Soneria se auzi sunând prelung. Poate că se întorsese.

Nu, poştaşul adusese o telegramă. Lilica voia din nou o mie de lei.

Când veni Virgil acasă, se sperie de înfăţişarea ei.

— Ce e cu tine? Eşti bolnavă? Uite, ai şi febră! Bagă-te repede în pat. De când te rog să vii la spital să-ţi facem nişte analize. Orice om aproape de cincizeci de ani trebuie să se controleze din când în când.

Analize! Marta ar fi râs cu hohote dacă ar fi putut.

— N-am nimic, sunt necăjită. Să-ţi dau întâi de mâncare şi pe urmă mă culc.

— Îmi iau singur, du-te repede în pat.

— Când ţi-ai mai luat singur? Ştii măcar să cauţi în frigider şi să încălzeşti ceva?

Virgil o urmă în bucătărie, către care alergase.

— De ce eşti atât de amărâtă? Ce s-a petrecut?

— Mai nimic. Glasul meu e pierdut definitiv. Mi-a spus-o azi clar domnul Arghir.

— Dar, pentru Dumnezeu, cum n-ai făcut nicio ispravă cu glasul ăsta atâţia ani, n-ai să faci nici de acum înainte. Eu mi-am dat seama că e prea târziu, dar te-am lăsat cu ţicneala ta. Tinereţea nu se mai recuperează. Gândeşte-te că n-ai pierdut nimic acum, ai pierdut la şaisprezece ani, când nu te-ai apucat de studii serioase. Mănâncă şi tu ceva.

— Nu pot.

În pat, Marta se gândea la tot ce pierduse şi nu putea dormi. Glasul, pe Tudor Arghir, tinereţea, dragostea. Şi numai Virgil era vinovat. Nu luase aminte de dragostea lui Arghir cu ani în urmă, pentru că se făgăduise lui Virgil. Îşi pierduse glasul pentru că se dusese la înmormântarea mamei lui. Îmbătrânise înainte de vreme pentru că muncea prea mult, Virgil nu voia să facă „compromisuri", cum spunea el. Puţin îi păsa de nevoile Lilichii, o îndemna să muncească ea pentru fată. Arghir ar divorţa poate, dacă n-ar şti-o pe ea măritată. Dacă n-ar crede-o fericită în căsătorie, vechea dragoste s-ar dezlănţui iar în el. Ce om egoist, ce om odios îi ieşise în cale, atunci când Radu trăgea să moară! Şi acum trebuie să mai scoată o mie de lei pentru

Lilica. Abia îi plătise Silviei datoria. Asta n-avea să i-o mai spună lui Virgil, aşa cum nu-i spusese nici că se împrumutase. Şi cum, cum avea să-l mai vadă pe Arghir? Unde? N-avea să se ducă niciodată cu el în Italia? Poate că da, poate că se mai putea încă!

Existenţa Martei deveni mai grea. Acum lucra şi dantele pentru altă cooperativă. Se ducea zilnic la Anişoara cu mâncare, o spăla şi o hrănea. Îşi purta gospodăria ca şi înainte, fără să neglijeze nimic. Într-o zi, când Virgil nu era acasă, vându pianul. Ei nu-i mai folosea la nimic, decât ca să-i aducă aminte şi s-o doară, Lilica nu cânta la pian, în schimb avea nevoie de bani. Uneori se îmbrăca mai bine decât de obicei şi-şi făcea drum prin faţa sălii Filarmonicei, unde repeta corul oraşului, în speranţa că-l va întâlni pe Arghir. În iarna aceea îl şi văzu de două ori. O dată o zări şi el, o salută adânc, a doua oară era cu o femeie tânără la braţ, o femeie foarte brună, foarte zveltă, foarte subţire, treceau pe celălalt trotuar, ocupaţi unul de celălalt.

Lilica nu veni în vacanţa de iarnă, preferase să se ducă cu un grup de colegi într-o cabană de la munte, nu veni nici în vacanţa de primăvară, voia să rămână la cămin ca să înveţe. N-o chemă niciodată la Bucureşti, nu-i găsise o gazdă, hotelurile erau scumpe, şi nu-i spunea în nicio scrisoare că îi e dor de ea. Marta îi trimitea regulat pachete de dulciuri şi afumături şi aştepta o scrisoare de recunoştinţă, pe care n-o primea niciodată. Cel puţin Silvia îi mulţumea şi o lăuda când o ajuta să facă o marmeladă, când îi aducea ceva de la piaţă sau ieşea cu ea în oraş să-şi aleagă un material de rochie.

Silviei îi putea spune orice, şi cât de egoist e Virgil, şi cât de pretenţioasă e Anişoara, şi cât munceşte ea de mult, cât e de epuizată, câte face pentru Adina, care tot nepricepută gospodină e. La Silvia găsea şi admiraţie, şi compătimire. Găsea şi la Adina, căreia îi povestea aceleaşi lucruri, cât o oboseşte casa ei, Anişoara, chiar Silvia. Adina se măritase, avea un copil mic, Marta venea să-l scalde şi să-l maseze. Cât o preţuia Adina, cât de mult o ridica în slăvi şi îi jelea viaţa grea! Marta o părăsea cu sufletul împăcat.

Anişoara începuse să meargă în baston prin odaie şi să vorbească mai limpede. Avea nevoie de multe medicamente, de alţi papuci de casă, de două halate groase, de câteva rânduri de albituri de pat, pentru că le uzase de tot pe cele moştenite de la maică-sa. Marta nu avea cu ce să i le cumpere.

— Tu n-ai deloc bani puşi deoparte?

— De unde să am? Îţi închipui că lecţiile mă îmbogăţeau? Toţi banii luaţi pe salon s-au dus la cura pe care am făcut-o doi ani la Sovata. Scoate tu din lada aia cele două solniţe de argint care au fost la voi şi sfeşnicul cu şase braţe şi cu ţarţamuri de cristal. Du-te la Consignaţia!

După sfeşnice, luară acelaşi drum şi două covoraşe persane. Apoi, în toamnă, Anişoara avu nevoie de lemne, de multe lemne, pentru că îi era totdeauna frig, şi-i ceru Martei să-i vândă şi vesela Meissen.

— Vezi ce bine am făcut când am păstrat tot? Omul nu ştie ce-l aşteaptă la bătrâneţe.

Marta vedea cum se duc rând pe rând obiectele de preţ care ar fi trebuit să-i rămână Lilichii. Le ducea cu mâna ei, îi aducea banii întregi, îi ţinea caietul de socoteli, îi făcea cumpărăturile şi-i dădea cont de tot ce cheltuia. Într-o zi, când încasase bani pentru o oglindă veneţiană, îi veni un gând pe care nu-l avusese niciodată: „Dacă aş opri ceva din suma asta, ca să-i trimit Lilichii? E doar şi dreptul ei, e dreptul lui Radu. N-ar fi trebuit să împartă toată moştenirea asta cu Anişoara, dacă n-ar fi fost un bleg? Îi rămân şi ei destule lucruri pentru cât o mai trăi, că doar nu e nemuritoare! Copilul meu duce lipsuri acolo, la Bucureşti, şi baba asta aici îmi cere să-i cumpăr compot de ananas şi suc de grapefrut! Dacă e vorba să-şi pape tot ce mai are, să nu-i rămână fetii nimic, de ce mă sacrific eu atâta pentru ea? Da, mă sacrific pentru că nu pot altfel, sunt o devotată, sunt un om al jertfei! Dar o mie de lei tot am să opresc din banii ăştia, fata mi i-a cerut şi n-am de unde lua! Nu e un lucru necinstit, e o faptă dreaptă."

Anişoara nu se miră de data asta, se miră mai târziu, că începuse să plătească atât de prost Consignaţia. Marta nu utiliza pentru ea niciun ban din cei opriţi de la Anişoara, toţi mergeau la Lilica, erau de drept ai ei.

În primăvară, Marta îi spuse deodată lui Virgil:

— Ce-ar fi să mergem acum în Italia?

— Acum? Unde mai găsim ocazia din vara trecută? Acum, când trebuie să-mi iau un mic concediu, să mă duc în sat, acasă, să stropesc pomii şi să-i curăţ de omizi? Acum nu se mai poate, e prea târziu, dragă. Anul trecut s-ar fi putut.

Fata veni în vacanţa de vară, o parte din vacanţa de vară, restul avea să şi-l petreacă la mare. Mai crescuse puţin, era şi mai gravă, şi mai distantă, râdea puţin de sentimentalismul maică-sii, încerca să fie ironică la masă cu Virgil, dar el se făcea că nu bagă de seamă sau o lua şi el peste picior cu destul tact. Trebui să fie implorată ca să se ducă s-o vadă pe Anişoara.

— Să-i duc şi flori? Dar e ridicol, când n-o iubesc deloc.

Marta îşi dădu toată osteneala s-o cucerească, s-o cumpere. Îi făcu o garderobă întreagă pentru mare, îi dădu bani, îi dădu cu sfială şi sfaturi, la care Lilica ridică din umeri. Mama începuse să se intimideze în faţa fiicei, poate pentru că era autoritară, poate pentru că simţea că nu e iubită de ea.

Iarna care urmă fu şi mai grea de cât cea trecută. Anişoara fusese pătrunsă de o îndoială, îi ceru Martei chitanţele de la Consignaţia de câte ori

îi vindea ceva. Treaba se încurca. Marta îi declară după un timp că nu mai poate vinde la Consignaţia decât lucruri noi, că antichităţile, mai ales dacă erau puţin uzate, sau ciobite, sau incomplete, trebuiau duse întâi la restaurare, ceea ce costa scump, şi că nu se mai puteau vinde decât la particulari. Şi asta era anevoios şi neplăcut. Ei, nevastă de doctor, nu-i era la îndemână să facă pe negustoreasa în familiile altor medici cu care erau prieteni. Nici să se tocmească nu ştia, nici să le ceară chitanţe nu era posibil. Să caute Anişoara vreo cunoştinţă printre doamnele în casa cărora dăduse lecţii, poate aceea se va însărcina cu afacerea asta. Va cere un comision, nu se ştie. Oricum, dacă Anişoara se gândea cine s-ar putea ocupa cu asta, ea se oferea să cheme la telefon acea persoană, s-o invite aici.

Jucase cartea cea mare. Anişoara putea găsi o asemenea doamnă, şi acea doamnă putea vinde lucrurile la Consignaţia, dând-o pe ea de gol. Dar Anişoara, mai plină de bănuieli decât oricând, privind-o chiorâş pe sub sprâncenele ei acum albe, bodogăni că oricine are s-o fure, că nu era chiar atât de greu pentru Marta să găsească amatori pentru măsuţa de scris Louis-Philippe, la care generăleasa îşi făcea corespondenţa, nici pentru vasul de porţelan chinezesc, alb cu flori albastre. Marta duse obiectele tot la Consignaţia şi-i aduse banii tot fără chitanţă. „Le-a cumpărat medicul-şef." Oprise ceva şi pentru un palton, pe care trebuia să i-l facă Lilichii. Dacă lucrurile mergeau tot aşa, dacă Anişoara avea de gând să mai trăiască trei-patru ani, lăzile şi dulapurile aveau să rămână goale.

Se mai gândea încă la Arghir, se gândea zilnic. Primise câteva invitaţii la concertele corului, dar Virgil nu voise să meargă, era obosit seara, nu-l interesa decât ziarul. O poftise să se ducă singură sau cu Adina, cu Silvia. Marta nu se duse deloc, nu voia s-o vadă Arghir ca pe o văduvă, în compania altei femei. Într-o spreseară, când se dusese să scalde copilul Adinei, îl văzu acolo, la televizor, dirijând. Se întoarse acasă ţeapănă de emoţie, şi câteva zile îl urî şi mai mult pe Virgil. Muncea ca în vis, sărea din somn, arse pentru prima oară în viaţa ei un cearceaf cu maşina de călcat.

— Tu n-ai putea să-ţi permiţi să chemi o spălătoreasă? o întrebă Virgil. Ducem o viaţă destul de aşezată, nu cheltuim mult. Pe mine nu mă interesează ce-i trimiţi Lilichii. Am impresia că din salariul meu... ştiu eu? Ce zici?

— O spălătoreasă? râse ironic Marta. Să-mi strice rufele? Să mi le rupă sau să le calce prost? Cine poate face treaba asta mai bine decât mine? Mai bine să economisim ca să luăm un televizor.

— Zgomot în casă, voci străine, stridenţe. M-ar enerva. Dacă tu vrei şi poţi, tu ştii socotelile, dar să-l pui cât mai departe de dormitor. Să nu-l aud!

Nu se cumpără televizor. Marta mai spera să-l întâlnească pe Arghir vreodată pe stradă. Într-un an întreg nu-l văzuse decât o dată mergând înaintea ei, voise să-l ajungă, îl pierduse în mulţime şi se lăsase păgubaşă.

— Tot atât de nesuferit e bărbatul tău? o întreba Anişoara, după ce număra hârtie cu hârtie şi gologan cu gologan banii aduşi de Marta.

— E egoist, e nepăsător. Fac treabă cât zece femei şi nu bagă de seamă niciodată nimic. Ieşim din ce în ce mai rar. Abia aşteaptă să vină seara, ca să se culce. Nici măcar n-avem ce vorbi când stăm la masă sau ne băgăm în pat. M-am săturat să-l aud povestind numai de bolnavi de stomac şi de ulcere.

— E din pătura de jos. Radu, eh! Radu era un aristocrat. N-am să înţeleg niciodată cum ai putut să-l iei pe ăsta, după ce fuseseşi nevasta lui Radu. Da' ce dracu, n-ai sărat deloc supa asta?

— Am separat-o de supa noastră înainte de a-i pune sare. Ştii bine, Anişoară, că sarea ţi-e interzisă.

— Şi găluştile sunt ca nişte ghiulele. Parcă le-ai făcut cu ciment. Fata, fata îţi mai scrie?

— Regulat, îmi povesteşte tot ce face. Are şi o bursă de merit. Învaţă strălucit.

Când se întorcea seara acasă, Marta căuta în cutia de scrisori. Nici de data asta nu venise nimic de la Lilica. La masă începea să i se plângă lui Virgil:

— Anişoarei nu-i place nimic din tot ce-i duc. A devenit mai grosolană decât înainte. Îi spăl rufele murdare şi se plânge că am cheltuit prea multă apă, că am ţinut fierul de călcat prea mult în priză, şi o s-o coste cine ştie cât la sfârşitul lunii, Faptul că-i duc mâncare de la noi nu contează pentru ea. Mereu vrea fructe scumpe şi compoturi din oraş. Într-o zi n-o să mai am ce-i vinde.

De obicei, Virgil ridica din umeri şi tăcea. Uneori spunea numai cu glas gros:

— Azilul!

Marta nu răspundea nimic. O femeie de asemenea devotament nu putea băga în azil o rudă care se rezema numai pe ea.

Apoi, după-masă trecea în goană pe la Silvia, pe la Adina, şi se plângea şi de soţ, şi de fosta cumnată. Compătimirea lor o înviora, îi sporea puterile. Femeile astea două cel puţin o admirau.

Când fu în al treilea an de facultate. Lilica le trimise o scrisoare scurtă, în care îi anunţa că se logodise, că se va căsători peste trei zile, dar că n-avea nici un rost ca ei să se deranjeze până la Bucureşti, de vreme ce nu făceau niciun zaiafet. Şi părinţii băiatului locuiau departe, în nordul Moldovei, n-aveau să vină nici ei. De la Oficiul stării civile, fiecare avea să se întoarcă la

căminul lui studenţesc. În vară avea să vină cu bărbatul ei, Ovidiu Deleanu, să-l prezinte părinţilor.

Marta plânse două săptămâni. Atâta ingratitudine, atâta răceală în sufletul fetei ei! Făcuse cele mai mari sacrificii, furase chiar pentru ea, şi Lilica se mărita aşa, ca şi cum ar fi fost singură pe lume, independentă, orfană! Apoi, cu lacrimile în ochi, începu să-i pregătească o lădiţă cu prăjituri, cu lenjerie nouă, scump plătită la cea mai mare prăvălie din oraş. Puse în ea două cravate şi un pulover cumpărate „de la pachet" pentru Ovidiu (Lilica nu le scrisese dacă e înalt sau scund, gras sau slab, dar puloverul era foarte frumos), puse într-o cutiuţă şi o broşă cu perle şi peruzele, cumpărate de la Anişoara. Făcuse multe aluzii la această broşă, pe care Anişoara ar fi putut-o trimite dar de nuntă nepoatei ei. Dar cum bătrâna rezista şi ţinea morţiş s-o vândă, Marta o cumpără cu bani peşin, ca să-i dea peste nas mătuşii. Anişoara nu se sinchisi, nu se simţi umilită, era bolnavă şi avea nevoie de atâtea lucruri! Pentru ea trecuse vremea cadourilor. Parcă ar fi făcut vreodată vreunul!

Lilica veni abia la sfârşitul lui august, când Virgil se dusese în sat, la casa maică-sii, să culeagă merele şi prunele. Ovidiu era un tânăr înalt, cam spălăcit la mutră, cu nasul lung, care vorbea puţin, mânca solid, izbucnea câteodată într-un hohot de râs neaşteptat, de o politeţe care se mărginea la „după dumneavoastră!" şi aprinderea chibritului dacă Marta lua, rar, o ţigară. Dimineaţa şi după-masă o lua pe Lilica la braţ şi porneau la plimbare în oraş, în împrejurimile lui. Niciunul dintre ei nu se gândea s-o roage pe Marta să-i însoţească. Dar părea că o iubeşte pe Lilica, îşi luase diploma de microbiolog, voia să-şi ia şi doctoratul. Lilica mai avea un an la Filologie.

După şase zile, la masă, spuseră că aveau de gând să plece chiar în seara aceea.

— Atât de repede? se sperie Marta.

— Ne ducem la mare. Aici Ovidiu a văzut tot ce era de văzut, nu e mare lucru târgul nostru. Voiam să-ţi spunem ceva, mamă. Părinţii lui Ovidiu ne-au trimis treizeci de mii de lei ca să dăm aconto pentru un apartament într-un bloc care se clădeşte acum. Trebuie să ne ajuţi şi dumneata la rate. Salariul de început al lui Ovidiu nu va fi prea mare, un menaj nou are nevoie de multe lucruri. Trebuie să ne mobilăm.

— Dar mobila asta din casă e a mea, are să-ţi rămână ţie. Aş putea de acum să-ţi dau câte ceva, sufrageria, de pildă, rosti Marta cu un nod în gât. Nu ştia ce va zice Virgil, dar n-avea niciun drept să spună ceva, era mobila ei de zestre.

Lilica pufni în râs:

— Mobila asta demodată? Cine are nevoie de ea? N-are niciun stil, nicio frumuseţe.

— E de lemn de stejar!

— Ei, şi? Nu e nici antică, nici modernă. E o vechitură fără niciun haz. Noi vrem un interior nou, elegant. La Anişoara nu se găseşte un persan mai mare?

— Mai are două, dar le va vinde. Vinde tot.

— Nu le poţi cumpăra tu?

— N-am atâţia bani.

Lilica nu mai spuse nimic. Se încruntă. Acum, când se încrunta, semăna vag cu Anişoara în tinereţe. Făcu valizele şi seara plecară. Marta îi conduse la gară. În taxiul care îi ducea, Lilica şopti doar atât la urechea maică-sii: „Încearcă să nu mă pui în inferioritate faţă de familia lui Ovidiu". Îi făcură semn cu mâna prin fereastra vagonului şi pieriră repede.

Ajunsă acasă, Marta se apucă în neştire de treabă, scutură, frecă parchetul, puse aşternuturile la fiert. Era în toi de noapte când simţi că nu mai poate. A doua zi trecu pe la cele două cooperative şi luă material de lucru mai mult decât altădată. În ultima vreme se cam lenevise, de când se înfrupta şi din vânzările Anişoarei. Dar uite că nu era destul, Lilica avea nevoi mari. Într-o zi avea să-i fie recunoscătoare, doar nu era de piatră. Şi Ovidiu avea să-şi dea seama ce soacră are!

Din când în când Marta se aşeza în faţa oglinzii şi se cerceta. Pielea obrazului i se uscase ca o frunză de toamnă, avea zbârcituri la ochi, cute în jurul gurii. Părul îi albea. Dacă îl va mai întâlni pe Arghir, sau pe altul, necunoscut, vor vedea-o aşa cum se vedea ea, în oglindă? Poate se va mai ivi unul care s-o ia de la Virgil, unul care să nu se uite la riduri, ci la ochi, la zâmbet, la siluetă, la umbletul ei uşor, la farmecul ei. Poate că se vedea ea cu prea multă exigenţă, nu mai putea fi ca la douăzeci de ani. O femeie matură arată altfel, dar e tot frumoasă cu asemenea trăsături.

Anişoara se îndură să moară abia peste un an. Marta o găsi într-o dimineaţă ţeapănă în aşternut. Nu ştiu ce să facă mai întâi: s-o îmbrace pentru înmormântare sau să caute ce mai rămăsese în lăzi. Sub privirea ageră a cumnatei ei, nu putuse răscoli niciodată până la fund.

Nu chemă niciun ajutor, era mai bine să fie singură. Şterse repede cadavrul cu un burete ud şi se canoni cumplit să-l îmbrace. Apoi începu să răscolească. Mai erau acolo un caramaniu în stare bună, o capă de zibelină de a cărei existenţă nu ştiuse niciodată, două tăvi mari de argint, câteva miniaturi pe porţelan, câteva rochii de dantelă putredă, ale generălesei pesemne, un sul de mătase de mobilă încă tare, încă rezistentă, un evantai de fildeş şi multe, multe boarfe decolorate, ponosite, de-a valma. Alese tot ce

era bun şi puse în ordine lucrurile în cea mai mare ladă, o încuie. Abia pe urmă vesti vecinii că Anişoara murise şi chemă Pompele funebre s-o ducă la capela cimitirului.

Pe inserat, cu ajutorul Adinei şi al bărbatului ei, care avea să se ocupe şi de formalităţi, încărcă lada cea mare într-o camionetă, o duse la gară şi o expedie de-a dreptul Lilichii. Nu-l mai informă şi pe Virgil despre treaba asta. A doua zi chemă femeile mai sărmane din mahala să le dea lucrurile răposatei, rochiile vechi, dulapul, patul, salteaua, ca să se roage pentru sufletul Anişoarei. Găsi între rufe şi un testament: bătrâna lăsa casa statului, pentru un azil de paralitici. Despre obiecte nu pomenea, probabil că socotise că le va consuma pe toate până la moartea ei. Niciun cuvânt despre Marta, despre Lilica.

Marta nu aduse acasă decât un castron rămas stingher dintr-un serviciu de Limoges. Îi plăcea.

— Asta e moştenirea ta? râse Virgil. Lasă, n-are nicio importanţă, avem tot ce ne trebuie. Bătrâna s-a dus la timp, putea să se ducă şi mai demult. Acum ai să alergi şi tu mai puţin, ai să te mai odihneşti acasă. Poate că ai să mai isprăveşti şi cu abajururile, că fata e măritată, s-o ţină bărbatu-său. Uite chenzina de la spital. Mi-am oprit douăzeci şi cinci de lei pentru ţigări. Haide, furnicuţa mea, mai potoleşte-te, că eşti şi tu bătrână. Să mâncăm şi să ne culcăm. Bolnavii nu sunt buni la altceva decât să îmbolnăvească şi doctorul. Pe mine m-au dărâmat.

Marta însă mai întârzie să sfârşească o dantelă. Acum, după ce murise Anişoara şi se isprăvise cu vânzările, de unde să mai scoată bani pentru ratele casei Lilichii? Când se duse la culcare, se mai opri o dată în faţa oglinzii. Nu mai era nimic de sperat. Totul se sfârşise. Faţa ei? O pungă de hârtie mototolită, cu doi ochi mari, obosiţi, dezolaţi. Îşi acoperi faţa cu palmele şi plecă aşa până la comutatorul pe care îl stinse. Era prea târziu. De ce totdeauna fusese prea devreme ori prea târziu?

De-a doua zi, lucrând neîncetat, începu să aştepte o scrisoare de mulţumire din partea Lilichii şi a lui Ovidiu. Niciodată nu le trimisese asemenea dar. Aveau să scrie, negreşit, cu recunoştinţă. Dar poşta mergea atât de prost! Se şi pierdeau unele scrisori! Şi, de fapt, Tudor Arghir nu e singurul bărbat din lumea asta.

ÎN ULTIMUL CEAS

Lumina şi-a schimbat culoarea de câteva zile, şi-a pierdut transparenţa. E cenuşie, densă, şi din pricina asta odaia e mai scundă, mai strâmtă, aşternuturile patului în care zace sunt şi ele cenuşii, şi atât de groase, atât de aspre sub trup, sub podul palmelor obosite, care caută răcoare şi n-o găsesc, încât lumea toată s-a înstrăinat de ea însăşi, lumea asta care era prietenoasă, răcoroasă şi clară.

Maria vrea să socotească zilele de când toate s-au schimbat aşa, şi nu e cu putinţă nicio socoteală. Gândurile sunt împăienjenite ca aerul, ca lumina. Parcă de foarte mult timp făptura asta îmbrăcată în alb – acum în cenuşiu – îi ridică de pe pernă capul, demult se aude clinchetul unei linguriţe într-un pahar, aici, mereu la căpătâi, mereu i se duce la gură ceva ce nu se poate înghiţi, mereu o durere în braţ, o injecţie probabil, sigur că asta e o injecţie, dar nu-şi dă seama când a trecut, cât a durut, şi de ce e nevoie de durerea asta în braţ, când doare tot, şi trup, şi cap, şi ochi, în care parcă s-au înfipt două degete care nu mai vor să iasă. Uneori o vede limpede pe Lia. Stă lângă pat, plânge, o mângâie. Pe urmă pleacă. Lia are copii, se duce la ei, se duce la şcoala unde e profesoară. Când o vede pe Lia îşi aduce bine aminte că e fiica ei, încearcă să-i zâmbească, să-i spună: „Nu te speria, n-am să mor!" sau: „Nu te speria dacă am să mor, trebuie, a fost destul!", dar nu poate rosti nimic, gândul se încheagă în minte, nu se preface în cuvinte. După ce Lia pleacă, o uită. Se gândeşte la ceva? Adoarme, visează crâmpeie de vise, sau nici măcar atât, vede imagini care se topesc repede, zăreşte iar tavanul odăii, tabloul din faţa patului, care înfăţişează o câmpie verde – acum e parcă ninsă, e albă, e cenuşie – pe urmă Lia, cu bucle lungi, cu picioruşele goale lipăie pe parchet în jurul ei, vrea să fie pieptănată şi încălţată, Maria n-are putere – şi pe urmă se dezmeticeşte şi-şi dă seama că asta s-a petrecut demult, când Lia era mică, şi că ea a visat sau şi-a adus aminte.

Astăzi e parcă mai rău decât altădată. Astăzi nici palmele nu se mai pot mişca, nu se mai pot târî pe cearşaf în căutarea unui petic mai răcoros. În mădulare i s-a turnat plumb. Ceafa e grea, e grea, nu e cu putinţă să întoarcă gâtul. Dar, în chip ciudat, tabloul din faţa patului a redevenit verde în marea asta de cenuşiu. E o pajişte verde cu iarba uşor ondulată de un vânt lin, uşor şi mereu ondulată, înfiorată ca faţa unei ape. Îi e atât de lesne Mariei să meargă pe pajiştea asta. Un pas, încă un pas, vezi că picioarele pot călca, pot înainta! Vântul ăsta uşurel, dulce-răcoros o bate în obraz, îi trece prin păr, îi spală ochii îndureraţi. Până unde merge pajiştea? La nesfârşit. În faţa ei, la nesfârşit, e numai pajişte. Şi e soare. Pierise soarele, acum există, scaldă tot

în lumină alb-aurie, arde puţin în creştet, încinge obrajii, dar vântul îi răcoreşte.

E acolo un copac mare, rotat, cu umbră deasă. Ar trebui să se oprească acolo, să stea sub umbra lui. Dar e departe. Nu, e aproape, l-a şi ajuns. Păcat că se mai odihneşte cineva sub el, nu va fi singură în liniştea asta adâncă, întinsă. Stă acolo un bărbat cu părul alb, subţirel, delicat, şi o femeie cu ochi negri, foarte strălucitori. Întind mâinile către ea. O cheamă cu braţele lor întinse. Zâmbesc.

— Tata! Mama!

— Mario!

— Aţi venit să mă luaţi?

— Te-am aşteptat aici. Ai venit tu la noi. Stai jos, Mario, eşti obosită, pune capul în poala mamei.

— Fii liniştită, fetiţo. Acum eşti cu noi, spune şi tata.

Ce fericire fără seamăn, cu ei, pe care i-ai pierdut demult! Şi parcă ieri a stat aşa ca acum cu capul în poala mamei, cu mâna fierbinte şi uscată a tatii pe frunte. N-au trecut ani, n-a trecut nicio zi. Aproape că nu e nevoie de cuvinte. E destul să-şi fie alături, şi acea mare căldură care înseamnă vecinătatea lor, acea siguranţă, acea duioşie a înviat neschimbată, neatinsă.

Poate că asta înseamnă că am murit, se gândeşte Maria, dar nu vrea s-o rostească tare. Ei ştiu sau nu ştiu că sunt morţi? Ei au chipurile lor din tinereţea mea, au zâmbetele lor de atunci, mâinile lor sunt calde, glasurile lor sunt limpezi.

Cum de n-am văzut-o lângă ei pe Alina? A venit acum sau era de la început aici? E Alina, cu ochii ei care privesc departe, cu puţină tristeţe, cu puţina întrebare, şi uite că faţa ei nu şi-a pierdut uşoara îmbujorare, şi părul ondulat, blond-cenuşiu îi cade pe frunte. Suntem toţi, ca pe vremuri, împăcaţi cu noi înşine, împăcaţi unul cu altul, bucuroşi că ne avem. Vântul adie uşor, leagănă iarba şi margaretele. Ca în copilărie, ca în adolescenţă, numai noi, cu liniştea noastră.

Pe o potecă vine spre noi uşor, ca o căprioară albă, Simina. Nu s-a schimbat, n-a îmbătrânit cu un ceas, e zveltă ca atunci, demult, e proaspătă ca atunci, ochii foarte albaştri strălucesc, glasul înalt abia se opreşte pe cuvinte, le grăbeşte, le face să clinchete, să alerge.

Dar e plină dumbrava asta de lume, n-am văzut de la început. E şi bunica aici, puţin gârbovită, mă priveşte ca odinioară, ar vrea să mă ridice în braţe aşa mare cum sunt acum, nu poate, nici când eram mică nu putea, nici atunci n-avea forţa, şi din pricina asta râde încet şi se mulţumeşte să mă strângă la piept. Prin toracele uscat, prin coastele uşor de pipăit, îi aud mima, pac-pac, pac-pac, bate şi acum. Ei toţi trăiesc, asta e moartea lor, o viaţă aici, în

dumbrava asta, o viaţă care n-a adăugat ani peste ei, nu i-a ofilit, nu i-a transformat.

Şi de acolo, de lângă râu, vine un bărbat. Sigur că e Sergiu. E fratele meu Sergiu, a pescuit până acum, vine cu undiţa rezemată de umăr, din cizmele înalte musteşte apa. Lui Sergiu îi arde părul în soare, părul lui blond. A murit în război parcă. Ce înseamnă: a murit? Nu-i vezi pe toţi? La râul ăsta mă aducea Sergiu, eram tineri, râdeam mult, râdeam tot drumul, lângă apă tăceam. Nu se face zgomot când pescuieşti. Şi când ne săturam de pescuit ne aruncam în apă, în vâltoarea de colo, care bolborosea în jurul nostru, şi scânteia în soare, şi era rece, rece. Şi iar râdeam de bucuria apei.

Dincolo de râu sunt o mulţime de copii. Printre ei se plimbă prietene pe care nu le-am văzut demult, colegi de-ai mei de la facultate, de mai târziu, de la Cluj. De când le-am pierdut urma! Toată tinereţea mea e acolo, dincolo de râu, sau poate că nu toată, nu-mi aduc aminte decât de cei pe care îi văd, tresar şi-mi aduc aminte de ei în clipa în care îi văd. Poate că au mai fost şi alţi oameni, alte prietene, alţi prieteni în viaţa mea, dar ei au rămas acolo de unde vin eu, aici sunt numai cei îndepărtaţi de mine prin moarte, uitaţi treptat de mine pentru că au murit. Şi când trăiam şi mi-i aduceam aminte uneori, chipul lor era şters, glasul lor stins, chiar amintirea părea obosită şi prăfuită.

Nu e deloc rău să mori. Te aşteaptă toţi aici. I-ai iubit, te-au iubit, acum dragostea se trezeşte şi se împlineşte. Îmi fusese frică de moarte ca de o ştergere, o pieire a tot, uite că e o întoarcere.

— Pot să mă întorc şi la Viena puţin? o întreb pe mama.

— Sigur că poţi. Viena e colo, în spatele pădurii.

Da, e acolo, în spatele pădurii, nici n-am avut nevoie să străbat pădurea, uite casele înalte, uite bulevardele, şi Opera, şi Ringul. Ce ciudat! Şi ce bine! Aici e tot ce a fost odată. Nicio trudă să găseşti, nicio căutare.

Şi sunt iar pe pajişte, lângă tata. E cald, e soare, e o zi fără amurg, fără înserare.

Pe malul râului trece Lia. Îşi ţine fiecare copil de mână şi merge în susul apei.

— Lio! o strig. Lio, vino aici. Suntem toţi.

Lia întoarce capul, strânge şi mai tare mânuţele copiilor, nu se opreşte din mers, ba chiar se grăbeşte parcă să se depărteze de noi. Ne zâmbeşte vag, dă din cap, s-a dus. E ca o umbră.

— Las-o, Mario, spune tata. Ea e încă dincolo. Las-o.

— Dar de ce arată ca o umbră?

Tata râde încet.

— Aşa îi vedem noi de aici, suntem prea departe.

E atât de bine lângă tata, încât nu mai vreau să trec dincolo de pădure, unde e Viena, sau poate şi Veneţia. E şi lacul acela albăstrui, acoperit de ceaţă, de la poalele Ceahlăului, înceţoşat şi el. Te poţi plimba prin locurile pe care le-ai iubit. Şi poţi strânge la piept pe cei pe care i-ai iubit. De când nu i-ai îmbrăţişat!

— Mamă! Mamă! Mă auzi?

E glasul Liei aici, aproape. Maria se smulge din ceva ca un vis, ca o călătorie, ca o halucinaţie, se smulge greu. E aici, în patul ei cenuşiu, cu aşternut fierbinte, în jurul patului s-a aşezat o seară pâcloasă. Cineva plânge la căpătâiul ei, plânge tare.

— Mamă, mă auzi?

— Tu eşti, Lio?

— Eu sunt, mamă.

— Şi pajiştea, copacii, râul? Unde sunt?

— Care pajişte? Ai visat, mamă.

— Erau ei toţi, ai mei toţi cei duşi. Ajunsesem la ei. Era atât de bine!

— Taci, mamă, nu te obosi. A fost un vis. Tata vrea să te vadă.

— Dinu? Nu. Nu l-am văzut de când erai tu mică. Nu e nevoie, nu trebuie.

— Bine, mamă, dacă nu vrei tu, n-are să vină. Acum taci, ai obosit vorbind. Abia răsufli.

— Numai un cuvânt, Lio. A fost un vis... N-are să se întâmple aşa?

— Când, mamă?

— Acum, când am să mor. Nu mai e mult.

— Ai să trăieşti, mamă.

— Nu, fata mea. S-a isprăvit. Simt eu. Şi visul ăsta n-are să se împlinească? N-am să-i întâlnesc?

Lia tace lung. Din când în când, un suspin îi zguduie pieptul.

— Nu-mi răspunzi.

— Nu ştiu.

— Nu crezi. Dă-mi o picătură de apă. Nu. Nu pot să înghit. Lio!

— Da, mamă.

— În clipa asta sunt lucidă. N-am să-i văd. Mi i-am adus aminte numai. Şi a fost o fericire.

— Nu mai vorbi, mamă, eşti foarte obosită.

Maria respiră greu, hârşit. Cuvintele abia pot fi rostite de buzele uscate.

— Lio, au fost ai mei. De asta mi-am adus aminte, de tot ce am avut mai bun. Acum pot să plec în gol, în nimic. Să mă spulber. Să nu mai fiu deloc, aşa cum nu mai sunt ei. Dar i-am avut. Şi visul a fost darnic cu mine, aţa cum a fost viaţa. Lio...

— Mamă!

— Să nu plângi... I-am avut, şi tu m-ai avut pe mine. Pe urmă nimicul. Însemnătate are ce a fost.

— Mamă!

Lia îşi aplecă fruntea peste mâna care nu se mai clinteşte, nu mai caută. Ce limpede a vorbit mama în ultimele ei clipe. Şi cu câtă linişte s-a uitat dincolo, în nimic.

CULISELE

În culise era o forfotă de zile miri. Regizorul, Geo Delescu, îmbrăcat în haine negre, elegant cum nu-l mai văzuse nimeni pe el, care venea la repetiţii în trening, trecea dintr-o cabină în alta, să-şi încurajeze interpreţii, mascându-şi emoţia sub un aer solemn, sigur de el. Era doar şi debutul lui, nu fusese până atunci decât asistent pe lângă alţii mai în vârstă, cu nume şi experienţă, de seara asta depindea în mare măsură cariera lui viitoare. Era foarte palid, inima îl bătea cu hopuri, gura i se uscase, i-ar fi plăcut să se poată ascunde într-un ungher întunecos, uitat, să fie la o mie de leghe departe de teatru, dar nu văzuse niciodată regizor lipsind de la propria lui premieră, trebuia să fie acolo, trebuia să fie peste tot. Trecu în scenă, se băteau ultimele spraiţuri, recuziterul venise cu obiectele mici, care trebuiau să împodobească salonul primului act. Picase tocmai bine, cineva aşezase un tablou cu capul în jos, ce catastrofă! Orice greşeală putea fi o catastrofă, şi replica pe care o sărea de obicei la repetiţii Mihu, cu toate că sufleurul i-o şuiera din răsputeri, şi planul înclinat, pe care îi plăcuse decoratorului Arbore să-l facă în fund, şi pe care bătrâna Neacşu mergea ca pe gheaţă, crispată de prudenţă, şi o bâlbâială neprevăzută, orice. Arbore era şi el acolo, în mijlocul scenei, şi se uita concentrat în jurul lui, de parcă vedea pentru prima oară decorul ăsta închegat. Părul cărunt, netuns de mult, îi cădea peste gulerul hainei stropit cu steluţe de mătreaţă, pantalonii cenuşii îi lunecaseră ca de obicei mai jos de brâu, se odihneau pe şale, cu fundul larg coborât de la locul lui. Geo se simţi o clipă ruşinat de ţinuta lui Arbore, apoi se ruşină de propria lui înfăţişare. Prea era de tot îngrijit, parcă ar fi fost sigur că va fi chemat la rampă!

— Ce-i, bătrâne Geo? N-ai linişte? O să meargă şi asta cum au mers atâtea. Hai, nu mai încurca scena, locul tău e lângă actori, în cabine.

Geo ieşi în culise. De fapt, locul lui nu era nicăieri, nu mai era, asta e. Fusese în timpul repetiţiilor, acum spectacolul îi scăpase din mâini, spectacolul era ceea ce vor vrea şi vor putea face actorii din el. Repetase mult, stăruitor, minuţios, dar ştia din timpul în care făcuse asistenţă de regie în ce măsură prezenţa publicului din sală influenţează interpretul, îl face să modifice pe neaşteptate accente, pauze, intenţii, să schimbe uneori întreg echilibrul şi sensul unei situaţii, din pricina unor aplauze neprevăzute, a unui foşnet de nerăbdare în sală.

Cabinierele treceau grăbite pe culoare, portarul ducea flori când într-o cabină, când în alta, Popa, regizorul de culise, înconjurat de un grup mare, verifica prezenţa figuranţilor din actul II, actori care nu jucau în piesă veniseră să-şi vadă camarazii şi furnicau şi ei de ici-colo, doi chiar găsiseră

prilejul să joace o partidă de table sub afişier. Geo intră din nou la Eleonora Coman.

Toate luminile erau aprinse în cabina vedetei şi mari buchete de flori se răsfrângeau în oglinzi. Pe masă, la îndemâna ei, cutii şi sticluţe de paste şi lichide străine, pudriere de lalic cu pudre de felurite tonuri, creioane albastre, negre, flacoane de cristal tăiat în faţete, strălucitoare sub lumina becurilor, pufuri imense de fulgi. Pe o altă măsuţă, alături, două termose, câteva ceşti de porţelan englezesc, câteva pahare înalte, o cutie de bomboane deschisă.

Eleonora purta un capot alb, cu guler de dantelă. Coafeza se învârtea în jurul ei, aşezându-i buclele blonde, cu mâini uşoare, grijulii.

— Nu e aur, doamnă, e rază de lună!

— E atât de puţin, Vico! se plângea actriţa, tocmai când regizorul intră în cabină. Cred că am să che...

La zgomotul uşii, se întrerupse. Expresia tristă de pe faţa ei pieri. Zâmbi prietenos, încurajator.

— Vino, vino, domnule Delescu. Tocmai voiam să te chem, să te întreb: asta e coafura de care vorbeai ieri? A izbutit? Îmi pare bine. Poţi să te duci, Vico. Mai ia o bomboană. Ia două, draga mea, ce seară grea şi pentru dumneata! Stai jos, domnule Delescu. Ce să-ţi ofer? O cafea? O oranjadă? Am şi un ceai de verbine. Se spune că ar fi calmant.

Mâinile ei cu degete lungi se mutau de pe un termos pe altul, ochii îl întrebau afectuos.

— Mulţumesc, mulţumesc! Nu vreau nimic. Trebuie să vă îmbrăcaţi. Am să plec.

— Încă nu. Mai e jumătate de ceas. Trebuie să mă liniştesc, am tracuri grozave. Prezenţa dumitale îmi face bine. O cafea, trebuie neapărat să bei o cafea. Are să te remonteze. Toţi am debutat odată, ne aducem aminte. Şi fiecare premieră e un nou debut. Ştii cât talent ai, nu-i aşa? Nu trebuie să ţi-o aduc eu aminte. Ştii şi câte sensuri ai scos la iveală din piesa asta. Ştii cât ai muncit. Uite o cafea.

— Vă mulţumesc, doamnă Coman, dar trebuie s-o beau pe culoar, ca să şi fumez. Fumul vă face rău, mi-aţi mai spus-o.

— Fumează liniştit. O ţigară nu înseamnă nimic. Când fumează douăzeci de oameni în jurul meu, nu mă simt bine. Am un gâtlej sensibil. Azi am băut toată ziua şodouri. Şi niciun doctor n-are să-mi scoată din cap că plămânii mei nu sunt sănătoşi. Dar trebuie să merg înainte, nu-i aşa? În teatru e ca la război, trebuie să fii veşnic în stare de alertă, gata la atac. Cine cade jos o clipă, de oboseală, e călcat în picioare de chiar camarazii lui. Nu vor să-l calce, dar şi ei trebuie să meargă înainte şi n-au cum să-l ocolească. N-au

timp! Şi când spun: atac, nu mă gândesc la rivalităţi, la subminarea altuia, ci la atac asupra ta însăţi, ca să dai mai mult, a rolului, a piesei, ca să le pătrunzi, a publicului ca să-l scoţi din inerţie. De asta mi-a plăcut să lucrez cu dumneata, pentru că eşti tânăr, eşti curajos, nu te-a uzat încă nimic, ai ochiul proaspăt. *Aduaces fortuna juvat!*

Geo Delescu se înclină, emoţionat. Fiecare cuvânt al acestei mari actriţe îi turna pe inimă o picătură de balsam. Şovăise mult dacă s-o distribuie în spectacolul lui. Se temuse de autoritatea ei câştigată prin multe succese, ştia că actriţe cunoscute îşi pregătesc rolurile în taină cu ea, bănuise că va avea prea multe idei personale şi-l va împiedica să le dezvolte pe ale lui, dar colaborarea mersese bine, Eleonora Coman îl tratase ca pe un regizor vechi, dacă avusese ceva de sugerat o făcuse cu discreţie, când nu era nimeni de faţă, n-avusese niciodată capricii de vedetă, nu obosise să repete şi iar să repete, când partenerul avea nevoie de reveniri. N-avea o nuanţă falsă, un ton alături, o vibraţie necontrolată sau ostentativă, era perfectă. Nu trebuia să-i ceri să joace un rol de mare temperament, n-ar fi putut susţine o Clitemnestră sau o Lady Macbeth, dar personajul pe care avea să-l joace în seara asta, inteligent, sensibil, frământat de gânduri şi sentimente felurite, generos, luminat uneori de o supraomenească înţelegere, se potrivea de minune cu mijloacele ei expresive, sobre, subtile.

Geo îi privea, cucerit, chipul delicat, puţin ofilit, trăsăturile fine. Trupul ei era cam otova, uscat, de băieţandru, dar îşi corecta lipsa de graţie nativă cu mişcări vii, dibace, sugestive. Căuta acum ceva în caseta de bijuterii pentru scenă, caseta de lemn de trandafir cu incrustaţii. Apoi îşi îndreptă către el ochii mici, plini de afecţiune şi de un zâmbet glumeţ.

— Vreau să-ţi dau ceva în amintirea acestei seri, a primei noastre colaborări, ceva care să-ţi aducă noroc. Brelocul ăsta îl purta bunicul meu la lanţul ceasornicului. E destul de plat ca să-ţi încapă în portofelul de la piept. Nu te speria, nu e foarte preţios, e argint cu email, cam ros de vreme. Nu ştiu dacă mai distingi pe el o madonă mică. Nu eşti credincios, ştiu, n-ai să-l porţi la dumneata pentru madonă, ai să-l porţi pentru că ţi l-am dat eu din toată inima.

Geo se ridică şi-i sărută mâna mare, cu degete lungi. Tocmai când voia să rostească o mulţumire, cineva bătu în uşă şi intră furtunos. Cabina se umplu de un miros de parfum fierbinte, pătrunzător.

— Eleonora! scumpa mea! Ce cap splendid ţi-ai făcut! Arăţi minunat! Nu te îmbraci?

— Mulţumesc pentru flori, Adriano! Ca de obicei, cele mai frumoase sunt de la tine.

Noua-venită, Adriana Dascălu, se întoarse către Geo Delescu, foşnindu-şi rochia lungă, largă, de tafta neagră. Îi întinse mâna delicată, împodobită cu inele, şi-i zâmbi îngereşte.

— Succes, domnule Delescu! Sunt sigură că va fi un triumf. Aşa mi-a spus şi Eleonora, şi ea nu greşeşte niciodată.

Glasul era mic, dulce, catifelat, ca întreaga ei făptură. Un buchet de violete de Parma era prins de eşarfa care îi încingea talia subţire, în jurul gâtului alb purta un lanţ de aur împletit cu perle.

— E o sală sărbătorească. Toată presa, doi miniştri, femei elegante şi aproape toţi regizorii din Bucureşti. Vezi, domnule Delescu, ce repede merge faima unui talent adevărat? Un moment, îmi dai voie? Şi îi aşează mai bine cravata cu mâinile ei uşoare. Aşa e bine. Te prinde albastrul, se potriveşte cu ochii dumitale.

Geo nu se simţi la largul lui. Ştia că Adriana Dascălu voise să joace un rol în piesa din seara asta, Eleonora Coman încercase în primele zile în care el făcea şi refăcea distribuţia să-i strecoare ideea că ar fi fost foarte potrivită cu personajul, dar el rezistase. Adriana îi părea foarte neconvingătoare, superficială chiar când juca cochete superficiale, frumoasă şi foarte feminină, în adevăr, dar goală de orice ecou interior, o păpuşă încântătoare, fără vlagă şi fără talent. Nu putea decât să ciripească cu glasul ei dulce, pe când Eleonora făcea adevărate minuni cu vocea ei mică, tăioasă sau blândă, vicleană, sinceră, gravă sau glumeaţă, după cum o voia ea.

Regizorul ieşi repede din cabină, cu scuza că vrea s-o lase pe Eleonora să se îmbrace. Cuvintele măgulitoare ale Adrianei îi strecuraseră un fior în suflet, nu puteau fi adevărate, dacă femeia asta îl iertase, însemna că n-avea nicio încredere în succesul lui, că socotea că ea personal nu pierduse nimic. Mai auzi în spatele lui: „O oranjadă, dragă Adriano? O cafea?" şi închise uşa.

Intră o clipă la Dinu Adam. Frumosul actor, machiat şi îmbrăcat, îşi frunzărea textul, repeta câte o replică încet, cu glasul lui profund şi melodios, stătea cu spatele la oglindă, încordat pe scaun, serios. Ridică spre regizor ochii lui mari, negri, încercă să zâmbească şi rosti:

— Succes, bătrâne Geo! Să n-ai grijă, va merge ca la repetiţia generală.

— De tine n-am grijă, Dinule.

— Nici de ceilalţi. Ai ştiut să duci barca până acum, va merge şi singură, nu scârţâie nimic, e bine închegată.

— Succes şi ţie, Dinule!

— Mulţumesc! Nu te supăra, ştii, mi-e mai bine singur, acum, înainte. Să vii în pauză, să-mi spui cum a fost. Atunci am să fiu mai destins.

Geo intră la Mariana Stavru. Distribuirea ei fusese actul lui de îndrăzneală. Fata jucase până atunci roluri de două cuvinte ici şi colo. Lui îi

păruse plină de autenticitate, de vibraţie dramatică, înzestrată cu simplitate. Îi plăcuseră faţa ei mobilă, glasul bogat, vitalitatea el. Îi dăduse chiar rolul pe care şi-l dorise Adriana Dascălu, un rol de femeie tânără, îndrăgostită, cu vagi unde de cochetărie, dar mai mult sinceră şi clocotitoare. La repetiţii fusese întâi nemulţumit, pe urmă fericit de alegerea lui. Mariana dăduse la iveală o gamă largă de nuanţe, o forţă lăuntrică emoţionantă, o veridicitate uluitoare. Izbutise chiar scenele de cochetărie cu farmec.

Acum însă, în faţa lui Geo, stătea o femeie cu dinţii încleştaţi, cu ochii rătăciţi, care nu mai vedea şi nu auzea nimic. O mai văzuse o dată în seara aceea, fusese tot atât de înţepenită. Spate în spate cu ea, la cealaltă oglindă, se machia, gata îmbrăcată, bătrâna Ileana Neacşu. Pe masa ei, pe care aşternuse un şerveţel brodat, se înşirau câteva cutii de farduri şi un buchet mare de crăiţe.

— Hei, băiete, ţi-a ajuns funia la par! Ţin-te bine, că nu joci dumneata, noi jucăm. Până acum ai fost ursarul şi ne-ai cântat la darabană, acum ursul ţopăie singur, fără ursar. Mamă-mamă! Ce-o să ne mai facem de cap! Ei, capul sus, ai muncit bine, o să iasă bine. Mi se bate ochiul drept! Numai să nu lunec pe porcăria aia de plan înclinat al lui Arbore, că-i sucesc gâtul după spectacol. Noroc că e moment de comedie fuga aia a mea, că dacă era de dramă, îi puneam demult pe foc planul lui ieşit dintr-un cap sec.

Apoi îi făcu un semn peste umăr către Mariana. Fata se uita ţintă în oglindă, peste o singură crăiţă, dăruită probabil de Ileana Neacşu. Masa ei de lemn, cu vopseaua cojită din loc în loc, era aproape goală. Se îmbrăcase demult, nu mai avea nimic de făcut, nu mai era parcă pe lumea asta.

— Nu-ţi fi singură cobe, fată, lasă-i pe alţii să cobească şi să li se scrântească limba! bombăni bătrâna.

Şi iar îi făcu semn lui Geo, s-o scuture pe Mariana probabil.

— Mariano, rosti apăsat Geo, Mariano, mă auzi? Nimeni nu joacă teatru ca şi cum ar risca ceva la cărţi: să văd dacă pierd sau câştig. Ăsta nu e joc de noroc. Trebuie să ştii din capul locului că ai să câştigi. De asta te-ai aruncat în meseria ta. Ai toate atuurile în mână, dezmeticeşte-te.

— Auzi, auzi, cartoforul! Are tot vocabularul! râse Ileana Neacşu.

— Nu te gândi că azi e premieră, spune-ţi că e o repetiţie ca ieri, ca alaltăieri. Ai fost calmă şi prezentă până acum, fii şi în seara asta.

— Aş vrea... şopti Mariana, şi glasul ei plin parcă nu mai era acelaşi. Şi eu aş vrea, dar totdeauna la premiere, ştii, chiar la roluri mici... Când am să ajung pe scenă, are să-mi treacă. Să nu-ţi fie frică! Am s-o scot la capăt.

Lui Geo Delescu îi era în adevăr teamă că n-o va scoate la capăt. N-o văzuse niciodată aşa.

— Ai luat vreun calmant, vai de mine?

Mariana dădu din cap în semn că nu.

— Ai băut un alcool?

— Nu, nu!

— Te-a speriat, te-a jignit cineva?

— Nimeni. Are să-mi treacă. Nu pleca! Stai aici! Mai stai puţin!

Geo ar fi vrut în adevăr să plece, simţea cum se molipseşte de spaima îngheţată a Marianei, dar se aşează la loc pe scaun şi-i luă o mână. Era rece, ţeapănă, se încleştă pe mâna lui. Se auzi a doua sonerie. Mariana îl privi ca un înecat care mai respiră puţin şi n-are decât mâna lui de care să se agaţe. Apoi bău puţină apă şi-şi frecă uşor tâmplele.

— Ar fi bine să înceapă mai repede. Aştepţi, aştepţi...

— Dacă ai venit de când s-a luminat de ziuă! Zău, eu cred că fata asta a venit de azi de dimineaţă, eu vin la orice spectacol devreme, am tabietul meu, dar pe ea aici am găsit-o, şi gata îmbrăcată.

— Mariano! încercă iar Geo. Închipuieşte-ţi că eşti la al douăzecilea spectacol. Nu e în sală nici un căpcăun, nimeni nu te urăşte, publicul vrea de la tine ceva nou şi clar, asta eşti şi asta poţi. Ştii bine că poţi!

Regizorul de culise, Popa, îşi băgă pe uşă capul chel, zbârcit.

— Bătrânul Geo! Bine că te-am găsit! Umblu din cabină în cabină! Vino, frate, că te caută directorul.

Directorul voia să-i dea numai bună seara, apoi Arbore intrase în scenă, să-i arate că toate erau la locul lor, afară de berjera din colţ, care nu fusese gata şi pe care o înlocuiseră cu un fotoliu oarecare, şi Geo auzi a treia sonerie. Se trase în spatele unui arlechin, de acolo avea să urmărească primul act. Gongul îi tăie respiraţia. Simţi cum cortina se ridică încet, cum în scena rece intră suflul fierbinte al sălii, liniştea ei mare, care parcă îl sorbea întreg.

Din partea opusă a decorului, Mariana pătrunse pe o uşă. Călca uşor, se mişca uşor, glasul îi răsună ca un violoncel. Geo respiră adânc, parcă o gheară care îi strânsese inima se deschidea treptat, se depărta. Şi toate începură să se desfăşoare ca la cea mai bună generală, parcă mai bine ritmate, mai vii, mai scânteietoare. Eleonora Coman lumina fiecare replică cu inteligenţa ei pătrunzătoare, Dinu Adam era puternic şi cald, Mariana Stavru vibra, prezentă, firească, pătimaşă şi cochetă rând pe rând, până şi cel din rolurile secundare găseau în ei accente pe care regizorul muncise mult să le scoată la iveală şi nu putuse. Nicio pauză în plus, nicio tărăgăneală, nici o bâlbâială.

Ileana Neacşu lunecă pe planul înclinat şi scoase un neaşteptat „Hopa-şa!" pe care publicul îl luă de bun şi-l aplaudă.

În pauză, în pauzele care urmară, Geo nu ştia ce se petrece cu el. Era felicitat, câte un actor mai în vârstă îl scutura de ceafă ca pe un căţel, felicita şi el la rândul lui actorii, se pomeni că ţine în mână trei garoafe albe, fără să ştie de la cine le are, îşi aduse aminte târziu că i le dase Eleonora Coman. O doamnă trupeşă, cu zâmbet larg şi binevoitor, îi strângea apăsat mâinile, nu voia deloc să-i dea drumul, şi-i repeta: „Sper că ai să regizezi şi în provincie! Vino la Timişoara! Visul meu e să joc în regia dumitale!" Doamnei ăsteia îi fusese prezentat de Adriana Dascălu acolo, în cabina Eleonorei. O chema... treaba ei cum o chema. Acum începea ultimul act.

Spectacolul se încheie cu o furtună de aplauze, cu multe ridicări de cortină.

Directorul Alexe Albu nu prevăzuse nicio masă colegială, nu fusese sigur de succes. Actorii se împrăştiară, un grup mic plecă împreună la restaurant, alţii pe la casele lor. Geo mai intră o dată în cabina Marianei. Fata îşi îmbrăcase taiorul de toate zilele, cel cu care venea la repetiţii, îşi pusese bereta pe cap. Dar nu mai era cea dinainte de spectacol, nici cea cunoscută zi de zi. O frumuseţe nouă îi îmbrăca chipul de obicei cel mult drăguţ, o flacără ardea în ochii care deveniseră imenşi, parcă pâlpâia toată din cap până-n picioare.

— Îţi mulţumesc, Geo, că ai avut încredere în mine!

Şi repede, fără ca el să-şi dea seama când, îşi petrecu braţele în jurul gâtului lui şi-l sărută scurt, aprins, pe amândoi obrajii. Apoi luă de pe masă crăiţa, trei garoafe albe, pe care regizorul le recunoscu, erau aidoma, cu cele primite de el, şi ieşi în fugă din cabină. Geo Delescu mai rămase o clipă locului, singur. Ileana Neacşu plecase demult. Peste toată febra acelei seri, peste imaginea spectacolului, a sălii pline, peste emoţiile amestecate din el, plutea acum, ca o pecete de foc, chipul Marianei. În auz îi răsuna glasul ei de violoncel. Nu-i spusese niciodată „Geo", nu-i spusese pe nume, nu-l sărutase, oh, nu! între ei fusese totdeauna o mare înţelegere şi o distanţă respectuoasă. Unde se ducea ea acum? Ştia că locuieşte pe undeva, într-o odaie mobilată. Ar fi trebuit poate s-o conducă până acasă. S-o invite la un restaurant, la o cafenea? Ar fi primit? După un asemenea succes, biata fată se va închide în odaia ei, singură. Drăguţă fusese Eleonora că-i dăduse şi ei flori. Lui îi mai dăruise şi brelocul bunicului ei. Numai el, Geo, nu adusese nimănui nimic. Dar nici regizorii pe lângă care făcuse asistenţă câţiva ani nu le aduceau interpreţilor flori. Dimpotrivă, aşteptau invitaţii de la unul şi de la altul, drept mulţumire că-i distribuise. Nu, pe el să nu-l invite nimeni, el nu e de vânzare. S-ar fi cuvenit însă s-o invite pe Mariana undeva. Fusese debutul amândurora, izbutiseră unul prin celălalt.

Geo rătăcea pe străzile pustii, întunecate. Fusese ăsta un succes? Da, fusese. Mai rămânea cuvântul criticilor. S-ar putea oare să nu fie obiectivi, să nu vadă că acolo unde autorul pusese profunzime în idei, el o scosese în evidenţă, unde era vorba de graţie şi poezie, el le dăduse aripi, că tema fundamentală reieşise clar, fără balast şi fără zorzoane? N-avea nici prieteni, nici duşmani până acum în presă. Era un nou-născut, cine avea ochi de văzut văzuse, nici mijloace vechi, uzate, nici inovaţii scandaloase, de dragul originalităţii. Un spectacol pur, aşa i-ar zice el. Şi Mariana, apă neîncepută şi ea. Ce forţă şi ce simplitate. Au s-o laude, nu se poate altfel, rolul din seara asta e trambulina ei. E singură acum. L-a sărutat şi i-a spus pe nume. Asta poate să nu însemne decât recunoştinţă, dar poate însemna şi altceva. N-a băgat de seamă până acum nimic, n-a avut vreme, încrâncenându-se ca un nebun să scoată un spectacol bun. N-a băgat de seamă nici ce se petrece în el. Şi uite că s-a petrecut ceva, n-a început numai din seara asta. Totdeauna i-au plăcut violoncelul glasului ei, şi ochii ei căprui, de aur vechi. Să dureze, să dureze starea asta de fericire, să nu se spulbere mâine!

E cam frig. L-a pătruns frigul de când merge haihui. Ea era îmbrăcată numai în taior, poate că nici nu are pardesiu. Trebuie totuşi să aibă un palton. I-o fi trimiţând bani mamei ei din provincie, parcă a spus odată că are o mamă. Atunci n-a fost atent, acum îşi aduce aminte. Are să fie într-o zi o actriţă mare, o actriţă foarte mare. Şi el va fi un regizor... mai încet, întâi să vedem ce spun criticii.

Mariana a pus într-un pahar cele trei garoafe şi crăiţa. Stă pe scaun, cu spatele lipit de calorifer, şi se uită înaintea ei, la cuprinsul pustiu al odăii. Încă îi ard obrajii, îi ard ochii, i se pare că uneori vede tulbure şi alteori prea clar. Vede fiecare cută a perdelei, fiecare floare a ţesăturii ei, apoi, deodată i se năzare, orbitoare, lumina rampei, deasupra ei întunericul adânc al sălii, pereţii albaştri al decorului din actul III, vede silueta Eleonorei Coman învârtindu-se în jurul ei, chipul lui Dinu Adam aplecându-se peste faţa ei ridicată. Îşi aduce aminte cum a rostit ea o replică sau alta, îşi aduce aminte cum a rostit Dinu Adam. Mai ales el, Dinu Adam, o urmăreşte în seara asta, în care ar vrea să se gândească la ea însăşi, să se verifice, să retrăiască anumite momente din spectacol, să se liniştească puţin aprobându-se singură. Dar imaginea lui Dinu Adam se ţine scai de ea. L-a văzut de atâtea ori jucând, a repetat cu el zile de-a rândul şi abia în seara asta şi-a dat seama cât e de frumos, l-a simţit trăind iubirea din piesă ca pe o iubire adevărată, convingătoare, molipsitoare. Poate că de asta a jucat şi ea bine. Nu, în seara asta n-a jucat, a fost îndrăgostita din text. Şi mai e şi acum. Ce bine ar fi să i se facă somn, să adoarmă, să se trezească mâine stăpână pe ea, ca

întotdeauna, urmărind numai ceea ce are de făcut pe scenă, urmărită numai de aspiraţia de a deveni o actriţă adevărată, liberată de căldura asta ciudată din piept când i se năzare chipul lui, îmbrăţişarea lui din actul II, apropierea lui din scena de pe terasă. Ce caută obsesia asta în mijlocul preocupărilor majore a unei actriţe mici care a jucat un rol mare? Poate după asta va veni *Nora*, sau un Pirandello, sau un Giraudoux, se vorbeşte despre ei în teatru. Poate o vor distribui!

Mariana dă drumul la radio. Un jaz zgomotos. Nu, nu-i trebuie aşa ceva. Alt post. Un vals de Chopin. Nici chiar asta. În sfârşit, o sonată de Beethoven. Încet, încet, să nu se trezească vecinii. E puternic, e armonios, e adânc, aşa cum sună muzica din inima ei. Cele două laitmotive din inima ei. Nu le mai poate despărţi, aşa s-au împletit între ele. Tot nu-i e somn, dar o cuprinde o împăcare cu sine, o oboseală fericită. Mâine-seară, al doilea spectacol. Ce bine, Doamne, ce bine!

Pe Eleonora o trezeşte de dimineaţă un telefon, mai devreme decât ar fi vrut să se scoale. E modista, care îi cere să-i achite ultimele două plăţi. Ce femeie stupidă! Tremură pentru banii ei, are să-i plătească doar o dată şi o dată, când lucrezi cuiva de zece ani, nu te mai temi, ştii că tot ai să încasezi ce ai de primit. Nu i-a achitat în vară datoria de anul trecut?

— Dragă doamnă Mimi, mai aşteaptă-mă câteva zile. Sunt atât de obosită, atât de epuizată, am avut alaltăseară o premieră, aseară spectacol. Da, nu-i nimic, tot trebuia să mă trezesc. Am să-ţi las la casă două bilete pentru piesă. Vrei să vii diseară? Foarte bine... Câteva zile, am spus. N-am acum niciun ban, ţi-o mărturisesc cu toată sinceritatea. Ne cunoaştem de atâţia ani, încât n-are sens să mă ascund de dumneata. Defectul meu etern: împrumut pe toată lumea, nimeni nu-mi înapoiază banii la timp. Oamenii nu sunt corecţi, doamnă Mimi, sunt needucabili. La sfârşitul săptămânii, draga mea. La revedere. Cum? Biletele? Nu uit, sigur.

Acum are nevoie de o baie bună, caldă, prelungită. Cu sărurile pe care i le-a adus de la Paris Liliana. De Liliana trebuie să se ocupe mai serios. Din cine nu faci o actriţă, dacă are cât de cât o înfăţişare plăcută şi poate plăti? N-are nimic pentru teatru, nici temperament, nici glas, nici sensibilitate, nici măcar inteligenţă. Uite, viaţa e absurdă, te strânge de gât, te sileşte să-ţi dai osteneala, să te sleieşti muncind cu o fetişcană căreia i-ar sta mai bine la casă în prăvălia lui taică-său. Dar are o vilă la Constanţa, urât mobilată, dar mare, o vilă la Sinaia, şi mai urâtă, şi mai mare, îşi petrece primăverile pe Coasta de Azur sau în Italia, şi acum i-a trăsnit să joace teatru. Nu poţi renunţa la banii pe care îi plăteşte pentru lecţii, la odihna pe care ţi-o oferă în vilele ei de la mare sau de la munte, la banii şi mai mulţi pe care i-ar plăti

dacă Androne, de la Teatrul Nou, i-ar încredinţa un rol. Androne ar băga în buzunar partea lui şi ar lansa cu tam-tam o vedetă proaspătă. Sigur că papà ar trebui să plătească şi reclama, dar are balta peşte, şi nu se îndură să nu-i facă chefurile fie-sii.

Ar fi trebuit să cheme azi maseuza. O dor toate încheieturile. Să fie reumatism? Nu, mişcarea prea vie, prea multă pe care a pus-o Geo Delescu s-o facă în scenă. Nu-i lipsit de talent, dar e încăpăţânat, nereceptiv la sugestiile altuia. Se va lovi de multe în viaţă. N-o să facă carieră dacă nu ştie să se plieze, dacă nu face concesii. Se aude soneria. Trebuia să vină cineva? Sigur, Adriana, a telefonat de ieri. Ei, pe Adriana o poate primi şi în halat, şi culcată.

Adriana aşteaptă în salon. Nu şi-a scos toca gri, îi stă prea bine, în faţa Eleonorei nu strică să se arate totdeauna foarte elegantă, cu lucruri noi de fiecare dată, ca să nu uite că e bogată, că e încă tânără şi frumoasă, că poate tot ce pot celelalte eleve ale ei, actriţe unele, în devenire altele, şi ceva mai mult, că are presa de partea ei. Asta trebuie s-o strecoare de fiecare dată.

Eleonora se iveşte într-un halat pufos, alb, cu capul înfăşurat într-o dantelă albă, străvezie.

— Adriano! Draga mea! E o dovadă de egoism să te vreau lângă mine, când afară e o dimineaţă însorită. Mă simt atât de bine cu tine!

— Pentru că ştii că te iubesc.

— Îmi dai voie să stau culcată? Sunt atât de obosită!

— Te rog! Să-ţi învelesc picioarele cu ceva. E bine aşa? Am adus ziarele de azi, au apărut cronici.

— Da? Să văd şi eu.

Eleonora întinse leneş mâna către ziare, ar fi vrut să le citească pe toate deodată, dar se stăpâni, se ridică într-un cot, îşi lipi palma de ziare şi vorbi încet, privind în gol, cu tristeţe:

— Dacă măcar unul dintre ei ar avea pasiunea noastră pentru teatru! Dar nu, toţi vorbesc pe dinafară, repetă aceleaşi fraze, se influenţează unul pe altul, nu simt spectacolul, nu intuiesc talentul, au simpatii şi antipatii personale, nejustificate de nimic, sau justificate poate de chestiuni pe care noi nici nu le bănuim. De unde să ştiu eu, care nu cunosc nici manevrele din culisele teatrului nostru, interesele şi matrapazlâcurile din culisele presei? Departe de mine intrigile şi afacerile lor! Chiar dacă ar vrea să mi le spună cineva, le-aş respinge. Nu vreau să mă tulbur.

— Ai perfectă dreptate! Tu eşti deasupra viermăriei ăsteia. Să nu uit. Ţi-am adus o cremă de obraz, mi-a dat-o Nana Georgescu, e pentru câteva zile în Bucureşti. A fost şi la premieră alaltăieri.

— Ştiu, mi-a trimis flori, drăguţa de ea.

— Crema asta e făcută de o prietenă a ei, din măduvă de vită expusă la raze... nu mai ştiu ce raze. Se pare că e miraculoasă, am împărţit borcanul cu tine.

— Mulţumesc, Adriano! Numai tu ai grijă de mine. Să vedem ce spune Simoniu de la *Curierul*. „O viziune puternică... un tânăr regizor plin de scânteie... viguros şi armonios în acelaşi timp. Jocul măestru al Eleonorei Coman...” Fără să intre în amănunte. Clişeul obişnuit. „Revelaţia serii, Mariana Stavru, o tânără actriţă, care îşi trăieşte în adevăr rolul, cu ardoare şi sinceritate. Are accente de un puternic dramatism şi ştie să fie alteori graţioasă şi felină, caldă şi mlădioasă. O gamă de mijloace rar întâlnită pe scenă.”

— Crezi că o susţine cineva? întreabă Adriana cu glasul ei mic, dulce. E cam golaşă pentru o debutantă care nu avea un amant bogat.

Eleonora îşi caută cuvintele, de parcă răspunsul ar fi greu.

— Nu e lipsită de talent. Poate eventual şi să placă. Simoniu o fi plăcut-o, în adevăr, sau vrea să facă un rău altcuiva.

— L-am invitat de trei ori la masă! izbucneşte Adriana.

— Ştiu eu! N-o fi destul pentru el. Sau... poate... poate că i-a plăcut, în adevăr.

— Cu picioarele alea mari şi cu ochii ca de taur înfuriat!

— Gusturi! Ce spune Dan? Să vedem *Reflectorul*. „Eleonora Coman, desăvârşită. Acestei mari actriţe nu-i lipsesc nici umorul subtil, nici gingăşia, nici duritatea uneori necesară.” E drăguţ Dan. Am să-i mulţumesc. „Regizorul Geo Delescu, la prima lui piesă, are aerul că şi-a aruncat în scenă toate mijloacele, şi nu toate de bun-gust. Spectacolul realizat de el reuşeşte să fie zgomotos, dar niciodată nu scoate la iveală adevărată esenţă a piesei. Îi urăm pe viitor mai mult echilibru, mai multă discreţie, mai mult spirit de selecţie.”

— N-are dreptate?

— În parte... băiatul poate ajunge într-o zi... atunci Dan n-ar avea nimic de pătimit, dar mă tem pentru tine.

— Crezi că bătrânul Geo ştie că Dan şi eu, în sfârşit... Ştie ceva?

— Îmi închipui că cineva i-a suflat până acum la ureche. Să vedem ce spune despre Mariana Stavru. „Debutul domnişoarei Stavru n-a fost fericit. Această tânără actriţă e lipsită total de feminitate, e greoaie, e dură. Ar putea juca eventual o ţărancă, un travesti (şi nu în Shakespeare), un vizitiu la nevoie, glasul ar ajuta-o, dar în nici un caz o doamnă, un rol în care se cere supleţe fizică şi psihică.”

— Cum ţi se pare?

Eleonora privi în gol, gânditoare.

— E poate prea mult. Dan a fost de data asta lipsit de măsură. Dragă Adriano, eu socotesc că totdeauna e bine să fii mai prudent. Ai în faţa ta doi oameni tineri, azi nu sunt încă nimeni, dar mâine? Poţi şti ce devine el, cine îl va susţine, cine îl va ajuta, câte trepte va urca? Te pomeneşti că într-un an, doi ajunge un regizor de care depindem şi tu, şi eu, şi o lume întreagă în teatru. Atunci îşi aduce aminte de cronicuţa de azi. Îşi închipuie, Doamne fereşte, că tu ai inspirat-o şi nu te iartă. Oamenii sunt atât de bănuitori! N-au cugetul curat, şi cred că toată lumea e ca ei. Ştiu, ştiu, n-ai nevoie să mi-o spui, tu nu te-ai amestecat, Dan face de capul lui, dar de dragai tău ar trebui să fie mai puţin sincer, să pună puţină surdină opiniilor lui. Nu contest că e cel mai bun critic al nostru, cel mai cultivat, l-aş vrea mai prudent. Iar ea, Mariana, vezi, altora a plăcut. Azi e o inocentă, de asta sunt sigură, peste câteva luni poate apuca pe un drum mai puţin spinos, poate nimeri în braţele unul bancher sau ale unui om politic, şi s-a sfârşit cu modestia ei, cu inocenţa şi cu sfiala. Toate porţile deschise, toate rolurile posibile.

— Eu credeam că trăieşte cu Geo Delescu.

— Deocamdată nu cred. Pe faţa Eleonorei trecu un zâmbet uşor, apoi deveni iar gravă, gânditoare. Câtă muncă a însemnat cariera mea şi a ta, câte eforturi, câtă disciplină, câte concesii sfâşietoare uneori. Sunt altele care răzbesc de la primul pas pe scenă. De ce? Au început cu alte suporturi sau le veghează alte constelaţii. Eu îmi ştiu horoscopul pe dinafară, eu nu pot obţine nimic fără trudă. Să luăm un aperitiv.

— Ai voie să bei? Erai la regim!

— O dată! Când sunt cu tine.

Femeia de serviciu se ivi în cadrul uşii.

— Ilonca, pregăteşte-ne ceva, o gustare. Repede, ceva bun.

Adriana se juca uşor cu nurcile pe care şi le pusese pe genunchi. Eleonora avea dreptate, trebuia să facă ceva ca să fie clar că n-avea nimic comun cu cronica semnată de Dan Cristea.

— Am să vin iar la spectacol şi să-i aduc nişte flori acestei Mariana.

— Ar fi poate ostentativ. E o primitivă, nu te va crede. Am s-o poftesc eu la masă, suntem în cele mai bune raporturi, am să-l poftesc şi pe Geo, şi pe tine cu Vlad.

— Cu Vlad?

— Bineînţeles. Ca pe un cuplu. Ca să-i iasă din cap că ai ceva cu Dan. Sper că n-ai stricat prietenia cu Vlad!

— Nu! Vine la mine la masă în toate zilele în care nu vine Dan. Cum aş scoate-o altfel la capăt? Cu salariul?

— Oh, nu! O ştiu şi eu foarte bine.

Eleonora se întunecă. Un suspin adânc îi cutreieră pieptul uscat îşi lăsă capul pe pernă, închise pleoapele palide.

— Ce e cu tine? Te simţi rău?

— Nu. Grijile, Adriano dragă. Liliana nu mi-a plătit lecţiile de două luni, Silvia a ieşit în premieră pregătită de mine, şi încă nu mi-a achitat orele. Aş vrea să împrumut de undeva, nu ştiu de la cine... Nu îndrăznesc... E foarte penibil.

— Eleonoro! Iubito! Dar eu unde sunt? N-ai atâta prietenie pentru mine? Cât îţi trebuie?

— Mult. Nu, nu vreau să iau iar de la tine. Cred că îţi mai datorez câteva mii.

— N-are nicio importanţă. Ţi i-am dat în contul pregătirii viitoare, dacă mă distribuie în *Nora*. Trei mii de lei îţi ajung? Atât am la mine.

Eleonora îşi şterse repede o lacrimă.

— Eşti o prietenă adevărată. Îţi mulţumesc. Te întrebi dacă ai să joci în *Nora?* Ar fi prea nedrept să nu joci. Pentru o chestiune atât de justă, eu am să fac toate eforturile. Directorul, îl ştiu, e un nehotărât. Foarte susceptibil la orice influenţă, deci şi la influenţa lui Geo, dacă bilanţul cronicilor îi va fi favorabil şi dacă năpârstocul ăsta îşi pune în cap să-l ducă de nas. Ca să joci tu, piesa trebuia s-o pună Stăncescu.

— Tu ştii să-i vorbeşti mult mai abil.

— Oh, abilitatea mea! Eu nu ştiu să fiu decât sinceră, să susţin o cauză dreaptă. Atunci am şi putere, şi inspiraţie. Ia, te rog, ceva, Adriano. Să bem pentru Nora!

— Mă răsfeţi, Eleonoro! Icre negre, batog!

— Le-am primit, doar nu-ţi închipui că le-am cumpărat, acum, în criza de bani în care mă zbat.

— Nu-mi mai turna, îl am pe Dan la masă, va trebui să beau şi cu el. Nu-ţi mai turna nici ţie, are să-ţi facă rău.

— Poate mă înviorează, sunt atât de sfârşită! Sunt foarte bolnavă, Adriano, şi medicii nu ştiu să-mi găsească boala. Mâine-poimâine, când va fi prea târziu, are să izbucnească cine ştie ce.

— Eleonoro, scumpa mea, nu te gândi la aşa ceva! Fă un consult de profesori, du-te la vară la Viena să te vadă nişte somităţi medicale.

Eleonora zâmbi trist şi ridică din umeri.

— Dacă mai trăiesc până la vară.

— Să nu te aud spunând aşa ceva! Adriana o sărută pe amândoi obrajii şi-şi înnodă nurcile în jurul gâtului. Trebuie să plec. La revedere! Aştept invitaţia ta cu perechea rustică, să mai dregem ceva din gafa lui Dan!

Şi ieşi, zveltă, uşoară, îndreptându-şi talia suplă.

După plecarea Adrianei, Eleonora mai bău un pahar de coniac, sună femeia să ia tava şi se ridică repede de pe canapea. Întârziase masa, întârziase somnul de după-masă, îşi răsturnase întreg programul. Îşi masa faţa palidă în faţa oglinzii din odaia de baie cu crema nouă, adusă de Adriana, şi bombănea încet: Gâsca! Gâsca! Să scot din ea o *Noră* convenabilă. Are să-mi iasă sufletul. Trei şi cu patru, şapte. Dacă mi-a dat dinainte şapte mii de lei, n-am să mai văd un ban de la ea. L-a pus pe Dan să se repeadă ca un dulău la tinerii ăştia, şi eu trebuie să scot castanele din foc. Să aranjez şi cu Stăncescu afacerile Lilianei, altă neroadă cu ambiţii. Muncă multă, satisfacţii puţine. Dacă mi-o fac devotată pe Mariana Stavru, niciun câştig. Să admitem că o smulg de lângă Geo Delescu, tot n-are să se pregătească cu mine. N-are cu ce plăti şi probabil că e şi convinsă că poate şi singură. Trebuie să i se fi şi suit la cap succesul de alaltăieri. Oricum, nu e previzibil ce se va întâmpla cu ea, e mai bine să aibă pentru ce-mi fi recunoscătoare, nu potrivnică.

La masă, în faţa lui Vlad Lungu, Adriana, foarte atentă să-l servească, să aibă mereu paharul plin, pâinea la îndemână (directorul fabricii de textile mânca multă pâine), îi vorbea cu glasul ei mic, dulce.

— E o căţea!

În gura ei cuvântul suna de parcă ar fi spus „o acadea".

— Mă jupoaie, Vlăduţ dragă, şi dacă cineva i-ar da mai mult, m-ar lăsa baltă.

— Eu nu înţeleg de ce ai atâta nevoie de ea! mormăi Vlad cu gura plină.

— Ce vrei să fac într-o lume de intriganţi? E singurul meu sprijin. Tu nu ştii ce se petrece în teatru, ce sfori se trag?

— Eşti frumoasă, eşti talentată, eşti o actriţă recunoscută.

— Toate sunt zadarnice, dacă nu te sprijină cineva. Eu nu ştiu să lupt, mă cunoşti destul de bine ca să-ţi dai seama că sunt modestă, că sunt delicată. Luptă ea pentru mine. Are puteri cât zece, se plânge că e bolnavă, dar are să ne îngroape pe toţi. Nu pot spune că nu e drăguţă cu mine.

— Costă cam mult drăgălăşenia asta!

— Ce să fac, Vlade? Renunţ la o rochie, la o blană chiar, pentru carieră. Îmi iubesc meseria, sunt făcută pentru ea, n-aş putea.

— Nu plânge, prostuţo! Am să-ţi dau, ai să-i dai, ai să joci, nu-ţi lipseşte nimic. Hai, zâmbeşte!

— Dacă mă uit la tine, iubitule, îmi vine să zâmbesc de bucurie. Viaţa mea fără tine ar fi lipsită de căldură. Soarele meu!

— Mă duc să mă întind puţin în dormitor. Să mă scoli la 4 fără un sfert, am un consiliu de administraţie.

— Te veghez, puişor. Trece pe la mine Nana Georgescu, e în Bucureşti, o să stau cu ea în salonaş, ca să nu te trezim cu vorba noastră.

— Ce mai vrea şi aia?

— Eu ştiu? O mai ajut cu o vorbă, cu un sfat. Ea aleargă pentru mine când e nevoie, mă scuteşte de unele oboseli.

— Te toacă şi ea!

— Nana? Nu! Mi-e foarte devotată. Eu i-am aranjat angajamentul la Timişoara. Cunosc directorul, am fost colegi la Conservator.

— Ştii să faci ceva pentru alţii, pentru tine nimic. Eşti ca un copil, Adriano.

— Dacă n-ai fi tu... Dormi frumos, puişor, te trezesc eu.

Nana Georgescu sosi peste câteva minute. Era obosită, încălzită, cu respiraţia tăiată.

— Am alergat peste tot, Adriuţo, sufleţelule. Am fost şi în Dealul Spirei, închipuieşte-ţi! N-am găsit nici pe Lipscani, nici în Calea Victoriei paftale cum vrei tu. Într-o prăvălie... dă-mi un pahar de apă, că nu mai pot! Într-o prăvălie...

— Ai mâncat, Nano?

— Am mâncat la Herdan.

— Un pahar de vin? Am un tort grozav, un moment!

Nana îşi face vânt cu batista şi se lungeşte în fotoliu. „Uite pe perete un nou portret ai Adrianei, în rochie de bal. A flatat-o! E ea frumoasă, dar nici atât de îngerească, de suavă cum a pictat-o ăsta! L-o fi plătit? Trăieşte şi cu el? Poate şi una şi alta, îşi poate permite, când atâţia îşi golesc punga în poala ei."

— Spune, Nano dragă. Şi ai găsit?

— Nişte minuni, dar întâi îţi povestesc şi pe urmă ţi le arăt. Într-o prăvălie o doamnă care a auzit ce caut mi-a dat adresa altei doamne, o bătrână care locuieşte în Dealul Spirei şi îşi vinde lucrurile vechi. M-am dus acolo. Ce să-ţi spun, un fel de Matusalem feminin, o ciocoică încă înţepată, care are de toate: blănuri, mobile Empire, candelabre şi bijuterii false. Pe cele veritabile nu le vinde. Spune că se mută la Londra, la fiica ei, şi nu vrea să-şi care lucrurile cu ea. Eu cred mai degrabă că e pe drojdie şi are nevoie de bani. Paftale? Poftim, paftale! „Le-am purtat la o rochie de catifea în 1910, dar sunt mai vechi; bineînţeles, le-am moştenit de la maman", zicea. Uite-le!

— Superbe! Argint presupun, nu-i aşa?

— Te mai îndoieşti? Şi ce lucrătură, ce filigran, ce fineţe! Cât sunt de uşoare, le-ar suporta şi o rochie de voal.

— Cât au costat?

— Două mii de lei. Am luptat cu ea la sânge, dar n-a scăzut un ban. Ţi se pare mult?

— Mult, dar merită. Ce mai avea? Ce mai avea?

— Trebuie să mergem împreună, să vezi, sufletele, cât mai stau eu în Bucureşti. Icoane mari şi mici, legate în argint, o colecţie de nasturi vechi de la toate străbunicile ei, brelocuri de preţ sau fără nicio valoare, ca acela în email pe care l-ai găsit tu odată pe stradă, acela cu o madonă ştearsă.

— I l-am dat Eleonorei.

— Foarte rău ai făcut, un lucru găsit nu se dăruieşte, se păstrează pentru că aduce noroc. Vrei să-ţi dau în cărţi?

— Abia aştept! Sunt la o răscruce, Nano dragă, şi foarte tulburată. Începătoarea asta, Mariana Stavru, mi-a suflat un rol. E vorba de nu ştiu când să joc *Nora,* dar dacă mi-o ia de sub nas şi pe asta?

— Adriuţo dragă, sufleţelule, Nora e o delicată, o fragilă, o răsfăţată la începutul piesei. Treptat devine puternică, dar nu fizic, moral. De unde vrei să scoată puştanca asta viguroasă graţia de la început şi o creştere gradată?

— Asta mă întreb şi eu. Dar poate că alţii nu se întreabă.

Nana întindea cărţile pe măsuţa cu intarsuri, le număra din trei în trei, le resfira iar.

— O piedică este, o întârziere, dar pe urmă se taie pe popi. Mare succes! Să nu-ţi fie frică. Îţi stă în drum un bărbat de verde, dar te ajută o femeie. Lacrimi şi bucurie, asta înseamnă chef. Nicio grijă, Adriuţo, cărţile mele nu mint. Şi bani la vreme de seară, şi asta e sigur.

Adriana se întinde pe divan, leneşă ca o pisică, şi îşi pune capul pe genunchii Nanei.

— Tu mai ştii să masezi tâmplele? Odată mi-ai făcut un masaj aşa de bun!

Nana îi masează tâmplele şi ceafa. Adriana geme de plăcere. Se gândeşte ce bine ar fi dormit acum dacă nu trebuia să aştepte ceasul trezirii lui Vlad, dacă n-ar fi venit şi Nana asta la o oră atât de nepotrivită, dar uite, săraca, îi face numai servicii. Trebuie să-i dăruiască ceva. Rochia de mătase albastră are s-o mai pună. Mantoul ecosez e şi el destul de nou, n-a văzut-o multă lume cu el. Rochia de seară de catifea neagră! Are s-o încapă? Poate că are de unde să-i dea drumul, s-o lărgească, şalele ei nu încap în orice, că i-a dat Dumnezeu nişte şale...

— Un moment, Nano scumpă. Mă întorc imediat.

În adevăr, rochia poate fi lărgită. Adriana o cercetează în faţa dulapului din camera-garderobă, din care se revarsă un val de parfum. Vine cu ea foarte satisfăcută în salonaş.

— Uite, Nana, cred că are să-ţi stea bine. Are mult la cusături, poate fi lărgită.

— Vai, Adriuţo, ce drăguţă eşti! Dar e aproape nepurtată, e păcat...

— Lasă, fă-mi plăcerea asta!

Nana o sărută pe amândoi obrajii şi îşi ascunde neliniştea sub zâmbete şi mulţumiri. Oare cu asta crede Adriana că-şi plăteşte toate datoriile faţă de ea? Atâta merită alergăturile după dantele, după paftale, după rips violet, care nu se găsea în tot oraşul, după florile artificiale pentru nu ştiu ce pălărie, aduse din provincie, comandă specială la doamna Schmidt, cremele, masajele şi tot ce-i mai trece prin cap păpuşichii ăsteia frumoase şi viclene să-şi dorească şi să-i ceară? E adevărat, a influenţat angajarea ei în provincie, jurându-se că în Bucureşti nu are destulă putere, dar acum o lasă baltă, la discreţia acestui director care nu-i dă nimic să joace. Să-i mai scrie, că doar au fost intimi în tinereţe, să insiste, să vină chiar până acolo ca să pună o vorbă bună. Îi e greu Adrianei să facă un drum cu maşina lui Vlad, care i-o dă oricând? O plimbare, şi treaba s-a făcut. Directorul Matache, flatat, îi dă să joace şi Doamna Clara! Parcă în teatru e nevoie de cine ştie ce talent, e destul să ai o înfăţişare frumoasă, şi ea e măreaţă pe scenă, să fii îmbrăcat bine, potrivit cu rolul, să te laude un critic sau doi, şi publicul crede.

— Rochia asta am s-o îmbrac după o premieră. Dar ce joc eu? Nimic! Adriuţo, sufleţelule, dacă ai veni o dată acolo, dacă ai vorbi cu Matache, care are şi azi un cult pentru tine, dacă în numele vechii noastre prietenii ai vrea odată...

Mariana se machiază în faţa oglinzii. Pe masă i-a pus cineva ziarele şi revistele apărute azi, şi larg deschis peste toate *Reflectorul,* cu articolul lui Dan Cristea. Le-a citit, încearcă să se bucure de criticile bune, dar cronica din *Reflectorul* a îngheţat-o, a rănit-o. Va să zică, poate fi văzută şi aşa! Şi atunci cine are dreptate? Ceilalţi, care îi văd calităţi? Acest Cristea, pe care l-a şocat şi înfăţişarea, şi glasul, şi grosolănia ei, căreia nu-i spune pe nume, dar o sugerează? Nu i-a plăcut nici Geo Delescu, care e apreciat de toţi ceilalţi. Dar uite, are cuvinte de laudă pentru Eleonora Coman, şi pe bună dreptate. Pentru Dinu Adam, pe care îl vede aşa cum e, puternic, fierbinte, inteligent. Va să zică se pricepe, ştie să vadă, să cântărească, nu degeaba trece printre cei mai buni, poate cel mai bun cronicar dramatic al nostru. Dacă a văzut-o aşa cum o descrie, cu voce de vizitiu, oh, Doamne! voce de vizitiu! greoaie şi aspră, înseamnă că se înşală ceilalţi, că aşa e? Nici nu-l cunoaşte pe omul ăsta, nu poate avea ceva împotriva ei. Şi chiar dacă l-ar fi cunoscut, l-ar fi jignit vreodată, un critic serios se lasă influenţat de asemenea lucru? Cu ce curaj să mai joci în seara asta, când ştii că poţi părea unor spectatori şi aşa?

Ileana Neacşu se piaptănă la cealaltă masă de toaletă, în faţa oglinzii.

— Ce e? Ţi-a pierit piuitul, fetiţo? Nu ştiu ce diavol ţi-a pus ziarele acelea pe masă, eu acolo le-am găsit când am venit şi nu le-am luat deoparte,

pentru că socoteam că le-ai citit peste zi. Te laudă toate, doar n-ăi pune la inimă critica lui Dan Cristea?

— Cum aş putea să n-o pun? E un critic vechi, recunoscut!

— Măi fată, oricine e şi preţuit, e şi spurcat. De când debutează până crapă. Dacă m-aş fi speriat eu de orice critică îndrăcită în viaţa mea lungă pe scenă, nu mai era lungă, zăceam azi la Pătrunjelul. Trebuie să te întrebi şi de ce te ocăresc unii, nu să iei tot de bun.

— Da. De ce?

— Poate că are el un motiv. Poate ar fi vrut să vadă pe alta în locul tău. Şi cu asta basta. Mai multe eu nu-ţi spun, că nu mă bag în treburile lor. Şi ţi-am spus doar atât, nu ca să te aţâţ, ca să te liniştesc. Pune ziarul deoparte, bagă-l în coşul de hârtii dacă vrei, gândeşte-te la rol, boieşte-ţi mutra cum trebuie, şi joacă aşa cum ai jucat, că a fost bine. Nimănui nu-i cântă toată lumea din trâmbiţele Jerichonului, mai sunt şi câini care îl latră, ba îl şi muşcă. Tu fă-te de piatră, să-şi rupă ei colţii, nu să rupă din tine. Ai înţeles?

Mariana înţelesese ceva, dar nu chiar tot. Încercă să se scuture de amărăciune, să se învioreze. Avea să iasă acum pe scenă, să se prefacă în întregime în rolul ei, să trăiască în lumina reflectoarelor o altă viaţă, o viaţă fierbinte, de dragoste, de sentimente mari, de izbucniri de veselie şi prăbuşiri în durere. Avea să fie ţinută în braţe de Dinu Adam! Şi ieri aşteptase clipa asta, ieri, înainte de al doilea spectacol, urmărită când de emoţia fericită a premierei, când de chipul şi de glasul lui, şi azi aşteptase să vină seara, şi nu-şi dăduse seama în ce măsură ardea să joace sau să-l vadă pe Dinu. De ani de zile visase să joace, tânjise în Conservator trei ani după clipa în care avea să fie angajată într-un teatru adevărat, obţinuse angajamentul, aşteptase în teatru doi ani, în umbră, urmărind din culise viaţa celor din scenă, care i se părea mai adevărată decât viaţa de toate zilele, făcuse figuraţie gemând înăuntrul ei când Julieta dădea o replică anemică sau Phedra se lamenta cu lacrimi şi sudori excesive, ajunsese în sfârşit să joace un rol plin, bogat, de prim-plan şi iată că acum beţia asta, sentimentul acesta de plenitudine se amesteca, neaşteptat, cu altă beţie, se contopea cu ea, şi o ardea, în mijlocul fericirii în sfârşit atinse, un dor nelămurit, o sete ciudată, o nevoie aprigă de a fi aproape de acel partener ideal, de a-l vedea numai pe el. Iată că limita lumea la el. Nu mai existau în jurul ei decât rolul, acest rol în care îşi pusese toate puterile, şi Dinu Adam, în vis sau în veghe.

În seara premierei îi sărutase mâna când ieşiseră din scenă, după ultimul act, şi intrase repede în cabina lui să se schimbe, era pesemne aşteptat undeva. Aseară nu-l văzuse decât în scenă. Repetiţiile se sfârşiseră, nu mai avea prilejul să-l întâlnească, să stea alături de el în pauzele dintre un act şi

altul. Cât timp duraseră ele, nu băgase de seamă niciodată cât farmec se desprindea din făptura lui, nu fusese sensibilă la privirea ochilor lui negri, catifelaţi, de ciută, nu se legănase pe undele glasului lui, când torent, când apă lină şi adâncă. Se gândea numai la ea, la ceea ce trebuie să obţină de la ea însăşi. Se mai gândea şi la indicaţiile date de Geo. Şi la premieră, deodată! Uite, acum, acum trebuie să-l vadă, înainte de ridicarea cortinei. Să-şi dea seama cum o priveşte când nu e femeia iubită din piesă. Poate că şi el... Nu, dacă ar avea ceva pentru ea, ar căuta-o. Sau poate că nu, o ştie sălbatică, închisă. Aşa joacă el cu orice parteneră, aşa joacă el. Şi totuşi, să-l vadă puţin, cu un pretext oarecare. Dacă ea nu va fi atât de sălbatică, s-ar putea ca şi Dinu să fie mai apropiat. Şi chiar dacă va fi departe la zeci de kilometri, trebuie să-l vadă puţin. Cu ce pretext? Nu ştie să găsească pretexte. Să-i ceară un dermatograf! Ce prostie. Are dermatograf. O ascuţitoare pentru dermatograf. Şi asta e o prostie. Dar nu găseşte altceva. Rupe cu o mişcare hotărâtă vârful dermatografului şi se ridică de pe scaun, iese repede din cabină ca să n-o întrebe Ileana ce-l trebuie şi să-i ofere ea o ascuţitoare. Bate uşor în uşa lui Dinu. E poftită să intre şi intră. Dinu e singur, nu împarte cabina cu nimeni. Marianei i se pare că o orbeşte o lumină mare. Dinu zâmbeşte.

— Bună seara. Iartă-mă, te rog. Uite ce-am făcut. N-ai cumva...

Cuvintele vin greu.

— Un moment, dă-mi-l mie. Am o lamă.

Ascute conştiincios creionul. Mariana ar vrea să spună ceva, orice, să umple golul cu ceva, şi nu-i trece nimic prin minte. Dinu a sfârşit, îi întinde dermatograful şi o priveşte.

— Ce e cu dumneata? Nu cumva te-a impresionat cronica lui Cristea? Te rog să mă crezi că n-are niciun fel de importanţă. Nu toţi oamenii sunt obiectivi şi nu toţi au aceleaşi gusturi. Noi mergem înainte, pentru că ne e limpede ce vrem, ce credem despre teatru.

— Şi nici o critică nu înseamnă pentru noi nimic?

— Ba da. Ne controlăm, ne confruntăm cu ea, ne corectăm dacă e cazul. Dar când o cronică e violentă, e insultătoare, nu putem să nu bănuim cine ştie ce subiectivism. Şi atunci n-o luăm în seamă. Eu te rog pe asta să n-o iei în seamă. Făgăduieşti?

Nu mai are ce spune, nu mai are de ce sta aşa, în picioare, privindu-l încremenită.

S-a purtat ca un camarad bun, aproape ca un prieten. Nimic din focurile privirii lui când e pe scenă, în glasul lui numai blândeţe şi înţelepciune, nu vibraţia din rol. Dar ce se aştepta? Ce spera? Când a fost omul ăsta faţa de ea altceva decât un partener bun, răbdător? A vrut să-l vadă, l-a văzut. Trebuie

să fie mulţumită. Da, e atât de frumos cât i s-a năzărit ei toată ziua asta lungă şi goală. Capul lui, cu frunte înaltă, bine modelat, cu piele de culoare închisă, cu ochi catifelaţi, cu dinţi ca un fulger alb când zâmbeşte, nu va sta pe umărul ei decât pe scenă, decât în spectacole. E atât de limpede, încât trebuie că retezi de la rădăcină dragostea asta care începe, care a şi început. Sunt alte lucruri mai importante în viaţa ei. E rolul din piesa asta, rolurile viitoare. Pentru asta se pregăteşte de ani de zile, nu pentru dragoste. Va fi timp odată şi pentru ea.

În cabină o aşteaptă Geo Delescu. E foarte palid şi face un efort vădit să pară binedispus.

— Casa e închisă, nu mai sunt bilete. Semn bun! Piesa prinde. Cronicile sunt aproape toate foarte bune.

— Afară de una.

— Şi asta, una, trezeşte curiozitatea publicului. Oamenii sunt ciudaţi, cumpără repede o carte ocărâtă de presă ca să vadă ce e în ea, vin la un spectacol asupra căruia opiniile sunt contradictorii. Să vină, să vadă! N-avem de ce ne teme. Directorul e încântat. Vorbeşte de pe acum de un turneu în primăvară în toată ţara.

— Vai de oasele mele! geme Ileana Neacşu. Noroc că Alexe Albu ăsta îşi schimbă părerea după cum bate vântul, şi până la primăvară tot vânt o să fie.

— Directorul e influenţabil? întreabă Mariana.

— Nuu! Ar fi bun el de morişcă de pus pe casă, dar încolo e un om de fier, ce zice o dată e sfânt. Nu-i vorba că şi moriştile sunt de fier, ori poate de tinichea, eu nu ştiu, că n-am pe acoperiş. Ia vezi, bătrâne Geo, dă-i un brânci fetei ăsteia să-şi vină în fire, a zăpăcit-o de tot cronica aia veninoasă. Măi copii, voi aţi băgat de seamă că de mine nici nu pomeneşte, de parcă nici n-aş juca în piesa asta? Ei, o să-mi pun unghia în gât? Nici nu-mi pasă! Nu e primul hap pe care îl înghit de când fac teatru. A avut ăsta orbul găinilor, nu m-a văzut, deşi rolul e destul de mare. Mă vede publicul şi mă aplaudă. Vă aplaudă şi pe voi. Hait, că sună! Să ne vedem de treabă.

Mariana şi Geo se uită unul la altul. Sunt niţel ruşinaţi că nici n-au băgat de seamă, citind cronica lui Dan Cristea, lipsa oricărei aprecieri asupra Ilenei Neacşu.

— E nedrept, e absolut nedrept! izbucneşte Geo. Ăsta e un cronicar necinstit!

— Îţi trebuie cam mult, băieţele, ca să te trezeşti.

Ileana Neacşu iese din cabină foindu-şi rochiile.

Geo se aşază pe un scaun lângă Mariana. Ar vrea să-i spună foarte multe lucruri, să-i vorbească despre graţia ei, pe care Cristea n-o recunoaşte, despre tinereţea ei, care izbucneşte ca un vulcan pe scenă, despre bucuria

lui de a o vedea în anumite momente de joc, pe care doar le-au pregătit împreună, dar care îl emoţionează în fiecare seară, s-o invite să ia masa cu el în oraş după reprezentaţie în seara asta, dar Mariana e atât de depărtată, cu gândul concentrat asupra spectacolului probabil, încât nu-i poate spune nimic din toate astea. Nu, nu-i poate vorbi despre el, despre ce simte el. Dar îi poate face o bucurie, o are la îndemână.

— Ştii ce mi-a spus directorul? Că voi intra în repetiţii cu *Nora* şi că e de acord s-o joci dumneata.

Mariana se luminează.

— Adevărat? Acum, curând?

— Săptămâna viitoare.

— Ce fericire! Dumitale îţi datorez asta, domnule Delescu! M-ai propus, m-ai susţinut, sunt sigură. Ce bine îmi face încrederea dumitale în mine! Dar dacă... dar dacă îşi schimbă gândul?

— Nu cred! Propunerea a venit de la el. Fusese vorba mai demult, când ezita în privinţa mea, dar acum, când a văzut că pot, că sunt în stare, el singur mi-a vorbit de *Nora*.

— Dacă e schimbător, cum spunea bătrâna?

— Chiar în asemenea măsură? E adevărat, sunt şi eu de trei ani în teatru, l-am văzut şovăind şi revenind asupra unei hotărâri, dar nu-mi închipui că de data asta... M-a îmbrăţişat, el, care e atât de prudent şi ponderat, şi mi-a spus să mă pregătesc.

— Sunt foarte fericită. Mulţumesc! Trebuie să intru în scenă.

— Un moment, Mariana. Nu vrei în seara asta să iei masa în oraş cu mine? Nu ne-a sărbătorit nimeni, nu ne-am sărbătorit unul pe altul...

Mariana se pierde puţin, pregetă şi îngăimă:

— Mulţumesc. Poate altă dată. Azi sunt răvăşită, sunt puţin năucă, cronicile astea, primele din viaţa mea, m-au impresionat. Sunt şi bucuroasă, şi nefericită, am şi îndoieli... Altă dată!

Se îndreaptă spre scenă, şi-şi dă seama că dacă ar fi poftit-o Dinu Adam ar fi primit. E ciudată atitudinea lui Geo faţă de ea, parcă e ceva prea mult, altfel decât fusese până acum. Numai de n-ar fi... sau i se pare. De nu s-ar strica înţelegerea asta minunată, colaborarea asta prin care ea a crescut şi a înţeles mult mai mult decât înţelesese până acum. Să nu sufere Geo! Uite, ea a început să sufere. Tocmai acum, tocmai acum, când...

Stă de arlechin, gata să intre în scenă. S-a aprins rampa, s-a aprins rivalta. Respiră adânc, până în fundul plămânilor, se simte deodată uşoară, fără pondere, nu mai e ea însăşi, e altcineva, altundeva, porneşte, şi pasul şi glasul sunt liberate de orice lest, de orice amintire, intră în lumină şi se simte lumină.

Eleonora Coman aşteaptă în anticamera directorului Alexe Albu. A descoperit o piesă englezească extraordinară şi, până când alt teatru nu pune mâna pe ea, ar fi bine să fie oprită de teatrul în care joacă şi ea, şi căruia îi e atât de devotată. Secretara se agită, ar vrea s-o introducă la director înaintea celor care aşteaptă acolo de mult, ştie că directorul o stimează pe doamna Coman, se sfătuieşte cu ea des, şi apoi această mare actriţă e atât de amabilă, de lipsită de fumuri şi îi aduce totdeauna şi un mic dar, câteva flori, un semn de carte, o cutie de pudră franţuzească. E atât de darnică, încât la premierele ei îi trimite până şi casieriţei de la bilete o tortă, ca să simtă şi ea că e sărbătoare. Gurile rele din teatru spun că Eleonora Coman are grijă de casieriţă, ca să vândă cu prioritate biletele la piesa în care joacă ea, să „le împingă", să le recomande publicului, dar aşa ceva e greu de crezut. Uite-o şi acum cu câtă drăgălăşenie vorbeşte tuturor celor care aşteaptă audienţa, cum recomandă unuia un leac împotriva reumatismului, altuia o gargară, cum dă adresa unei croitorese, unui cizmar, unei profesoare de gimnastică medicală. Secretara se strecoară la director, îi suflă o vorbă, apoi deschide larg uşa:

— Doamna Eleonora Coman. Poftiţi!

Ceilalţi tac sau oftează, un singur actor bătrân, care joacă rar, bodogăne ceva despre întâietate şi favoruri.

Alexe Albu se ridică şi vine în întimpinarea Eleonorei. Îşi apleacă talia înaltă, tâmplele uşor cărunte, îi cuprinde cu amândouă mâinile mâna întinsă şi o conduce la fotoliul din faţa biroului lui.

— Iubită doamnă! Vizita dumneavoastră e o relaxare şi o bucurie. N-am mai stat de mult de vorbă şi mi-aţi lipsit.

— M-au prins repetiţiile, domnule director, frigurile premierei, care sunt şi azi la fel de puternice pentru mine ca în primul an de teatru. Sănătatea mea e şubredă, orice efort mă doboară.

— Îmi pare rău, îmi pare nespus de rău! Dar aţi realizat o creaţie incontestabilă.

— Am făcut ce-am putut, rosteşte încet Eleonora, şi pleacă ochii în jos. Tot ansamblul a fost bun. N-are rost să vorbim despre deficienţe, să recunoaştem ce am realizat, nu-i aşa? Dar n-am venit pentru asta. Se joacă la Londra piesa unui tânăr care n-a scris până acum decât proză. Are un succes enorm. Am izbutit să obţin textul, l-am citit, m-a încântat, şi v-am adus-o. Ceva mai mult, am făcut aici şi un rezumat. Câteva aprecieri, pentru că ştiu că n-aveţi timp să citiţi chiar tot.

Eleonora ştie că directorul nu cunoaşte limba engleză, trebuie repede să acopere această lacună a lui cu câteva complimente.

— O catedră universitară şi un directorat de teatru sunt destul ca să covârşească un om. N-am vrut să ia alt teatru cunoştinţă de piesă înaintea noastră. V-am adus-o proaspătă.

— Mulţumesc, scumpă doamnă! Avem repertoriul oarecum fixat, dar oricând se poate întâmpla o cădere, poate interveni o carenţă, avem nevoie de rezerve. O reţin, cu toată încrederea în gustul dumneavoastră. Acum vom intra în repetiţie cu *Nora*.

— Ah, da? Cu *Nora*. N-am ştiut. Şi cine o va pune în scenă?

— Geo Delescu, noul nostru astru.

— Geo Delescu! Da, da, Geo Delescu...

Glasul Eleonorei întârzie cu tristeţe pe cuvinte, privirea i se pierde în gol, degetele lungi învârtesc nervos batista.

— Nu vi se pare potrivit? Nu-l apreciaţi?

— Pe Geo? Foarte mult. Are talent, are ardoarea tinereţii, dar...

— Dar?

— Ibsen e mult mai profund decât acest autoraş pe care l-a regizat el acum. Ibsen cere experienţă. Poate că Geo va izbuti, e inteligent, sigur, e cultivat. S-ar putea să facă un spectacol bun... În teatru te poţi aştepta la cele mai mari surprize în bine şi în rău. Credeţi că Reinhardt n-a avut şi căderi? Şi pe urmă mă mai gândesc la ceva.

Albu a început să se neliniştească. Femeia asta din faţa lui cunoaşte mai mult teatru decât el.

— Vorbiţi!

— Pot să fiu sinceră?

— Vă rog!

— Sinceritatea nu e totdeauna binevenită. Dar vă cunosc, ştiu cu cine vorbesc.

— Da, spuneţi!

— Mă tem pentru dumneavoastră! De ce să vă învrăjbiţi cu toţi ceilalţi regizori? Sunt unii în teatru care n-au lucrat nimic de la începutul anului trecut. Credeţi că sunt liniştiţi, resemnaţi? Că au să vadă cu plăcere cum un tânăr pune un spectacol după altul, pe când ei vegetează? Eu ştiu şi ce înseamnă o cabală, am văzut câteva, am fost şi eu victima uneia. Nu-mi place să-mi aduc aminte de ea. N-aş vrea să văd cum se tulbură apele în jurul dumneavoastră, care aţi realizat până acum atâta echilibru în instituţie. Vă daţi seama că n-am niciun interes personal, nu tind să joc *Nora*, am trecut de vârsta ei.

— Nu v-am bănuit niciodată de interese personale, de câte ori m-am sfătuit cu dumneavoastră.

— Şi Geo...

Eleonora face iar o pauză lungă, se uită cu tristeţe la director.

— Băiatul ăsta e bun, dar o ascensiune prea rapidă ar putea să-i strice caracterul. Vreţi să-i faceţi un rău?

— Eu? Doamne fereşte!

— Să admitem că va avea succes. Se va înfumura. Să presupunem că ar rata de data asta, repet, Ibsen e un autor greu şi chiar greoi, nu se realizează numai cu entuziasm, atunci Geo va fi deprimat, dezorientat, îşi va reveni greu. Cred că, iar îmi cer iertare pentru sinceritate, că ar fi o greşeală de tact.

Alexe Albu e complet dezumflat. Şi-a pierdut morga.

— Dar trebuie să punem *Nora*. După ea ar fi trebuit să urmeze *Hamlet,* am comandat o traducere nouă, care nu e încă gata.

— Perfect, *Nora*. Dar cu alt regizor.

— Cu cine?

— Oh, asta ar fi mai greu să spun eu. Nu mă pot amesteca în anumite lucruri, de care trebuie să decidă numai directorul.

— Ajutaţi-mă cu un sfat.

— Ştiu eu? Sunt trei care aşteaptă. Voiculescu va pune *Hamlet,* mi se pare că aşa aţi hotărât. Stoica e în stare să realizeze bine o comedie, dar altceva... Poate Stăncescu. Uite, asta e o idee! Stăncescu! Are greutate, are profunzime şi are acum o situaţie... Dar asta nu mă priveşte pe mine. Eu am o repulsie faţă de asemenea lucruri care n-ar trebui să fie luate în consideraţie în viaţa teatrului, pe care o vrem curată.

— Ce fel de situaţie?

— Se pare că privilegiată. Vă rog să nu insistaţi. Întrebaţi pe alţii, cărora le plac poveştile de alcov.

— Doamnă Coman, dacă ştiţi ceva care mi-ar... care ar folosi teatrului, spuneţi-o. Eu sunt un om discret. Vreau să lucrez bine câtă vreme mai sunt aici, nu să fac greşeli.

— Dar mi-e absolut penibil. Şi pe urmă ceea ce n-am văzut cu propriii mei ochi, ceea ce se spune numai... destul de insistent de altfel. Domnule director, întrebaţi pe altcineva. Eu nu pot repeta ceva, care, bârfeală sau adevăr, n-are nimic comun cu problemele de meserie în sine. Dacă le va influenţa, cu atât mai rău.

— Dacă le va influenţa, nu veţi avea pe urmă remuşcări că nu mi-aţi spus din timp?

Eleonora îşi frânge mâinile cu degete lungi, a devenit foarte palidă.

— Bine. E vorba de legăturile sentimentale care s-au ivit nu demult între Stăncescu şi sora ministrului artelor. Va urma o căsătorie sau nu, nu se ştie, dar e deocamdată o pasiune. Stăncescu nu va şovăi să saboteze teatrul, sau mai curând pe directorul lui, când va vedea că nici de data asta nu e

întrebuinţat. Va găsi audienţă la ministru fie direct, fie prin sora lui. Trebuie să lucreze, să nu aibă de ce se plânge – şi de fapt lucrează bine – să fie ocupat, să nu-i mai vină şi alte gânduri în cap. Dacă stă degeaba, are timp să viseze şi direcţia. Da-ţi-i de lucru! Geo e tânăr, mai poate aştepta, Stăncescu e în plină putere, e matur, nu poate aştepta inactiv să-l prindă bătrâneţele. *Dixi et salvavi animam meam!* A fost foarte greu. Vă rog, un pahar de apă!

Directorul s-a înnegurat. Întinde mâna cu inel gros pe degetul mic, sună, cere apă şi cafele. Era atât de liniştit, şi uite câte primejdii îl pândesc din umbră! Ce noroc că a venit femeia asta înţeleaptă, prudentă, care l-a pus în gară. Săraca, e atât de palidă, nu e deprinsă cu intrigile încă, şi probabil că nu se va deprinde niciodată. E deasupra lor, şi de data asta a făcut un sacrificiu pentru el. Numai de nu i s-ar face rău aici.

— Doamnă Coman! Nu trebuie să vă frământaţi, aţi făcut un bine teatrului, m-aţi oprit de la o gafă. Eram entuziasmat de tinerelul ăsta, de Geo, dar are timp destul în faţa lui. Voia s-o distribuie pe Mariana Stavru în *Nora*, şi ea are mult talent. Intenţia mea e să încurajez tineretul.

— Aveţi dreptate. Copiii ăştia trebuie susţinuţi, o merită. Ea a jucat frumos. E plină de viaţă, e caldă, puţin cam frustă, cu oarecari stângăcii. Ce vreţi, primul ei rol! Nu, n-ar fi fost o Nora, ar fi fost sora ei mai mică, fără evoluţie şi fără gradaţie. Convenţia scenică contrazice realitatea. Nu poţi pune în Julieta, de pildă, o fată de cincisprezece ani, n-o cuprinde. Vârsta actorului e alta decât vârsta rolului. Interpretul trebuie să fi trăit mult mai mult decât personajul pe care îl joacă, trebuie să-l înţeleagă retrospectiv. Ar fi fost păcat ca Mariana să şteargă atât de repede impresia bună pe care a făcut-o. Mie mi-e foarte dragă!

Eleonora Coman se desparte de director, care îi e foarte recunoscător. În maşina lui, pe care el i-a oferit-o s-o ducă acasă, se odihneşte. A făcut o treabă desăvârşită. Adriana nici nu-şi poate închipui câtă abilitate i-a trebuit. Şi acum fă din ea o Noră, munceşte cu sudori de sânge, pentru că Stăncescu nu ştie să lucreze cu actorul, ştie să mişte figuranţi pe scenă, să-i pună să urle, dar nuanţele îi scapă printre degete şi despre psihologia omului ştie atât cât ştie ea despre viaţa broaştelor-ţestoase. Asemenea treabă nu-i plătită cu nimic. Dar dacă viaţa te strânge de gât, modista cere bani, băcanul cere bani, maseuza se vaită că nu i-ai achitat demult, de parcă toţi ar fi la aman şi depind numai de tine, trebuie să faci dintr-o pisicuţă fără suflu o eroină de dramă.

Diseară vin la masă Adriana cu Vlad, acest *rustre* umflat de bani, şi cei doi tineri, Geo şi Mariana. Pe Geo e bine să-l ai în buzunar, într-o zi depinzi de el dacă se ridică, Mariana n-are ce da, dar îţi poate fi devotată, îţi face

atmosferă în teatru, şi o dată şi o dată, că doar nu va rămâne sfântă, nu pare imbecilă, nu se ştie ce servicii îţi poate aduce. Se spulberă şi ideea că Adriana l-a influenţat pe Dan Cristea. Ah, câte face ea pentru Adriana! Toate astea nici cu aur n-ar fi plătite!

Când ajunge acasă, Eleonora găseşte femeia de serviciu foarte ocupată. Coniţa Adriana, spune ea, a trimis un curcan, cinci sticle de vin, un coş de fructe, un şalău mare, proaspăt. Foarte frumos din partea ei. Şi-a dat seama la timp că masa asta e dată pentru interesele ei. Muşchiul de vacă, păstrăvii pregătiţi pot fi păstraţi pentru altă dată. Şi aşa torta va fi destul de scumpă, şi aperitivele contează şi ele, de asta se ridică datoria la Dragomir Niculescu. Dar înainte de toate, un telefon.

— Alo! Adriano! S-a făcut, draga mea! Partida e câştigată. Sunt foarte obosită după efortul ăsta. Mă duc să mă odihnesc. De ce a mai trebuit să trimiţi şi tu atâtea lucruri? Am să mă supăr pe tine! La revedere! Pe diseară!

Lămpile sunt aprinse în toată casa, sfeşnicele se reflectă în oglinzile din sufragerie, în mijlocul mesei albe domneşte un vas larg de lalic, plin cu trandafiri galbeni. Vesela e simplă, talgere albe, împodobite pe margine cu o coroniţă de trandafiri galbeni aproape străvezii. Eleonora, aşezată în capul mesei, poartă o rochie neagră, monacală, prinsă la gât de o broşă cu opale. În dreapta ei stau Adriana şi Vlad, în stânga, Mariana şi Geo.

Mariana nu se simte la largul ei. N-a fost niciodată poftită într-o casă atât de elegantă, n-a băut din pahare atât de subţiri, n-a mânuit o argintărie atât de delicată. Şi-a pus rochia ei cea mai bună, dar e o biată rochie albastră, de o mătase obişnuită, atât de veche încât i se pare că nu mai încape în ea. Uite, e adevărat că e prea voinică, ar trebui să slăbească, până acum nu s-a gândit la asta. Adriana e suplă ca un şarpe, poartă o fustă lungă de tafta de un verde adânc, o bluză de dantelă albă spumoasă, decoltată mult peste pieptul ei de adolescentă, şi o singură podoabă, un şirag de pietre verzi, despre care Mariana crede că ar putea fi smaragde. Geo e destul de bine îmbrăcat, are hainele negre pe care le-a pus la premieră, o cravată frumoasă, butoni de manşetă de argint. Se ţine drept pe scaun, zâmbeşte, pare mulţumit.

Ce caut eu aici? se întreabă Mariana. M-a poftit, n-am ştiut să refuz. Ne-a poftit pe Geo şi pe mine ca să ne sărbătorească, ăsta e un gest foarte frumos din partea unei mari actriţe, unei personalităţi ca ea. Sunt eu o sălbăticiune, va trebui să mă domesticesc. Ei toţi vorbesc, eu tac, parcă n-aş avea nimic în cap. Şi m-a aşezat alături de Geo, ca pe o pereche. Or fi crezând ceva despre noi doi? S-o fi vorbind în teatru? N-am dat niciun prilej unei asemenea presupuneri. Adriana Dascălu, din faţa mea, în adevăr pare legată de domnul de lângă ea, după cum se servesc reciproc, nu se sfiesc să-şi prindă mâna pe

masă, vorbesc despre „acasă” ca doi soţi. El e director într-o întreprindere, n-am înţeles unde, îl cheamă Lungu. Va să zică, bârfelile din teatru n-au niciun temei, cine mi-a suflat că ea trăieşte cu criticul Dan Cristea m-a minţit, ca să mă pornească împotriva ei probabil. Şi ce frumoasă e! Câtă graţie, câtă suavitate poate avea o femeie! Nu mai e atât de tânără, cred că are patruzeci de ani, dar pielea ei e de chiparoasă abia înflorită, dinţii diamantini. Părul, vopsit sau nu, e de aur curat, niciun fir n-o ia razna, o cască moale de aur, uşor ondulată. Şi eu între ele, neagră, cu părul meu prea mult şi prea gros prins la ceafă cum m-am priceput, puternică şi înaltă ca un jandarm. Are dreptate Dan Cristea, nu ştiu de ce am plăcut celor care m-au lăudat.

— Nu joci la curse, domnule Delescu? întreabă cu glasul lui sigur Vlad Lungu.

— Nu, n-am jucat niciodată, n-am asistat vreodată la aşa ceva. Nici nu m-am gândit. Ce ştiu eu despre cai?

— Greşeşti. E o relaxare grozavă, o ieşire din propriile preocupări. O altă pasiune care îţi intră în viaţă şi ţi le face mai puţin apăsătoare pe celelalte. Aştepţi, după ce ai mizat pe un cal, un rezultat imediat, o victorie care se va desfăşura sub ochii tăi în minutul următor. Pentru afacerile pe care le fac eu cu termene lungi în faţa lor, trebuie răbdare, trebuie nervi de oţel. Pe când aici, pierzi sau câştigi într-un ceas. Eşti scos din propria ta existenţă.

— Ce nevoie avem noi, oamenii de teatru, să fim scoşi din propria noastră existenţă? rosteşte rar Eleonora. Am putea spune că ne scoate rolul, spectacolul, dar nici asta n-ar fi adevărat. Viaţa actorului, viaţa lui personală aproape că nu există, el e tot rol, scenă, spectacol. Nu mai trăieşte pentru sine, pentru nu ştiu ce bucurii materiale, cotidiene, el trăieşte pentru meseria lui. Are ceva de realizat. Se culcă cu gândul ăsta, îl visează noaptea, se trezeşte cu el. Nu ştie ce mănâncă şi uită cu ce se înveleşte.

— Atunci eu sunt un păcătos că o târăsc pe Adriana la curse? O fac să-şi piardă timpul?

— Oh, eu merg de dragul tău, Vlad, pentru că spui că-ţi aduc noroc, susură Adriana, şi-şi apleacă uşor capul spre umărul lui Lungu. Nu pricep nimic. Caii sunt frumoşi, sigur, dar nu sunt niciodată în stare să pariez, pentru că nu-i deosebesc pe unul de altul.

— Fiecare cal are personalitatea lui. Nu se pot confunda.

Eleonora simte nevoia să schimbe conversaţia, tinerii ăştia nu înţeleg nimic, ar trebui să se dezgheţe şi să păstreze amintirea acestei seri.

— Vlad, fii bun şi umple-ne paharele. Duduie Mariana, n-ai băut deloc. Ce înseamnă asta?

— Iertaţi-mă, eu nu prea beau. Mă ameţesc imediat.

— Nici eu nu beau, dar într-o asemenea împrejurare trec peste restricţiile medicului. Şi pe urmă, vrem să te vedem ameţită, suntem siguri că vei avea şi mai mult farmec. Pentru succesul vostru, dragii mei! Eu, care sunt aproape la capătul drumului...

— Eleonoro, ai să mai joci douăzeci de ani!

— Taci, Adriano! Ştiu că tu mi-o doreşti, dar îmi cunosc sănătatea, nu mai am mult. Acum nu-i vorba despre mine. Voiam să spun că-mi aduc foarte bine aminte ce înseamnă începutul. Puţină dezorientare, puţină neîncredere în oameni, alternată cu o dăruire totală şi fără control, un foc lăuntric care ţi se pare că are să te mistuie de tot, nădejdi, disperări, siguranţa că ai har şi îndoieli bruşte. Pe cine să crezi? De cine să te rezemi? Cel mai bun sfetnic e propria ta conştiinţă, copiii mei. Dar o conştiinţă exigentă, aspră, neadormită.

Câtă dreptate are, se gândeşte Geo, care a băut mai multe pahare şi simte că l-a părăsit orice constrângere. Nu e numai înţeleaptă, e foarte bună. Şi Adriana e drăgălaşă când o cunoşti de aproape, păcat că n-are talent. Dulceaţa ei, friabilitatea ei ar putea ţine loc de talent într-un rol care nu cere nici adâncime, nici forţă, nici măcar cochetărie, şi ea se vrea o mare cochetă. Ce păcat, ce păcat că n-are pic de adevăr pe scenă! Ba încă joacă şi dramă. Sărăcuţa de ea, cât e de plăcută şi catifelată, ca o pisicuţă de pluş!

— Acum, la şampanie, înainte de a trece în salonaş, la cafea, aş vrea să bem pentru *Nora!* spune Eleonora.

Geo ridică emoţionat paharul. Va să zică, ştie şi Eleonora Coman! Mariana simte că i se urcă un val de sânge în obraji, o inundă o mare fericire. Eleonora ciocneşte cu ei, iluminată de un zâmbet blând, apoi ciocneşte şi cu Adriana, şi o priveşte repede, scurt, în ochi. Toate paharele se încrucişează deasupra mesei, toată lumea sărbătoreşte evenimentul.

În salonaş, unde ard lumini voalate de mari abajururi de pergament, răsună o muzică discretă, un patefon ascuns undeva trimite în surdină *Aria* de Bach.

— E Chopin, nu-i aşa? întreabă Adriana, şi se aşază leneş pe canapea.

Toanta, trebuia ea să trântească o gugumănie! se gândeşte Eleonora, şi răspunde potolit:

— Nu, draga mea, e Bach.

— Îmi place muzica languroasă! continuă Adriana, şi-şi lasă capul pe spetează, cu ochii pe jumătate închişi.

Geo se uită în raftul de cărţi din dreapta fotoliului lui: un Shakespeare complet, Schopenhauer, Kant, *Istoria Orientului antic* în patru volume. Amestec ciudat, dar care arată anumite preocupări, anumite interese

intelectuale. Ce spirit luminat e această actriţă care la teatru ştie să discute şi cu cabiniera ei fără ifos şi fără cuvinte mari.

Apoi, mai târziu, Geo îşi dă seama că vorbeşte de mult, în picioare, cu paharul în mână, vorbeşte tare despre un teatru al viitorului, în care ar trebui să existe numai firesc, din care să dispară orice tremolo şi orice element teatral, ceva situat între tonul de toate zilele şi cel convenţional, tonul adecvat situaţiei, nici banal, nici artificial, un teatru pur, cu decor limitat la necesar, şi nu născocit pentru el însuşi. Actorii lui să trăiască o viaţă austeră, să se cultive necontenit, să facă din fiecare rol mic un rol mare, dăruindu-i-se total, să trăiască într-un falanster dacă se poate, hrăniţi cu muzică, literatură, filozofie...

— Cu pâine şi sare! rosteşte cu glas gros Vlad Lungu, şi ridică paharul de coniac.

Geo îşi dă seama că s-a dezlănţuit, că e ridicol, izbucneşte în râs şi se aşază.

— Foarte interesant! ciripeşte Adriana.

— Oh, eu te înţeleg foarte bine! murmură Eleonora, sunt lucruri pe care le-am gândit şi eu, le-am simţit necesitatea, dar n-am avut curajul să le întreprind. Mi-a părut că aş şoca opinia publică, aş demonstra că vreau să atrag atenţia asupra mea. Pentru asemenea lucruri îţi trebuie curaj şi mai ales un animator, un conducător. Poate că s-a născut unul!

Geo se simte şi fericit, şi ruşinat. Privirea Eleonorei întârzie asupra lui, şi toţi îl privesc. Cum ard ochii Marianei, ochii ăştia enormi acum, negri, care te sorb şi te calcinează! Nu şi-a rezemat spatele de speteaza fotoliului, nu şi-a înclinat capul, stă dreaptă fără încordare, e puternică, modelată ca o statuie antică, o statuie în care ar pulsa sângele, viaţa. Mâna lui Phidias a trecut peste ea şi i-a plămădit cu măsură umerii, gâtul, sânii, şoldurile. Nimic nu e prea mult, nimic nu-i prea puţin. Dacă s-ar ridica acum în picioare, n-ar fi cariatidă, ar fi Venus, ar fi cea mai izbutită Venus concepută vreodată de un sculptor. Şi deodată vocea ei se aude rotundă, sonoră, profundă, vocea ei gravă şi muzicală, care sună în încăpere altfel de cum au răsunat vocile minore de până acum:

— Dacă mi s-ar da să joc Ioana D'Arc şi ar trebui pentru asta să ard pe scenă într-un foc adevărat, aş primi, aş juca-o!

— Ar fi păcat! râde Vlad Lungu.

— Tinereţii îi stă bine exaltarea, eu n-am uitat-o, şi nici azi nu mă pot plânge că m-a potolit rutina, cu toate că joc de atâţia ani. Orice rol nou e o nouă încercare a puterilor, o luptă cu îndoielile care nu te-au părăsit.

— Nu te părăsesc niciodată? întreabă Mariana speriată. Asta are să ţină până la moarte? Atunci mă întreb cum se poate trăi?!

— Greu. Cu inima bolnavă, cu ficatul bolnav, cu insomnii şi cu dragostea asta neîncetată pentru scenă, în aşteptarea rolului viitor.

— Adriana mea e sănătoasă tun şi doarme buştean, spune Lungu. Emoţii are şi ea, că doar e om, dar nu se macină aşa. Nu i-aş da eu voie.

Gorila asta îmi strică atmosfera, se gândeşte Eleonora.

— Vlad dragă, nu vrei tu să învârteşti patefonul şi să mai pui un disc? Vreţi un Mozart?

Muzica lunecă peste ei ca un râu curat, curat, străveziu. „De ce sunt atât de fericită? se întreabă Mariana. Adineauri încă eram încleştată şi împietrită. Pentru *Nora?* Din pricina lui Mozart? Am băut puţin coniac, m-a făcut receptivă, m-a descătuşat. Toţi sunt buni, sunt drăguţi, până şi ursul ăsta grosolan e plin de dragoste. Iubirea pentru Adriana îl face om. Geo se uită cald la mine. Ce bine am lucrat împreună, ce bine vom mai lucra. Un rol după altul, asta e mare lucru pentru un debut. Dacă în *Nora* va juca şi Dinu Adam! Dinu! L-am uitat de când mă aflu aici? Nu ştiu, dar acum a izbucnit în mine imaginea lui, acum mă stăpâneşte. Dacă l-ar fi chemat şi pe el, ce seară extraordinară ar fi fost asta! Poate că în seara asta m-ar fi privit altfel. Aşa cum e limpede că mă vede Geo. Săracul Geo, e groaznic din partea mea să gândesc aşa. Nu-i nimic de făcut, Geo, îţi sunt recunoscătoare, te respect, cred în tine, dar uite, sunt plină de un soi de dor, sunt ca beată de dor, sunt ameţită de dor, mi-e dor de Dinu. Niciodată nu mi-a fost atât de dor de cineva, sau nu aşa. Mi-e dor de mama, dar altfel. Cuminte, potolit. Îi scriu, îmi scrie. Ştiu că ne vom mai întâlni şi va fi ca întotdeauna, o bucurie care îşi ajunge sieşi şi ne dă liniştea de altădată. Am să-l văd mâine pe Dinu, şi n-am să fiu liniştită. E ca o lumină prea tare care îţi dă în ochi, îi vrei prezenţa şi vrei să fugi de ea, n-ai ce-i spune şi i-ai spune cuvinte îndrăzneţe şi fierbinţi, şi pe urmă joci cu el, parcă toate ar fi adevărate, toate aşteptările au un răspuns, Dinu e acolo întreg, eşti şi tu, şi crezi, crezi că piesa asta e viaţa ta, că restul e o născocire neroadă."

— Eh, cucoană, mergem?

Vlad se ridică în picioare şi-i întinde mâna Adrianei. Ea se ridică leneş, unduie în aer ca o plantă uşor clătinată de vânt, se reazămă de braţul lui.

— Îi ducem şi pe copii, Vlăduţ, nu-i aşa?

— Bineînţeles. Unde locuiţi? Am băut eu un pic, dar un drum tot mai pot face, dacă nu vă temeţi de un şofer cherchelit.

— Eu stau pe lângă Gara Obor, spune uscat Mariana. E departe, am să iau un tramvai.

— Şi eu în Dealul Spirii. Duceţi-o pe Mariana, mă duc eu cu tramvaiul, se grăbeşte să îngaime Geo.

Eleonora şi Adriana schimbă iute o privire între ele: virtuoşi, ce să le faci? Cât i-o mai ţine!

A doua zi pe afişierul teatrului se iveşte *Nora* în regia lui Stăncescu şi întreaga distribuţie, în fruntea căreia se află Adriana Dascălu.

Geo Delescu o vede de dimineaţă, când trece pe acolo. Se uită de două ori, nu pricepe bine, nu-i vine să creadă. Directorul e la Universitate, are curs. Geo umblă pe străzi, intră la o librărie, nu vede cărţile, nu ştie ce caută acolo, intră la „Capşa" să bea o cafea care n-are niciun gust, se învârteşte prin Cişmigiul desfrunzit şi rece, se pomeneşte pe Ştirbei-Vodă în faţa Conservatorului, îi dă ocol, intră iar în Cişmigiu, şi se opreşte sub ferestrele dinspre parc ale Conservatorului. O voce solfegiază, o vioară încearcă ceva de Paganini parcă şi o ia de la început, un glas tânăr, de fată, răzbate ca de departe prin geamurile închise. Nu se înţelege ce recită, dar creşte ca o apă şi pe urmă se rupe brusc. Şi atunci, deodată, Geo îşi aduce aminte de Mariana, o uitase în năuceala lui, de Mariana, care a învăţat aici, aşa cum a învăţat şi el înaintea ei, şi tot în încăperile astea mici cu scenă mizeră şi-a închipuit cum va fi mai târziu, când vor sfârşi, cum au aşteptat acel sfârşit, cum au sperat că drumul lor va fi limpede – de ce să fie altfel? credeau doar în ei înşişi – şi cum se trudeau să înţeleagă un text, altul, să-şi găsească propriile lor glasuri, şi toate coardele sensibilităţii lor, şi nuanţe, felurite nuanţe, cât mai bogate, şi putere înăuntrul lor ca să exprime, şi putere ca să aştepte, şi atâta ardoare mocnită, care tânjea să se prefacă în flacără. Ce va simţi Mariana când va vedea anunţul de pe afişier? Suntem tineri, avem timp, încearcă să se domolească Geo, aşa am spun şi ei, avem timp. Două piese una după alta ar fi fost prea frumos, ar fi fost nefiresc, un noroc prea mare. De ce o fi făgăduit directorul, dacă nu e posibil? N-a făgăduit, a propus, el a propus. I-a stat cineva în drum? Ministerul? Se amestecă ministerul în asemenea... treburi? De repertoriu poate, dar nu de distribuţie, de regie. Ce-a putut interveni în aceste două-trei zile? Aseară, şi Eleonora Coman, şi Adriana Dascălu aveau aerul că ştiu ceva despre *Nora,* au băut pentru asta, l-au privit când au ridicat paharul, i-au zâmbit cu înţeles lui şi Marianei. Erau deci şi ele la curent. De ce schimbarea asta bruscă? E absurd să-ţi închipui, ca toţi palavragiii din teatru, că e vorba de o intrigă. Ei pun orice pe seama intrigilor, şi propria lor incapacitate, şi adevăratele interese ale teatrului, şi o distribuţie în care n-au ce căuta, orice. Aici este vorba de o minciună, hai să spună cuvântul cel greu, de o înşelătorie, el a fost minţit şi înşelat. Nu, nu, să se liniştească, să vorbească cu directorul, poate că există o explicaţie la treaba asta, poate că lui i se rezervă altceva – curios! după ce i se vorbise clar despre o anume piesă! – poate că acel altceva e bun, e interesant, e

destul de apropiat, că o poate distribui şi pe Mariana. E asta o consolare? Trebuie să renunţe atât de uşor? Alţii nu renunţă, se ţin cu dinţii, nu lasă vremea să treacă, să-i acopere uitarea. Publicul te uită repede. A stat trei ani degeaba, a făcut, vorba vine, asistenţă pe lângă alţii, adică n-a făcut nimic. Nici Mariana n-a făcut doi ani nimic. Dacă acum au să treacă iarăşi ani? Când eşti înlăturat la patru zile după succes, poţi fi lesne dat uitării după câteva luni.

E iar în faţa teatrului. Directorul a venit, dar are pe cineva. În sala de aşteptare se mai află câteva persoane. Secretara e foarte ocupată, vorbeşte la telefon, scrie la maşină, abia are timp să răspundă solicitanţilor. Ar fi mai bine ca toată lumea să revină mâine, i se pare că directorul trebuie să plece la minister după vizita pe care o are acum. Geo ţine însă neapărat să intre pentru câteva minute, chestiunea lui e urgentă, nu rabdă niciun fel de amânare. Secretara îşi încreţeşte buzele, ridică din umeri. E încăpăţânat tânărul ăsta, niciodată n-a avut o amabilitate mai deosebită faţă de ea, a tratat-o politicos, ca pe oricine, nu ca pe secretara directorului. Acum i s-o fi urcat la cap „succesul", se zice că e în dragoste cu Mariana Stavru, se şi potrivesc, el lung şi subţire ca un praz, ea voinică să te doboare cu un pumn. Treaba lor, n-are decât să-l şi doboare, păcat de ochii lui frumoşi, albaştri, că asta are, ochi melancolici.

După plecarea vizitatorului lui, un tip drept ca o lumânare de botez, spelb, cu melon şi ochelari, directorul nu vrea să primească pe nimeni, în adevăr pleacă la minister. Îi trimite vorbă lui Geo să vină peste două-trei zile, până atunci nici nu crede să treacă pe la teatru, pregăteşte o conferinţă. Geo nu se dă bătut, stăruie şi secretara acoperă uşa direcţiunii cu trupul ei.

— Exclus, domnule Delescu, v-am spus că e exclus!

Geo o dă la o parte cu un curaj pe care nu şi-l cunoaşte şi deschide uşile duble, capitonate.

Directorul e în picioare, în mijlocul odăii, cu paltonul pe el, cu pălăria şi mănuşile în mâini. Ridică uşor braţele, într-un gest de dezolare niţel iritată:

— Dar, dragul meu! N-am niciun minut! Şi aşa am întârziat!

— Vă rog să aveţi două minute pentru mine! Vă rog mult! Mi-aţi făgăduit alaltăieri...

— Ştiu. Nu s-a putut. Eu sunt primul care regret. Neglijasem un lucru, uitasem cam demult de Stăncescu. Îi făceam o nedreptate unui om care merită toată stima, unui om de merit şi experienţă.

— Dumneavoastră mi-aţi propus...

— Şi asta ştiu. Eu nu uit nimic.

— Dar pe Stăncescu îi uitaserăţi!

Geo îşi muşcă limba. Directorul se înroşeşte uşor şi ia un ton mai de cap, o voce mai ascuţită şi mai dură.

— Aş fi vrut să-ţi fac o bucurie, asta era dorinţa mea, dar nu prima oară sunt plătit cu ingratitudine, tinere. Vei regiza altceva, mai târziu. Eşti tânăr, nu-i nicio grabă. Stăncescu e un om în plină vigoare, el acum trebuie să lucreze. Nu te grăbi, nu te grăbi! Anul e lung, are să-ţi vină probabil rândul şi dumitale.

— Când?

— Dragul meu, vom vedea. Vino cu propuneri, cu piese noi, ajută-mă. Ah! Am o idee! Timişoara îmi cere cu împrumut un regizor pentru un spectacol. Vrei să te duci? Nu stai degeaba, cunoşti o trupă, câştigi şi nişte bani. Ce zici?

— Nu m-am gândit niciodată la aşa ceva.

— Gândeşte-te, dragul meu, gândeşte-te. Eşti tânăr, de ce să nu lucrezi? Până îţi vine rândul aici, realizezi ceva acolo. La revedere! Aştept răspunsul dumitale, ca să-l transmit la rândul meu. Vezi ca am găsit şi o soluţie mai apropiată în timp? La revedere.

Alexe Albu îl ocoleşte pe Geo şi iese din birou, foarte drept, foarte demn, foarte satisfăcut: găsise o soluţie.

Geo rămâne o clipă nemişcat în urma lui, apoi se urneşte greu. Îi răsună în urechi: „Câştigi şi nişte bani". Parcă directorul s-a uitat la pantofii lui cam uzaţi când a spus asta. Ca şi cum el ar fi pomenit ceva despre bani, despre salariul lui păcătos! „Eşti tânăr, nu-i nicio grabă." E curios, asta şi-a spus şi el adineauri în Cişmigiu, când voia să se potolească singur, dar uite că sfatul ăsta nu-l alină, nu-l vindecă. Îl doare în piept ca o rană. Sigur, trebuie să lucreze şi Stăncescu, nu se poate să pui tu mâna pe tot, dar ce frumoase, ce fericite au fost aceste câteva zile când a crezut că are să se apuce de treabă! Ce bine se înfiripase piesa în mintea lui, ce clar o vedea în picioare, pe scenă. Sigur că ar fi făcut un lucru bun. Şi propria lui certitudine că e capabil ar fi crescut. Şi liniştea lui. Iar Mariana, ar fi fost o Noră Mariana, una adevărată. Ce va face Adriana din rol? Ah, ce mizerie! Treaba lor, treaba lor, descurcă-se, n-o să mai sufere acum şi pentru asta. Şi uite că suferă şi pentru piesă, nu poţi altfel. Ai iubit piesa asta, o iubeşti. Începe să plouă. Cu pantofii ăştia – a avut dreptate directorul să se uite la ei – are să-l pătrundă apa. Trebuie să ia la purtare ceilalţi pantofi, cei buni. Şi să cumpere şi şoşoni. Altă belea. Ce şoşoni? Parcă era vorba de altceva, ceva mult mai grav, mai rău, nu ştiu de unde au răsărit şoşonii ăştia în mintea lui. Da, ar fi fost prea frumos să mai pună acum, imediat, o piesă în scenă. De ce oare l-a minţit aşa? El i-a propus, el singur, şi pe urmă: „eşti tânăr, nu te grăbi".

Eleonora Coman s-a mai agitat în ultimele zile, şi toate i-au mers în plin. A vorbit cu Androne de la Teatrul Nou. Propunerea ei a picat tocmai bine, Androne şi-a cam topit capitalul, tot ce a băgat în teatru el şi asociatul lui din umbră, Firoiescu, angrosistul de vinuri, şi acum dă din colţ în colţ să găsească bani pentru o nouă montare. Dacă domnişoara Liliana Culopol plătite toate cheltuielile pentru un spectacol, dacă mai e şi frumoasă şi talentată, cum spune doamna Coman, n-are nimic împotrivă s-o utilizeze, s-o lanseze, să facă din ea ultima vedetă a Bucureştilor. Vine şi cu o piesă, cu atât mai bine. Piesa a avut succes anul trecut la Paris, a şi văzut-o în vară, când a fost acolo, e cam bulevardieră, cam uşurică, de o formulă cam uzată, dar publicul nostru nu e exigent, vine să vadă o fată frumoasă, o prospătură, să râdă puţin, să se descreţească, să vadă nişte toalete excentrice şi, oricum, semnătura lui, regia lui e o garanţie, un punct de atracţie. Nu cere o sumă mică, dar Eleonora nici nu clipeşte. Domnişoara Culopol va şti să-şi convingă tatăl.

— Şi, oricum, scumpă doamnă Coman, schimbă-i numele. Ce-i aia Culopol? Nu sună bine, nu e un nume de afiş. Găseşte ceva mai răsunător, mai exotic. Şi trimite-mi mâine fata, s-o văd şi eu, să nu iau mâţa-n sac.

Androne ştie că Eleonora va lucra pe brânci cu domnişorica asta, probabil că a lucrat şi până acum, că partea ei e asigurată, nu e nevoie să împartă nimic cu ea. Dacă fata e realmente frumoasă, pregătită cum va fi de pedagoga asta, poate să n-aibă dram de talent, şi probabil că n-are, dacă vine ea cu purcoiul de bani pe uşa din dos a teatrului şi nu pe uşa cea mare, singură şi sigură de ea, tot va ieşi ceva acceptabil şi afacerea va fi săltată pentru un moment din impas. Mai departe, vom vedea.

Acum Eleonora stă în salonaşul ei, cu Liliana în faţă, cu un caiet mare pe genunchi, şi face socoteli.

— Draga mea, trebuie să te obişnuieşti cu numele ăsta nou, care are rezonanţă de Renaştere. Colona! Liliana Colona! Sună frumos, nobil. Sau mai bine: Liana Colona! Cât mai multe vocale, numele să fie muzical, să fie ca un cântec! Aşa! Deci, încă trei mii de lei la fotograf. Cât mai multe fotografii, cât mai diferite. Pentru toate ziarele, pentru revistele de teatru, pentru program, pentru afişe. Cel puţin cincisprezece mii trebuie să socoteşti pentru piesă. Un mic interviu ici, o fotografie dincolo, o notă, o caricatură, toate înainte de premieră. Afişajul...

— Şi afişajul? întreabă Liliana, deschizând şi mai mari ochii ei verzi, enormi, scuturându-şi buclele acaju. Nu-l face teatrul? Din tot ce dau, ar putea face măcar afişele.

— Face un număr, sigur, dar nouă ne trebuie un număr întreit. Mizerabilii aceia care pun afişele tuturor teatrelor sunt în stare să acopere afişele

dumitale cu altele, ale altui teatru. Trebuie să le acoperim noi pe ale lor, şi la cele mai bune răscruci, în punctele cele mai la vedere ale oraşului. Încă cinci mii de lei. La premieră vor mai fi cheltuieli mici, care toate la un loc se adună: sufleurului un cadou, să te ajute din toată inima, maşiniştilor, mai ales celui care trage cortina, să stimuleze aplauzele. O atenţie casieriţei, coafezei, cabinierei. În sfârşit, ai să te deprinzi cu toate, trebuie să fii prevăzătoare, să nu neglijezi pe nimeni, ca să nu te neglijeze nici ei. Oh, draga mea, ce dezgustătoare sunt toate, cât de interesaţi sunt oamenii! Intri într-o lume lacomă şi meschină, dar idealul dumitale e înalt şi pur. Merită sacrificii.

Liliana prinde cu mâna ei cu degete subţiri, cu unghii lungi, ascuţite, roşii, paharul de coniac şi-şi cufundă privirea verde în apele lui ruginii.

— Rochiile am să le fac la Agnes. Pălăriile, la Sylvie. Capa mea de vizon e bună pentru actul III.

— E bună... îngână Eleonora visătoare. Dacă ar fi fost de hermină, era şi mai bine.

— N-am hermină! se înfurie Liliana. Tata e atât de zgârcit!

— Şi vizonul e o blană de efect. Dar părul dumitale roşu cere o blană de altă culoare. Pe alb ar fi făcut un contrast superb.

— Să mă vopsesc blondă?

— Pentru nimic în lume! Teatrul e plin de blonde. Părul ăsta roşu îţi dă ceva de sălbăticiune, de mică fiară, de pisică sălbatică, mai ales pentru că ai ochii verzi şi mari. Trebuie să te sfătuieşti în privinţa toaletelor cu decoratorul, şi de politeţe, ca să-l măguleşti, e foarte vanitos, şi ca să nu contrastezi în culori cu decorul, dar la probe am să merg eu cu dumneata.

— Sunteţi atât de bună! suspină Liliana. Şi strânge mâna Eleonorei. Niciodată n-am să ştiu să vă fiu destul de recunoscătoare.

— Nu e vorba de recunoştinţă, draga mea, e vorba să ai succes. Asta va fi răsplata mea. Când apreciez pe cineva, când m-am legat prin afecţiune de el, mă simt deplin răsplătită dacă îl văd fericit. Eu fericire personală nu mai cunosc. Trăiesc singură, sunt bolnavă, obosită.

— Dar locul pe care îl ocupaţi pe scena românească! De câte ori jucaţi, un triumf în presă.

— Da, presa e binevoitoare faţă de mine. Sunt însă prea bolnavă ca să mă pot bucura. Mi-ar trebui o cură de ape la Karlsbad în vară. Nu mi-o pot permite. N-am destul bani.

— Bani? Doamnă Coman, să nu mai spuneţi aşa ceva atâta vreme cât sunt eu alături de dumneavoastră. Dacă n-am să vă pot întovărăşi, veţi merge singură, dar veţi merge!

— Fetiţa mea, eu nu fac împrumuturi.

— Pe termen nelimitat. În contul viitoarei piese pentru care mă veţi pregăti. În ce formă acceptaţi. Nu pot să-l numesc dar, ca să nu vă jignesc, să-i spunem Moş Crăciun, să-i spunem cum vreţi, numai să-l primiţi! O să-mi daţi înapoi câte o sută de lei pe lună, poftim!

— Şi dacă mor? râde dulce Eleonora.

— Nu trebuie să muriţi, trebuie să vă faceţi bine. Şi o să vă vindecaţi. Mâine depun la bancă suma necesară pe numele dumneavoastră.

— Liliano, mă pui într-o situaţie dureroasă. Mai amână, mai gândeşte-te, să treacă întâi premiera ta, ai destule cheltuieli acum.

— Am şi bani acum, tocmai pentru că voi avea premieră. Tata şi-a pierdut capul şi mi-a dat o sumă enormă. Trebuie să depun pentru dumneavoastră până când nu-i fac praf. Vă rog să acceptaţi!

— Mulţumesc! spune Eleonora, şi întoarce capul, să nu i se vadă lacrimile.

Investeşte în mine, se gândeşte ea, după plecarea Lilianei. E destul de isteaţă ca să-şi dea seama că fără mine nu şi-ar fi făcut niciodată capriciul ăsta. Speră s-o mai ajut şi în viitor. Greu, dacă Androne pune mâna pe ea, nu mai are nevoie de intermediul meu. Poate nici de lecţiile mele. Ia lecţii cu el, plătite în natură. O lume coruptă. Numai de nu s-ar afla că mi-a crescut contul la bancă, să nu mă asalteze prea rău creditorii până atunci. Cei trei mii de lei aproximativ pentru fotografii are să-i plătească singură, acolo nu mă pot amesteca. Dacă însă îmi dă mie cincisprezece mii pentru presă, pentru că ea nu cunoaşte gazetarii, acolo mai pot face o economie de câteva mii. Cu zece-unsprezece mii îi fac o reclamă destul de bună, doar n-am să-i prezint contul la sfârşit. Dacă îşi vede mutra în două-trei gazete şi mai dă şi un interviu – trebuie să i-l revăd eu, să nu spună gogomănii, ba chiar să fiu de faţă, să nu lege prietenie cu ziaristul – va fi fericită. Pe scenă are să fie într-o lună, Androne nu se prăpădeşte cu repetiţiile. Îşi suflecă mânecile ca un salahor, se pune cu biciul pe actori, le scoate sufletul de dimineaţă până seara, imprimă un soi de ritm, bagă gaguri şi şocuri, uită de nuanţe, de fapt nici nu le cunoaşte, nu caută idei – în repertoriul lui ar fi şi greu să le găsească – şi scoate un spectacol viu, fără fineţuri, dar colorat. De tracul Lilianei nu mă tem, o făptură ca ea nu ştie ce e tracul. Va fi pe scenă ca aici în odaie, inconştientă şi insensibilă. Convinsă că e superbă şi că frumuseţea ţine loc de orice, că e femelă, şi asta se cheamă talent. E ora 6. Trebuie să mă duc la teatru. Dacă nenorocitul ăsta de Geo făcea o cădere, acum mă puteam odihni. Eu tot succes aş fi avut, dar piesa nu se mai juca. Dacă vine diseară la spectacol, trebuie să-l consolez că a pierdut *Nora*. Toată viaţa mea e obositoare şi cere efort. Mă devotez prea mult altora.

Geo nu se duce la spectacol. Stă acasă, culcat pe divan, cu mâinile sub cap, cu ochii în tavan. Sucește și răsucește aceleași gânduri. Ar vrea să înțeleagă, ar vrea să se resemneze, ar vrea să se poată scutura de starea asta de amorțeală, de dezolare, care îl sfâșie și în același timp îi anulează puterile. Dacă directorul nu m-ar fi chemat și nu mi-ar fi făgăduit nimic, aș fi găsit normal să mai aștept câteva luni. Sunt atât de lovit numai pentru că am sperat câteva zile, am fost sigur, și pe urmă mi s-a spulberat speranța? Asta nu-i tărie, nu-i caracter, nu-i nimic. Mă port ca un adolescent, nu ca un bărbat. Am crezut că un succes aduce numaidecât nu știu ce recunoaștere după el, o poziție mai sigură. Uite că nu aduce nimic. Nici pentru Mariana, nici pentru ea. Cine știe când va mai juca. Și trebuie să fiu cinstit față de mine, să recunosc că jumătate din suferința mea se datorește faptului că nu voi repeta cu Mariana. N-am s-o mai văd în fiecare zi. Când spectacolul nostru va fi scos de pe afiș, n-am s-o mai văd deloc sau foarte rar. Am trăit atâția ani fără ea, mi-am trăit tinerețea de până acum fără ea, m-am apropiat din când în când de câte o femeie, era o scurtă perioadă fermecătoare ca o romanță, nici mai profundă, nici mai zbuciumată, nici mai strălucită decât o romanță, care a trecut, s-a stins pe nesimțite așa cum se stinge voga unui cântec ușurel și drăguț. Și acum mi se pare că nu mai sunt întreg, parcă o mare bucată din mine rămâne pe urmele ei, mă întregesc numai când o am aproape, și atunci când stă lângă mine sufăr și mai tare, pentru că îmi pare rece, indiferentă. Sufăr când o văd, și sunt fericit că o văd. De ce stau acum aici, de ce zac, când ea e la teatru, joacă, aș putea-o privi, asculta, aș putea vorbi cu ea? Poate că n-a înțeles ce se petrece cu mine, poate că nu-mi dovedește căldură din timiditate, ea e o sfioasă, o sălbatică, i-ar părea că dă buzna peste mine dacă și-ar da la iveală sentimentele. E și mândră. Nu i-am spus nimic până acum, am invitat-o o dată la cină în oraș și n-a primit, era firesc să nu primească oricât de buni camarazi am fi, e atât de serioasă, încât chiar o asemenea invitație a putut-o șoca, Trebuie să înțeleagă că nu-i fac curte sau nu caut o aventură ca un derbedeu oarecare, un regizoraș care cere răsplată de la actrița pe care o lansează, ci că o iubesc. E vorba de o iubire adevărată, gravă, adâncă. Dacă ne-am căsători, am putea rămâne toată viața împreună. Așa mi se pare, așa simt, am douăzeci și șapte de ani, dar cred că azi pot hotărî pentru toată viața mea viitoare. Ceea ce se petrece acum cu mine nu s-a mai petrecut niciodată.

Mă duc la teatru, mă duc la teatru și în seara asta vorbesc cu ea. Îi spun tot, să hotărască ea, să cântărească, să mă alunge sau să mă accepte. Nu, să nu mă accepte din stimă, din timiditate, pentru că la ea nu poate fi vorba de interes, n-ar face nimic pe lume din interes, să nu mă accepte pentru că sunt un om cumsecade, să-mi spună limpede dacă mă iubește sau mă poate iubi.

Poate că toată atenţia ei încordată din timpul repetiţiilor, toată emoţia cu care urmărea sugestiile mele, puterea cu care le realiza se năşteau din dragoste, şi eu nu-mi dădeam seama. Şi îmbrăţişarea de la premieră va fi fost un gest scăpat de sub controlul ei obişnuit, ceva pornit din fundul sufletului. Tot timpul repetiţiilor n-am fost atent decât la progresele ei actoriceşti, la realizarea ei, abia la premieră mi-am dat seama că sub toată această tensiune înfrigurată cu care o urmăream, clocotea altceva, o pasiune adevărată. Mă absorbea spectacolul, nu ştiam cât mă stăpâneşte ea. Am să-i vorbesc deschis acum, chiar acum. E 10 fără zece. Trebuie să fie în pauza între actul II şi III. Ajung înainte de sfârşitul spectacolului, o aştept.

Mariana e în scenă. Geo îi ascultă glasul din culise, inima i se umple de el, toată făptura i se umple de el, i se pare că o ploaie bună cade pe un pământ însetat. Intră în cabină. Ileana Neacşu se îmbracă de plecare, în actul III nu are nicio intrare.

— Sală plină, bătrâne Geo. Ai de ce să fii mulţumit. Ce te uiţi chiorâş? Aha, clapa care ţi-a tras-o directorul. Nu pune la inimă, băiete, n-o să fie ultima în viaţa dumitale. Şi nici succesul ăsta nu e ultimul. În teatru e ca în bărci la moşi, sus-jos, sus-jos! Trebuie să te ţii bine să nu cazi. Unii ştiu să dea ghionţi şi picioare, alţii să le încaseze. Eu zic să nu fii nici dintre unii, nici dintre ceilalţi. E şi un drum de mijloc, al ăluia care nu loveşte, ştie să se ferească şi-şi vede de treaba lui. Dar cu încăpăţânare, liniştit şi stăruitor. Dacă n-ai niţel fire de drac, care nu ia în seamă şi nu se lasă, n-ai făcut nimic. Ce-i al meu e-al meu, ştiu că alta nu-l face mai bine decât mine, şi stau aici de piatră până îmi daţi dreptul meu. Hai, ridică nasul, că e destul de lung, o să-ţi cadă peste gură. Ştii ce? Nu prea chem eu acasă la mine oameni din teatru, că-ţi stau la masă, rânjesc la tine, te complimentează şi după ce au ieşit pe uşă te batjocoresc, chem mai bucuros o vecină sau o fină, femei de treabă, care n-au idee de teatru, dar în seara asta tare te-aş pofti pe dumneata să mâncăm împreună. Am o fasole sleită şi o varză acră de pomină. Şi să nu-ţi închipui că te chem din interes, că faci un păcat. N-am linguşit în viaţa mea pe nimeni, n-o să încep la bătrâneţe cu dumneata. Aici, în teatru, locul meu e asigurat, n-au altă babă cu haz, aşa că nu-mi trebuie prietenie cu regizorii. Dar dumneata eşti altfel de băiat, ai caracter, vai de dumneata! mai eşti şi delicat, hai să-ţi dau puţin din puterea mea!

Geo e foarte mişcat, ar răspunde bucuros la invitaţia Ilenei, dar el venise pentru altceva, pentru cu totul altceva. Privirea îi lunecă spre scaunul gol al Marianei, spre masa ei de toaletă sărăcuţă, fără podoabe, fără flacoane de cristal, pudriere de argint, fără flori. Şi nu s-a gândit în seara asta să-i aducă flori! Ileana înţelege repede, i-a văzut şovăiala şi privirea.

— Ce e? O aştepţi pe fată? Aş putea-o chema şi pe ea... dar mai bine să vă las singuri. Poate aveţi ceva de vorbit. Şi nici eu nu sunt pregătită pentru trei persoane, două mai mergea. O să vii dumneata altădată, dacă vei vrea. La revedere!

Ileana pleacă repede. N-are nicio nădejde că tinerii ăştia se vor înţelege vreodată, şi-i pare rău. Şi-a dat seama, că doar sare în ochi, de dragostea lui Geo pentru Mariana, dar a observat şi că ea tânjeşte după altcineva. Nu ştie, sărăcuţa, că ăla e legat ferecat de o doctoriţă, că o să se însoare. Nu ştie nimic, pentru că nu vorbeşte cu nimeni, nu se amestecă în sporovăiala din culise. Păcat de ei amândoi, se potriveau. Are să le treacă, sunt tineri, cui nu-i trece? Numai că unii rămân betegiţi la suflet şi alţii ies teferi şi fără urme. Ăştia doi sunt dintre cei care suferă mult şi bine. Ia te uită ce mai ninge afară, bine că mi-am luat şuba, îmi mirosea mie a zăpadă.

Geo stă pe scaunul Marianei şi aşteaptă. Se vede în oglindă şi nu se place. De ce m-ar iubi? se întreabă el. Am faţa prea lungă, sunt palid, nasul îmi cade peste gură, vorba Ilenei, am ochi frumoşi, e adevărat, dar prea sunt decolorat şi slab. Şi, totuşi, ce bine ne-am înţeles la repetiţii! Era mai mult decât o colaborare, era o comunicare fără cuvinte uneori, parcă ne anima acelaşi duh, parcă eram o singură fiinţă. Am să-i spun: „Abia acum ştiu cât te iubesc." Nu e numai apreciere, cum credeam, e dragoste. Ce cuvinte banale. Nu se poate spune mai bine? Şi dacă ea nu e îndrăgostită de mine, în ce situaţie penibilă o pun! Ce să-mi răspundă? Dar tot trebuie să-i vorbesc, şi chiar acum, fără amânare. De asta am venit. S-o întreb mai întâi dacă nu iubeşte pe altcineva. Cu ce drept? Doar al îndrăgostitului, aşa că tot trebuie să încep prin a mă spovedi. Degeaba pregătesc fraze, tot am să mă emoţionez şi am să rostesc ce mi-o veni mai întâi pe buze. De ce durează atâta finalul actului? Nu cumva au început să lungească pauzele, să tragă de efecte? Ar fi trebuit să fiu în sală, acolo e locul meu, datoria mea e să supraveghez spectacolul, să nu-l degradeze.

Geo iese pe culoar. La capătul lui aude ropot de aplauze în sală. Spectacolul s-a sfârşit. Rămâne locului şi aşteaptă. Întâi vine din scenă Dinu Adam, liniştit, călcând cu paşi mari, iar în urma lui Mariana. Îşi ţine ochii aţintiţi asupra lui Adam, ochi sticloşi, de halucinată, păşeşte ca o umbră în spatele lui, trece pe lângă Geo şi nu-l vede, se opreşte în uşa cabinei ei şi se uită ţintă cum Dinu intră la el, se uită şi după ce el a închis uşa, se uită pierdută, de parcă ar mai aştepta ceva, apoi intră în cabină, cu capul plecat, cu braţele moi.

Geo a înţeles. Înţelegerea a intrat în el ca un trăsnet. Asta e! Atât de evident, atât de clar, încât nu se poate îndoi. Ce mai caută el aici, în faţa uşii?

Să intre totuşi! N-are nici un rost, dar intră, ca să se mai convingă o dată, ca să i-o spună ea, şi, Doamne! ca s-o vadă.

Mariana stă pe scaun şi nu se dezbracă. Îşi ţine mâinile încrucişate pe genunchi şi se uită în pământ. Când îl vede, încearcă să zâmbească, şi parcă zâmbetul o doare.

— Ce faci, domnule Delescu? Stai jos. Cum s-a jucat spectacolul în seara asta? Ai fost în sală?

— Nu. Am venit adineauri. Am vrut să te văd.

— Mulţumesc.

Tac amândoi. Marianei îi vin lacrimile în ochi.

— Cred că mă doare capul. Trebuie să fi răcit.

— Da, afară e frig. Te-a afectat mult decepţia cu *Nora?*

— Oh, sigur. Mai am şi alte amărăciuni, de familie.

Dintr-o cabină apropiată se aude un glas de bărbat care cântă *Viva'l vino spumeggiante*. E glasul lui Dinu, Geo îl cunoaşte, probabil că se demachiază şi cântă. Mariana se îndreaptă pe scaun şi ascultă încordată. E atât de atentă, încât Geo îşi dă seama că dacă ar pleca în clipa asta, ea nici n-ar băga de seamă. Şi pleacă.

Dinu e frumos, e foarte frumos, cu faţa lui brună, cu părul ondulat, cu fruntea înaltă şi rotundă, cu ochii lui calzi şi negri, cu zâmbetul lui blajin şi luminos. Dar n-are s-o iubească, nu, e hotărât să se însoare cu o veche legătură a lui. Iar eu, ce-am să fac eu? Am să mă duc la Timişoara pentru două-trei luni. Am să lucrez. E şi acolo un teatru, un public. Aici tot nu fac nimic deocamdată. Te vindeci, încet-încet te vindeci, aşa spune toată lumea. Oamenii au experienţă, ştiu. Ninsoarea asta îţi intră pe sub guler, îţi intră în gură, în suflet. Mai târziu am vă lucrez aici, tot cu ea, şi vom face lucruri frumoase. Ce caută dragostea în colaborare? O strică. Trebuie să-mi croiesc un drum, să-i fac ei un drum, pentru că merită. Întâi voi lucra la Timişoara. Bun. Să-i spun mâine directorului. Cum n-am bănuit până acum că ea...? Uite, n-am bănuit. Merg în viaţă ca un orb. Citesc în mine, citesc în texte literare, nu citesc în oameni. Ca un orb! Şi doar era vădit că nu mă iubeşte. Eu speram, până adineauri am sperat, pregăteam fraze. Caraghiosul de mine. Fraze! Dragostea are nevoie de fraze? Se vede de la o poştă, cum s-a văzut adineauri la ea când mergea în urma lui Dinu. Cum s-o fi văzut şi la mine, o fi văzut-o toată lumea, o fi văzut-o şi ea, dar ce era să-mi spună? Tăcea, era îngheţată, nu era timidă, era indiferentă, sau poate că i-o fi fost milă de mine. Şi mie mi-e milă de mine. Şi mi-e ruşine că sunt aşa cum sunt, netot, neînţelegător. Şi urât. Am văzut adineauri în oglindă cât sunt de urât. Până acum nu mi-am dat seama niciodată. Nu m-am gândit la asta. Nu m-am gândit eu la multe în viaţa mea.

Adriana a obţinut maşina lui Vlad, ca să plece pentru două zile la Timişoara. Ninsoarea s-a potolit, s-a spulberat, un soare fără multă căldură a adus toamna înapoi. Îşi face de cu seară bagajele, l-a expediat mai devreme pe Dan Cristea, care avea chef să petreacă noaptea la ea – Vlad are un consiliu de administraţie – şi-şi pregăteşte trei-patru rochii. Acolo s-ar putea să meargă la un spectacol, va lua sigur masa la restaurant cu Matache, toate actriţele alea de provincie au să fie cu ochii pe ea, trebuie să facă impresie bună, să le ia piuitul. Se duce să consolideze puţin situaţia Nanei Georgescu. E plăcut să pici aşa, ca o stea din înălţimi, într-un oraş în care sigur că s-a auzit de numele tău, ba chiar ai fost şi într-un turneu, să-ţi plimbi surâsul, toaletele, blănurile, să cobori ici şi colo din automobil lăsând o dâră de parfum în urma ta, şi să vii să ocroteşti pe cineva. În Bucureşti, ca să-şi menţină şi întărească situaţia, are nevoie de banii lui Vlad, de condeiul lui Dan, şi mai ales de iscusinţa şi influenţa Eleonorei. Şi de lecţiile ei, scump plătite. Aici ea e personalitatea care descinde să susţină pe cineva, pentru că Matache n-a uitat-o, Matache a adorat-o şi o mai iubeşte poate şi azi. Când erau colegi în Conservator, ea îmbrăcată în trei petice, învârtite cu şic în jurul ei, e drept, dar petice, şi el băiat de moşier, zurbagiu, chefliu, risipitor şi cam ruinat, şi-ar fi dat şi viaţa pentru ea. Cu banii luaţi pe ultima bucată de pământ îi cumpărase un inel cu diamant, prima ei bijuterie. Bine că n-a stăruit să se mărite cu el, că azi ar fi fost îngropată în Timişoara. Inelul cu diamant îl pune pe deget, să-l vadă Matache, să înţeleagă cât e de preţios pentru ea, dar îşi mai ia şi alte bijuterii, ca să priceapă el care e situaţia ei actuală şi că poartă acel inel pentru că sentimental nu se poate despărţi de amintirile tinereţii lor.

Cu prilejul acestei plecări va mai rezolva şi alte treburi. Nana i-a pus murături, i-a făcut dulceţuri şi marmelade, ciuperci marinate şi tot felul de conserve. Nu le poate aduce la Bucureşti cu trenul, nici nu poate veni prea des, cu salariul ei, săraca. Aşa, are să încarce tot în maşina încăpătoare a lui Vlad. Tot Nana i-a scris că un mare negustor din Timişoara a adus un lot de stofe de la Londra, de o excepţională frumuseţe, şi ar fi timpul să-şi primenească taioarele. Nu se poate lăsa pe gustul Nanei, ea poartă culori sumbre de când s-a făcut ca o balenă, ar fi în stare să-i ia cine ştie ce mohoreli. Adriana i-a adus două dintre taioarele ei vechi, aşa, ca o atenţie, dar n-au s-o încapă, poate îşi va face din ele o rochie combinată. Lasă, că dacă obţine de la directorul Matache un rol bun pentru ea şi făgăduiala că va mai juca şi altă dată, îşi plăteşte cu vârf şi îndesat obligaţiile.

Şi Adriana a mai făcut ceva care poate fi util în viitor. A aflat că Geo Delescu pleacă la Timişoara şi l-a invitat în maşina ei. Trenul e obositor,

trebuie să care cu el şi bagaje, ea îl va lua din poarta casei lui şi-l va lăsa la poarta hotelului din Timişoara. A trebuit să insiste, să-l roage, imbecilul ţinea morţiş să vină cu trenul. Omul ăsta are să se întoarcă la Bucureşti, şi tot în teatrul ăsta în care e angajat, e bine să fii în raporturi prieteneşti cu el, să-i fi făcut servicii. N-are nicio bănuială în privinţa amestecului ei şi al Eleonorei în chestia *„Nora”,* e un nevinovat, dacă nu cumva o fi prost. Un bărbat prost e tot ce e mai comod pe lume, inteligenţa lui Dan Cristea o şi umileşte uneori. Dar ce să-i faci? Îi e atât de folositor!

Pe drum, Adriana îl tratează pe Geo cu portocale, cu praline, cu smochine, îl tratează graţios şi pe şofer, face eforturi nenumărate să-l scoată pe regizor din melancolia şi muţenia lui. Încearcă să glumească, să se răsfeţe, să-i trezească compătimirea cu o migrenă pe loc inventată, să-şi aducă exact aminte ce spune Dan Cristea despre Cehov ca să repete cu competenţă, dar Geo răspunde rar, politicos, cu gândul aiurea. Nenorocitul ăsta e amorezat de-a binelea de Mariana, ea de Dinu Adam, şi cine ştie ce dramă o fi fost între ei trei, de şi-a luat el picioarele la spinare. Pe urmă îşi aduce aminte de Nana Georgescu, ar fi bine să-l determine de pe acum s-o distribuie în piesa pe care o va pune. „E talentată, e nedreptăţită, e o femeie de caracter, de asta o evită regizorii. Poate juca compoziţie, dramă, comedie, e unul dintre acele elemente care în teatru nu pot lipsi. Are prestanţă pe scenă, are nobleţe. A fost la premiera dumitale, nu-ţi aduci aminte? Te admiră infinit!” N-are nimic din toate astea, sărăcuţa, oftează în gândul ei Adriana, dar n-are altă meserie şi trebuie şi ea să trăiască. Doar n-are să se facă bucătăreasă la vârsta ei – la asta are talent – ştie şi franţuzeşte, a fost măritată cu un ofiţer, trebuie să-şi ţină rangul.

Deodată Adriana scoate un ţipăt scurt, dureros, de pisică călcată pe labă. A uitat acasă termosul cu cafea neagră! La drum, fără cafea, aşa ceva e imposibil. Noroc că se apropie de Craiova. Din obişnuinţă, se lasă invitată de Geo, ba roagă chelnerul să-i ducă şi şoferului o cafea. N-o să se ruineze pacostea asta tăcută plătind trei cafele. La o masă alături se mănâncă pateuri. Par bune. Ar vrea pateuri şi un vermut. Aşa, să se înveţe să trăiască între oameni.

Nana Georgescu o aşteaptă pe Adriana în faţa hotelului. A îngheţat de când o aşteaptă.

— Adriuţo, sufletul meu, n-ai să tragi la hotel! Ţi-am pregătit o odaie, ţi-am înfăţat patul, am încălzit apa la baie. Vino, scumpo, să te odihneşti.

Adriana însă ţine morţiş să rămână la hotel. Poate că în teatru Nana ar câştiga dacă s-ar şti că Adriana Dascălu a stat la ea, dar la hotel e mai liberă şi, oricum, e mai şic decât să locuieşti la prieteni. Are să vină însă la masă. E

cam târziu pentru o masă de prânz, dar pe drum tot a mâncat puţin, tot îi e foame.

Nana îl invită la masă şi pe Geo. Delescu nu ştie cum să se scuze mai politicos. Nu vrea să facă legături de prietenie cu nimeni din teatru, nu vrea să fie acuzat de gaşcă, nu vrea intimitatea nimănui. A venit aici ca să fie singur. Îngaimă ceva neclar, vrea să meargă întâi la teatru, chiar dacă directorul nu e acolo, să vadă scena, sala, trebuie să alerge după o locuinţă, n-are de gând să rămână la hotel.

Nana şi Adriana schimbă o privire plină de înţeles.

— Dar poţi locui la mine, domnule Delescu. Am o cameră liberă şi destul de izolată. N-am primit niciodată chiriaşi, dar stima mea pentru dumneata e atât de mare, încât aş face o excepţie. De când ne-am cunoscut la premiera dumitale, am simţit că aş putea să te îngrijesc ca pe un fiu!

Ce vrea maldărul ăsta de femeie de la el? Nu-şi aduce aminte că a cunoscut-o la premieră, toate amintirile din acea seară sunt vagi şi aburite – afară de una, afară de una! – nu vrea să-l trateze nimeni ca pe un fiu, vrea să se ocupe de un spectacol şi să se piardă în el. Roagă să nu fie aşteptat cu masa, roagă să nu se supere nimeni pe el, îi mulţumeşte Adrianei că l-a adus până aici şi ia o cameră la etajul trei.

Cele două zile pe care le petrece Adriana la Timişoara sunt agitate şi strălucite. Aşezată în loja direcţiei, lângă Matache, e privită de toată sala ca o floare rară, adusă dintr-o seră străină. La cină, la restaurant, orchestra cântă cu ochii la ea, dedicându-i parcă fiecare tangou, şi când se ridică, suplă şi uşoară, să danseze cu Matache, ceilalţi dansatori îi fac loc şi o aplaudă. În magazine nu se tocmeşte, trimite pachetele la maşină, şi numără banii neglijent, cu mâinile ei inelate. Matache, care e tot zvelt, înalt, bine îmbrăcat, cu tâmplele uşor sure şi fruntea cam dezgolită, îşi retrăieşte atât de intens tinereţea lângă Adriana, încât parcă şi-a pierdut capul, ca atunci. Acceptă să meargă cu ea la dejun, la Nana Georgescu.

— Ce ai tu cu „nimeni” asta? N-are pic de talent, nu e proastă, adevărat, dar pe scenă pare toantă. Eu voiam s-o concediez!

— Matache! Leonid dragă! Să nu faci asemenea crimă! N-ai găsit rolul potrivit pentru ea. Poate juca multe genuri, şi destul de bine. Şi chiar dacă n-ar juca bine, e prietena mea, înţelegi? Toţi angajaţii tăi crapă de talent? Dacă ar fi grozavă, s-ar afla la Bucureşti, nu aici. Unde merg alţii, merge şi ea. Pe scenă, aşa grasă cum e, e superbă, se machiază splendid. Trebuie să insist, să te rog? Fă-o pentru mine! Dă-i un rol în prima piesă care intră în repetiţie. Ai să vezi că vei avea surprize. Delescu ăsta nu cunoaşte actorii, nu-i greu să-l convingi s-o utilizeze. Ţi-o cer ca pe un dar. Nu vrei tu să-mi faci mie un dar?

Şi Adriana îşi lipeşte de faţa lui obrazul catifelat, căpşorul auriu, gura fierbinte.

Dejunul la Nana e abundent, băutura bună, atmosfera caldă. Nana ştie să primească, e dezinvoltă şi spirituală, nu pomeneşte un cuvânt despre teatru şi situaţia ei vitregă acolo, de parcă oaspetele ei n-ar fi directorul instituţiei. Geo nu vine nici la masa asta, deşi a fost poftit. De dimineaţă directorul i-a dat textul piesei *Gaiţele* şi în odaia pe care a închiriat-o lângă piaţă, s-a cufundat în el, atent, febril. Spectacolul pe care l-a văzut aseară nu i-a plăcut. Era tern, plat, convenţional. Trebuie să trezească actorii ăştia din rutină şi letargie, să-i aprindă, să le aţâţe sensibilitatea, să lucreze cu ei zi şi noapte. Toţi trebuie să fi avut cândva un dram de pasiune pentru scenă. Are să le-o aducă aminte, s-o scoată la iveală aşa cum a fost la început. Asta nu se pierde, se îngroapă sub plictis, o va dezgropa. El nu e obosit, nu e uzat, n-a avut când, şi nici nu se va uza vreodată. Clocoteşte de putere, ştie ce vrea să facă, va face, va munci.

Nana Georgescu stă întinsă pe divan, într-un halat înflorat. În odaie e cald, începe să se însereze. E obosită, dimineaţa a fost la repetiţie. Tinerelul ăsta nu i-a dat rolul principal din *Gaiţele,* dar i-a dat un rol bun, bogat. Are să arate ea ce poate. Adriana a făcut treabă bună, merită toate conservele şi dulceţurile. Până şi directorul e altul faţă de ea, înainte abia o saluta, acum se pleacă până la pământ şi-i zâmbeşte călduros. Să-i vezi pe toţi din teatru cum s-au schimbat, ce amabili au devenit, ce bucuroşi par că „i s-a făcut în sfârşit dreptate", de parcă numai asta aşteptau, dreptate pentru ea. Mare lucru e o vedetă de la Bucureşti. Şi când te gândeşti că la Bucureşti vedeta asta ar vinde-o şi pe maică-sa pentru succesul ei, că, deh! biata Adriana numai cu proptele se ţine şi cu scamatorii, adică ia bani dintr-o parte, ca să dea în alta. Dacă n-ar fi frumoasă... las-o, săraca, e fată bună, îi dai, îţi dă, nu-ţi trage chiulul.

Cine sună la ora asta? Ah, da, trebuie să fie Eliza Chirescu, de dimineaţă a trecut pe la teatru şi când a auzit-o că n-a avut vreme să se ducă la piaţă, să-şi cumpere zarzavaturi, s-a oferit ea să-i facă târguielile după-masă.

Nana deschide, şi Eliza Chirescu intră cu un coş încărcat. Subţirică, mică, firavă cum e, abia îl duce.

— Doamnă Georgescu, am luat tot ce-am găsit. Toate sunt proaspete, toate sunt bune.

E îmbrăcată cam subţirel fetiţa asta şi a îngheţat pe drum. Am să-i fac un ceai. Se lipeşte şi ea de cine poate, m-a văzut a doua pe afiş, crede că am cine ştie ce trecere deodată la direcţie. Să creadă, săraca, să creadă, că şi eu sunt om, am nevoie de o mână de ajutor.

— Hai să mâncăm împreună, Elizo. Am ceva bun, ai să vezi. Auleo, dar ce subţire eşti îmbrăcată pe dedesubt! N-ai ceva mai gros, fetiţo, că şi paltonul ăsta e cam uşurel?

Eliza se înroşeşte, îngaimă:

— Îmi tricotez acum o jachetă de lână. Nu sunt friguroasă.

Nana se repede la garderob, scoate unul dintre taioarele lăsate de Adriana. Pe ea tot n-o încap.

— Te rog să nu faci mofturi şi să nu te simţi ofensată. Ţi-l dau ca o mamă, fiindcă mi-eşti dragă. Eu m-am cam împlinit, îmi venea bine acum doi ani. Să ştii că e ca nou, l-am purtat puţin. Sub palton are să-ţi ţină foarte cald. Hai să punem masa.

Eliza se grăbeşte s-o ajute. Din cuptor iese un miros bun, de friptură stropită cu vin. Înainte de masă beau şi puţină ţuică. Eliza se încălzeşte, începe să-şi spună păsurile.

— Figuraţie şi iar figuraţie. De un an şi jumătate, de când m-a angajat, nu mi-a dat niciun rol, cât de mic. Nici nu ştie ce pot şi ce nu pot. Te apucă deznădejdea.

— Lasă, fetiţo, nu te necăji. Vine şi vremea ta.

— Dacă cineva i-ar spune directorului un cuvânt...

— Cineva are să-i spună directorului un cuvânt, rosteşte Nana apăsat, cu înţeles. Acel cineva trebuie să găsească momentul potrivit. Ah, cum mă dor picioarele! Ştii să faci masaj? Fii bună, sufleţelule, şi freacă-mă niţel pe picioare! Să găsească numai momentul potrivit, şi cineva care ţine la tine are să spună un cuvânt cu greutate. Aşa, aşa, freacă stângul mai mult decât dreptul, că ăsta se umflă mai tare.

OAMENI PUTERNICI

Nu putea sta pe toată talpa piciorului, era umflată, sângerată, crăpată. Stătea pe călcâie şi se rezema din când în când cu fruntea de peretele rece, murdar. O secundă, în care avea impresia că se odihneşte, o secundă numai, când nu trecea niciun comisar, niciun agent pe culoar în spatele ei s-o vadă aşa, sprijinită, şi să urle că se odihneşte, să-i dea o lovitură după ceafă sau în spinarea îndurerată. Soldatul care o păzea cu ţeava puştii îndreptată spre ea obosise pesemne şi el, îl auzea schimbându-se de pe un picior pe altul în bocancii lui grei şi oftând din când în când, cu gândul aiurea. Avusese timp să-l vadă de câte ori era chemată în birou, la interogatoriu. Era tânăr, bălan, slăbuţ, cu o mutră speriată şi uimită, ţeapăn în uniforma prea mare pentru el. Ar fi fost în stare să tragă? Poate, de frica ordinelor primite, de frica şefilor, a sarcinii importante pe care o avea şi care îl apăsa pe umerii şubrezi, de copilandru. Ar fi fost poate în stare să tragă chiar pripit, în panică, părându-i-se că a făcut ea o mişcare neîngăduită, că s-a uitat în stânga sau în dreapta, la femeia care stătea şi ea cu faţa la perete, la vreo zece paşi depărtare, sau la bărbatul care se afla în colţ, neclintit de câteva ceasuri. Apucase să-i vadă din spate pe amândoi când se întorsese de la ultimul interogatoriu. Îi zărise prin ochii împăienjeniţi, congestionaţi de palmele primite. Pe femeie o recunoscuse, era Magdalena, din aceeaşi celulă cu ea, avea bluza sfâşiată pe un umăr, părul desfăcut din coc, spinarea gârbovită de parcă ar fi îmbătrânit deodată cu zece ani. Pe bărbat nu-l mai văzuse niciodată. Putea fi un om al Siguranţei, pus acolo anume să vadă dacă ea îşi face vreun semn cu Magdalena, dacă întoarce capul când trec paşi prin spatele lor şi pe chipul ei se citeşte că recunoaşte arestatul sau chiar dacă santinela nu-i îngăduie vreo libertate. Auzise, înainte de a fi prinsă, despre asemenea lucruri şi se ferea să facă vreo greşeală care s-o piardă pe ea sau vreun alt tovarăş. Putea fi şi un cetăţean care, fără să facă parte din partid, făcuse unuia dintre ei oarecari servicii, şi ea nu-l cunoştea.

Începuse să-l fie sete, o sete cumplită, arzătoare, care urca din stomac spre gâtlej, de parcă înăuntru ar fi supt-o o ventuză enormă. Poate că avea febră. Nu mai ştia de când nu băuse nimic, de când uitase chiar că există senzaţii ca foamea şi setea. Ştia numai un lucru de câteva zile: că trebuie să reziste la dureri, să tacă, să nu recunoască nimic şi pe nimeni, că dacă leşină sub lovituri, la deşteptare trebuia să-şi aducă aminte numaidecât că orice cuvânt i-ar ieşi de pe buze ar fi notat, ar putea-o da de gol pe ea şi pe ceilalţi.

Cine îi trădase? Câţi erau prinşi? Vorbise până acum vreunul? Comisarii păreau bine informaţi. Trecuse prin trei birouri până acum, toţi îi ştiau numele conspirativ: Teodora, toţi ştiau că o cheamă de fapt Ana Pavel. Asta

era mai uşor de ştiut, o culeseseră doar din fabrică, din faţa războiului ei de ţesut, dar Teodora, asta nu le putuse fi spus decât de unul pe care până acum îl socotiseră credincios lor. Să fi fost acel Baciu, căruia chiar ea îl dăduse manifeste primite de la Traian şi cu care o confruntaseră ieri? Stătea în picioare, ca şi ea, în faţa biroului comisarului, cu cămaşa desfăcută la gât, cu ochii în pământ, nu mărturisise că o cunoaşte, bâiguise ceva neînţeles, dar nu părea prea bătut şi parcă schimbase o privire cu comisarul, scurtă ca un fulger şi plină de înţeles. N-ar fi putut jura că văzuse limpede acea privire, poate i se năzărise numai, aici trebuie să fii bănuitor, să fii prudent în fiecare clipă, şi totuşi Baciu nu tremura, nu se clătina pe picioare. În acea jumătate de ceas de confruntare ea fusese pălmuită, izbită o dată de perete, trântită la pământ şi lovită cu un scaun ca să se ridice, el fusese numai ameninţat cu pumnul, dar nu lovit. Pe Baciu îl adusese în celula lor Alexandru. Avea deplină încredere în el. Lucrau la aceeaşi fabrică. Alexandru era un om serios, participase la acţiunea de la fabrica de pâine pentru trupa hitleristă stabilită în oraş, la amestecul făinii cu magneziu, fapt care nu fusese niciodată descoperit, dar trebuise oprit din lipsă de magneziu. Să se fi înşelat Alexandru în privinţa lui Baciu? Să nu fi văzut ea bine acea privire pe care o schimbase cu comisarul?

Ah! cât îi era de sete şi cum o dureau tălpile! În faţa ochilor, mereu zidul pătat de umezeală, de sânge vechi parcă, şi crăpat ca un păienjeniş. „Dacă aş fi ghicit vreodată în cafea, aş şti să ghicesc în petele şi liniile lui ce mă aşteaptă." Gândul ghicitului în cafea, acum, aici, i se păru atât de caraghios, încât îi veni să râdă. Râse chiar încet, dar tocmai în clipa aceea răsunară paşi grei în spatele ei, paşi repezi de oameni care au o treabă importantă, şi, cu urechea la pândă, se sili să stea cât mai drept, cât mai neclintită. Apoi, dintr-o cameră mai îndepărtată, se auzi un geamăt adânc, un şir întreg de gemete, încheiat cu un urlet de durere. Şi nişte răcnete poruncitoare, crunte. De ce îi venise să râdă adineauri? Nu, nu, să nu-şi piardă minţile. Aici nu e nimic de râs şi nu trebuie nici să plângi, poţi să urli când te doare, dar să nu plângi, ca un învins. Când stătuse de vorbă prima oară cu Traian, acum mai bine de doi ani, el îi spusese: „Ni se poate întâmpla orice. Eşti pregătită să rezişti, să taci, să lucrezi în taină şi să înduri chinuri drăceşti, dacă ne descoperă?" Răspunsese scurt: „Sunt." „Să ştii că merită!" încheiase el. Acum era şi Traian aici. Dimineaţa, când ieşise ea de la interogatoriu, îl văzuse pe el, dus între agenţi în alt birou. Îl văzuse din spate şi îi recunoscuse pe loc umerii largi, mersul, părul negru, ondulat şi parcă năclăit de sânge. Avusese vreme să vadă că părul îi era năclăit de sânge. Pe toţi îi turnase cel care îi spiona poate demult, îl vânduse şi pe el, pe secretarul celulei, pe Traian. Acum trebuia ca nici unul dintre ei să nu-l recunoască, asta trebuia, dar vor avea toţi tăria

asta? Şi dacă toată celula era arestată, cine avea să continue acţiunea de la fabrica de vagoane? Alţii, sunt destui afară, vor veni şi din alte oraşe trimişi aici, să alcătuiască o nouă celulă. Dar poate că n-a căzut toată celula.

Să fie seară sau încă după-masă? Pe culoarul ăsta sunt veşnic becurile aprinse. Dacă e seară, acasă, în sat, mama a aprins lampa cu gaz, a făcut foc în vatră cu trei găteje ca să pună păsatul la fiert pentru fete. Căldura asta puţină trebuie să ţină şi pentru toată noaptea. Au aflat, sigur că au aflat până acum că a fost arestată. O noapte, două, şi-au spus: „Ana a rămas să doarmă în oraş la o prietenă, n-a găsit loc în autobuz să vină acasă sau n-o mai fi avut bani de bilet, o fi fost prea ostenită vină pe jos, doarme acolo". Dar după câteva nopţi sigur că mama a venit la fabrică s-o caute, a venit desculţă, cu ghetele în spate, le-a încălţat la barieră, unde se isprăveşte noroiul, şi la fabrică a aflat. Şi n-a înţeles pentru ce. Fata ei, Ana? Dar ce-a putut face Anicuţa? Pleacă în zori, munceşte toată ziua, vine seara cu sufletul la gură, aduce acasă pârlita aia de leafă, e îmbrăcată ca vai de ea, noaptea doarme dusă, ba adoarme încă de la cină, cu nasul în farfuria de păsat. A furat Anicuţa? A omorât pe cineva? Poate s-o fi certat cu vreun maistru, a mai auzit mama treburi de astea chiar de la ea, despre femei sau bărbaţi din fabrică, arestaţi pentru că au îndrăznit să răspundă ceva sau să se împotrivească la ceva, sau măcar să-şi dea cu părerea sau să se plângă de salariul mic sau de muncă multă, care au fost arestaţi. Dar nu i-a ţinut mult, câteva zile. Uneori i-a dat afară. Asta ar mai trebui, să-i dea fata afară, să rămână fără lucru acum, când celelalte sunt încă mici. Ea, mama, ce poate ea? Lucrează pe moşia lui Căliman, dar la socoteli e mereu datoare, aduce acasă praful de pe tobă. Sau poate au fost să facă percheziţie acasă, la asta nu s-a gândit încă. Nu dusese nimic acasă, niciun manifest, nicio fărâmă de hârtie, n-au avut ce găsi, dar ce spaimă pe mama, pe surori! Săracele, săracele de ele!

— Ana Pavel! se strigă dintr-un birou.

— Hai! spune încet santinela, încet şi răguşit.

Inima i-a dat parcă un pumn în piept, Hai, pe călcâie, un pas după altul, ca pe tăişuri de cuţite. Santinela rămâne afară, la uşă. Înăuntru sunt doi comisari. Au băut, se vede bine. Unul întreabă, altul notează.

— Nu!... Nu!... Nu!... Nu ştiu!... Nu-l cunosc!

Nu răspunde altceva, nu ştie nimic, nu pricepe măcar întrebările. Uneori privirea i se înceţoşează şi urechile îi vâjâie de parcă ar fi cufundată în apă. Ăştia doi lovesc numai în cap. Ba nu, acum lovesc şi cu picioarele în coaste, ea e pe jos, şi cizmele lor aproape de faţa ei, de umerii ei, de coastele ei.

— Şi nici pe Traian zici că nu-l cunoşti, hai? Nu eşti ibovnica lui, lepădătură?

— Nu ştiu cine e Traian.

Vorbele se înecă în sângele care-i curge pe nas.

— Ai să scuipi tu tot, dacă nu azi, mâine. Ieşi afară!

Bun! Nici de data asta n-a spus nimic. Doare tot, dar e încă în viaţă. Aşa are să fie până la capăt, până la capăt! îşi spune în gând, ca un om care a câştigat o victorie. Nu ştie când a ajuns cu faţa la peretele murdar. Capul e tot ca o bubă, trupul parcă a trecut prin treierătoare, tălpile, ah! cine se mai gândeşte la tălpi? Sunt şi ele acolo, cu tot restul.

— Magdalena Predoiu! răsună acelaşi glas din birou.

Numai de n-ar fi slabă Magdalena, de nu s-ar pierde, de n-ar vorbi!

Mai gândeşte o clipă clar, apoi mintea i se pierde ca într-un hăţiş în care se amestecă imagini apropiate sau depărtate, un vârf de cizmă care-i ameninţă ochii, un tufiş încâlcit care se află în faţa ei, trebuie să intre în el şi nu poate, stai, astea sunt crăpăturile peretelui, nu e un tufiş, tufiş e acolo în sat, în faţa casei, e alb, înflorit, poate că am intrat în primăvară. E un salcâm înalt, înmiresmat, stă sub el cu Traian şi inima îi e topită de o mare fericire. Îi vede faţa limpede, cu frunte înaltă. Spune ceva şi zâmbeşte.

— Sus! Sus! strigă milităreşte, dar nu destul de aspru, santinela de lângă ea. Drepţi!

E pe jos, se ridică greu. A leşinat? Poate. Era bine în leşin, vedea ceva, visa ceva, era bine. Se adună bucată cu bucată şi se ridică. Privirea soldatului e plină de milă. Iar îi tremură mâinile în care ţine puşca îndreptată spre ea. Îi face bine mila asta, dar n-are vreme să se gândească la ea. Gândurile merg tot anapoda, se încalecă, se pierd pe drum. Acum e frig, frig aşa cum e uneori în atelierul în care lucrează. Ferestrele sunt sparte, soba din colţ scoate fum şi nu dă căldură în atelier, pauza de prânz e scurtă, mănâncă în grabă, pe colţul războiului, ceva ce a adus de acasă în ziar. Până seara eşti năuc şi îngheţat. I-au arestat pe cei cinci care s-au dus acum doi ani la director să se plângă. Pe urmă i-au trimis pe front, în prima linie. Ca pe Vasile, fratele ei. În prima linie, de ce? Poate că şi el protestase, poate că făcea parte din mişcare. N-a spus acasă nimic. S-a dus şi a murit acolo. Auzi! Urletul ăsta e al Magdalenei. Nu mai seamănă cu vocea ei, dar e totuşi vocea ei. De n-ar scăpa o vorbă! E tare Magdalena, dar când te lovesc atâta în cap, nu mai ştii pe ce lume eşti. Ăla cu mustaţă, cu ochii injectaţi dădea mai tare. Şi când te gândeşti că e plătit pentru asta. Duce banii acasă, să-şi cumpere nevasta mărgele şi copiii bomboane, peste toate celelalte care s-or fi aflând în casa lor. Belşug! Bani buni pentru o treabă bună! Ce are el cu Hitler, şi cu hitleriştii, şi cu patronii? Crede că dacă învinge ei, au să-l avanseze, au să-l facă domn mare, că altceva ce poate avea? El n-are ochi să vadă cum trăiesc unii şi cum trăiesc alţii? Iar ţipă Magdalena. N-are să mai dureze mult, au să

obosească şi ei, au s-o trimită afară. Şi au să coboare iar la cârciumă să capete puteri, în vreme ce de acolo vor veni alţii, refăcuţi, înzdrăveniţi.

Pe ăsta de la colţ nu l-a chemat demult nimeni nicăieri. De ceasuri întregi, poate că de azi-dimineaţă, dar nu poţi şti dacă acum e seara sau după-masă. Şi dacă ar fi agent de-al lor, l-ar lăsa atâta în picioare aici? L-ar mai chema să se odihnească. Sau poate a şi fost cândva la odihnă, când era ea înăuntru, nu ştie cât a fost între pumnii lor, s-o fi odihnit atunci, Magdalena era singură, n-avea cu cine să schimbe vreun semn. Sau o fi altul, i-a văzut ca prin ceaţă spinarea când a ieşit de acolo, o fi altul. Santinela din spatele ei nu s-a schimbat, înseamnă că n-au trecut opt ore de la prânz, nu e încă seara.

Pe culoar trec paşi, mai mulţi, săltăreţi şi repezi. Se întorc de la cârciumă!

— Câinele cel mare a crăpat. L-au dus în celula din fund.

— Păcat! S-ar fi putut scoate ceva de la el.

— De la ăla? Nimic. Avea gura ferecată.

— Dacă îţi spun eu că se scotea ceva de la el cu alte mijloace! Dar Simionescu nu! El în tâmplă, ca un idiot. Şi acum...

Vocile se pierd pe culoar, intră într-un birou. Câinele cel mare? Să fie... să fie Traian? Au fost atât de bine denunţaţi, încât se ştie că Traian era secretarul celulei? A murit Traian? De azi de dimineaţă până acum l-au omorât? L-au lovit la tâmplă, a spus călăul ăsta care a trecut prin spatele ei. Câinele cel mare! Poate că a vorbit despre Alexandru, el e mare, e un uriaş. Poate despre Alexandru! Ce mângâiere e asta? De ce Alexandru, un tovarăş atât de bun, un om întreg, cu o casă de copii? Sau... sau... au vorbit tare ca să audă ea, au spus-o anume, ca s-o lovească în inimă, s-o facă să-şi piardă curajul, s-o determine să mărturisească tot! Asta trebuie să fie. O cred ibovnica lui, i-au spus-o. Mijloace de tortură morală, a avertizat-o cândva Traian, au şi de astea la îndemână, se pricep. Dar dacă totuşi l-au omorât? Dacă zace acolo, în celula din fundul culoarului, ţeapăn şi fără suflare, el, care era plin de mişcare, de căldură, de putere? Dacă noi, ceilalţi, scăpăm, ce facem fără el, creierul şi sufletul nostru? Legătura noastră superioară. Nu se poate, au vrut să mă înspăimânte. Un om ca el nu moare atât de uşor. În tâmplă! Am auzit că se poate muri de o lovitură în tâmplă. Ar trebui să văd cu ochii mei, să aflu sigur, să nu mă las înşelată. Cine să-mi spună? Nu putem vorbi unul cu altul, şi pe urmă, care dintre noi ar putea şti adevărul? Ne vor minţi pe toţi, ca să ne dezbine. Celula aceea e lângă closete, mai încoace de ele. Uşa e de obicei închisă, dar dacă zace un mort acolo ar putea fi şi întredeschisă sau s-ar putea foi agenţi pe acolo, să vadă dacă a murit în adevăr şi aş putea zări ceva printre ei. Să cer să mă ducă la closet, e îngăduit. Să cer, până nu se schimbă santinela asta cumsecade.

Santinela se învoieşte. Merge în spatele ei, cu puşca îndreptată spre ea, merge încet, pentru că şi ea merge anevoie, pe călcâie, şi fiecare pas doare în tot trupul. E lung, e lung culoarul Camera gardienilor e închisă. O disperare copleşitoare ca o moarte îi cuprinde sufletul. Câţiva paşi încă, closetele n-au uşi, santinela stă cu spatele. Şi înapoi. Dar de data asta uşa celulei e întredeschisă, iese cineva pe ea. Şi jos, pe ciment, se vede o formă omenească acoperită cu un cearşaf, o formă inertă, mare. E un bărbat, sigur, dar cine? Nu se poate opri, nu poate privi mai îndelung, pe culoar trec în sus şi-n jos comisari, poliţişti, agenţi.

Magdalena e iar la locul ei, şi mai zdrenţăroasă, şi mai gârbovită, şi mai despletită. În colţ nu se mai vede bărbatul care a stat toată ziua acolo. Magdalena! Are patruzeci de ani, lucrează în fabrică de douăzeci şi trei de ani, e mai istovită, mai măcinată de oboseală, o fi îndurând mai greu. Era un bărbat acolo, sub cearşaful murdar. N-au minţit, au omorât pe cineva. Dar pe cine? Pe Traian, pe Alexandru sau pe altul? Au voie să te omoare, au voie orice. Ar vrea să se trântească pe jos, pe cimentul împuţit, şi să zacă acolo, ca acela de sub cearşaf, cu ochii închişi, ca să nu mai vadă peretele ăsta scârbos, surdă la orice glas, la orice pas, să nu mai ştie, să nu mai respire. Nu, au să toarne găleţi de apă rece peste ea, au s-o lovească cu piciorul ca să se ridice, şi va trebui să se ridice. Şi nici nu se cuvine s-o creadă înfrântă, s-o creadă zdrobită de vestea pe care au urlat-o pe culoar în auzul ei, să deducă deci că informaţiile lor sunt bune, că ea a dovedit prin asta ceea ce n-a mărturisit în cuvinte.

— Tiberiu Stanciu! se urlă prin uşa deschisă a unui birou.

Tiberiu Stanciu e Alexandru. Va să zică, nu l-au omorât pe el. Atunci pe cine? Mai sunt şi alţii, mai sunt şi alţii, nu e numai Traian. Poate că omul acela nu e mort, e numai leşinat, e zdrobit, e lovit grav, dar nu e mort. Dacă e Traian, nu poate fi mort. „Anicuţo! Anicuţo!" îi spunea cu vocea lui joasă, caldă, uneori, rar, când nu-i spunea Teodora şi nu-i dădea o dispoziţie. „Anicuţo!" Nimeni nu-i rostise numele aşa ca el, numai tata, când o dezmierda, în copilărie. Erau atunci în glasul lui şi încredere, şi dragoste, şi gingăşie. O dată s-au plimbat în pădure. O singură dată. Nu mai era încordat ca de obicei, era vesel, imita fluieratul mierlei, şi mierlele îi răspundeau. Amurgea, printre copaci se vedea departe cerul arămiu, sub copaci era umbră de taină. O singură dată s-au plimbat într-o pădure. Cândva, atunci când se va sfârşi tot, îşi spuneau, când se va încheia războiul, când se va răsturna din temelii starea de azi, când va birui comunismul, va fi loc pentru fericire. Atunci o să fim fericiţi. El nu se îndoia de asta, el nu credea că se poate sfârşi altfel, el aştepta fericirea. Şi acum era poate mort. Îmi spune inima... Ce spune inima? Ea nu ştie să spună nimic, acum o săptămână nu mi-

a spus că a doua zi am să fiu prinsă. Acum o săptămână, când m-a trimis el să vorbesc cu legătura noastră de la Căile Ferate, ştiam că şi a doua zi am să-l întâlnesc, eram liniştită, liniştită aşa cum sunt iepurii, la pândă şi cu urechea ciulită, dar plină de putere, fără bănuieli deosebite. „Anicuţo!" spunea, şi mi se umplea inima de fericire, bucurie.

Un tropăit în spatele ei, paşi care se apropie, alţii care se depărtează, s-a schimbat santinela. Mai departe, în lungul culoarului cotit, acelaşi zgomot ritmic de paşi. Trebuie să fie seară. Se duc să mănânce. „Eu n-am mai mâncat demult. Nu mi-e foame. Nu-mi mai e nici sete. Mi-a fost nu ştiu când, am uitat. Nu mai ştiu ce mă doare, am uitat şi asta. Parcă tot. Altceva e, ceva mult mai însemnat, dar îmi vuieşte tare capul, auie, duduie ca un tren într-un tunel, nu ştiu..."

— Drepţi! răcneşte un glas în spate.

Da, se rezemase cu fruntea de perete. Soldatul ăsta de acum nu îngăduie aşa ceva, nu se face că nu bagă de seamă, ca celălalt, are o voce aspră, grea ca o palmă. Putea s-o şi lovească. Eh, încă o lovitură, ce însemnătate are încă una?

— Ana Pavel!

Iar interogatoriu. Îşi vede la faţă santinela. E un om în vârstă, bocciu, crunt. E deprins cu treburi de-astea, nu-l impresionează nimic pesemne. Sau poate i-au dat să bea adineauri, ca să-l înrăiască.

— Ai auzit că aşa-numitul Traian a dat ortul popii, hai?

— Care Traian?

— Nu ştii, viperă spurcată, nu?

— Nu!

— Nu te ţineai cu el? Nu măhăreaţi împreună?

— Nu cunosc nici un Traian.

— Dar pe Mihai Arsene îl cunoşti?

— Nu.

— Cum îi ziceai tu: Mihai sau Traian?

— Nu ştiu despre cine vorbiţi.

— Ce căutai la gară în seara de 25?

— Să mă uit la *Mersul trenurilor* către Mediaş. Am o mătuşă acolo.

— Te trimitea Traian la Mediaş?

— Am o mătuşă.

— Ai fost văzută cu Traian pe stradă.

— Nu ştiu cine e Traian.

— Ai să-ţi aduci aminte acum, grijania...

Târziu, când e împinsă de pe podea şi zvârlită pe culoar, se ridică greu de jos. Santinela cea cruntă se uita la ea neclintită, cum se adună întâi pe patru

labe, cum se aşază încet în genunchi, cum greu, greu de tot se înalţă în picioare. Dacă cel puţin ar putea rămâne în genunchi, dar nu, nu e voie. Ar fi prea comod. Magdalena nu mai e la locul ei, or fi torturat-o prea rău şi or fi aruncat-o în vreo altă celulă să zacă, să-şi vină în fire sau „să crape", cum zic ei. Doar nu-i pot omorî pe toţi; lor le trebuie oameni pe care să încerce să-i facă să vorbească, le trebuie acuzaţi, un proces, condamnări şi pe urmă decoraţii şi avansări. Dar pe el l-au omorât. E trântit acolo, sub un cearşaf murdar. Dacă e el. Şi dacă e în adevăr mort. „Anicuţo!" Ce cald simţea în inimă. Anicuţa îi spunea şi tata, mama i-a spus totdeauna Ana. A murit tata, a murit demult, n-a fost primit în spital, l-au trimis acasă şi a murit neîngrijit. Era bun, era obosit, nu era bătrân, dar părea atât de bătrân, atât de bătrân! Îţi punea pe cap mâna scorojită şi fierbinte, şi simţeai că te ocroteşte. Altă putere n-avea împotriva nimănui, n-avea cum să te apere, dar mâna aceea pe cap aducea blândeţe în suflet, simţeai că el e acolo, că te iubeşte. Dacă tata ar fi acum aici! Aici în spatele meu, în locul soldatului, dacă mi-ar pune mâna pe cap, aş prinde puteri. Nu m-ar mai durea atât de tare. N-aş fi atât de singură. Tată, ajută-mă să mă ţin pe picioare! Tată, eşti aici? Stat, nu, îmi pierd minţile. Tata nu mai e nicăieri, nu mai e nici Traian. Niciunul nu m-ar putea ajuta. Eu singură! Când am intrat în mişcare am ştiut că voi avea nevoie de putere, am făgăduit. Niciunul dintre ăştia de aici nu e mai tare decât mine, pentru că eu vreau dreptate şi ei sunt strâmbi, ucigaşi plătiţi. El sunt slabi, eu sunt puternică. Coaste rupte, dinţi sparţi, tălpi zdrobite, toate nu înseamnă nimic. Se vor vindeca. Va veni osânda şi va trece. Războiul se va sfârşi, eu ştiu cum se va sfârşi, ei nu. Şi Traian nu poate fi mort. Oricine poate să se afle acolo, sub cearşaful acela murdar. Un borfaş oarecare, doar arestează şi borfaşi. Poate nu-i chinuiesc ca pe noi. Ce au ei cu borfaşii? Să mai trec o dată pe acolo, să văd până nu-l ridică să-l ducă de aici sau nu se scoală el, cine ştie? Dacă e Traian, are să se scoale. Dar nu pot încă. Cred că m-a lovit foarte tare în ficat, mă doare tare sub coastă şi mi-e greaţă. M-aş tăvăli pe jos de greaţă ce mi-e. M-aş tăvăli şi aş chelălăi ca un câine călcat de o maşină. Asta ar fi pe placul lor, m-ar crede ajunsă la capăt, ar spune: „Nu mai poate, acum are să spună tot!" Nu, n-am ajuns la capăt, nici n-am să ajung. Capătul e acolo, dincolo de ei, dincolo de anchetă şi închisoare, dincolo de război. Şi la capăt va fi începutul.

Să cer acum, până nu oboseşte santinela asta şi se face şi mai afurisită, să mă ducă la closet. Poate că uşa gardienilor e deschisă, poate că l-au descoperit, poate că am să-mi dau seama dacă trăieşte. Şi dacă e el. Tot el ar fi putut să-mi spună în împrejurarea asta ce să fac. El ştie tot, cumpăneşte, gândeşte, cunoaşte puterile fiecăruia dintre noi. El primeşte dispoziţiile de mai sus şi ştie ce poate pune pe umeri unuia sau altuia.

Dintr-un birou se aud hohote puternice de râs. Pesemne că se odihnesc puţin după atâta activitate fizică şi au dat drumul la veselie. Sunt beţi, râd ca la cârciumă. Doar nu se vor bucura că au obţinut ceva de la vreunul dintre noi? Nu cred, nu se poate, şi chiar dacă unul a scăpat un cuvânt, toţi ceilalţi vor spune: nu, nu ştiu!

Santinela primeşte morocănos s-o ducă unde i-a cerut. Merge încet, simte în spate ţeava rece a puştii lipită între umerii el. Dobitocul, parcă ar putea cu tălpile astea să fugă şi să-i scape din bătaia puştii, pe culoarul ăsta pe care furnică poliţişti. Uşa celulei e deschisă, dar doi agenţi stau de vorbă înăuntru, chiar în dreptul uşii. Vede cu coada ochiului, printre picioarele lor, aceeaşi formă lungă, albă, pe jos. Dacă e mort, de ce îl mai ţin aici, ce speră? Aşteaptă un doctor care să constate moartea sau aşteaptă să se trezească el dintr-un leşin ca o moarte! De atâtea ore, de atâtea ore leşin? Se poate? El e sub cearşaf sau altcineva?

La întoarcere, alunecă pe o pată de sânge din dreptul acelei uşi, şi cade, cade anume, ca să câştige timp.

— Sus! Hai, sus, până nu te ridic cum ştiu eu! urlă santinela.

— Ce te uiţi încoa? spune un comisar care a intrat chiar acum înăuntru.

Râneşte la ea cu colţi mari, albi.

— Vrei să-l vezi la faţă? Vrei să vezi ce bine arată? Ai adus şi o lumânare să i-o aprinzi? Poftim, uită-te! Îţi place?

Omul dă la o parte cearşaful de pe faţa celui de pe jos. E el! E Traian! Cu ochii închişi, cu obrazul vânăt şi umflat, cu o rană ca o crăpătură pe tâmplă, cu gâtul strâmb. Inima i se opreşte, respiraţia i se taie.

— Nici acum nu-l cunoşti?

— Nu.

— Păi nu mai e aşa de frumos. Trebuie să găseşti altul, când ăi avea timp.

— Hai, mişcă! o îndeamnă santinela.

— Ce ştii tu, mă? Trebuie să-şi ia rămas bun de la el.

Şi uite că buzele vinete şi întinse ale lui Traian parcă se mişcă uşor, parcă lasă să treacă o fărâmă de respiraţie printre ele. I s-a părut? I s-a năzărit? Comisarul trage repede cearşaful peste capul umflat.

— Marş la locul tău!

Asta înseamnă că a văzut şi el, că respiraţia aceea n-a fost o părere. În glasul grăbit al comisarului a fost surprindere, furie. Traian trăieşte! Traian va trăi. Li s-a părut, nemernicii, au fost siguri.

Nu ştie când a ajuns la peretele ei. N-a mai văzut cine era pe culoar, nu şi-a mai simţit tălpile, n-a mai simţit ţeava puştii în spate. Traian trăieşte, toţi vor trăi. Vor trece dincolo de toate astea, vor ajunge ziua libertăţii. N-o mai doare nimic, nu mai ştie ce o durea. O clipă nu mai ştie nici unde se află, într-

o pădure parcă, printre copaci se vede departe cerul arămiu. Bate un vânt uşor, cu miros de verdeaţă crudă. Îţi vine să te culci pe muşchi şi să dormi.

— Ana Pavel!

Ce răcnet, ce duhoare, ce frig e! O cheamă la interogatoriu.

Merge uşor pe călcâie, foarte dreaptă, foarte liniştită. Să ne închipuim o clipă că tot ce va urma acum e undeva în trecut. Dacă te gândeşti aşa, poţi să-ţi ţii firea şi să nu spui nimic, dar nimic. Şi chiar să nu mai simţi nimic, pentru că eşti plin de gânduri şi de speranţe, de siguranţe. N-a murit încă nimeni, şi dacă, de pildă, eu voi muri, vor rămâne alţii, ceilalţi. Dar n-am să mor nici eu, sunt tare.

FERICITA CĂLĂTORIE

Pisica trebuia lăsată în grija cuiva. Asta era singura greutate. Ştiuse de când îngăduise pisicii ăstei a să se nărăvească la uşa el. De când avusese slăbiciunea să-i deschidă şi s-o lase să intre în casă, de când îşi făcuse culcuş într-un coş, pe o pernă veche, într-un colţ al bucătăriei, că o dată şi o dată animalul avea s-o încurce, să-i creeze neplăceri. Şi uite că încurcătura se ivise tocmai acum, când avea nevoie de linişte, de limpezime, ca să-şi facă bagajul cât mai mic, mai uşor, dar să nu uite nimic necesar, să lase casa în ordine, să privească numai înainte, fără nicio grijă care s-o tragă înapoi. Cui poţi lăsa o pisică? Cine e bucuros să deschidă şi să închidă după ea de câte ori are chef Pufi să se plimbe pe afară, cine mănâncă lapte în casa asta (că doar nimeni nu se va angaja să cumpere anume pentru ea!), cine nu se teme că-i va scămoşa fotoliile, pentru că nimeni nu te crede că Pufi a fost învăţată să nu-şi scoată ghearele? Pentru ea a fost simplu, locuieşte la mansardă, ferăstruica bucătăriei care dă spre acoperiş e totdeauna deschisă, chiar şi iarna, n-a avut niciodată nevoie să se ridice din fotoliu sau de la şevalet ca să-i dea drumul pisicii afară, ea bea lapte cu regularitate, rămâne şi pentru Pufi, aşa cum rămâne sos sau salam. Niciun efort deosebit pentru pisică. Nu s-ar fi încărcat pentru nimic în lume cu o vietate care i-ar fi dat vreo bătaie de cap.

Familia Dimitriu de la parter nu vrea să ia pisica, pentru că tocmai şi-a adus un câine, o javră băloasă, cu ochi bulbucaţi, cu burta umflată de mult ce-l îndoapă. Ghibu are prea mulţi copii, i-e frică să nu se joace toată ziua cu Pufi, să uite să-şi mai facă lecţiile şi să şi înghită păr de pisică. Vecina de mansardă, domnişoara Alexandrina, cu care Claudia a fost totdeauna foarte amabilă, pe care a împrumutat-o şi cu bani la nevoie, pregetă şi se fâstâceşte de câte ori e vorba de soarta lui Pufi în timpul călătoriei Claudiei, de parcă ar vrea să-i lase în gazdă un regiment de husari nemâncaţi, nu o biată mâţă. Abia când i-a explicat că-i va plăti şi o sumă oarecare pentru hrana pisicii, când n-a mai susţinut că o poate hrăni numai cu resturi, s-a îndurat domnişoara Alexandrina să spună, sau mai curând să strige cu glas ascuţit, vesel şi pun de falsă surprindere:

— Vrei s-o laşi pe Pufi la mine? Cu plăcere, cu plăcere, doamnă Cristescu! De ce nu mi-ai spus mai demult? Vorbeai, vorbeai de ea, dar nu înţelegeam încotro baţi. Păi doar e vară, şi de la mine poate ieşi pe acoperiş prin fereastră, că o ţiu deschisă mereu.

Claudia Cristescu a răsuflat uşurată. Ce s-ar fi întâmplat dacă ar fi avut copii, nepoţi sau, şi mai rău, un bărbat, dacă o pisică e o povară atât de grea? Un bărbat nu e numai un balast, nu trebuie numai hrănit şi îngrijit, mai are şi

opinii. Vrea ce nu vrei tu, se împotriveşte anume la ceea ce ai vrea şi i se pare o dovadă de bărbăţie să te ia peste picior, să-ţi dispreţuiască gusturile, să se mire cât eşti de leneşă când eşti obosită, iar când ai o activitate s-o declare inutilă, tăiere de frunze la câini. Aşa sunt soţii prietenelor ei, şi Radu, şi Ilie, şi Traian, şi Domnul mai ştie care.

Claudia îşi face bagajul şi se felicită pentru a mia oară că nu e măritată. Dacă ar fi fost, n-ar mai fi făcut călătoria asta, ultima din viaţa ei probabil. Mai întâi n-ar fi putut aduna banii. Singură fiind, a mâncat când a vrut şi a răbdat când a avut tăria, a renunţat vara trecută la vacanţa obişnuită la Călimăneşti, a vândut muzeului din oraş două tablouri din epoca ei cea mai bună, tablouri pe care custodele muzeului îşi pusese ochii demult. Le păstra pentru momentul în care avea s-o doboare bătrâneţea şi probabil boala cu care se încheie orice viaţă. Apoi, când începuse să sfredelească gândul acestei călătorii, socotite că mai avea şi alte lucruri de vânzare la nevoie: tacâmurile de argint, vesela Meissen, peisajul de Grigorescu, florile lui Luchian, în sfârşit, covoare de Smirna, cel mare şi carpeta. Dacă ar mai fi putut lucra încă, n-ar fi muncit-o asemenea gânduri. Dar uite că trebuia de trei ani să trăiască numai din pensie, că până şi în zilele în care i se părea că vede foarte clar, foarte normal, şi se aşeza plină de nădejdi în faţa şevaletului, după două-trei tuşe bune, precise, trebuia să lase jos pensula, vederea i se împăienjenea, liniile îi jucau în faţa ochilor şi culorile se întrepătrundeau, se tulburau. Numai încăpăţânarea sau o nădejde crâncenă o făcea să lase pânza aceea pe şevalet de atâta vreme. Îşi spunea că înainta încet, dar totuşi înainta, că într-o zi mai bună o va sfârşi. Pentru altcineva poate că prezenţa şevaletului în mijlocul atelierului, în situaţia în care se afla ea, ar fi fost o continuă suferinţă, o aducere-aminte a ceea ce putuse cândva şi acum îi era cu neputinţă, pentru Claudia, însă, era un soi de invitaţie: Hai! Mai încearcă şi azi! Azi poate că ochii tăi vor fi mai clari!

Se gândise mult, îşi făcuse multe socoteli înainte de a cere paşaport. Ar fi vrut să revadă Italia, cel puţin Veneţia, dacă nu şi alte oraşe, dar la Paris trebuia neapărat să se ducă, şi poate nu i-ar fi ajuns nici banii, nici puterile pentru amândouă. La Paris învăţase după ce sfârşise Şcoala de belle-arte din Bucureşti, trăise o bună bucată de tinereţe, cea mai aprinsă, cea mai fericită, acolo revenise şi în plină maturitate şi se integrase din nou pentru un timp în boema de odinioară, maturizată şi ea, dar plină încă de fantezie, de curajuri, de elanuri. Dacă şi-ar fi petrecut restul zilelor la Bucureşti, dacă nu s-ar fi închis încă din timpul războiului în orăşelul ăsta în care şi dacă trece un câine pe stradă ştii al cui e, darmite un copil, în care dacă nu te salută cineva înseamnă că s-a supărat pe tine, nu că nu te cunoaşte, poate că Parisul n-ar fi rămas în mintea ei oraş înzestrat cu toate frumuseţile, toate

posibilităţile. Dar nu trăise în Bucureşti, nu făcuse niciodată o expoziţie acolo, şi nici măcar nu tânjise ca alte femei din târgul ăsta să-şi primenească garderoba în Capitală. De vreme ce se hotărâse să trăiască aici, trebuia să-i ajungă ce avea la îndemână, şi cele câteva prietene, şi rarele turnee sau concertele orchestrei locale, şi marfa din magazine sau din piaţă. Aici era cunoscută şi stimată, la Bucureşti i-ar fi trebuit timp să lege prietenii noi, să răzbată printre pictorii care îşi croiseră un drum, să se lupte până a vinde un tablou. Decât ultima acolo, mai bine printre primii aici şi, în adevăr, librăria din centru expunea totdeauna un tablou, două de ale ei, expoziţiile colective ale artiştilor plastici din judeţ îi puneau pânzele la loc de cinste, cât timp ochii îi fuseseră buni făcuse câteva fresce, la Primărie, la restaurantul „Rovine", la Casa culturală.

Ideea plecării în străinătate îi venise într-o zi, când se uita în oglindă. În dimineaţa aceea n-o dureau ochii şi se putea vedea bine. Ştia că părul i-a încărunţit, dar nu-şi dăduse seama cât de tare. Un păr blond cărunt parcă ar fi nespălat, târât prin cenuşă, mort pe un cap viu. Părul negru când încărunţeşte poate avea oarecare farmec, cel blond se schimbă într-o cârpă murdară. Ochii aproape negri, care puseseră o pată „de Tonitza" (cum spunea pe vremuri Alecu) pe faţa ei albă, erau acum acoperiţi de o boare albăstruie, ca un început de albeaţă, deşi boala ei nu era o cataractă, ci un astigmatism progresiv, în care nici cel mai bun oculist din Bucureşti nu putuse să intervină. Dinţii falşi îi modificaseră gura, buzele pline îşi pierduseră linia, se subţiaseră. Trupul? Umerii căzuseră, şoldurile se uscaseră, numai burta avea o tendinţă ciudată de-a ieşi în relief şi genunchii de a se muia. Nu, nimic nu mai era la locul lui, nimic nu mai semăna cu ceea ce fusese cândva. Şi totuşi, îşi spusese Claudia, se putea şi mai rău, mergea către mai rău. Picioarele o mai ţineau încă, duminica făcea şi acum, de cum dădea primăvara, o excursie pe dealurile, în pădurile din jurul oraşului. Nu chiar atât de uşor ca odinioară, dar încă voinicește, în pas cu prietenii ei, familia Grama. Ochii îi îngăduiau să se plimbe, mâine-poimâine n-avea să mai poată ieşi singură pe stradă, cine ştie! Silueta i se modificase, dar nu se cocoşase, nu şchiopăta, nu devenise chiar diformă, nici prea grasă, nici prea slabă. Era îmbătrânită toată, fără îndoială, nu era complet dărâmată. Să aştepte să se năruie, să nu mai poată nimic, să nu-i mai fie îngăduit nimic? Nu! Încă o bucurie, una mare, adevărată, cu care să încheie orice aspiraţie şi după care să intre cu demnitate în renunţarea totală. După şaizeci de ani încă mai era cu putinţă, după şaptezeci nu va mai fi. Şi poate că va avea norocul să nu mai fie nici ea după şaptezeci de ani. Avusese noroc în viaţă, ăsta ar fi ultimul. O călătorie! Acum, în vara asta! La Veneţia, să vadă lumina de aur scăldându-se la amiază în apele lui Canal Grande şi în Casa di San

Roco tablourile lui Tintoretto! La Paris, în Sainte-Chapelle, în lumina albastră a vitraliilor, şi pe urmă la impresionişti. Parcă de Monet îi e mai dor decât de orice pe lume. Dar, oare, îl va vedea? După cinci minute de contemplare n-are să i se împăienjenească vederea? Ar cuprinde-o atunci o disperare mai mare decât aici, când, după două-trei pensule care aşază bine culoarea, totul se înceţoşează în faţa ochilor ei. Dar străzile, străzile are să le vadă, mirosul oraşului are să-l simtă, cheiurile are să le străbată, la masa cafenelelor are să se aşeze ca atunci, şi ceva din tinereţe are să se întoarcă în pieptul ăsta scăzut. Ceva din bucuria tinereţii, din intensitatea cu care se trăia în tinereţe, din lipsa de cruţare cu care te aruncai în mâine a tinereţii. Gilbertte Hervé a murit acum doi ani, văduvă, departe de copiii ei, ultima scrisoare către ea i s-a întors nedeschisă, pe plic o mână străină, a portăresei, scrisese: *„Madame Hervé est morte le 17 Avril"*. Julien, Alain erau însuraţi de mult, aveau copii, asta o ştia de la Gilbertte, Alain se mutase în Sud, pe lângă Juan-les-Pins, devenise acolo un pictor local, ca ea însăşi în oraşul ei; Julien avusese oarecare faimă la Paris, acum era socotit depăşit, vechi, era deprimat şi îmbătrânit, îi scrisese Gilbertte. Se întreba dacă îl va căuta, dacă îi va face plăcere s-o vadă sau dacă era atât de îmburghezit încât avea să se teamă de nevastă, de copii, să le prezinte o cunoştinţă a lui din tinereţe, de teamă să nu bănuiască ei că fusese dragoste la mijloc. Nu, n-avea să se ducă acolo pentru prieteni, se va duce pentru străzi, pentru catedrale. Şi la Versailles! Şi la Chartres! Ah, da, şi în împrejurimi, sau mai departe, la Rouen. Apoi se va întoarce în ţară plină de fericire, ostenită, împăcată. Dacă va mai avea ochi şi putere, va mai pleca la Putna, la Voroneţ, le ştia bine, dar dacă va putea, le va mai cerceta înainte de moarte. De atâţia ani stă locului, lucrează, se mulţumeşte cu pădurile din împrejurimi, acceptă fiecare treaptă de degradare fizică fără uimire şi fără revoltă, acum, acum, câtă vreme nu e încă la pământ, să-şi dăruiască încă o bucurie mare.

Un an întreg clocise gândul ăsta, hotărârea asta, adunase bani, îşi pusese în ordine până şi testamentul, pentru orice eventualitate, lăsase tot, în cazul morţii ei, nepotului de frate, doctorului Puiu Cristescu de la Braşov, nu pentru că ar fi fost vreodată atent faţă de ea, dar pentru că era singura ei rudă. Poate că mai îmbătrânise puţin în anul ăsta, avusese în iarnă şi o gripă, dar se îngrijise aşa cum nu se îngrijise ea niciodată, şi se ferise să se mai uite în oglindă, de teamă să nu vadă cine ştie ce schimbare. Oftalmologul din oraş îi recomandase şi nişte ochelari, nu vedea mult mai bine cu ei, în schimb o urâţeau grozav, îi mai adăugau câţiva ani. Se întrebase multă vreme dacă n-ar fi bine să-şi vopsească părul înainte de plecare, dar se gândise că dacă i se vor albi pe acolo rădăcinile va fi şi mai urât, să-l vopsească în străinătate nu va putea, era prea scump, şi pe urmă nu se ducea să cucerească pe nimeni la

vârsta ei. Claudia era mândră de luciditatea ei, ar fi fost groaznic să-şi piardă capul la bătrâneţe. Îl putea coafa permanent, asta da, prea atârna ca o cârpă veche.

Matilda Grama, prietena ei, voise s-o ajute să-şi facă bagajele, dar Claudia preferase să fie singură în clipele acelea de emoţie, ca o anticameră a marii emoţii viitoare. Pleca singură, toate bucuriile călătoriei aveau să fie numai ale ei, neîmpărtăşite cu nimeni, totul semăna a taină, pregătirea era o taină a ei. Şi pe urmă, după atâţia ani de „burlăcie", cum spunea ea, dobândise manii, tipicuri, avea rosturile ei, şi ar fi făcut o criză de nervi dacă papucii de casă s-ar fi aflat în valiză peste un colţ de rochie, şi nu sub ea. Familia Grama era mai avută, mai elegantă decât îşi putea ea îngădui să fie, dar când intra în sufrageria lor şi vedea o farfurie cu sâmburi de cireşe uitată pe masă, sau, chemată de Matilda, intra cu neplăcere în bucătărie şi vedea o cratiţă nespălată în chiuvetă, i se făcea lehamite până şi de prietenia lor. Ce fel de ajutor îi putea da la facerea bagajului?

S-o conducă la gară, da, asta era altceva. Traian şi Matilda îi aşezară valiza şi sacoşa pe poliţa de sus, cercetară dacă aşternutul era curat (Claudia îşi îngăduise luxul unui vagon de dormit clasa a II-a), îi dădură o pungă de fructe şi coborâră repede, trenul stătea numai trei minute în gara lor. Claudia se aşeză sfârşită pe marginea patului. Cele două paturi de deasupra ei nu erau încă ocupate, putea fi deocamdată liniştită. Dar numai liniştită nu se simţea. Mâinile îi tremurau, îi tremurau şi picioarele, vedea tulbure, îşi simţea inima bătând cu bătăi mari. Nu mai avusese de ani de zile asemenea fenomene. Îşi acceptase de bunăvoie izolarea în provincie, înregistrase cu linişte fiecare etapă de degradare fizică, făcuse haz uneori cu prietenele ei de bătrâneţea care le invada, îşi adusese uneori aminte în faţa lor de multele iubiri din tinereţea ei plină de aventuri, şi trăise sobru, egal, cuminte. Ce ar mai fi putut-o emoţiona în viaţa asta monotonă? Câtă vreme mai pictase încă, mai simţise un fel de clocot interior. De când o abandonaseră ochii, de când citea puţin şi aşeza pe pânză o tuşă la trei zile, îşi schimbase ritmul de viaţă, asculta muzică la radio, primea o prietenă sau se ducea la ea, se plimba până nu se înnopta în împrejurimile oraşului, dormea mult, şi cam atât. Ce i s-ar fi putut întâmpla ca să-i tremure mâinile şi să-i bată inima tare? Nimic! Când, cu şapte ani în urmă, o ceruse în căsătorie un profesor de matematici ieşit la pensie, făcuse mare haz cu Matilda şi Traian Grama. Domnul acela reumatic, singur pe lume, miop şi obsedat de ideea că descoperise o formulă de rezolvare a unor ecuaţii, credea că dăduse peste o femeie care avea să-l oblojească, să-l slujească şi să-l adăpostească la căldură! Îşi şi găsise omul! Claudia se jura că şi pe Pufi avea s-o alunge din casă când va îmbătrâni prea tare, darmite să primească un moşneag distins

şi sclerozat, când avea atâta treabă pentru ea însăşi. Până şi supă îşi făcea pentru cinci zile, ca să aibă mai puţină bătaie de cap. Nu-i plăcea supa, dar se făcea uşor. Nu se emoţionase când profesorul, îmbrăcat în hainele lui negre („Nu le-a mai îmbrăcat de la înmormântarea primei lui neveste probabil", râdea Claudia), o ceruse de nevastă, respinsese zâmbind ultimul prilej de a nu-şi sfârşi viaţa în singurătate, şi acum, în tren, i se strângea beregata de emoţie, îi venea să plângă de bucurie. Pleca, pleca! Pentru o lună, pentru şase săptămâni, cât aveau să dureze banii, pleca acolo unde zburdase în tinereţe, iubise, fusese iubită, pictase în ateliere şi pe cheiuri, ignorase oboseala, cântase ca ciocârlia în zorii care urmau unei nopţi nedormite, plânsese uneori lacrimi fierbinţi, şterse de sărutări şi mai fierbinţi. Îşi dădea seama, nu se ducea să caute Parisul, sau nu numai pe el, voia să caute propria ei tinereţe, generos risipită acolo, să-şi aducă aminte de tinereţe şi de ea însăşi, de cum era ea atunci, acea Claudia pierdută demult, prefăcută acum într-o băbuţă plină încă de umor, dar lipsită total de frumuseţe, de gingăşie, de putere chiar, o băbuţă fără „mâine", care căuta în azi un ieri cu neputinţă de înviat. Dacă tinereţea ei s-ar fi petrecut la Târgovişte sau la Sebeş, aceeaşi nevoie ar avea acum să retrăiască puţin în acele locuri, să le revadă, să-şi aducă aminte. Să-şi dea iluzia o clipă că „acum" e „atunci".

Încercă să se liniştească. Se dezbrăcă, îşi împături lucrurile frumos, se culcă. N-aveau decât să se urce în tren şi persoanele care ocupau celelalte paturi, totul era în ordine. Stătea lungită pe spate, cu mâinile încrucişate pe piept, cu pijamaua bine încheiată la gât, stătea ca în patul ei de acasă, legănată uşor de mişcarea şi zgomotul monoton al vagonului. Se potolise. Adormi şi visă că alerga prin piaţa din faţa bisericii Notre Dame cu Pufi în braţe, că trebuia să găsească un culcuş pentru Pufi şi un agent de circulaţie o apucase strâns de braţ şi o poftea să arunce pisica în Sena. Se trezi, vameşul o apucase de braţ ca s-o deştepte, ajunsese la graniţă. Apoi adormi iar.

În ziua următoare se uită pe fereastră, peisajul alerga prin faţa privirii ei. Din când în când, îi oboseau ochii şi trebuia să închidă pleoapele. La Viena se mai urcă o doamnă în compartiment, o austriacă tânără, vorbăreaţă, care mergea şi ea la Paris, care amesteca multe cuvinte nemţeşti cu franţuzeasca ei scâlciată şi voia neapărat să-i povestească Claudia cum e Parisul. Dar amintirile Claudiei erau vechi, dinainte de război, nu-i putea spune nimic austriecei despre cartierul La Défense, care se părea că o interesează foarte mult pentru asemănarea lui cu New Yorkul, şi nici despre cursele de cai de la Chantilly, la care nu fusese niciodată. Vieneza se plângea că nu găsise nicio cuşetă de clasa întâi, că fusese silită să voiajeze cu a doua, apoi vorbi iar despre cai cu atâta pricepere, încât ieşi la lumină că era călăreaţă de circ, că

îşi părăsise patronii pentru că nu făcuseră încă niciun turneu în alte ţări şi că se ducea la Paris în speranţa unui angajament cu mai multe perspective.

Claudia închise ochii, prefăcându-se că a aţipit, apoi se uită din nou pe fereastră la fermele şi vilişoarele din Tirolul austriac, atât de verzi, de înflorite, de curate. Altădată poate că ar fi interesat-o şi o călăreaţă de circ, măcar pentru a o picta, dacă nu să-şi vâre nasul în viaţa ei, a culiselor, a saltimbancilor lor, dar acum interesele ei se limitau numai la ceea ce cunoscuse, ce iubise, ce mai dăinuia din tot ce fusese cândva. Nu mai era loc pentru nou, abia de îşi făceau drum la suprafaţă amintirile. Asta se numea scleroză? Poate. Receptivitate înseamnă tinereţe, se ştia bătrână, n-o afla acum, nu se supăra pe ea însăşi că nu mai primea noutatea cu sete şi înţelegere.

Străina scoase un ţipăt mic, îşi julise lacul roşu de pe una din unghiile ascuţite. Deschise o trusă, repară dezastrul, îşi mai pictă o dată cu albastru pleoapele, şi aşa grele de fard, se parfumă din belşug şi declară că se duce la vagonul-restaurant, să bea o cafea şi un coniac. Claudia respiră uşurată. Deschise şi mai larg fereastra, să iasă afară parfumul greu al călăreţei, scoase un pacheţel de sandviciuri din sacoşă şi mâncă încet, uitându-se pe fereastră la înserarea de afară. Afurisit lucru! Tocmai acum proteza de jos începuse să-i roadă o margine de gingie, avea să-i facă zile amare la Paris. Pusese în bagaj tinctura calmantă şi pensula? Nu-şi aducea aminte. Nu, nu le pusese! Uitase tocmai un lucru atât de important. Poftim, avea să sufere zilnic, să se chinuiască prosteşte, pentru că leacul pe care îl avea acasă nu se găseşte la farmacie, îl faci singură şi cere zile întregi de macerare. Se culcă furioasă pe ea, dar adormi imediat, adânc. Nu auzi nici măcar lunga conversaţie pe care o avu pe culoar, în faţa uşii, tovarăşa ei de compartiment cu un francez foarte vesel, nici hohotele lor de râs. Se trezi în zori odihnită, se spălă şi se îmbrăcă repede, la ora 8 trenul avea să fie la Paris.

Hamalul mergea prea repede pentru ea, ar fi vrut să nu alerge aşa, să-şi dea bine seama că e acolo, că a ajuns, că străbate peroanele acelei gări, că, uite, în faţa ei e oraşul, casele lui strânse una lângă alta, etajele cu grilaje înguste în faţa uşilor-ferestre, parterele la care se înghesuie prăvăliile, micile cafenele care acum şi-au scos mesele afară, şi să simtă mirosul de care îşi aduce aminte după atâţia ani, mirosul de benzină, fum, ceaţă şi de oraş mare, da, ăsta e mirosul, de oraş mare. Dar hamalul i-a şi suit valiza într-un taxi. Oh, la hotel s-a gândit demult, va fi acela în care a stat cu Alain, hotelul boem, plin de artişti, de larmă, de du-te-vino, de muzică. Chiar dacă patronul a murit, trebuie să-l fi lăsat vreunui nepot, vreunei rude. Francezii sunt tradiţionalişti, nu lasă să se piardă un vad atât de bun.

Uite că taxiul opreşte la adresa indicată, dar acolo nu mai e hotel! Claudia îşi pierde cumpătul. Nu se aştepta la aşa ceva. Atunci s-o ducă şoferul la cel mai apropiat hotel pe care îl cunoaşte, unul ieftin, bineînţeles. Taxiul ăsta va costa ochii din cap, era mai bine să-i ceară şoferului de la început s-o ducă la o adresă cunoscută de el. Maşina opreşte după câteva cotituri în faţa unei uşi înguste, pe al cărei geam curat scrie oblic „Hotel" şi unde nimeni nu te întâmpină să te ajute la bagaje. Fie cum o fi, nu poate străbate tot Parisul cu maşina, căutând ceva pe placul ei. Va căuta mai târziu, mâine-poimâine, şi se va muta cărându-şi singură bagajul în rate. Dacă va fi nevoie.

Un culoar îngust, un birou mic în spatele căruia se află un om şi un panou cu chei. Omul pare şi portar, şi patron. E negru, cu nasul lung, slab şi plictisit. Seamănă a şobolan de gunoaie. Scara strâmtă miroase a mucegai, odaia mică miroase a mucegai. Patul e mototolit, pesemne că abia a plecat trecutul chiriaş, faţa de masă de catifea roşie e îmbâcsită şi pătată. În chiuveta crăpată ţârâie un robinet care nu se închide bine, pe policioara de sticlă fostul pasager şi-a uitat periuţa de dinţi, o periuţă cu perii negri răşchiraţi, tociţi. Femeia de menaj, o fată negricioasă, slabă, cu părul în bigudiuri, cu fusta scurtă mult deasupra genunchilor ciolănoşi, o pofteşte să coboare în sufragerie să-şi ia micul dejun, până va face ea curat. Claudia şovăie o clipă, i se pare cu neputinţă să locuiască, să doarmă în odaia asta mizeră, şi-ar lua chiar acum valiza şi sacoşa să le care în altă parte, chiar de-ar fi să le târască după ea, dar deodată, prin geamul deschis către strada îngustă, intră, dă năvală un sunet de clopot, amplu, clar, muzical. Pe cealaltă parte a străzii e o biserică, nu, o catedrală, şi toate clopotele ei cântă. Uite, pentru cântecul ăsta s-ar putea rămâne aici. Cine ştie, poate că după ce se va face curat, odaia va fi mai plăcută. Sufrageria e întunecată, ferestrele ei dau spre o curte interioară. Mirosul de mucegai dăinuie şi aici. Doi băietani pistruiaţi, în cămăşi decoltate şi colorate, un negru tânăr, beau cafea cu lapte. Într-un colţ, jos, lângă perete, se află o cuşcă în care se învârteşte un animal ciudat, ceva între nevăstuică şi şobolan. Seamănă cu patronul, se gândeşte Claudia.

— Sunt obligată să mănânc micul dejun aici? îl întreabă Claudia pe acel om nesuferit.

— Să-l mâncaţi? rânjeşte el. Nu. Să-l plătiţi odată cu odaia, asta da.

Claudia iese în stradă fără să mănânce. Atâta pagubă! Nu, mai bine zis altă pagubă. Va căuta alt hotel, unul fără miros de mucegai şi guzgani în colivie.

Şi uite catedrala întreagă, cu zidurile netede, înalte, cu portalul nobil, cu turlele măreţe. Oh, Doamne, dar o cunoaşte, asta e Saint-Germain L'Auxerroi, peste drum se află Luvrul. Şi nici nu mai trebuie să ocoleşti ca odinioară, s-a schimbat ceva, s-a creat o boltă sau s-a redeschis o veche boltă, poţi ajunge direct în faţa Luvrului. Să-i fie ăsta primul drum? Nu. N-are

să se închidă numaidecât în galeriile lui, să vadă străzile, cheiurile, clădirile pe dinafară, să vadă până când nu-i vor obosi ochii acest Paris odinioară cenuşiu-închis, acum, după ce l-au curăţat, cenuşiu-deschis, ba chiar alb uneori, un alb pe care s-a şi aşezat un văl diafan de fum. Cele două turnuri rotunde, boltite în afară, ale Conciergeriei sunt, în adevăr, albe. Sena aleargă între cheiuri, pe sub poduri, şi apele ei prind sclipiri din soarele care urcă pe boltă. Anticarii îşi deschid sicriele lungi, negre, şi înşiră planşe, cărţi, ilustrate de-a lungul rafturilor aproape culcate. Pe stradă trec automobile, puzderie de automobile, autobuze, biciclişti care se strecoară între ele cu riscul vieţii lor. Odinioară nu erau chiar atâtea vehicule. Te ameţesc, te smintesc cu goana lor, şi mirosul de benzină de care îşi aduce aminte, acela care nu semăna cu altul, din alte oraşe, a dispărut. S-au înmulţit maşinile, au rafinat benzina, au albit clădirile; uite Notre-Dame echilibrata – nu cea mai frumoasă, dar cea mai calmă parcă – oamenii îmbrăcaţi, mai ales tinerii, ca luaţi de pe gârlă, multe s-au schimbat, dar Notre-Dame a rămas, şi lumina puţin cernută a rămas, şi cheiurile sunt aceleaşi. Are să intre puţin în catedrală, numai puţin, dar e atât de greu să treci drumul, să nimereşti pasajele pentru pietoni de pe piaţetă, să nu-ţi pierzi capul în faţa stopului, e doar clar, e ca ale noastre, să nu te uiţi la turle exact când trebuie să priveşti la stop. Şi nici la cafeneaua de pe trotuarul celălalt, uitase această cafenea în atâţia ani, acum a văzut-o de departe şi şi-a adus aminte tot. Când va ieşi din catedrală, va intra în cafenea, parcă îi e şi foame, n-a mâncat nimic de aseară, e aproape ora 10. În cafeneaua aceea plină de trecut se va odihni, îşi va scormoni amintirile.

E răcoare între coloanele înalte, dintr-un altar de pe stânga se aude un glas de preot care citeşte sau rosteşte ceva cu opriri, un murmur de glasuri multe care răspund încet şi măresc tăcerea, flăcările lumânărilor pâlpâie la picioarele statuilor. Claudia nu vede bine, razele de soare care pătrund pieziş prin vitralii, razele roşii, aurii, albastre ca vitraliile, o orbesc şi masele de întuneric care separă pârtiile de lumină o năucesc. Se împiedică de un scaun, dă buzna într-un grup de englezi cărora un ghid le înşiră cu glas tare şi uniform ca o maşină detalii şi date, trebuie să renunţe la sculpturi, pe care ar fi vrut să le revadă, şi să iasă afară. După umbra de sub bolţi lumina străzii e aproape dureroasă. Dacă şi-ar fi făcut ochelari uşor fumurii, cum îi recomandase medicul, ochii nu i-ar fi obosit atât de repede, dar ea îi spusese cu încăpăţânare medicului că bătrâneţea o obligă să renunţe la prea multe ca să se îndure să renunţe şi la culori. Obosesc sau nu obosesc ochii, cel puţin cât o vede, lumea să rămână frumoasă.

Stă la o masă de pe trotuar şi priveşte turlele pătrate, zecile de gargui, de aici indistincte, ultima turlă, cea de la sfârşitul navei, cea care se aruncă spre

cer cu săgeata ei curajos şi înalt, întreg trupul lung, şi masiv şi suplu al acestei corăbii de piatră oprită de veacuri între cele două braţe ale Senei. E în adevăr aici. S-a visat uneori pe locurile astea în nopţi în care imaginile se încâlceau şi se amestecau, în care gonea să găsească o răscruce cunoscută, o stradă, un monument, şi fragmente de clădiri se aflau pe maidane nesfârşite, pe care alerga în somn cu picioare de plumb, alteori le-a căutat în albume, în reviste ilustrate, dar acum sunt aici, nu e nici vis, nici film colorat, nici carte poştală, e realitatea vie, demult pierdută, acum regăsită.

Mestecă greu, greu de tot un sandvici cu şuncă (ce obicei au acum francezii să facă sandviciuri din jumătăţi de franzelă subţire, cojoasă, de parcă toţi ar avea dinţi de fier!), proteza de jos îi răneşte din ce în ce mai tare gingia, bea o cafea tare şi parfumată, îşi scoate ochelarii, aşa, să fie toate o clipă brumate, şi iasă amintirile s-o năpădească. Aici se întâlnea pe vremuri cu Julien. Aici se cunoscuseră într-o dimineaţă în care ea îşi strânsese şevaletul aşezat pe chei (picta catedrala) şi venise la cafeneaua asta, ca acum, să se odihnească, să bea o cafea. Avea şi el caietul de schiţe sub braţ. Ar fi avut loc la altă masă, dar se aşezase aproape impertinent la masa ei, nici n-aşteptase să-i răspundă când îi ceruse voie. Avea părul negru, o chică creaţă care îi cădea în ochii albaştri, plini de zâmbet, era cam scund, cam prea subţire, dar cât de plin de mişcare, de vioiciune, de nerv! Se uita ţintă în ochii ei, hotărât s-o cucerească, sigur că avea să-i placă, cucerit el însuşi, cum îi spusese mai târziu, de catifeaua neagră a ochilor ei, de fluiditatea părului ei auriu. De atunci se întâlniseră mereu aici, îşi lăsaseră colegii, prietenii la Dôme, la Coupole pe Montparnasse, le Capoulade pe Boul'Saint Mich, era „cafeneaua lor", refugiul lor. Şi celălalt refugiu, în odaia lui de la etajul şase, în care ploua puţin printr-un colţ al tavanului sub acoperiş. Nu-l ducea acasă la ea, locuia încă împreună cu Gilbertte, cu Tania şi Grette în acei „Turnul Babel" în care se înţelegeau atât de bine, după ce dezertaseră toate căminul de studente şi-şi încropiseră gospodăria lor într-un apartament minuscul. Câtă vreme durase aventura cu Julien se sfiise de prietene s-o mărturisească. Mai târziu, celelalte nu mai fuseseră o taină. Grette se măritase, Tania se măritase cu un olandez şi plecase în Olanda, ea şi Gilbertte se mutaseră separat, şi făceau mare haz de pudoarea şi misterele lor de odinioară. „Femeia trebuie să se decidă să trăiască simplu şi deschis, ca bărbatul. Din pricina concepţiei străbune că anumite lucruri îi sunt interzise, se caşte slăbiciunea ei, sentimentul de inferioritate pe care şi-l ascunde şi sieşi dar îl are, timiditatea ei, rolul minor pe care îl joacă în societate," susţinea Gilbertte. Şi tot ea se măritase imediat ce avusese prilejul, născuse trei copii, mai pictase, e drept, dar se lăuda în scrisori mai ales cu reţetele ei de bucătărie, cu grădina pe care o îngrijeşte la ţară, cu

faima de medic bun a bărbatului ei. Ea, Claudia, nu susţinuse teorii, nu refuzase să se mărite (decât o dată, cu Antoine, dar pe bune motive, iar alţii n-o ceruseră), nu avusese principii nici pro, nici contra moralei curente. Trăise. Da, trăise! Numea şi acum, ca atunci, a trăi munca ei de pictor, iubirile ei, libertatea cu care se mişca de la Paris în Bretagne, ca să picteze oraşul sau marea, de la Bucureşti la Balcic, mutarea ei în provincie după război, după dragostea cu Alecu, când se socotise prea bătrână pentru a fi iubită, rând renunţase deliberat la orice tentativă a altora sau a ei de a-şi mai împleti existenţa cu vreun bărbat, de teama ridicolului, a inconştienţei care o cuprinde adesea pe femeia în vârstă, care nu mai ştie cum arată, cum s-a schimbat, ce i se mai potriveşte, ce i se mai cuvine şi ce nu.

Prin faţa ei, pe chei, trec doi tineri, o fată şi un băiat, ea cu cartoanele de schiţe sub braţ, el cu şevaletul în spate, cu cutia de culori în mână. Ar putea atât de bine să fie ea cu Julien, nu, cu Alain, băiatul e blond, e înalt şi voinic ca Alain. Şi nu e ea, ea e aici, la masa asta, aproape obosită, deşi nu merge decât de două ore, fata de acolo care trece pe chei nici nu exista atunci când ea era tânără, atât de tânără, încât nici nu-i trecea prin minte că are să îmbătrânească vreodată. Şi dacă vedea la o masă o femeie căruntă cum e ea acum, slabă, obosită, cu un zâmbet prostesc de fericire pe chip, aşa cum probabil că zâmbeşte ea acum, în neştire, îmbătată de tot ce are în faţa ochilor, dacă vedea atunci când avea pasul uşor şi trup de trestie o bătătie cum e ea acum, nu-şi închipuia nicio clipă că hodoroaga asta a fost odată tânără. Nu, atunci credea că tânărul rămâne tânăr, că bătrânii s-au născut bătrâni. Două lumi, fără nicio legătură între ele. Îi vine să se ridice de la masă, s-o apuce de mâneca suflecată a bluzei pe fata asta pletoasă, care umblă în pantaloni, s-o scuture bine şi să-i spună: „Hei, fetiţo! ai să ajungi într-o zi ca mine, uită-te bine, cu genunchii moi, picioarele uscate, dantură falsă şi burtă ţuguiată. Habar n-ai cum am fost eu la vremea ta, mai frumoasă decât tine, stăpână pe univers, flămândă de minunile pe care le aduce ziua de mâine. Ştii ce aduce mâine? Ruină!"

Nu, astea sunt gânduri prosteşti, n-a venit aici cu atâtea sacrificii ca să-şi rănească sufletul cu regrete. A venit să mai vadă o dată, să-şi mai aducă aminte, şi s-a crezut încă atât de cuminţită, de plină de renunţare, încât amintirile au s-o îmbogăţească, nu s-o răscolească. Bun. Să plătească şi să plece. Ce-ar fi... ce-ar fi să-i telefoneze lui Julien? Alain trăieşte în Sud, departe, dar Julien, după spusele Gilberttei, e în Paris. Şi-a spus plecând din ţară că nu-l va căuta, dar tentaţia e prea mare aici, în cafeneaua lor de acum mai bine de patruzeci de ani.

În cafenea există telefon, există şi o carte de telefon, dar în ea abonaţii sunt trecuţi la alfabetul străzilor pe care locuiesc. De unde să ştie ea pe ce

stradă stă Julien? Patronul o sfătuieşte să caute un oficiu poştal, acolo sunt toate cărţile de telefon, multele care se tipăresc azi la Paris. Nu-i nimic, mai bine aşa decât să dea peste un om care nu-şi mai aduce aminte sau se preface că a uitat, pentru că a devenit comod, prudent sau cine ştie cum. Are să se ducă acum la Luvru. Nu e departe, dar îi face plăcere să ia metroul, să-i coboare scările, să simtă mirosul culoarelor lui, şi astea au un miros care nu seamănă cu altul. Uite, pe scara rulantă, picioarele îi sunt cam nesigure, s-ar putea să se împiedice la trecerea de pe ultima treaptă, care îţi fuge atât de repede de sub talpă, pe terenul solid, nemişcat, dar şi asta ar fi ca altădată. Pune piciorul pe scara care fuge în jos, se ţine solid de rampă, pe lângă ea trec în goană tineri care o îmbrâncesc, chiar oameni mai în vârstă, n-au răbdare să-i ducă scara, trebuie să ajungă şi mai repede jos. Doamne, ce grăbiţi sunt, nefericita asta de grabă te duce mai repede către moarte. La capătul scării se aruncă pe terenul imobil, aproape să-şi scrântească o gleznă, şi o fetişcană din spatele ei pufneşte în râs. Are şi de ce, nu numai anii te fac temător şi sfios, şi provincia în care a mucezit atâta vreme. Şi, la urma urmei, ce înseamnă obsesia asta a bătrâneţii? Lumea e plină de oameni bătrâni, toţi s-au deprins cu bătrâneţea lor, nu-şi mai fac atâtea gânduri negre şi atâtea complexe, au şi ei drept la viaţă, că doar nu trăim într-un trib care îşi urcă bătrânii în pom şi pe urmă scutură pomul, cât timp nu zaci şi nu eşti povara nimănui, ai drept şi tu la soare şi la frumuseţe. Da, şi la soarele ăsta, care îi dă în ochi când iese din gura metroului şi o orbeşte. Şi nici măcar n-a coborât bine, a trecut de Luvru, e la capătul Tuileriilor. Dar aici poate intra la Jeu de Paumme, la Impresionişti, şi asta e o fericire.

Claudia trece din sală în sală şi simte cum se umple de lumină, de graţie. Parcă şi trupul, şi pasul îi sunt mai uşoare, sufletul respiră şi palpită ca apele lor străvezii, paiete de aur i se lipesc de ochi, verdele lor e vital, aerul lor e imponderabil, culoarea lor se topeşte în tine, binefăcătoare.

Târziu, când iese din săli, Parisul tot e o baie de lumină, culorile lui se întrepătrund, graniţele dintre masele compacte dispar, în Piaţa Concorde maşinile aleargă nebuneşte spre Champs-Élysées, sau vin dintr-acolo, ai impresia că unele dau la nesfârşit ocol obeliscului. Soarele arde, deşi a trecut de amiază, e chiar ora 3. Iar a uitat să mănânce, dar n-are nicio însemnătate. Întâi să se liniştească, să i se limpezească ochii, culorile să nu mai pâlpâie şi pe urmă se va îndrepta spre hotel. Bagajele îi sunt nedesfăcute, rochiile se vor mototoli. Poate tot azi ar fi bine să caute alt hotel. E cam obosită, ar trebui să facă lucrurile cu rost, să dibuie un restaurant ieftin aproape de casa ei, să se odihnească puţin, să-şi desfacă valiza chiar dacă mâine se va muta, ca să aerisească puţin lucrurile. Dar unde să le aeriseşti în odaia aceea cu miros de mucegai? În sfârşit, cu ceva practic trebuie să înceapă, azi a

văzut multe, nu e asta ultima zi, are timp să tot vadă. Cam mult de aici până în cartierul ei pe jos, trebuie să ia din nou metroul. Nu mai coboară pe scara rulantă, mai bine cu piciorul. Şi pe ea eşti îmbrâncit, şi pe ea împiedici parcă pe toată lumea. Au început s-o doară genunchii. Ce naiba, doar şi acasă face mici excursii, de ce a obosit tocmai azi? Şi de emoţii probabil, şi de cele două zile de stat înţepenită în tren. Altădată era în stare să vină din Montmartre în Montparnasse pe jos, a şi făcut-o de câteva ori noaptea, întovărăşită de Alain, după ce întârziaseră la vreun spectacol sau la o cafenea, metrourile nu mai circulau şi ei n-aveau bani să plătească un taxi. Trecerile astea de la întuneric sau luminat electric la soare au să-i prăpădească ochii de tot. Şi galeria de tablouri i-a obosit, i-a sleit. Mai rar la muzee, mai mult pe străzi, şi-a făgăduit-o de acasă, dar nu s-a îndurat, şi tentaţia va fi aceeaşi în fiecare zi.

În birtuleţul ăsta mic cu menu fix ar fi poate bine. E şi la câţiva paşi de hotel. Cam cald înăuntru, dar nimeni nu mai serveşte la ora asta pe terasă, au ridicat şi feţele de masă. Are să bea şi un pahar de vin, uite aşa, pentru că e, cu toată oboseala, durerea din genunchi, ceaţa de pe ochi, foarte, foarte fericită. În faţa ei, la altă masă, stă un tânăr îmbrăcat într-o cămaşă albastră larg desfăcută în jurul gâtului la care poartă şi un lanţ, cu părul lung, negru, ondulat. Din obişnuinţa pictorului, care priveşte bine „subiectul" din faţa lui ca să cântărească şi detaliile, Claudia se uită la el ţintă, îşi şterge şi potriveşte mai bine ochelarii, nu-i place chica lui neţesălată, o supără sandalele prin care îi ies degetele cam murdare (cât vede ea de prost, dar tot desluşeşte labele alea jegoase), însă apreciază ochii larg deschişi, cafenii, buzele pline, roşii de parcă ar fi vopsite, gâtul înalt şi suplu. Tânărul se simte privit, zâmbeşte sfios, îşi duce mâna la frunte, o dezgoleşte de cârlionţi, zâmbeşte iar. Ei îi zâmbeşte. Claudia îşi aşază instinctiv gulerul rochiei, îşi îndreaptă spinarea gârbovită, zâmbeşte şi ea. Nu i s-a întâmplat demult s-o privească aşa un bărbat, pesemne că bucuria zilei de azi i se oglindeşte pe chip, a întinerit. Asta îţi face plăcere, un bărbat frumos ca ăsta să te privească cu interes. Poate că nici nu arată atât de bătrână cât se consideră ea, poate că în Franţa o femeie de vârsta ei e încă apreciată, dacă se ţine bine. Tânărul îi zâmbeşte iar, foarte sfios, şi o priveşte galeş, tandru. Claudia se vede şi pe ea în oglinda din spatele tânărului, nu se vede bine, dar se desluşeşte destul: măruntă, cu umeri ascuţiţi, cu ochelari, cu obrazul supt. Mâinile ei, aşezate pe masă, sunt uscate, zbârcite şi vânoase. O ruină, nu e decât o ruină. Ce şi-a închipuit o clipă? Ce a sperat? Şi... spurcăciunea asta de băiat din faţa ei, javra asta a crezut pesemne că e o babă bogată, în căutare de... Doamne fereşte! E vina ei, ea l-a privit insistent, fără nicio intenţie. Ba stai, şi-a spus o clipă că pesemne arată bine. Imbecila de ea! Şi jigodia asta cu picioare

murdare, peştele ăsta fără ruşine să nu se mai uite tandru la ea, că-i dă cu ceva în cap! I-ar putea fi bunică.

Îşi scoate ochelarii, să nu mai vadă nimic, priveşte numai friptura din farfuria ei şi după o vreme simte mai mult decât zăreşte că băiatul a plecat. Îşi poate pune iar ochelarii. Un soi de Guido flăcăul ăsta, numai că Guido era curat, îmbrăcat elegant, binecrescut, şi diferenţa dintre ei atunci nu era nici de zece ani. Când eşti încă tânără, nu ţi-e ruşine să întreţii un bărbat pe care îl iubeşti, mai ales dacă eşti destul de proastă ca să crezi că şi el te iubeşte şi că mâine-poimâine are să se pună pe muncă. Nici azi nu-i pare rău de lunile în care l-a hrănit şi l-a îmbrăcat pe Guido, florentinul fermecător, spiritual şi liric. A fost de altfel singurul bărbat pe care l-a ajutat ea, aşa cum Antoine a fost singurul de la care a primit ceva. Antoine avea avere şi voia s-o ia de nevastă. A acceptat haina de vizon, a acceptat călătoria la Nisa, a acceptat de la el inelul cu briliant, dar până la urmă nu l-a mai putut accepta pe el, prostul lui gust în materie de artă, extrema lui dibăcie în afaceri (numai de afaceri vorbea, de îi împuia capul), vecinătatea lui în pat. Fusese singurul bărbat de care se apropiase fără dragoste, singurul cu care crezuse o clipă că se va mărita, apoi nu mai voise nici viaţă fără griji, nici vilă în Elveţia, nici iacht la Nisa, voise să fie liberă, săracă sau mai puţin, cum se întâmpla, dar departe, cât mai departe de Antoine. Îl azvârlise aşa cum îl azvârlise de lângă ea pe Guido, cu cele trei valize ale lui pline de lenjerie şi haine dăruite de ea. Vânduse tocmai câteva tablouri, Guido picase bine în existenţa ei, la ţanc pentru el. Nu, de Guido, de Antoine nu voia să-şi amintească acum. De Alain, de Julien, da, ei însemnau prima tinereţe, ei însemnau marile iubiri, adevărate, ardente, curate ca flacăra. Cât era ceasul acum? Vai, trecuse de 5. Achitase nota de mult, era singură în restaurant, cu un pahar de vin în faţă, nimeni n-o alungase, nimeni n-o deranjase. Zărise din când în când pe câte cineva bând o cafea la o masă, apoi plecând. Nu mai avea să se culce acum, după ora 5, era prea târziu. Se va culca seara mai devreme. Avea să caute alt hotel. Cu prilejul ăsta va intra în Marais, ce bucurie! Ce zi bogată! A indispus-o puţin tânărul acela, sau mai curând propria ei purtare, gândul stupid care o fulgerase că ar mai putea place, dar pe urmă îl uitase. Nu, să nu şi-l mai învie acum. I s-a cam urcat la cap băutura. Două pahare de vin, după atâta oboseală, atâtea emoţii, pe căldura asta. Nu prea era obişnuită cu vinul, medicul de ochi îi oprise demult orice alcool, până şi berea. Nu era o pagubă, nu băuse niciodată mult, dar azi o stârnise neobişnuitul fiecărei clipe.

Nu mai e cald pe străzi, dar sunt parcă şi mai multe maşini, şi mai mulţi pietoni pe trotuare. Au ieşit de la birouri, se duc după cumpărături, furnică pretutindeni. Nu mai ştie bine drumul spre Marais, au trecut prea mulţi ani. N-are nicio importanţă, va merge în bobote, oriunde va ajunge tot pe străzi

de care i-a fost dor, trece, va zări în drum firma vreunui hotel, a mai multora. Uite un oficiu telefonic. Ce-ar fi să caute numărul lui Julien? Aici trebuie să aibă toate cărţile. Şi chiar au multe, mari, grele. O muncă adevărată să găseşti pe cineva într-un anuar telefonic. Şi totuşi uite-l! El trebuie să fie Gerbaud Julien, ceilalţi Gerbaud sunt Michel, Marie, Théophil şi aşa mai departe. Cumpără o fisă, greşeşte numărul, mai cumpără una, greşeşte iar, îi răspunde altă casă, cumpără trei, să aibă din ce greşi. Şi nimereşte casa. Îi răspunde o voce tânără de femeie, o roagă să aştepte puţin, aude acelaşi glas strigând *„Papá! Papá!”*, apoi cineva tuşeşte greu în receptor, spune *„Pardon!”*, mai tuşeşte o dată, apoi rosteşte răguşit şi fără putere: *„C’est moi, Julien Gerbaud”*. Claudia îşi spune şi ea numele. Cel de la capătul firului nu pare să-l fi înţeles, şi mai întreabă o dată, apoi tace îndelung, tuşeşte iar, scoate o exclamaţie în care nu e bucurie, e puţină mirare, parcă şi o fărâmă de teamă (crede că vreau să-i cer ceva? e nebun? se întreabă Claudia), şi pe urmă vorbeşte repede, tot răguşit, tot stins. Se interesează de sănătatea ei, de cât timp are de gând să stea la Paris, regretă că trebuie să plece cu toată familia, cu copiii şi nepoţii chiar poimâine în Vosgi, unde are o căsuţă, se plânge de o bronşită tabagică. Apoi tonul amabil şi străin i se schimbă deodată, glasul lui stins capătă inflexiuni calde, care aduc aminte de glasul lui de odinioară, şi încă mai încet rosteşte câteva cuvinte prieteneşti, tandre, mângâietoare, şi tot atât de repede îi urează petrecere bună şi închide receptorul. Claudia a înţeles, Julien rămăsese o clipă singur în odaie, simţise nevoia să-i mărturisească emoţia lui ascunsă faţă de ceilalţi, apoi închisese telefonul când acea persoană sau alta se întorsese în încăpere. Pleca peste două zile în Vosgi! Nu-l credea. Nu voia să-şi creeze complicaţii, nevasta lui, copiii lui s-ar fi uitat cruciş la o prietenă din tinereţe, chiar dacă acea prietenă era bătrână, urâtă, o străină care mâine avea să se întoarcă în ţara ei. Poate că nici el nu voia să fie văzut aşa cum arăta azi, sau dăduse peste el meschinăria bătrâneţii, se gândea că ar trebui s-o poftească la masă în oraş ca să se ferească de ochii familiei, şi nu se îndura. Oricum, despre orice ar fi fost vorba, se schimbase Julien, devenise un moşneag fricos, prudent. Dar cuvintele acelea de tandreţe? Fuseseră sincere, se simţea că pornesc din adâncul inimii, că ţâşnesc din amintirile lui cele mai preţioase. Până şi numele pe care i-l dăduse atunci, „ieduţul” meu, şi-l adusese aminte, îl spusese cu aceeaşi căldură. Ha-ha! să-şi fi văzut „ieduţul” acum! Poate că era mai înţelept decât ea, la ce bun să se revadă două hârburi, doi oameni sfârşiţi, care fuseseră cândva atât de frumoşi, de strălucitori, de limpezi şi vii ca fântânile arteziene, cum spunea atunci Julien! Şi, totuşi, era ciudat, îi venea greu să creadă că n-o întrebase unde stă ca s-o caute eventual fără ştirea alor lui, cu toate că şi mâine mai era la Paris (admiţând că în adevăr

pleca poimâine), n-o întrebase ce face ea mâine, da, era ciudat să reacţionezi cu atâta tărie când te caută „marea dragoste a tinereţii tale", cum spusese adineauri. N-ar fi trebuit să-i telefoneze ea, n-ar fi trebuit să-l silească la tonul fals de la începutul convorbirii lor şi nici pe sine nu s-ar fi expus la răceala de gheaţă a acelei amabilităţi. Dar ascultase şi cuvintele de dragoste, ecourile unor cuvinte de demult îi mângâiaseră urechea şi vorbe afectuoase, aşa cum nu i se mai întâmplase de ani de zile. Parcă i se strecurase şi o căldură tulburătoare în piept. N-o uitase, aşa cum nu-l uitase ea, în glasul lui bătrân se strecurase ceva din fiorul tinereţii de altădată. „Marea mea dragoste", aşa spusese. Oh, cât o iubise, cât îl iubise! Se deştepta în ea ceva ca un foc adormit sub cenuşă, se deştepta amintirea iubirii, puternică de parcă n-ar fi amintire, de parcă ar fi iubire.

Ce stradă o fi asta? N-o recunoaşte. În ce cartier o fi ajuns? Nu mai ştie. Ameţeala pricinuită de cele două pahare de vin nu mai trece, sau circulaţia asta smintită o ameţeşte, sau oboseala. Sau cuvintele lui Julien, cele din urmă. Dacă ar putea să-l găsească şi pe Alain, dacă ar fi în Paris, cum s-ar întregi în ea trecutul, cum ar învia tinereţea! Nu vede nicio firmă de hotel, dar merge, merge înainte. A trece strada e lucrul cel mai greu din lume. Adineauri, când a vrut să traverseze, a apucat-o de cot o cucoană cu o umbrelă pe braţ, şi a strigat tare, a certat-o ca pe un copil zevzec. Nu înţelege ce o fi vrut cu ea. Julien a spus „ieduţul meu". Odată a pictat-o în chip de ieduţ, un tablou gen Chagal făcut în glumă. Tabloul ăsta trebuie să fie în odaia ei din rue Bréa, să ajungă mai repede acasă, să caute tabloul între pânzele ei din atelier, nu l-a mai văzut demult. Unde e cheia de acasă? Nu e în poşetă. A pierdut-o? Şi uite un paşaport! Doamne, i s-a încâlcit mintea, e paşaportul ei de acum. În casa din rue Bréa a locuit demult, atunci când semăna încă a ieduţ, când venea seara cu Alain de pe Marna, unde pictaseră. Cum de a putut trece tinereţea, când a trecut, când a curs la vale ca o apă? Nu ca o apă, apa seacă rar, îşi schimbă matca, dar curge mereu, mereu. Tinereţea se duce de tot. Te uiţi în oglindă şi azi, şi mâine, nu vezi cum te-ai schimbat. O cută mică ici, ah! nici nu se bagă de seamă, încă una, o văd numai eu, mă ţin bine, mă ţin foarte bine. Şi deodată, dezastru! Asta din oglindă nu seamănă cu mine, nu sunt eu. Când s-au petrecut toate astea? Ieri, încă ieri... Nu, nu ieri, demult. Şi mai ieşi încă pe stradă, îţi mai arăţi mutra şi altora, îţi mai târăşti picioarele uscate şi în faţa altora, ba încă vii şi la Paris, să-ţi plimbi stârvul pe acolo unde ai fost fericită, frumoasă. Gata! Gânduri stupide, n-a venit să fie văzută, a venit să vadă. Vai! Iertaţi-mă! În ce a călcat? Într-un soi de cărucior împins de o doamnă, un cărucior cu pachete, cu legume. Da, a venit să vadă, şi nu mai vede la un pas, calcă orbeşte, lumea o bruftuie. N-a văzut nicio firmă de hotel, nu s-a uitat pe ziduri, e cu

neputinţă să nu fi trecut pe lângă niciun hotel de când tot merge. Mai bine s-ar duce la Gilbertte Hervé, parcă stă pe aici, pe aproape de La Tour Saint-Jacques. Asta e, sigur, La Tour Saint-Jacques. Sau e biserica Sacré Coeur? Stai, altă încurcătură. Turnul Saint-Jacques e între Notre Dame şi Marais. Sacré Coeur sus, în Montmartre. Ăsta e un turn, nu o biserică. Deci Gilbertte stă pe aproape. Are să se odihnească la ea, să bea un ceai, să înghită o aspirină, ca să-i treacă durerea de cap. Chiar ar fi bine să ajungă mai repede la Gilbertte, ca s-o găsească Julien, dacă o caută acolo. Nu, Alain are s-o caute acolo. Bărbatul ăsta o urmăreşte pe ea? Îl simte de multişor în spatele ei. Ce plictiseală! Cum de are curaj un om cărunt, pântecos să se ţină de o femeie tânără şi frumoasă? Cu ce îşi închipuie că are s-o cucerească? Bine că a intrat colo, pe poartă, că a scăpat de el. Şi-a dat seama, imbecilul, a renunţat. A început să plouă mărunt. Unde stă Gilbertte? *„Madame Hervé est morte le 17 Avril”*, aşa scria pe un plic. Pe un plic care i se întorsese de la Amiens. Gilbertte e văduvă, s-a retras la Amiens, şi-a lăsat copiii la Paris, la casele lor. Şi a murit la Amiens. Gilbertte? Da, acum doi ani. Era bătrână. Şi eu sunt bătrână. Mă dor groaznic picioarele. Mă doare şi gingia de jos. Salt mereu proteza, dar tot mă roade. Şi doar mă deprinsesem atât de bine cu ea! Să mă privesc în vitrina asta care îţi răsfrânge imaginea... Ia te uită cum mişc gura fără să ştiu, ca să aşez proteza! Parcă sunt o vacă care rumegă. Ochelarii îmi stau strâmb, sunt uzi. Şi părul mi s-a ridicat claie. Niciodată n-a stat aşa, ca un pămătuf de şters praful, îmbâcsit de cât a şters, alb tărcat. Sigur, m-a pus naiba să-l coafez permanent, acum ploaia asta l-a încreţit, l-a învolburat. Dacă aş nimeri măcar la nenorocitul de hotel la care am tras. Părul mi-e ud, rochia s-a lipit pe mine, mi se prelinge apa pe obraz, pe gât, pe sub guler. Hotelul ăla murdar era lângă o catedrală. Lângă care? Sunt atâtea în Paris. Am recunoscut-o azi de dimineaţă, acum nu mai ştiu care era. Plouă, plouă. Mâine va fi soare, mâine am să pictez în pădurea de la Saint-Cloud. Umbra şi lumina din pădure. Am să pictez un peisaj cum n-am izbutit încă niciodată, imponderabil şi străveziu ca un Monet. Şi în care se va strecura albastrul meu, de care Gilbertte e atât de fermecată, albastrul meu, pe care nu l-am luat de la nimeni, nu l-am învăţat de la nimeni, e numai al meu. Mâine am să pictez. Nu, am să vâslesc pe Marna şi am să înot. Va fi cald. Acum mi-e rece, sunt plouată din cap până în picioare, dar mâine va fi soare. Antoine aprinde toate lămpile din casă ca să-mi strălucească părul ca în soare. Nu-l vreau pe Antoine, de fapt am izbutit să scap de el, mâine voi picta cu Julien, cu Alain. Ah, am călcat alături de trotuar, mi-am scrântit glezna. N-am văzut marginea trotuarului. Nu mai văd, mi-am pierdut ochii. Am să pictez mâine? Bat câmpii. Sunt bătrână, nu mai văd bine. Îmi mestec proteza de parcă aş rumega. Mă dor genunchii. Am uitat la ce hotel mi-am lăsat bagajele. N-am

să mai pictez niciodată, n-am să mai vâslesc, n-am să mai înot niciodată, niciodată! Şi nimeni n-are să mă mai iubească. Nici eu nu mai iubesc demult, Sunt lucruri care se sting singure, te părăsesc ele, altele pe care le părăseşti tu din pudoare, din luciditate. Albastrul pe care îi găsisem pentru apele, pentru cerul meu pe pânză s-a dus odată cu ochii mei. Părul mi s-a stins ca o flacără, e un maldăr de cânepă dărăcită, ochelarii îmi sunt uzi de ploaie, mă doare gingia. Am renunţat demult la dragoste, la un oraş mare, în care n-aş fi avut puterea să răzbat ca pictor, am renunţat, am renunţat... De ce-am venit aici? Ca să-mi aduc aminte! Ce prostie, ce prostie! Fiecare amintire doare sau te zăpăceşte. Toate se suprapun. Vreau să ajung la hotel, să mă culc, să dorm, să uit. Mă dor picioarele, vreau să mă odihnesc. S-a întunecat, farurile automobilelor îţi jupoaie ochii. Luminile ferestrelor, cele de neon ale lămpilor străzii nu sunt destul pentru văzul meu slab. Şi ochelarii uzi deformează liniile. Nu pot cere nimănui să mă îndrume pentru că nu cunosc numele hotelului, al catedralei. Unde să mă îndrume cineva? Parcă acolo, pe celălalt trotuar, e o catedrală înaltă care seamănă cu aceea... Ea să fie? Să trec drumul, s-o văd de aproape. Hotelul era pe o stradă laterală, lângă ea... Lângă cine? E pe trotuarul celălalt. Trec. Ce lumină groaznică în ochii mei. Urlă un claxon... Ţipă cineva în spatele meu... M-a izbit... Au! Lumină şi întuneric! Sună clopote în cap... O durere mare... Au!

— Şi cum e, dragă, cum e în casă la ea?

— Cum vrei să fie? Aşa cum era şi în casa cealaltă, exact aşa cum poate să fie la o casieriţă de la mezelăria din centru ca rafinament, iar ca ordine, zăpăceala pe care o ştii. Ai o ţigară? Am uitat să-mi cumpăr pe drum.

Mioara se ridică de pe divan, îşi băgă picioarele cu unghii lăcuite în papucii de lamé, se îndreptă către scrin şi scoase un pachet de ţigări din sertarul de sus. Îi întinse Liliei pachetul şi pe urmă îl băgă sub perna de care se rezemă iar.

— Repede l-ai mai ascuns! Ţi-e frică să nu fumez mai multe?

— Vai de mine! Fumează-l tot. Poftim, ţine-l lângă tine. Diseară primesc altele.

— De la Silviu? Stă atât de bine încât fumează acum Camel?

— Îmi aduce mie Camel fiindcă ştie că îmi plac.

— A devenit darnic?

— Cu mine a fost totdeauna darnic. Să-ţi fac o cafea?

— Am băut o cafea la Magda, adică o zeamă de prune cum ştie ea să facă, dar nu mai am chef de alta. Dacă ai avea puţin whisky ar fi altceva. Dar nu cred că Silviu a ajuns atât de departe să-ţi cumpere şi băuturi scumpe.

— Deschide tu uşiţa de acolo, dintre rafturi, şi ia-ţi sticla de whisky şi un pahar.

— Serios? S-a schimbat boierul!

Lilia deschise uşiţa dulăpiorului cuprins între rafturile de cărţi. În adevăr, se aflau acolo şi whisky, şi gin, şi coniac. Eh, asta era prea mult! Trebuia să-i spună acum Mioarei ceva care s-o usture. În timpul scurtei pasiuni pe care Silviu o avusese pentru ea, înainte de a o cunoaşte pe Mioara, nu-i prea aducea cadouri, şi în orice caz dacă aducea ceva era un moft, o nimica toată.

— Ia spune, Mioaro, ai citit tu vreuna din cărţile astea?

— Cu ani în urmă, Lilio, pe vremea când te căzneai tu să înveţi franţuzeşte şi-ţi crăpa capul de durere după fiecare lecţie cu Jeannot.

Lilia începu să râdă, trebuia să râdă până avea să-i vină în minte o replică şi mai ascuţită.

— Bietul Jeannot, am auzit că lucrează la un atelier de pirogravură. Ia stai, stai aşa ca acum, nu te mişca! Vai, Mioaro, trebuie să iei măsuri în pripă, uită-te la picioarele tale. S-au uscat complet, parcă n-ai mai avea muşchi. Asta e o boală, trebuie să te vadă un doctor. Cu asemenea picioare n-ai să mai poţi dansa multă vreme, n-ai să rezişti.

Şi Lilia îşi pune unul peste altul frumoasele ei picioare lungi, cu glezne subţiri, cu muşchi supli. Aşa, să se vadă!

— Oricum, nu sunt ameninţată de varice.

Lilia se înroşi. În adevăr, piciorul ei drept îşi arăta uneori o venă cam umflată, cam noduroasă. De asta îl şi încrucişase pe stângul peste cel drept. Mult venin era în Mioara asta! Ar fi mâncat-o de vie numai pentru că rămăsese în corpul de balet de la Revistă, pe când ea, Lilia, trecuse la Operă, şi avea chiar mici solouri în unele spectacole.

— Ce face mama? schimbă Mioara vorba.

— Mama? Se duce la cinema, se plimbă, cântă, îşi dă în cărţi, ce vrei să facă mama? Mai face şi câte o budincă, dacă îşi aduce aminte că e mamă. Şi se plânge că n-ai mai venit demult s-o vezi.

— Am să vin zilele astea. Hai, mai povesteşte cum era la Magda.

— Nu prea ai ce povesti. Nu şi-a cumpărat nimic nou. I-a adus Lola o blăniţă albă de pus lângă pat, încolo tot boarfele ei vechi. O toacă frate-său, o toacă şi maică-sa. O ştii pe Magda, bagă tot ce câştigă în Jenică. Şi dacă îi mai rămâne ceva, cheltuieşte pe maică-sa. Se îmbracă de la cupoane, şi dacă nu i-ar coase Lola şi mătuşa Eliza, ar umbla cu fundul gol.

— Dar mătuşa Eliza lucrează încă, ce nevoie are s-o ajute Magda?

— Are, are şi ea nevoi, să dea la popi pentru acatiste, la mănăstiri pentru slujbe şi lui Jenică, bineînţeles, că e puiul mamei cel neajutorat.

— Mai deşteaptă Lola, că trăieşte pentru ea şi chefurile ei. Şi Jenică stă tot pe capul Magdei?

— Când îl alungă Ibovnicele.

— Şi, mă rog, câte odăi are acum Magda?

— Două şi un hol. Mătuşa Eliza locuieşte o odaie, Magda cealaltă, atelierul mătuşii e în hol, şi când pică Jenică, Magda doarme în bucătărie, să-i lase lui odaia ei.

— I-ai dus ceva de casă nouă?

Lilia se înveseli grozav.

— Un căţel de porţelan. Îl primisem acum două săptămâni de la un coleg de balet care îmi dă târcoale. O oroare, un monstru de căţel. Magda a fost încântată, chiar emoţionată.

— Am să-i duc şi eu ceva. Să mă gândesc ce.

Lilia îşi roti ochii prin odaie. Izbutise Mioara să adune câteva lucruri frumoase. Sigur că nu dăduse bani pe ele, era prea zgârcită şi prea fără gust ca să simtă nevoia unui interior mai acătării, tot ce câştiga punea pe ea, învăţase să se îmbrace, asta da, dar mobilele, covoarele, cărţile din bibliotecă chiar erau moştenire de la Sterescu, moşierul ăla bogat, care o iubise, nu se ştie de ce, îi luase profesori de limbi străine şi cunoştinţe generale, murise în pat lângă ea (şi asta fusese o istorie întreagă, să se descurce cu poliţia, cu medicul legist şi cu văduva aia care se ţinea cu nasul pe sus şi nici nu-i

vorbea direct Mioarei, chiar când erau faţă în faţă, ci prin avocat, să descurce decesul tipului pe care îl lovise o congestie cerebrală), şi-i făcuse daruri princiare în cei doi ani în care se ţinuse de ea ca o umbră. Lilia căuta cu privirea un obiect în adevăr frumos ca s-o jignească violent pe Mioara propunându-i să scape de el.

— Uite, du-i glastra aia chinezească, tot nu e autentică. Magda are să fie în extaz.

— Glastra asta nu e autentică? Lilia dragă, mai învaţă şi tu câte ceva! În faţa mea merge, suntem surori, poţi să faci gafe, dar dacă din întâmplare intri într-o casă bună şi spui o prostie ca asta, te categoriseşti pe vecie. Mi-a adus-o Toto Sterescu, el nu dăruia hârburi şi imitaţii. Întoarce-o puţin şi uită-te că e marcată pe fund. Astea sunt litere chinezeşti, dragă!

— Da? se minună exagerat Lilia. Iartă-mă. Mioaro, dar e atât de urâtă, încât n-am putut crede că e o piesă chinezească. E prea gros porţelanul, e prea violent albastrul. Serviciul meu de ceai, îl ştii, e aproape străveziu de subţire ce e. Da, poate, poate că şi chinezii fabrică lucruri mai grosolane.

Ce-ar fi s-o dau acum afară? se întrebă Mioara. Simţea cum i se urcă sângele la cap, cum îi tremură picioarele şi i se zbate ceva în stomac, ca un ghem de şerpi. Să-i trag câteva palme şi s-o azvârl pe uşă afară. De ce o fi venit azi? Ce vrea să controleze? Ce vrea să afle? Pesemne că spera să mă găsească părăsită de Silviu şi nefericită. O fi ajuns până la ea zvonul că ne-am certat săptămâna trecută. Păcat că nu l-a găsit acasă, să-i piară cheful de obrăznicii. Să mă stăpânesc puţin, mi se pare că vrea să plece. Şi-a scos pudriera din poşetă, se pudrează, se piaptănă. Se şi parfumează. Nu recunosc flaconul, nu ştiu ce parfum o fi, dar e foarte bun. Eu n-am un parfum atât de bun. Chanelul meu e azi pe toate drumurile.

— Îţi place cum miroase Guerlainul meu? E ultimul lansat la Paris.

— Nu-mi dau seama. E slab, n-a ajuns până la mine.

Lilia îi apropie flaconaşul de nări.

— Da, are ceva de mărar, miroase a mărar. Spui că e un Guerlain? Curios, a avut cândva parfumuri mai bune.

Lilia băgă flaconul în poşetă.

— Îmi pare rău că nu-ţi place. Dan mi-a adus două de la Paris, pe ăsta voiam să ţi-l dau ţie. Am să-ţi aduc altădată ceva mai pe gustul tău.

Mioara se ridică în picioare şi porni către uşă înaintea Liliei. Simţea că dacă mai stă puţin, are să izbucnească, să-i facă cine ştie ce. Lilia venea unduind în urma ei, cu zâmbetul pe buze, liniştită. Avusese ultimul cuvânt. Farsa cu parfumul încheia cu bine această scurtă vizită la sora ei.

— Spune-i mamei că am să trec s-o văd zilele astea. Să-mi dea un telefon, auzi, Lilio? Mioara se aplecă adânc peste balustradă şi strigă de sus. Să-mi

dea un telefon, să-mi spună ce-ar dori să-i aduc. Ceva bun de mâncare, de care i-o fi dor.

Aşa! Poate că au auzit şi vecinii, să-şi închipuie că Lilia o lasă pe maică-sa să moară de foame!

Lilia ieşi în stradă ca şi cum n-ar fi auzit nimic. Îşi potrivi un zâmbet strălucitor pe chip, îşi îndreptă talia subţire, porni cu pasul ei de căprioară, puţin prelins, uneori săltat. Mare canalie surioara asta a ei, mare viperă! Îţi vine să te duci de-a dreptul la baie când pleci de la ea, să intri în cadă cu haine cu tot, atât de tare te mânjeşte cu veninul el. Dar i-a spus şi ea câteva care n-au s-o lase să doarmă la noapte. Cu picioarele alea ca nişte chibrituri, cu pieptul ei uscat, inexistent, cu mişcările ei bruşte, vrea să fie dansatoare, vrea să aibă succes şi să fie şi avansată. De când s-a născut nu visează decât să se compare cu ea, cu Lilia, şi s-o întreacă. N-are alt model pe lume, n-are alt ideal, n-are altă ambiţie. I-a luat iubitul, pe Silviu, n-a fost nicio pagubă, ea n-a ţinut la el, dar vezi că nici Mioara nu ţine, speră doar s-o ajute în carieră, câştigă bine, şi uite că imbecilul a devenit şi darnic de când a luat-o de nevastă. Cine ştie cum îl terorizează Mioara, de obţine de la el lucruri pe care ei nu i le-a dăruit niciodată. Pentru că de iubit, e greu de presupus că o iubeşte. Uscată, ascuţită, rea, incapabilă să-şi disimuleze furiile, lipsită de talent, ce naiba să vadă la ea? Nu e proastă, adevărat, are ochi foarte frumoşi, albastrul lor fumuriu e foarte rar, are şi un nas „nobil", cum spune chiar ea, delicat, drept, dar restul... Mă rog, nu trebuie să te întrebi niciodată ce vede un bărbat la o femeie. Dacă ea s-ar fi încăpăţânat atunci când Mioara lupta să i-l smulgă, nu l-ar fi putut determina nici cu ochii ei fumurii, nici cu nasul ei „nobil", dar nu s-a împotrivit. Se ivise în calea ei Dan, personalitate mai evidentă, om ceva mai bogat şi cu o altă situaţie socială, i l-a abandonat pe Silviu ca pe un ciorap vechi, purtat, desperecheat. Şi acum încă dacă ar vrea să intervină, să încerce să-l zăpăcească din nou pe Silviu, ar putea să-i despartă, dar vezi că nu merita să faci asemenea efort. Şi l-ar mai pierde şi pe Dan. Pentru că Mioara ar face o larmă până la cer, şi primul la care s-ar duce cu jalba ar fi Dan.

Se înserează. Bucureştii au un farmec seara, au o melancolie de provincie obosită. E devreme ca să se ducă acasă şi târziu ca să mai facă o vizită. Ar fi în stare Mioara să-i ducă Magdei un cadou în adevăr preţios, numai ca s-o pună pe ea în inferioritate? Cât e de zgârcită, tot ar fi capabilă, şi ducându-l să râdă de căţelul de porţelan de care a făcut ea greşeala să-şi bată joc. Magazinele sunt încă deschise, poate cumpăra ceva mai acătării, îl poate trimite cu un comisionar Magdei, şi mâine când Mioara va veni cu darul ei de casă nouă, să se pomenească în faţa unui dar mai scump decât cel pe care îl va duce ea. Stupid obiceiul ăsta să duci dar de casă nouă verişoarelor tale.

Bine că are numai două, pe Magda şi pe Lola, altfel ar trebui să se scuture mai des de bani. Eliza nici n-a clipit când a văzut căţelul de porţelan, se aştepta pesemne la cine ştie ce cadou. Eh, uite, lampa din vitrina asta are să fie cadoul el! Costă o mie de lei, dar lor, mătuşii şi Magdei, are să le pară o frumuseţe. Tot n-aveau în hol, unde lucrează mătuşa, decât un bec atârnat de un fir.

Lilia intră în magazin, îl zâmbeşte vânzătoarei, îşi plimbă privirea pe rafturi, se preface a alege, deşi a ales din vitrină, se roagă dulce ca pachetul să fie trimis, dă un bacşiş bun băiatului care acceptă să-l ducă după închidere. Un domn care cumpără şi el o lampă de masă o priveşte insistent, Lilia pleacă ochii de parcă ar stingheri-o privirea aceea, devine foarte gravă, iese şerpuind din magazin, priveşte cu coada ochiului în urmă, să vadă dacă domnul n-a renunţat la cumpărătură ca să se ia după ea, vede că e singură, îşi potriveşte iar zâmbetul pe chip, privirea vagă îndreptată înainte, leagănă uşor, foarte uşor din şolduri, şi porneşte spre casă. În drum spre casă mai cumpără şi câteva garoafe, Dan adoră garoafele, şi intră în casă. Oglinda din lift îi trimite imaginea unei femei tinere, graţioase, fardată uşor, atât de uşor, încât parcă nici n-ar fi. „Sunt tânără şi am talent!" îşi spune iar în gând fraza obişnuită, cea cu care se culcă seara şi se trezeşte dimineaţa. Au trecut mai bine de zece ani de când şi-o repetă, dar vezi că e încă tânără şi are mereu talent. Au mai intrat în balet în vremea asta fete şi mai tinere, dar au graţia ei? Au talentul ei? Formula e bună, se mai poate încă repeta ca să-ţi dea poftă de viaţă.

Dan a venit înaintea ei. Stă lungit într-un fotoliu, cu capul rezemat de spetează, cu picioarele întinse pe covor înaintea lui şi fumează o ţigară. Lilia cuprinde dintr-o privire tot, şi silueta lui destul de suplă, şi chipul obosit, puţin brăzdat de ani, şi chelia prea lată şi prea lucioasă (ah! de n-ar fi şi chelia asta, după ce că e botos!), şi buchetul de trandafiri de pe masă, pe care sigur că l-a adus el. Înaintează spre fotoliu, face o reverenţă prelungă, ca la balet, îi întinde garoafele şi se aşază pe braţul fotoliului lui, înlănţuindu-i umerii.

— Dragul meu, iubitul meu! Ce bine că te-am găsit aici. Mă gândeam cu groază că ai să vii poate târziu şi eu am să te aştept, să te aştept!

Dan o trage spre el cu amândouă braţele, o aşază pe genunchii lui, îi strânge faţa la piept. Are, ca întotdeauna când o strânge la piept, emoţia, duioşia de a-i simţi umerii atât de delicaţi, capul atât de mic, gâtul atât de mlădiu.

Stau aşa un timp, în care Lilia se gândeşte că dacă îmbrăţişarea mai durează mult, are să se sufoce, apoi Dan îi depărtează puţin capul de el, îl ţine în mâinile lui şi-l priveşte cu încântare, cu tandreţe.

— Văd că şedinţa n-a durat mult. S-au gândit la mine, de ţi-au dat atât de repede drumul, iubitule?

Dan se întunecă şi oftează.

— Şedinţa a durat puţin, dar am altă veste proastă pentru tine.

— Spune! Mi-e frică!

— Iar trebuie să plec.

— Vai, dar abia te-ai întors! Unde pleci? De ce neapărat tu? Alţii nu mai pot pleca?

— E o problemă din domeniul meu. Trebuie să plec în India.

Lilia se lipeşte şi mai tare de pieptul lui.

— Când? Pentru mult timp?

— Poimâine. Dar stau numai o săptămână, cu drum cu tot.

— E mult o săptămână, iubitule! E mult! E adevărat că în toate dimineţile astea voi avea repetiţii, că în trei seri am spectacole, dar celelalte seri? Şi nopţile în care nu eşti lângă mine. Şi sentimentul meu de singurătate, senzaţia asta că nu sunt apărată, că sunt ciuntită, nevolnică fără tine!

— Eşti un copil, Lilia, o săptămână trece repede. Neapărată? Dar e maică-ta lângă tine, şi chiar dacă n-ar fi, ce ţi se poate întâmpla?

— Nimic, ştiu. E vorba de o senzaţie, nu de o realitate. Ai poate dreptate, de când te cunosc pe tine m-am prefăcut în copil, pentru că eşti puternic şi mă iubeşti. Copilăria mea a fost grea, ţi-am povestit-o, n-am avut când să mă simt copil. Şi eu, şi Mioara a trebuit să luptăm cu viaţa de când am luat cunoştinţă de ea. Mama a fost o femeie slabă şi nepricepută. De când te-ai ivit tu, am dreptul să mă rezem de cineva şi să mă simt mică în braţele tale, ca o pisică.

— Ai venit, Lilio? se aude din sufragerie glasul Emiliei. Masa e gata, să ştii.

Bine că a strigat-o mama, de data asta Dan o sufoca de-a binelea.

— Haide să mănând, iubitule, nu m-am gândit că trebuie să-ţi fie foame. Să trecem dincolo.

Emilia a pus masa cu tot dichisul, cristalele şi argintăria strălucesc, numai ea arată prost în capotul acela înfiorător, de mătase lucioasă, albastră, cu maci mari, sângerii. Lilia îi face un semn discret, o strâmbătură mică. Ce Dumnezeu, a rugat-o de atâtea ori să se îmbrace ca lumea când stă la masă cu Dan, sau să nu se aşeze la masă cu ei. Emilia se priveşte pe sine de sus în jos, peste pieptul mare, peste pântecele bombat, oftează şi trece în odaia ei, să se schimbe. Fata asta a devenit prea pretenţioasă, poate sta la masă cu chelul ăsta, cât o fi el de sus pus, şi în capotul ei curat, nepătat şi destul de frumos.

— Ce să-ţi aduc din India, draga mea?

— Nimic, iubitule. Pe tine să mi te aduci repede, atât.

Lilia îl serveşte pe Dan cu şalău cu maioneză, apropie pâinea de el, îl priveşte zâmbind cum începe să mănânce, şi se gândeşte repede: Ce mi-ar putea aduce din India? mi se pare că acolo se găsesc piei de crocodil, de şopârlă şi mătăsuri foarte deosebite de ale noastre. Două-trei rochii cu care le fac praf pe colege, alte culori, alte desene, nu semeni cu nimeni. Şi o piele de crocodil neapărat. Astea trebuie sugerate, nu cerute. Să-i dau mamei ideea să-l inspire ea ce trebuie să-mi cumpere acolo, şi eu să protestez.

— Încă puţină maioneză, iubitule?

Întinde mâna către sosieră şi-şi vede cu plăcere braţul lung, rotund, neted.

După plecarea Liliei, Mioara apucă paharul în care îi turnase whisky şi-l trânti cu toată puterea pe parchet. Zgomotul sticlei sparte îi făcu bine, dar nu destul. Aruncă după el cuvertura mică, de mătase, de pe măsuţa de lângă divan, dar fu o decepţie. Cuvertura nu zbură departe şi căzu ca orice cârpă, fără zgomot, fără vlagă. Canalia! Canalia! Cum deschide gura, scuipă venin. Auzi, mi s-au uscat complet picioarele. Dar ce-ar vrea, să mi se îngroaşe, ca ale acrobatelor? Nu-şi vede varicele ei, e drept că are numai la un picior şi nu totdeauna, numai când e obosită. Şi apoi, o femeie e numai picioare? Lilia are o faţă de crap prăjit, o faţă cu pometi laţi, cu ochi bulbucaţi, un nas mic şi gros, un păr şi prea lins, şi prea cafeniu, fără viaţă. Nu poate înţelege ce găsesc bărbaţii la ea, dar bărbaţii sunt şi chiori, şi imbecili. Dacă îi tragi de mânecă, nu rezistă, dacă le spui că-i adori cred pe loc, din orgoliu şi tâmpenie, dacă le spui că sunt frumoşi, cele mai mari pocituri se umflă de mândrie. Au nevoie de inteligenţa, de spiritul femeii? Da' de unde! Cele mai cretine sunt iubite dacă au puţin instinct care le îndeamnă să flateze şi să se gudure. De la început, din adolescenţă, n-a dorit decât să parvină şi s-o întunece pe ea, pe Mioara. Când, la cincisprezece ani, ea s-a dus la şcoala de balet, Lilia, care avea numai paisprezece, a venit numaidecât la aceeaşi şcoală. Şi au primit-o, asta a fost mai îngrozitor. Ramolita de Venera Teodoru, după ce o acceptase pe ea, îi apreciase silueta subţire, îi admirase ochii cenuşii, părul ondulat, de un aur fumuriu, în clipa în care s-a prezentat la ea Lilia (nu-i suflase un cuvânt despre asta, s-a pomenit cu ea la curs într-o bună dimineaţă), i-a găsit şi ei calităţi, a mângâiat-o şi pe ea pe cap, a primit-o în şcoala ei. Îi venise să rupă mâna Venerei Teodoru când a văzut-o că o mângâie şi pe Lilia. Din acea zi n-a mai putut-o suferi. Din acea zi a început să aibă insomnii, şi prost doarme până în ziua de azi. Când s-a prezentat la Revistă, la examenul de primire în corpul de balet, abia ajunsă acolo, când le cântărea din ochi pe candidate, când le compara cu ea şi vedea cu satisfacţie că una are talie mai scurtă, altele sânul prea mare sau prea

mic, unele faţa grosolană sau picioarele groase, şi îşi aştepta rândul cu linişte, ştiindu-se frumoasă şi suplă, înainte chiar de a fi fost chemată să urce pe scenă, uşa se deschisese şi intrase ultima candidată: Lilia. Nici despre prezentarea ei la concurs nu-i spusese nimic. De altfel, nici ea nu-i spusese nici un cuvânt, nu se simţea datoare să-i aducă la cunoştinţă surorii ei mai mici cu un an, care toată viaţa, de când jucau şotron, o maimuţărise, ce intenţii avea în viaţă. Şi uite că Lilia intrase pe uşă zâmbitoare, cu o mutră nevinovată, îndrăznise s-o întrebe: „Şi tu eşti aici?" de parcă Teatrul de Revistă era rezervat numai pentru ea. Pe Mioara o apucase gheara asta în stomac, prea bine cunoscuta gheară care i se ivea de câte ori Liliei îi făcea curte un băiat, de câte ori o colegă sau o aşa-zisă prietenă (toate erau toante şi vipere!) era aşteptată la poarta institutului doamnei Teodoru de vreun domnişor, de câte ori citea în vreo revistă o cronică laudativă la adresa unei dansatoare lansate mai demult. Când fusese strigată de comisie ca să facă o demonstraţie de dans pe scenă, era atât de enervată, picioarele îi tremurau atât de tare, încât avusese nevoie de o mare încordare, de o mare stăpânire de sine, ca să-şi danseze corect micul dans. Nu văzuse niciun fel de entuziasm pe chipurile celor din comisie. Stăteau ţepeni de parcă se uitau la un şcolar, nu la o fată frumoasă dansând o improvizaţie pe *Serenada* lui Tosseli. După ea numaidecât fusese chemată Lilia. Era normal, candidatele erau strigate după alfabet, pe amândouă le chema doar Stoica. Lilia nu avea niciun fel de emoţie, se urcase, zâmbise larg întregii comisii şi dansase un fel de miş-maş lent, pe o nocturnă de Chopin. Ce făcuse ea era mai mult un răsfăţ lasciv, o plimbare de-a lungul scenei, nişte sucituri de braţe şi de mijloc care parcă chemau la îmbrăţişare, în vreme ce privea către bărbaţii din comisie atât de languros, de ţi se făcea greaţă. Şi comisia aceea de cretini o apreciase! Toate frunţile se descreţiseră, unul (mai târziu aflase că nici nu era dansator, era un mic compozitor) chiar o aplaudase. Apoi, cu candidatele încă în sală, comisia făcuse pe loc mediile şi strigase numele celor cinci care reuşiseră. Lilia era printre ele, Mioara nu. Şi doar se anunţaseră şase locuri libere. Mioarei i se încleştaseră fălcile şi pumnii. Comisia pregeta, se uita la candidatele din fundul sălii, vrând pesemne să mai aleagă una dintre cele a căror medie fusese sub cea hotărâtă dinainte. Atunci Lilia se apropiase şerpuind de masa comisiei şi spusese cu un glas înduioşător de dulce:

— Vă rog s-o primiţi pe sora mea, Mioara Stoica. În general dansează mult mai bine decât a dansat adineauri. Azi de dimineaţă chiar şi-a luxat o gleznă. Eu... eu... nici n-aş putea trăi fără ea!

Se uitase ţintă în ochii preşedintelui, în ochii celui care o aplaudase, se înroşise uşor. Plecase fruntea, apoi se uitase iar la cei doi cu o privire încrezătoare, rugătoare. Preşedintele o mângâiase pe obraz, o rugase să

treacă la locul ei, comisia se mai sfătuise o clipă şi invitase candidatele să iasă în curte, să aştepte să se afişeze lista celor care reuşiseră. Mediile trebuiau recalculate. Mioara se pierduse între celelalte candidate, nu putea da ochii cu Lilia. Peste un sfert de oră lista fu afişată, cuprindea şase nume. Printre ele figurau amândouă surorile Stoica. Lilia plecă acasă, Mioara rătăci pe străzi până târziu. Să-i datoreze ea izbânda asta Liliei! Să trebuie să-i mulţumească! Să se prefacă a crede că a făcut-o din dragoste pentru ea, nu din afurisenie, ca să-şi dovedească farmecul, trecerea. Procedase aşa ca s-o umilească, s-o strivească. Mioara se simţea bolnavă, ar fi vrut să zacă, să se vaite. Se îndreptă spre casa mătuşii Eliza. Poate că fetele, Lola şi Magda, nu erau acasă, ca s-o descoase. Avusese noroc, mătuşa Eliza era singură, Mioara putuse să se culce, să ceară un ceai cu lămâie multă, o compresă cu alcool pe stomacul care o durea cumplit, un piramidon pentru capul care plesnea parcă. Mătuşa Eliza se mulţumea cu orice explicaţie, nu era isteaţă, nu era curioasă. Era bolnavă Mioara sau avea un necaz, vezi, nu se dusese acasă la ea, necaz trebuie să fie. Şi Mioara nu voia să-l mărturisească nici maică-sii, nici soră-sii. Săraca! O doare capul de atâta supărare! Să-i facă o frecţie la ceafă cum ştie ea. Dar vezi că o doare şi stomacul! S-o fi aşezat supărarea şi la stomac. Bine că pe Lola şi pe Magda nu le doare nimic. Sunt sănătoase, sunt norocoase, sunt bune. Uite, dacă în clipa asta i-ar cere cineva să accepte în gând (numai în gând!) să moară fetele Emiliei, ca să plătească prin moartea lor norocul Lolei, al Magdei şi al lui Jenică, ar fi primit cu ochii închişi. Păi se potrivesc nebunele Emiliei cu fetele ei cuminţi? Cu Jenică ăsta, care făcea buclucuri din când în când, dar era frumos, şi deştept, şi ce mai! fără pereche! Să moară fetele Emiliei? Doamne fereşte! Eliza se înfioră de gândul care îi trecuse prin cap, aprinse o lumânare, făcu o rugăciune şi a doua zi dădu ceva de pomană, ca s-o ierte Cel-de-Sus pentru asemenea gând. Mai târziu, de-a lungul anilor, nu pricepea nici ea de ce gândul îi revenea, de ce din când în când i se părea că cineva de dincolo de ea, şi ăsta putea fi numai diavolul, o punea mereu să aleagă între copiii ei şi fetele Emiliei, de parcă numai atâţia copii ar fi fost pe lume, şi trebuia neapărat ca unii să plătească cu fericirea sau cu viaţa lor izbânda sau norocul celorlalţi. Şi iar arunca câteva boabe de tămâie peste jăratecul pe care îl scotea din sobă pe un făraş, iar se închina, iar aprindea o lumânare, ca să-l alunge pe Necuratul şi să le meargă bine şi fetelor ei, şi lui Jenică, drăguţul de el, şi smucitelor alea ale Emiliei, că doar îi erau nepoate, fetele soră-sii. Lumea asta e mare, încape bucurie pentru toată suflarea. Îşi aleseseră şi nepoatele astea o meserie trăsnită ca ele, să dea din picioare şi să li se vadă fundul când s-or urca pe scenă, o meserie cam neruşinată, Emilia n-avusese nimic împotrivă, dar dacă te urci pe scenă s-a zis cu tine, nu te mai respectă niciun bărbat.

Cât fuseseră tinere, ea şi Emilia se iubiseră fără margini. Sigur că Emilia era de pe atunci cam aiurită, cânta şi dansa de una singură în faţa oglinzii (de la ea or fi moştenit fetele patima asta pentru dans), îşi friza părul cu fierul şi ieşea în poartă s-o vadă toată mahalaua cât e de frumoasă, se dădea huţa cu poarta chiar când se făcuse domnişoară, nu se afla să stea de vorbă şi să râdă cu orice derbedeu de o picnea sughiţul de enervare pe biata mama până se întorcea în casă, nu voise să înveţe croitoria, cum învăţase ea, se măritase devreme cu puşlamaua aia de Sandu, care zicea că lucrează la percepţie, dar nu se vedea, fiindcă n-aducea un ban acasă şi după ce făcuse cele două fete cu el, când ele erau încă foarte mici, se pomeni într-o zi părăsită. Sandu al ei, cel cu părul creţ şi cu strungăreaţă, spălase putina, şi ea, fără meserie, trebuise să-şi crească fetele mai cu ajutorul mamei, mai cu al ei, al Elizei, mai cu cel nemărturisit al unui subinginer, care e adevărat că se topea după ea, dar de nevastă n-o luase. Şi nu fusese un ceas tristă Emilia, uite, cu asta te vrăjea şi nu se putea să n-o iubeşti, ea cântase toată viaţa, cânta şi acum. Fusese frumoasă, Eliza ştiuse bine că soră-sa e mult mai frumoasă decât ea, dar nu putuse fi geloasă pe ea, prea era veselă, drăgălaşă, vioaie. Noaptea dormeau în acelaşi pat, Eliza ruptă de oboseală fiindcă cususe toată ziua, Emilia trează de parcă adineauri s-ar fi deşteptat, odihnită. Emilia vorbea, spunea cai verzi pe pereţi, visa prinţi care au să vină să le ia sau măcar funcţionari, sau măcar bărbieri, numai să vie, şi râdea de se prăpădea de orice prostie îi venea în minte, o făcea şi pe ea să râdă. După ce avusese fetele şi Sandu plecase, o bucată de vreme dormise iar cu ea în patul cu tăblii de fier pe care erau pictate două cadâne, şi dacă Mioara sau Lilia plângeau în puterea nopţii, o înghiontea pe Eliza să se ducă să vadă ce au, „că se pricepe”. Abia când se măritase şi Emilia se mutase Eliza din patul cel mare şi din casa mamei, o întreţinea subinginerul, îi luase două odăi care dădeau într-o curte cu multe case mărunte, şi ea cânta, fie că-şi spălase sau nu fetele, fie că măturase sau nu, fie că avea ce găti sau n-avea nici un morcov în casă. Acum era grasă, pântecoasă, tot vioaie, dar prea de tot se prăpădea după fetele ei de când crescuseră şi pe ea o ajunsese bătrâneţea, prea i-ar fi scos ochii Magdei sau Lolei dacă le-ar fi folosit la ceva Liliei şi Mioarei. De ce s-o fi întâmplând aşa, de ce ţi se pare că ale tale n-au pereche şi nu le împiedică să trăiască cele de peste drum, ci tocmai verişoarele lor? Doamne, Doamne! la o mănăstire ar trebui să se ducă, să i se facă rugăciuni, că la popa Scânteie nu e destul, e prea bătrân şi bâlbâit ca să-l înţeleagă Dumnezeu ce spune. Dacă s-o duce la o mănăstire să-i facă o slujbă bună, poate că au să-i piară gândurile astea din cap.

Mioara, trântind şi spărgând lucrurile din casă, îşi aducea aminte tocmai de ziua aceea în care intraseră amândouă, ea şi Lilia, la Revistă, şi la durerea de atunci, care generase toate durerile viitoare. Zăcuse în patul mătuşii Eliza şi zăcea de atunci mereu, la fiecare succes şi la fiecare obrăznicie a Liliei. I-l luase pe Silviu, mare chilipir, Lilia găsise altul mai bogat şi mai influent. Era în vârstă, era şi însurat, dar uite că-i aranjase situaţia la Operă, că doar nu de mult talent urcase atâtea trepte. Ar trebui să i-l ia şi pe Dan, şi după el pe cel care va urma, pe toţi, unul după altul. Dar mai poţi, când te-ai grăbit să te măriţi cu Silviu? Şi-a agăţat o piatră de gât, acum n-are decât să se arunce în Dâmboviţa cu piatră cu tot. Auzi-l, a venit. Îi va aduce ţigări şi bomboane, va zâmbi ca unul mulţumit de el, va crede că aşa se ţine o artistă, o dansatoare, cu nimicuri. Nu pune umărul, nu are iniţiativă, n-are trecere. Cu asemenea bărbat nici nu ajungi la Operetă măcar dacă nu la Operă, şi rămâi toată viaţa la Revistă, în corpul de balet. Cât mai eşti tânără, bineînţeles. Şi tare se grăbesc toate prospăturile să te găsească bătrână!

Silviu intră pe uşă senin, cu un pacheţel în mână. Calcă de la început pe un ciob de sticlă care pocneşte sub piciorul lui, se încruntă uşor, dar se preface că n-a băgat de seamă.

— Ce face Mioara mea? I-am adus ceva bun.

— Mulţumesc! Mă doare capul. Vezi că ai îndoit covorul. Unde te uiţi când mergi?

— La tine.

Faţa lui Silviu a tresărit, dar glasul i-a rămas liniştit. Se vede bine că vrea să se stăpânească.

— Probabil că ţi-e foame. Eh, uite, n-am sunat-o pe Ana să pună masa. Am uitat.

— Nu-i nimic. O sun eu acum. Ţi-am adus icre de Manciuria.

— Fiecare face ce-l taie capul, unii aduc parfumuri şi briliante, alţii icre şi ţigări.

— Când am să devalizez o bancă, am să-ţi aduc şi briliante. Deocamdată, cu profesiunea mea, aduc şi eu ce pot.

— Eşti prost dispus? De ce mi-ai intrat cu mutra asta în casă şi cu provocări la scandal?

— Eu te provoc? Eu am intrat cu nu ştiu ce mutră în casă? M-ai primit tu bosumflată şi arţăgoasă!

— Adevărat? Uite că n-am băgat de seamă! Dar să ştii că dacă ai chef de ceartă, mă pricep şi eu la aşa ceva.

— Ştiu.

— Aşa că e mai prudent să taci.

— Vrei să plec la cinematograf şi să te las singură? Credeam că vrei să fii cu mine în seara asta în care n-ai spectacol. Dacă preferi să plec, am unde mă duce.

— Mă ameninţi?

— Nu, propun o soluţie. Nu vreau să te enerveze prezenţa mea.

— Aşa ştii să-mi vii în ajutor când am o supărare?

— Te ajut cum vrei tu. Stau, plec, fac ce vrei, numai să te linişteşti.

— Ăsta e cel mai mare ajutor pe care te pricepi să mi-l dai, să fii aici ca un bolovan, sau să pleci ca un iepure. La cariera mea nu te gândeşti, asta ţi-e perfect indiferent.

— Pentru cariera ta l-am poftit la masă pe Tătaru. Altceva ce pot să fac? Sunt un avocat care îşi petrece viaţa la tribunal, nu un critic care bătătoreşte culisele.

— Fă politică, intră la liberali, la ţărănişti, la cine ştii, bate la uşi, fă-le cadouri şi obţine ceva pentru mine. Aşa nu mai pot! Nu mai pot!

Vocea Mioarei devenise stridentă, biciuia aerul, cădea ca o grindină peste capul lui Silviu.

— Nu pot să fac politică şi nu vreau. Am să mai poftesc la masă pe cine vrei tu, am să fac cadouri... Ce ţi s-a întâmplat azi?

— În sfârşit, mă întrebi! Cine mă poate scoate din sărite, cine vrei să-mi presare ardei pe răni, cine se pricepe să-mi bage sub ochi nereuşita carierei mele de când m-am măritat cu tine? Fosta ta iubită, aleasa inimii tale, scumpa ta Lilia.

— Vezi bine că nu mi-e scumpă de vreme ce m-am însurat cu tine.

— Ea te-a lăsat, ea te-a lăsat pentru că nu-i erai de niciun folos. Te-am luat eu de bun, şi m-am nenorocit.

— Adu-ţi aminte cum s-au petrecut lucrurile. Şi dacă nu mă mai vrei, pot să plec şi în clipa asta.

— Nu! Să stai aici! Să suferi cu mine şi pentru mine. Să nu mă laşi singură!

Mioara izbucni într-un hohot de plâns şi se aruncă pe divan cu faţa în jos. Încet, cu grijă, Silviu se aşează lângă ea şi-i luă capul pe genunchii lui.

— Vom încerca, ne vom zbate. Haide, taci. Nu plec nicăieri. Linişteşte-te. Nu se poate, Mioara mea, să-ţi înveninezi viaţa aşa, să mă tulburi şi pe mine. Hai, taci. Vom vedea, vom încerca.

De ce am luat-o, Doamne? Am simţit de la început că e o isterică, dar e atât de inteligentă când n-o orbeşte furia, şi are ochi atât de frumoşi, de nevinovaţi. Ochi care n-o trădează. Părea atât de îndrăgostită de mine, când mă vedea strălucea toată, de parcă s-ar fi aprins un mare foc în ea. Mi-a părut sinceră, foarte sinceră pe lângă Lilia, care minte cu uşurinţa cu care respiră. Violentă, mi-am dat seama înainte de a o lua, dar fără prefăcătorie,

calmă sau nervoasă pe rând, aşa cum îi vine, fără să se ascundă. Şi e atât de albă, ca un înger de argint, ca o floare alb-albăstrie. Meseria ei trebuie să fie cumplită, o luptă pe viaţă şi pe moarte pentru un pas înainte sau măcar pentru a nu fi azvârlit afară. Şi în barou sunt rivalităţi, dar în teatru lupta e şi mai cruntă. Cu ce mijloace să fac ceva pentru ea? Sunt lucruri care îmi repugnă, de care mi-e scârbă.

— Pentru ce mă sfârtecă ca o căţea turbată de câte ori vine? Are tot ce-şi poate dori un om, sunt eu de vină că e boccie şi incultă? Mă doare, mă doare în stomac, mă muşcă şi mă roade de parcă aş fi înghiţit un rac viu. Şi Dorotea Popa crezi că e mai bună? Stă în fruntea baletului nostru, cu picioarele ei scurte, cu gâtul ei ţeapăn, şi primeşte în fiecare seară un buchet de trandafiri roşii. Au, mă doare! O pocitură ca ea, trandafiri roşii! Miroase toată cabina. Cum intră cineva la ea, îi oferă un trandafir, ca să ştie toată lumea că e generoasă şi răsfăţată.

— Am să-ţi trimit şi eu trandafiri.

— Mulţumesc, orhidee să-mi trimiţi, e cu totul altceva. Dă-mi un calmant, dă-mi ceva, că nu mai pot. Şi Tanţa Cosaşu crezi că nu mă pune în inferioritate când vine cu etola ei de vizon?

— De ce iei seama la toate prostiile? Ce-ţi pasă de ele?

— Eu n-am etolă de vizon. Am rămas cu pelerina de vulpi argintii pe care o am dinainte de a te cunoaşte. Râd şi curcile de mine când intru cu ea în cabină.

— Când ne-am cunoscut nu vorbeai atâta de îmbrăcăminte. Apreciai o carte, un concert...

— Şi ce vrei să spui? Că mă prefăceam? Le apreciez şi azi, dar o dansatoare trebuie să fie bine îmbrăcată. Trăiesc într-un mediu în care se pune preţ pe asta, nu pot fi originală, personalitatea care nu se sfieşte să umble în zdrenţe.

— Tu umbli în zdrenţe?

— În lucruri vechi, în orice caz. Şi ce explicaţii vrei să-ţi mai dau? Nu ajunge că sufăr, nu ajunge că m-am îmbolnăvit de nervi din pricina lor, şi a Liliei, şi a Tanţei, şi a Titinei? Nu ajunge că mă apucă durerea asta de stomac, care are să mă îmbătrânească înainte de vreme?

— Să mergem la un doctor pentru durerea asta.

— La doctor? Dacă le-ar suprima de pe faţa pământului şi pe Lilia, şi pe Tanţa, şi pe Titina, şi pe Dorotea, ar fi bun doctorul ăla. Eu nu vreau să mă tâmpesc cu medicamente. Vreau numai să-mi fie viaţa mai uşoară. Asta nu poţi tu să înţelegi.

Se uita acum la el cu marii ei ochii albaştri-fumurii, din care curgeau lacrimi. Îi tremura gura şi din când în când dinţii albi, dinţii ei de animal sălbatic, străluceau sub buzele nefardate.

— Sunt atât de nefericită, atât de nefericită! Ajută-mă!

Stătea acum cu capul pe pieptul lui şi suspina rar.

— Am să încerc, Mioaro. Încearcă şi tu să priveşti lucrurile de la o oarecare înălţime, nu te bălăci în ele. Viaţa noastră ar putea fi frumoasă dacă n-ai veni tu acasă cu toate mizeriile din teatru lipite de tine. Crezi că la tribunal eu n-am înfrângeri? Am, dar nu povestesc nimic despre ele, le uit pe prag, înainte de a păşi înăuntru. Uite, acum o sun pe Ana să ne dea de mâncare şi pe urmă dacă vrei tu ieşim la plimbare, la un bar dacă îţi face plăcere, sau stăm aici şi citim ceva. Îţi citesc eu cu voce tare.

— N-am cu ce să mă îmbrac dacă e vorba de bar.

— Cred că exagerezi, poţi să-ţi pui fusta lungă de tafta şi bluza de voal, poţi să pui rochia de lamé...

— Le-a văzut tot Bucureştiul, le îmbrac ca pe o uniformă de orfelinat, mereu aceeaşi.

— Atunci stăm acasă şi citim. Mâine te duci şi-ţi comanzi altă rochie de seară. Dacă câştig procesul lui Negoescu, poţi să-ţi faci şi două rochii.

Bineînţeles, ăsta e nivelul la care poate urca el, mult mai jos decât o etolă de vizon. Dar nici eu nu voi renunţa atât de uşor. Să înţeleagă odată că dacă s-a însurat cu mine a contractat nişte obligaţii, a luat o femeie care costă scump şi merită mult. Să nu uit, Liliei i-a adus odată o trusă de unghii de argint. Să-mi ia şi mie una.

Jenică se pieptăna în faţa oglinzii, îşi peria apăsat părul prea ondulat pe care voia să-l potolească, îşi netezea sprâncenele dese şi îşi zâmbea din când în când. Se plăcea. Chica asta castanie şi lucioasă, ochii verzi plini de şiretlic, faţa ovală, umerii largi şi talia subţire, toate erau pe gustul lui şi mai erau şi pe gustul femeilor. Erau atât de multe femei în jurul lui, încât nu mai ştia pe care s-o aleagă. De îmbulzit ce era de ele, nu avusese vreme nici măcar să se îndrăgostească vreodată.

— Mamă, mi-ai lustruit pantofii?

Eliza se sperie, uitase să-i lustruiască, ocupată cum era să dea la maşină o fustă pe care o lucra pentru Lola. Lola era năpădită de comenzi, îi mai aducea şi ei de lucru, noroc că locuiau aproape. Şi mai bine ar fi fost, mai lesne pentru amândouă să stea aceeaşi casă, dar Lola se mutase demult din locuinţa maică-sii şi a Magdei, Lola voia să fie liberă. Uite, în loc să ia casa cu două camere şi hol, ar fi putut lua toate trei, mama şi fiicele, patru camere, să fie laolaltă. Lola refuzase din capul locului. Ce voia să facă cu libertatea

asta Eliza nu ştia şi nici nu voia să se întrebe. Emilia râsese odată de nevinovăţia ei, îi spusese pe şleau că Lola nu e uşă de biserică, dar Eliza nici nu crezuse, nici nu voise să i se spună mai mult.

Ea nu-şi băga nasul în familia Emiliei, nici Emilia să nu şi-l bage într-a ei.

— Ce faci cu pantofii, mamă?

Iar nu făcuse nimic, se gândise la gura rea a soră-sii şi la libertatea Lolei. Începu să văcsuiască pantofii lui Jenică. Pe ăştia când şi-i mai cumpărase? Parcă erau noi, nu-i mai văzuse niciodată. Avea Jenică un dulap încuiat în odaia Magdei, când pleca pentru mai mult timp de acasă înghesuia câteva lucruri într-o valiză, când se întorcea băga iar lucrurile în dulap, dar nici ea, nici Magda nu încercaseră niciodată să vadă ce se afla în acel dulap, numai Lola, când venise odată în vizită, le propusese să încerce să-l descuie cu altă cheie, aşa, din curiozitate, să ştie şi ele ce ascunde Jenică cu atâta grijă. Nici ea, nici Magda nu se învoiseră, asta era treaba băiatului, avea şi el secretele lui, era destul de mare ca să aibă taine. Tocmai Lola se găsise să-i scormonească prin lucruri, ea, care nu-i mai dădea un ban de la o vreme încoace. Băiatul fusese debil toată copilăria, nu avusese puterea de muncă a surorilor lui, era şi mai sensibil, şi slab la plămâni, de ce nu-i dai bani când tu poţi munci şi ai, până când şi-o găsi şi el norocul?

În treaba asta cu norocul care se găseşte, Eliza crezuse toată viaţa ei. Fetele Emiliei îl găsiseră, se vedea pe ele după cât erau de bine îmbrăcate, după apartamentele în care locuiau, de Lilia chiar se scria câteodată şi un cuvânt în gazete, „graţioasă" sau „expresivă" (venea numaidecât Emilia cu ziarul să li-l arate şi lor). Mioara se măritase, ce mai vorbă, le mergea bine. Lola ei îl găsise şi nu, lucra mult, câştiga bine, era elegantă, dar vezi că nu se măritase încă. Iar biata Magda, care da în brânci cu meseria ei de casieriţă, şi mai avea şi atâta răspundere, pentru că nu e o glumă să încasezi, să faci bilanţul şi să nu lipsească un ban, şi era bună ca pâinea caldă, numai de noroc nu putea vorbi. Nu-l găsise, şi gata. Mai avea vreme, sigur, era cea mai tânără din toate, era harnică şi cuminte, dar pesemne că norocul e orb de-a binelea, dă buzna la întâmplare, pricopseşte pe cine nu trebuie, şi trece ca săgeata pe lângă ăl la care ar trebui să se oprească. E o vorbă: „Omul îşi face cu mâna lui". Aiurea! Dacă ar fi să-ţi faci soarta cu mâna ta, ea şi fetele ei harnice ar trebui să trăiască în puf, iar zărghita de Emilia să cerşească la uşa bisericii. Vai de mine! Ce vorbă fu asta? Drăguţa de Emilia, e ea risipită, dar e soră-mea, să trăiască şi să huzurească! Amin!

— Uite pantofii, Jenică. Ce bine îţi stă cravata asta verde! Ptiu! Parcă ai asortat-o la ochii tăi. Să-ţi dau să mănânci ceva înainte de plecare? Găluşti cu marmeladă vrei, că ţie îţi plăceau?

— Sunt invitat la masă, mamă, nu pot să mă îndop înainte. Să nu mă aşteptaţi curând, s-ar putea să lipsesc câteva zile. Cred că am pus mâna pe o afacere serioasă.

Adevărat, valiza era lângă el, o umpluse. Să se ducă sănătos, poate de data asta o da peste noroc.

În copilărie îl dăduse la liceul militar de la Mânăstirea Dealului. Asta costase ceva, primirea lui acolo, fiindcă nu era de „familie bună". Îi stătea bine uniforma, era frumuşel şi se ţinea drept ca o lumânare. Când venea acasă în vacanţe povestea că e iubit şi de colegi şi de profesori, şi era lesne de înţeles că un băiat ca el e iubit. Eliza îl şi vedea ofiţer şi se topea de mândrie. Apoi, deodată, în clasa a treia, în prima vacanţă, spusese că el nu se mai duce acolo nici bătut, că nu poate îndura viaţa aceea de puşcărie, că îi e totdeauna frig şi foame, că îi e groază de dormitorul ca de cazarmă şi trezirile cu noaptea în cap când sună goarna, că nu e făcut pentru viaţa de militar şi, uite, chiar tuşeşte, pesemne că îl pândeşte tuberculoza. Îl scosese, fireşte, din închisoarea aceea, îl supraalimentase şi îl băgase în alt liceu, aici, în Bucureşti, şi extern, ca să nu mai sufere chinurile internatului. Andrei murise cu patru ani în urmă, era văduvă, nu-i era uşor cu trei copii, dar Lola începuse de pe atunci să-i dea ajutor la croitorie şi Magda îşi căuta o slujbă, patru clase de şcoală normală îi ajungeau. Era bună la socoteli Magda şi mai puţin talentată la cusut. Se descurcaseră ele şi-l ţinuseră pe Jenică în liceu. Mai o corijenţă, într-a şasea şi o repetenţă, nu fusese vina lui, profesorii ţineau mai mult la elevii pe care îi cunoşteau din clasa întâi, el era nou-venit, era şi slăbuţ, anemic, nu se putea să stai pe capul lui să înveţe toată ziua. După liceu, după bacalaureatul pe care îl trecuse cu note mici, dar îl trecuse (Eliza şi Lola îi lucraseră un pardesiu şi două taioare gratis nevestei profesorului de matematică, materie la care era cel mai slab), Jenică voise cu orice preţ să urmeze Medicina. Era bine, era foarte bine, e ceva să-ţi fie feciorul doctor. Numai că în al treilea an Jenică începuse să arate rău, să fie foarte nervos, să rămână în pat tocmai când te aşteptai să plece la cursuri. Şi într-o zi izbucnise, nu se mai putuse stăpâni, îi mărturisise maică-sii şi Magdei că nu poate învăţa mai departe medicina, că îi era prea greu, că din anul întâi nu-şi mai dăduse niciun examen şi nici măcar primul an nu-l sfârşise de tot. Era palid, plângea, tremura când se spovedea în faţa lor. Eliza nu-l mai văzuse plângând de când era mic. Nu ştiuseră cum să-l ostoiască ea şi Magda. Dacă nu putea copilul, nu putea! Îi fusese ruşine să le-o spună până acum, dar nu se mai cuvenea să amâne. El era un om al adevărului, îi era greu să mai ducă minciuna asta în spate. Numai Lola se înfuriase când auzise, pretindea că fuseseră trase pe sfoară, că nu pricepea ce fel de tuberculoză e asta care se jeleşte mama că îl ameninţă iar pe Jenică, doar ea

cu ochii ei îl văzuse de atâtea ori la „Nestor", când trecea pe Calea Victoriei prin faţa vitrinei, cu coniacul în faţă, învăluit în nori de fum, cu ţigara în gură şi înconjurat de alte secături ca el, de băieţi cu părul pomădat şi fete fardate. Despre cinematograf nici vorbă, nu lăsa să-i scape un film. Asta i-o fi boala, cinemaul şi, „Nestor"! Eliza se supărase rău. Sigur că îi dădea parale copilului, trăia între băieţi de bani gata, nu era să-l lase să râvnească la petrecerile lor şi nici să fie dispreţuit de ei.

— Şi acum ce ai de gând să faci? îl întrebase Lola cu ton de soră mai mare.

— Am să învăţ stenodactilografia şi limbi străine. Orice om sus pus e bucuros să aibă un secretar care să se descurce în franţuzeşte şi englezeşte, care să stenografieze, să scrie la maşină şi să mai fie şi arătos.

— Vezi că n-are de gând să stea degeaba? triumfase Eliza. Numai că trebuie supraalimentat şi îmbrăcat bine ca să-şi găsească o slujbă bună. Asta până şi-o sfârşi studiile. Se apucă băiatul de o meserie nouă.

Îl supraalimentaseră şi-l îmbrăcaseră. Până şi Lola pusese umărul, îl critica ea pe Jenică, dar îl iubea, prea era drăgălaş! O vecină care urma cursurile de stenodactilografie la şcoala la care învăţa Jenică le spusese că îl vedea acolo foarte rar, iar Irinuţa, fata moaşei, care le era vecină şi care ardea să se mărite, le spusese că îl văzuse la şcoala de dans „Ioachim şi Simon", pe bulevard, dar le venise greu să creadă. Irinuţa se dusese la acea şcoală nu ca să înveţe tangoul şi foxtrotul, care se predau acolo, că doar astea nu cereau cine ştie ce studiu, ci ca să mai întâlnească lume, să găsească poate un logodnic, dar Jenică de ce s-ar fi dus? El dansa ca un înger, nici nu atingea podeaua, zbura, sigur că Irinuţa mînţea. O fi fost înciudată că nu-i făcea curte Jenică, deşi erau vecini.

După o vreme, băiatul, care nu intra niciodată în casă fără să spună *„Good bye"* sau *„Bonjour, mes cheres, how de yo do?"* le declarase că ştia acum destul englezeşte, şi franţuzeşte, şi că intrase vânzător la o parfumerie în centru, unde venea tot lume bună, până avea să găsească o slujbă de secretar. Eliza se bucurase, cine ştie ce văduvă bogată avea să-şi pună ochii pe el, poate o moşiereasă, poate una cu case în centru şi cu automobil. Astea îşi cumpărau parfumuri. Intrase şi ea în parfumeria aceea, se prefăcuse a târgui ceva, şi-l văzuse pe Jenică stând de vorbă cu o doamnă ai cărei cercei cu briliante străluceau sub voaletă şi scoţându-i din raft când un parfum, când altul. Era frumos de-ţi lua ochii, spilcuit, graţios, iute ca un spiriduş. Nu se apropiase de el ca să nu-i strice socotelile şi nici el nu privise către ea. Îl sorbise din ochi şi cumpărase de la o fată cu unghiile lăcuite o sticluţă de lavandă. Aici trebuia să dea norocul peste Jenică.

Dar nici acolo nu rămăsese mult, i se umflau gleznele tot stând în picioare. Acum făcea afaceri, dar se vede treaba că nu-i prea mergeau. Şi acolo trebuie să ai experienţă, şi asta cere timp.

— Mamă, dă-mi doi poli.

Eliza lăsă jos pantofii lustruiţi lună şi se duse la sertarul în care îşi ţineau banii ea şi Magda. Era băiat cinstit Jenică, nu luase o dată un ban din sertarul ăsta, cerea totdeauna când avea nevoie. Se putea să nu-i dai până s-or urni afacerile? Şi pesemne că şi câştiga câte ceva de vreme ce era atât de bine îmbrăcat. Îi mai cumpărau ea şi Magda o stofă de haine, o cravată, dar nu chiar tot ce era pe el.

— Pleci din Bucureşti, Jenică mamă?

— Poate, poate! Sinaia e făcută şi pentru mine. Am o treabă acolo. De data asta s-ar putea să dau lovitura.

— Să te ajute Cel-de-Sus!

Jenică o sărută apăsat pe obraz, o luă de talie şi făcu doi paşi de dans cu ea, îi spuse *„I love you”* şi plecă lăsând o dâră de parfum în urma lui. Tare era drăgăstos şi bun!

În seara asta de sâmbătă Magda avea să vină târziu, făcea socotelile casei pentru toată săptămâna. Elizei îi era urât. Măcar de-ar veni Lola să ia fusta, care era gata, dar şi Lola asta trecea ca fulgerul pe la ea, intra, aducea ceva de lucru, lua ceva ce fusese isprăvit, spunea trei cuvinte şi dusă era. Le poftea uneori la masa de prânz pe maică-sa şi pe soră-sa, dar nu le chema niciodată seara. O fi avut pe cineva, cum îi strecurase la ureche Emilia? De ce n-o lua atunci de nevastă? Numai de n-ar bate-o Dumnezeu că trăieşte în păcat. Ar trebui să dea nişte acatiste şi pentru ea. La Pasărea are să se ducă, la Mănăstirea Pasărea.

Şi în adevăr Lola intră pe uşă cu sufletul la gură.

— Fusta, e gata fusta? Te sărut, mamă, mă grăbesc, v-am adus nişte cataife. Unde e Magda? Sigur că Jenică nu-i acasă. Face afaceri, nu-i aşa? Negustor de piei de cloşcă!

— Lola! Ce ai cu băiatul?

— Nimic, uite ce curea i-am adus! A fost o ocazie, e o curea moale şi frumoasă cum n-a mai avut el. Mi-a vândut-o cu preţ redus o clientă, o luase pentru bărbatu-său, dar s-au certat.

— Stai măcar cinci minute cu mine. Trebuie să predai ceva în seara asta?

— Nu, dar... ies în oraş cu o prietenă. Hai să stau puţin.

— Să-ţi dea mama o dulceaţă.

— Mulţumesc, nu-mi da acum. Stai şi dumneata jos, să te văd.

Frumoasă era Lola, frumoasă era de-ţi lua ochii. Eliza nu se mai sătura privind-o. Ce picioare lungi şi iuţi, ce mâini cu degete subţiri, ce păr bogat,

roşcat, lucios, ce dinţi puternici şi albi! Şi vorbea, şi râdea, şi se mişca în fiecare clipă de parcă ar fi fost fata Emiliei, nu a ei, dar era mai înţeleaptă şi mai socotită decât Emilia, era şi muncitoare, şi cumpătată, n-aştepta para mălăiaţă, cum aşteptase Emilia toată viaţa. Şi uite că nu se măritase, pe când Mioara, uscătura aia afurisită, cu beţe în loc de picioare, găsise un bărbat bun. Unde nu-i noroc, nu-i.

— Mi-am făcut două pălării de toamnă, una cu pene şi una cu voaletă. Ai ceva pe foc? Parcă miroase a ars. Vine azi la mine o clientă lungă, slabă, osoasă, şi-mi cere să-i fac o rochie de tafta căptuşită cu molton, ca s-o arate plină. Ha-ha-ha! Cred că era nebună. Mioara mi-a trimes-o, de câte ori îmi trimite o clientă, e sau un monstru, sau o smintită. Ce e? Te doare capul? De ce-ţi tot treci mâna peste frunte?

— M-a bătut la cap mangalul adineauri, când am călcat.

— Să te frec cu puţin spirt.

— Lasă, că-mi pun felii de cartofi, ăsta-i leac sfânt, îmi trece numaidecât.

— Trebuie să plec. Da, asta nu ţi-am spus, vă aştept mâine la mine la masă. Ostropel de pui, ştii cum îl fac eu. Aseară am fost la teatru, am văzut-o pe Marioara Ventura, era superbă. Am plâns, am plâns de mi s-au umflat ochii. Până şi acasă în pat am mai plâns puţin. Hai, mamă, tunde-te şi tu. Toate femeile se tund, mamă, numai tu îţi învârteşti la ceafă coada aia de şoricel, ca la paş'opt. Te duc eu la coafor. Nu vrei, sigur, m-aş fi mirat să vrei. Nici rochia ecosez pe care ţi-am adus-o eu n-o porţi. Ţi se pare că e prea tinerească. Nu eşti bătrână, crede-mă pe mine. Am o clientă cu douăzeci de ani mai în vârstă decât tine, care se îmbracă în roşu şi în albastru-sineală. Vai, mămico, iar e la voi ca la balamuc: pâinea în pat şi cămaşa de noapte a Magdei pe bufet. Azi nici n-aţi măturat.

— Magda a plecat devreme şi eu... eu am lucrat şi mă gândeam că mai târziu...

— Şi uite că e 7 seara. Frumoasă e lampa asta pe care a trimes-o Lilia! Ce-o fi găsit-o? După căţel, hop şi lampa! Dar Mioara? Mioara n-a adus nimic de casă nouă? Asta să vă fie toată paguba. M-am dus. Mâine la prânz, ne-am înţeles?

Lola o sărută apăsat pe Eliza şi fuge cu fusta pe braţ.

Ce mamă fericită sunt eu, se gândeşte Eliza, copiii mei mă iubesc şi mă sărută, sunt frumoşi şi buni, numai că fetele nu se mărită şi băiatul nu-şi găseşte o slujbă acătării, ca să fiu şi mai fericită. A şi văzut drăcoaica că n-am măturat azi. Întâi să-mi pun felii de cartofi la cap. Pe urmă să pun masa, că vine Magda. Să fac şi focul la baie. Lasă, că mătur mâine, n-au intrat zilele în sac. Nici nu ştiu unde e mătura, o ieşi ea odată la lumină. Şi-a pus Dracu coada pe ea. Bate-te peste gură, femeie, nu-l mai tot pomeni pe Necuratul. Ar

fi bine să fac şi o prăjitură, s-o duc mâine la masă la Lola. Na, că asta nu-i făină, e amidon pentru scrobit. A pus Magda amidonul în cutia pe care scrie făină, şi am mai turnat şi zahărul peste el, în castron. Bine că am băgat de seamă, altfel bună prăjitură mai ieşea. Dar unde-o fi făina? Să pun în cruce două furculiţe, ca s-o găsesc. Mare harababură în cămara asta. Cum să nu fii obosit seara când ai atâta de lucru şi mai trebuie să faci şi ordine? Că lucrurile parcă au viaţă, se aşază unde vor ele, nu unde crezi tu că le-ai pus.

Lolei, când intră în casă, îi păru că nu e destul de aerisită, şi deschise larg ferestrele. Închise uşa atelierului în care stive de stofe şi mătăsuri erau aşezate pe o masă, în care maşina de cusut fusese învelită cu o husă, ca să nu intre fir de praf până luni, şi trecu în cealaltă odaie, dormitor şi salonaş în acelaşi timp. Cretonul cu flori albastre de pe divan şi de pe fotoliul cel mare părea adineauri spălat. Ce bine că avea acest fotoliu în care Anton putea să stea lungit foarte comod, cu capul rezemat de speteaza lui înaltă, cu coatele pe braţele tapisate, atunci când avea chef să vorbească, să dezvolte o idee ca de pe catedră, în vreme ce mâinile lui albe, cu degete lungi, cu mişcări unduioase, înfloreau parcă în aer ca nişte crini. Pe măsuţa dintre divan şi fotoliu Lola aşează ca de obicei cutia de cristal cu ţigări, scrumiera de argint bine spălată, o cutie de chibrituri neîncepută. Aprinse lampa de la căpătâiul divanului, cea cu abajur de dantelă albă, şi pe cea de pe scrinul mic, care arunca o lumină de miere prin abajurul ei de pergament. Îşi trase taburetul scund, învelit şi el în creton albastru, lângă fotoliu, ca să poată sta cu capul pe genunchii lui Anton. Se repezi în bucătărie, puse în cuptor friptura pregătită din vreme, controlă în răcitor dacă vinul se răcise şi alergă în baie să facă un duş. Rochia verde îi plăcea lui Anton, pe ea o îmbrăcă. Îşi pieptănă bine părul roşcat, se fardă puţin, puţin de tot şi se parfumă din belşug. Apoi stropi puţin cu pulverizatorul fotoliul, divanul, pernele de pe el. Parfumul ăsta îi plăcea lui Anton. Arsese odată câteva hârtii de Armenia înainte de venirea lui, dar Anton o rugase cu o voce foarte blajină (numai el ştia să fie atât de delicat!) să deschidă puţin fereastra, pentru că miroase a criptă. Nici mireasma chiparoaselor nu-i plăcea – Lola nu mai cumpărase chiparoase. Vezi, n-ai de unde să ştii ce e distins şi ce nu e. Asta nu învăţase într-o casă ca a mamei, şi nici biata mama n-avea de unde şti. Alexandru Turcu, medicul care o determinase să plece de acasă şi să închirieze apartamentul ăsta mic, era şi el fiu de ţăran, avea mai multă carte decât ea, bineînţeles, dar n-avea nici el gusturi prea alese. Era darnic, îi aducea de toate, o răsfăţa, o luase şi la Sinaia într-o vacanţă, însă nu ştia multe în afară de medicină, mânca urât, intra cu ghetele noroiate în casă şi când o striga odată: „Fato!", se auzea şi în vecini. Ea nu-şi dăduse seama că astea toate însemnau grosolănie, abia după

ce se despărţiseră şi îl cunoscuse pe Anton, înţelesese ce înseamnă cultura, distincţia. Aruncase pernele brodate cu pisici, perdelele groase de aţă pescărească, tabloul pe care un ciobănaş fălcos şi cu gura strâmbă cânta din fluier pentru nişte oiţe rahitice. Anton nu-i spusese de-a dreptul că sunt urâte, i-o sugerase treptat, o trimisese la expoziţii pe care el le considera valoroase, îi vorbise despre pictură, despre culori, despre proporţii, armonii, îi adusese bilete la concerte. În sala Ateneului, din fotoliul ei, îl vedea în lojă cu nevasta lui, o făptură slabă, uscată, cu cearcăne sub ochi, cu lanţuri groase de aur peste pieptul turtit, îmbrăcat în dantelă neagră, pe care veneau s-o salute domni şi doamne, care de care mai ceremonios. Anton o privea de departe, nu tot timpul, dar din când în când, înclina o dată capul în semn de bună seara, iar ei i se încălzea inima, îşi simţea ochii umezi de bucurie. A doua zi Anton îi explica dacă fusese frumos concertul şi de ce, fredona unele motive muzicale sau o punea pe ea la un examen, mai mult în glumă, ca să vadă dacă începuse să priceapă ceva. Examenele astea o făceau să intre în mare încurcătură, ar fi vrut mai bucuros să se deschidă pământul şi s-o înghită decât să dea greş, îngâna ceva neprecis, izbucnea în râs, îi venea să plângă, îşi ascundea faţa culcată pe genunchii lui, dar Anton nu insista, nu voia s-o amărască, se juca cu părul ei de foc şi începea să vorbească despre concert. De la el aflase cu mirare că cea mai mare cântăreaţă din lume nu e Lucienne Boyer, şi muzica cea mai aleasă nu e *Parlez moi d'amour*. Îl crezuse, Anton doar ştia mai bine, dar uneori, când era singură şi nu risca să vină el, mai punea la patefon un disc cu un tango şi suspina cu ardoarea de altădată.

Izbutise că mama şi Magda să nu ştie nimic despre această aventură, cum nu ştiuseră nici despre Alexandru, numai Lilia o dibuise, o văzuse la Şosea cu Anton, în una din puţinele plimbări pe care le făcuseră împreună. Lilia înţelegea repede, presupusese chiar înainte de a-l vedea împreună că în viaţa Lolei intrase „un tip bine", pentru că o vedea din ce în ce mai sobră, mai puţin zgomotoasă.

— Spune, dragă, cel puţin e generos, că de bătrân nu trebuie să-mi mai spui, cred că are cu vreo treizeci de ani mai mult decât tine? De ce te mai lasă să lucrezi, când ar putea să te întreţină?

Lola se înroşise ca focul, scăpărase de mânie.

— N-am nevoie să mă întreţină nimeni...

— Cel dinainte te mobilase, nu ştiu de ce te înfurii.

— Atunci a fost o întâmplare, dar eu nu alerg după oameni cu bani şi n-am nevoie de ajutorul nimănui. Am o meserie de-sine-stătătoare, îmi place să muncesc, iar pe Anton îl iubesc.

— Ei, atunci e cu totul altceva! zâmbise ironic Lilia. La asta nu mă gândisem. Dacă e vorba de iubire, nimic nu mai are importanţă, nici cei şaizeci de ani ai lui. A trecut de şaizeci?

— Nu l-am întrebat.

— Cu ce te-a cucerit? Cu studiul despre piramide?

— Şi cu el. Cu tot ce ştie, e un om extraordinar.

— Bine, frumos din partea lui că te cultivă. Face şi el ce poate.

Lola se înecase de supărare. Cum să-i explice baletistei acesteia ce însemna în viaţa ei Anton? N-ar fi înţeles nimic.

Rea ca Lilia nu mai putea fi pe lumea asta decât Mioara. Bine cel puţin că nu se dusese s-o spună mamei şi Magdei. Pesemne că uitase, prinsă de interesele ei. Ştia Lilia ce e dragostea? Fusese vreodată îndrăgostită? Admirase măcar pe cineva din tot sufletul?

Sună! Aşa sună numai Anton, uşor de tot, abia auzit. Alergă să-i deschidă, cu respiraţia tăiată.

Ce frumos era capul lui cărunt, cu fruntea înaltă, cu ochi despre care el spunea râzând: „Au fost odată albaştri", dar pe care ea îi găsea şi acum limpezi şi strălucitori. Era înalt, nu se gârbovise deloc, se mişca cu graţie şi uşurinţă. Poate că nu erau toţi dinţii ai lui, poate n-o fi fost niciunul, Lola nu voia să se gândească la asta. Cămăşile lui albe erau totdeauna proaspete şi din toată făptura lui se desprindea un miros bun de verbină.

— Cum a fost spectacolul de aseară?

— Extraordinar! Ah, ce mare actriţă e Marioara Ventura.

— Da, da, este... îngână Anton cu ochii pierduţi în gol. Păcat că joacă orice, mofturi ca piesele lui Bataille şi Bernstein. Repertoriu de bulevard, dramolete sentimentale, probleme de alcov. Nici măcar nu merită să le spui probleme, anecdote mai curând, nu-i aşa?

Lola îngheţă. Se uită la el cu ochii holbaţi, apoi privi în pământ. Va să zică, greşise plângând aseară, nu trebuia să plângă, astea erau anecdote de... de ce? De alcov! Ce-ar fi trebuit oare să joace Ventura ca să fie bine, să nu fie păcat?

— Am văzut-o în Bernard Shaw, în Racine, aş vrea s-o văd în Ibsen, dar să nu-şi înjosească talentul cu asemenea repertoriu. În om se petrec lucruri atât de grave, omul îşi pune întrebări atât de importante în legătură cu existenţa lui în societate şi în univers, e stupid să te limitezi la chestiuni ca „M-a înşelat sau nu bărbatul meu?" sau „Vai, m-am îndrăgostit de altul!".

Vezi, trebuie să-ţi pui întrebări în legătură cu existenţa ta în univers! Treptat, pe dibuite, va scoate de la Anton care sunt întrebările astea şi cum le pui.

Anton nu mânca mult, nu bea mult, dar preţuia o mâncare aleasă, un vin bun. Fuma după-masă o singură ţigară lungă, subţire, care răspândea un parfum delicat. Povestea despre studenţii lui, pentru care avea o adevărată afecţiune, despre Parisul în care îşi făcuse studiile şi se mai ducea uneori în vacanţă, despre viaţa chinuită a lui Beethoven sau despre taina construcţiei piramidelor. Pe scăunel, lângă picioarele lui, Lola îl asculta în extaz. Câte ştia, Doamne, câte ştia! Şi cum vorbea de frumos, cât era lumea de mare şi de bogată când o descria Anton! Te-ai fi rătăcit în ea dacă nu te-ar fi ţinut el de mână.

Târziu, când Lola îşi odihnea capul pe pieptul gol al lui Anton, cu braţele în jurul umerilor lui, îl simţi cum întinde mâna spre buzunarul hainei pe care şi-o lăsase pe fotoliu şi scoate ceva din el.

— Ţi-am adus ceva, Lola. Nu e un lucru de mare preţ. Dacă aş fi bogat, ţi-aş aduce altfel de daruri.

— Nu, nu trebuie! Anton! Nu vreau nimic de la tine.

— Te rog să primeşti lucrul ăsta mic, care îţi va aduce aminte de mine.

Lola ţâşni în sus, se aşează pe marginea patului.

— Să-mi aducă aminte de tine? De ce? Pleci undeva? N-am să te mai văd în fiecare zi? Şi chiar dacă n-am să te mai văd, crezi că am să te uit? Aş putea? Îmi trebuie obiecte care să mi te amintească? Dar nu se poate, Anton, trebuie să te văd, trebuie să te aud! Unde pleci? Pentru multă vreme? Sau... sau... nu mă mai iubeşti?

— Linişteşte-te, puhoi de munte! Hai să vorbim ca doi oameni înţelepţi. Cât timp crezi că mai am dreptul să ţin legată de bătrâneţea mea tinereţea ta vulcanică? Vrei să aştept să te plictiseşti de mine, să te saturi de oboseala mea, de trupul meu uzat, de pălăvrăgeala mea savantă? Tu trebuie să te măriţi cu un om...

— Niciodată! Niciodată! Nimeni nu va fi ca tine. Nu mă părăsi, Antoane, nu vreau nici măritiş, nici daruri, nu vreau bogăţie, nu-mi trebuie o tinereţe grosolană lângă mine!

— Lola mea, potoleşte-te. Îţi închipui că mă iubeşti...

— Te ador.

— Îţi închipui numai. Dacă azi ai cunoaşte un bărbat tânăr, merituos, clocotitor de viaţă ca tine, ţi-ai da seama cât de stins sunt eu.

Lola îşi lipea obrazul de mâinile lui şi plângea cu hohote.

— Nu-mi trebuie nimeni pe lumea asta afară de tine.

— Haide, taci, taci! Nu ne vom despărţi mâine, dar trebuie să te deprinzi cu ideea că asta se va întâmpla într-o zi şi că nu mai e mult până în ziua aceea.

— Cum ţi-a venit asemenea gând când eram atât de fericiţi amândoi? Sau numai eu eram fericită?

— Şi eu sunt fericit lângă tine, dar am impresia că te fur, că te înşel cu un soi de farmec care mi-a mai rămas. Stau între tine şi realitate şi te împiedic s-o vezi. Ieri am fost la un cardiolog, mi-a găsit inima foarte slabă, foarte îmbătrânită. Aş putea muri într-o seară aici, în pat, lângă tine. Pentru mine ar fi uşor, poate chiar bine, o moarte fulgerătoare, fericită. Dar tu? Cum te-ai descurca? Cât te-ai speria şi ce piedică ar fi asta pentru viitorul tău! Şi cum s-ar simţi nevasta mea faţă de rudele şi prietenele ei? Uite, asta n-aveam de gând s-o mai spun, nu trebuia s-o mai spun. Iartă-mă!

Lola îngheţă. Anton avea dreptate, aşa i se întâmplase Mioarei cu Toto Sterescu, şi acela era mai tânăr decât Anton. Simţi cum o cutreieră un fior rece, cum se încuibă fiorul ăsta în trupul ei fierbinte şi aleargă necurmat, ca un fulger, în toate mădularele ei.

— Dar ai să mai vii, nu-i aşa? Să stai în fotoliu, să vorbeşti, să te ascult. Spune, ai să mai vii?

Anton îi strânse îndelung capul pe umărul lui.

— Am avut nevoie de mult eroism ca să iau hotărârea asta. Am să mai vin. Hai, uită-te puţin la broşa pe care ţi-am adus-o.

Era o pasăre mică de aur, bătută cu perle şi peruzele. Un fleac delicat, lucrat cu migală şi artă.

— N-are nicio valoare, să ştii. Am găsit-o la un anticar, mi-a plăcut. S-o porţi câteodată.

— Toată viaţa.

— Nu plânge, Lola. Era mai rău dacă aş fi fost un egoist inconştient. Te rog să mă crezi că nu mi-e frică de moarte. Ar fi mult mai bine să mor acum, lângă tine, decât peste zece ani, ruinat de tot trupeşte, poate sclerozat, poate singur. Dar tu nu meriţi una ca asta, şi nici ea. Vede că vin în fiecare seară după miezul nopţii, îşi închipuie că n-am fost nici la cârciumă, nici la club, să joc cărţi. Nu m-a întrebat niciodată nimic, nu şi-a schimbat purtarea faţă de mine. E o femeie înţeleaptă, aşteaptă să-mi treacă.

— Şi ţi-a trecut.

— Nu, fetiţa mea. Fac un act de violenţă împotriva mea şi cu asta mă consider un om care şi-a încheiat viaţa, Mai sunt, sigur, studenţii mei, cartea pe care o scriu, dar viaţa mea personală, viaţa mea de bărbat, viaţa mea în care avea loc alt soi de bucurie s-a isprăvit.

A doua zi, Eliza şi Magda, când veniră la masă la Lola, o găsiră desfigurată, cu ochii umflaţi de plâns, slăbită parcă dintr-odată, palidă şi scuturată de un fel de fior de frig. Eliza îi făcu o frecţie cu oţet de trandafir, socotind că asta

era o răceală, iar Magda spală vasele în locul ei şi-i puse sticle cu apă caldă la picioare.

Lola ştia că Magda e în stare să frece cimentul din bucătărie cu cârpa de şters paharele şi să arunce vreo linguriţă în lada de gunoi, din grabă, sârg şi zăpăceală, dar azi nu-i ardea de nimic, azi putea să ia foc casa şi să i se ducă pe copcă toată agoniseala a aproape cincisprezece ani de muncă, mai rău chiar, puteau sta lucrurile cu susul în jos, ceea ce o enerva de obicei cumplit. Ce importanţă mai aveau ordinea şi curăţenia? Pierduse tot ce era mai preţios pentru ea, ştia bine că, chiar dacă Anton avea să mai vină de câteva ori, hotărârea lui era luată, despărţirea, ca şi consumată. Avea să găsească alt bărbat, de asta nu se îndoia, erau destui pe lume şi ea încă tânără şi frumoasă (de frumuseţea ei era sigură), dar cine avea să mai vorbească, să mai ştie câte ştia el? Şi mâinile lui albe, şi glasul lui adânc, şi cuvintele lui (asta se chema vocabular) atât de alese! Nu, unul ca el nu va mai găsi curând. Mama şi Magda au să stea pe capul ei să se mărite, au să vină cu pacostea aia de Trandafirescu de la Fisc, care e mort după ea şi are case proprii în Calea Moşilor. De ce nu s-o fi îndrăgostit ăsta de Magda? Ea l-ar lua şi toată lumea ar fi mulţumită. Uite că în viaţa asta nu i-e dat omului să fie mulţumit decât o clipă, pe fugă, şi după ce clipa a trecut, să se întrebe: cum a fost, oare cum a fost fericirea aceea?

Magda mai revede o dată socotelile de peste zi. Omul de serviciu, care trebuie să lase obloanele prăvăliei şi a doua zi să vină înaintea tuturor ca să le ridice, tropăie în jurul ei, şi-a pierdut răbdarea. Nebuna asta e în stare să stea aici până la miezul nopţii. Pe el îl aşteaptă nevasta şi copiii, şi înainte de ei îl aşteaptă obişnuita cinzeacă în colţ, la „Pandele". Tropăie atât de tare, încât Magda îşi pierde şirul şi trebuie s-o ia de la început. În sfârşit, închide registrul, închide şi banii în alt sertar, pune siguranţele la broaşte, îşi îmbracă pardesiul, îşi pune pălăria, se uită puţin în oglinda din poşetă şi pleacă. Trebuie să te uiţi în oglindă, nu ştii cu cine te întâlneşti până acasă. Bineînţeles că n-ar răspunde nici unui necunoscut dacă ar acosta-o, dar poate vezi o cunoştinţă, şi există oameni care sunt în stare să nu te salute dacă nu eşti bine îmbrăcată, coafată şi cu pălăria aşezată cum trebuie. Ce nenoroc pe ea că a albit atât de devreme. E mai mică decât Lola cu un an, mai mică decât verişoarele ei Mioara şi Lilia, dar a albit înaintea lor. E nevoită să-şi vopsească părul. Cheltuială şi pierdere de timp, dar cine te ia cu părul alb? Prea multă răspundere şi prea multă oboseală în viaţa ei, asta e. Ghicitoarea la care a fost săptămâna trecută i-a spus că are să întâlnească pe drum de seară un bărbat şaten, cu gânduri serioase. Pe urmă i-a părut rău că a fost la ghicitoare, vezi, e păcat, femeile astea umblă cu Necuratul. Când a văzut-o că

mai aprinde şi o lumânare când îi întinde cărţile, i-a venit să fugă. Şi mai vorbea baba aia cu o voce care parcă îi ieşea din stomac, care parcă venea de pe horn, de ţi se făcea părul măciucă.

Trebuie să treacă în grabă pe la Lola, să-i lase un pachet cu piept de gâscă afumat şi pateu de ficat, au venit proaspete azi la prânz la mezelărie. Lola lucrează mult, o mai cruţă de drumuri, îi duce acasă seara câte ceva bun. Şi Lola e drăguţă cu ea, îi coase, o îmbracă de sus până jos. Păcat că de câtva timp e atât de schimbată, de tristă, de tăcută. Nu spune ce are şi n-ai de ce s-o descoşi, când o simţi nevoia, o să spună ea.

Şi uite că toate ferestrele Lolei sunt luminate cum n-au mai fost demult. Magda sună şi Lola îi deschide repede, de parcă ar fi aşteptat-o îndărătul uşii. E îmbujorată la faţă, zâmbeşte cu toată gura proaspăt fardată, şi dinţii mari şi albi îi strălucesc. Ţine uşa cu mâna, ca şi cum Magda ar vrea să dea buzna înăuntru.

— Mulţumesc, Magdo. Cât îţi datorez? N-ai idee ce bine îmi pică mezelurile astea! N-aveam nimic în casă. Pot să-ţi dau banii mâine? Nu te superi, nu-i aşa?

— Mâine, dragă, mâine. Îmi pare bine că eşti veselă, că ţi-a trecut supărarea.

— Magdo, supărarea aceea n-are să piară niciodată din inima mea, mă auzi? Nu-ţi spun mai mult. Dar încerc să mă alin, să uit.

— Bine, Lola, noapte bună.

Parcă zărise în cuier prin uşa întredeschisă o pălărie bărbătească. Poate era un pretendent! Magdei nu-i vine să creadă că Lola, Doamne fereşte, schimbă bărbaţii ca Lilia. Nu, ea trebuie să fi pierdut un pretendent şi acum a găsit altul. Ce bucurie ar fi pe mama dacă măcar una din două s-ar mărita! Şi pe Lilia parcă poţi s-o judeci? Aşa e firea ei, nu s-o fi putând înfrânge. Vai, cum a uitat! În seara asta trebuie să-i facă marmeladă de portocale, i-a făgăduit. Mătuşa Emilia amână, din zi în zi, femeia ei de serviciu n-o face bine, Lilia a rugat-o pe Magda. Cum să nu-i faci, când ţi-a adus frumuseţea de lampă şi drăgălăşenia de căţel de porţelan? A fost atentă, trebuie să fii şi tu. Căţelul l-a spart Magda din greşeală chiar o doua zi, a şters praful şi l-a azvârlit cu cârpa tocmai în celălalt colţ al odăii, a plâns toată noaptea de supărare, dar de adus fusese adus, şi asta nu se poate uita. Şi Mioara i-a adus de casă nouă o scrumieră. Magda nu fumează, Eliza nu fumează, Jenică mai trage din când în când o ţigară, dar el nici nu prea stă pe acasă. Şi scrumiera e niţel ciobită, o fi avut-o ea demult, dar nu se cuvine să te uiţi la asemenea lucruri. Face femeia un cadou, înseamnă că s-a lipsit de ceva pentru tine, foarte frumos din partea ei, tu trebuie să-i rămâi obligată, se cuvine ca la rândul tău să-i sari în ajutor când are o nevoie. De altfel, Mioara nici nu s-a

sfiit când îi dădea scrumiera s-o roage să vină să-i pună murături. Poarte bine, Magdei i-a fost foarte uşor să simtă pe loc că i se ia de pe umeri o greutate, că nu trebuie să-şi bată capul cu ce s-ar cuveni să facă şi ea pentru Mioara. Ah, şi ce urât a vorbit în seara aceea despre Lilia! Exact aşa cum vorbeşte şi Lilia despre ea. Două surori! Ţi se face părul măciucă dacă le auzi. Ce-o fi vrând ăsta care trece drumul şi vine drept spre ea? „Vai de mine, n-o fi beat?" Îi spune ceva printre dinţi şi se opreşte locului. Magda n-a înţeles nimic, a grăbit pasul până la fugă, au trecut-o toate sudorile. Asta înseamnă să n-ai bărbatul tău, cu care să vii la braţ acasă seara sau, şi mai bine, să nu te mai lase să lucrezi la prăvălie, în duhoarea aia de mezeluri, care te îngreţoşează pe toată viaţa de carne şi de afumături. Alte femei miros a parfum, ea crede că miroase a şorici şi a parizer.

Bine că a ajuns acasă. Mama roboteşte în bucătărie şi din baie se aude zgomot de apă şi un glas care cântă: „Toreador, fii gata de luptă..." S-a întors Jenică de la Sinaia. Repede s-a mai întors!

— A venit băiatul, face duş! spune Eliza încântată, de parcă numai Jenică are parte de duş pe lume. Să-ţi muţi, mamă, aşternutul în bucătărie, că-i trebuie lui odaia. A spus că în seara asta nu se mai duce nicăieri, se culcă devreme. Îi fac nişte colţunaşi cu brânză.

Magda îşi mută repede aşternutul, pernele, plapuma. Îi aşterne în odaia ei lui Jenică. Îi scoate o pijama curată, la care coase doi nasturi, îi lipseau. Spală cada după el şi şterge pe jos, că a făcut lac mare, ca de obicei. Intră în bucătărie, unde mama şi Jenică mănâncă, şi îmbucă şi ea ceva. Spală vasele tuturor. Jenică povesteşte cum a fost la Sinaia, cum era să câştige la Cazinou, dar a trecut şansa pe lângă el, cum l-a plimbat un prieten cu maşina până la Braşov, cum de data asta n-a făcut nicio afacere, dar va face el săptămâna viitoare, şi ce rău îi pare că n-a avut mai mulţi bani la el, să-şi fi cumpărat de la Braşov un halat de casă cum nu vezi la Bucureşti. Şi când îşi aduce aminte de acel halat se întristează atât de tare, încât Elizei îi vine să plângă. Să râvnească băiatul atât de mult la ceva şi să n-aibă bani la el!

— Să luăm din oraş, Jenică mamă, o mătase şi să-ţi fac eu sau Lola un halat cum nu e ăla de la Braşov.

— Ce mătase? Unde găseşti asemenea mătase? Era de la Viena, mamă. În Bucureşti nu aduc negustorii asemenea marfă, numai braşovenii se pricep. Dacă săptămâna viitoare, când mă duc iar la Braşov cu prietenul ăsta al meu, voi avea în buzunar o mie de lei...

Jenică nu-şi sfârşeşte fraza, rămâne cu ochii în gol, mohorât de parcă ar fi avut multe corăbii şi i s-au înecat toate. Elizei i se rupe inima, se uită lung şi cu înţeles la Magda. Magda ridică din umeri a neputinţă, de unde să ia chiar o mie, când şi săptămâna trecută i-a mai dat lui Jenică cinci sute de lei? Îi

face un semn maică-sii, îi arată patru degete, adică ar putea da patru sute de lei. Eliza ridică şi ea trei degete pe la spatele lui Jenică. Eh, trei sute poate da şi Lola, că tot ea e cea care câştigă mai mult.

— O să dăm, Jenică mamă, facem noi rost.

— Că dacă iese afacerea asta, izbucneşte Jenică vesel de parcă niciodată nu i-ar fi trecut un gând amar prin cap, mă îmbrac ca un prinţ, vă invit pe voi la „Capşa" şi vă cumpăr şi câte un guler de blană, să nu vă mai văd cu pisicile alea tărcate.

Bună inimă are băiatul şi tare le mai iubeşte! Când o da norocul peste el au să vadă Emilia şi fetele ei, care mai strecoară câte o ocară la adresa lui, zic că ar fi leneş şi profitor, au să vadă ce înseamnă un băiat iubitor şi darnic.

— „Toreador, fii gata de luptă!" cântă Jenică şi sare de la masă. Eu mă culc, stimate doamne şi domnişoare, şi mi-ar cere inimioara un pahar de sirop pe masa de noapte, dar de zmeură, vă rog!

E obişnuit, de când a avut plămânii slabi, să i se pună la căpătâi un sirop, o farfurioară de miere, o dulceaţă de cireşi amare, mă rog, ceva bun.

Magda îi aduce în odaie paharul de sirop, îi aşază pernele sub cap, îl mângâie pe frunte, pe părul lui cel mătăsos şi ondulat. Jenică citeşte revista *Cinema* culcat frumos în pijamaua lui albastră, şi, absent, îi trimite Magdei o bezea.

Eliza se culcă şi ea, a robotit azi destul. Magda se apucă să taie mărunt portocalele pentru marmeladă. Dacă nu le tai foarte subţiri, nu iese marmelada cum trebuie. Taie şi se gândeşte. O fi fost bun, o fi fost rău contabilul ăla care a venit astă-primăvară cu doamna Ionescu? Nu i-a plăcut pentru că a vorbit prea mult, a mâncat prea mult şi a şi băut bine. Şi ce-a vorbit? Prostii, a povestit anecdote, şi-a descris toţi colegii de birou, parcă asta ar fi interesat pe cineva, s-a descris pe el, care e mai inteligent decât toţi colegii lui, şi, vorba Lolei, mai ţinea şi degetul mic ridicat în sus când lua paharul în mână. Mama l-a plăcut, ei nu-i greu să-i placă cineva, „O fi om bun" e totdeauna primul ei cuvânt. Lola nu l-a putut suferi, s-a prăpădit de râs din pricina degetului ăluia mic, cu unghia mai lungă decât celelalte, iar ea, Magda, a simţit că nu e de soi, că e cam lăudăros şi vulgar. Dar uite că după el nu s-a mai ivit niciunul. Vai de mine, s-a făcut ora 12 şi ea n-a sfârşit încă de tăiat portocalele. Şi astea mai trebuie să şi fiarbă două ceasuri, aşa e reţeta. Să ştii că umblă un şoarece prin cămară. Se aude bine că foieşte ceva, nu roade, dar foieşte. Nu e niciun şoarece, a lăsat mama fereastra deschisă şi vântul agită un ziar care acoperă ceva. Acoperă castraveţii cumpăraţi de trei zile, a uitat de ei, a uitat şi mama, dacă nu-i pune chiar acum la murat, se strică, putrezesc. Bine că are oţet în casă. Uite aşa, cât fierbe marmelada, să punem castraveţii. Da, nu s-a mai ivit nicio partidă din primăvară. Altele

găsesc singure un bărbat de care se şi îndrăgostesc, care le iubeşte şi el, dar, uite, ei nu i s-a întâmplat niciodată aşa ceva. Pe cine să iubeşti? Pe cel care vin să cumpere mezeluri? Nici n-ai timp să-i vezi sau să te vadă, că au şi cumpărat, au plătit şi au plecat. Lola are prietene, se duce cu ele la cinema, la teatru, cunoaşte acolo fel de fel de oameni, dar ea şi duminica stă acasă de obosită ce e şi de multe ce sunt de făcut ba pentru Jenică, ba pentru verişoarele ei, ba pentru gospodărie, că mama le mai încurcă, le mai uită. Dar vezi că şi Lola, cu toate cunoştinţele ei, nu s-a măritat încă, nici Lilia.

Miroase a ars, a fum! A dat marmelada în foc! A uitat de ea, punând castraveţii. Curăţă acum, Magdo, soba de siropul ăsta cleios, curăţă dacă eşti năucă! Şi uite aşa se face ora 2 şi nu te-ai culcat încă. Mâine te scoli la 6, la prânz vii acasă şi abia ai timp să mănânci, că pleci iar, şi seara când vii te aşteaptă ori rufe, ori vase de spălat, ori amândouă. Face şi mama destul, dar mai şi coase, săraca, nu pridideşte. Când să te mai măriţi? Odată, un inspector sanitar care a venit la mezelărie a spus: „S-o întrebăm pe domnişoara cu ochi frumoşi de la casă!" Pe urmă a văzut ea că inspectorul are verighetă pe deget. Of, cum o dor picioarele! E bine în pat, e bine. „Domnişoara cu ochi frumoşi..." Pendula bate iar, nu mai are putere să numere cât.

Emilia îşi întinde picioarele către sobă. A venit în pantofi, şi-a uitat şoşonii acasă şi a intrat în zăpadă până la genunchi. Eliza n-o aştepta, coase paiete pe o bluză de tul, ar fi vrut s-o sfârşească până mâine, dar Emilia nu se mulţumeşte cu conversaţia, i se pare că Eliza nu e atentă, că îi răspunde anapoda, şi ea a venit la soră-sa să se distreze puţin, nu s-o vadă cosând.

— Ce nu-i aduce, ce nu-i aduce ăsta Liliei! Mă auzi, Elizo? Vrea ananas? Poftim ananas! Vrea mesadă de bizam? Poftim mesadă de nutria, ceva mai extra. Vrea pahare de cristal pentru şampanie? poftim... Elizo, nici nu m-asculţi! Ce ţi-am spus acum?

— Poftim şampanie.

— Am văzut eu că nu m-asculţi. Da' mai dă-o păcatelor de bluză, viu şi eu o dată pe lună la tine, şi te ţii de lucru.

— Vezi că am promis.

— Îi spui că te-a durut capul şi n-ai putut lucra. Ce, eşti argat la spân? Nu poţi şi tu să te odihneşti o dată şi să stai de vorbă cu mine?

— Nu vorbim şi aşa?

— Mulţumesc! Parcă bluza aia ar fi o problemă de aritmetică, aşa te gândeşti numai la ea.

Eliza lasă lucrul deoparte. Ce să facă. Va lucra la noapte.

— Ce să-ţi fac, Emilio? Un ceai? O cafea?

— Cafeluţă. Ce mai face Jenică? Afaceri, tot afaceri?

— Face, băiatul, face.

— Dar bani în casă, ioc?

— Cum să nu! El ne-a dat de provizii pentru iarnă, el a cumpărat lemnele, o să ne ia şi două gulere de blană, Magdei şi mie.

Eliza simte că se înroşeşte uşor de atâtea minciuni, dar se sileşte să se uite în ochii Emiliei, ca s-o creadă.

— Când vă ia, la primăvară? Văd că v-a apucat iarna tot cu cele vechi.

— O să ne ia când o găsi pe placul lui. Văd că şi tu eşti tot cu răpciuga aia de palton, şi doar ai două fete care stau bine.

I-a trântit-o, îşi muşcă limba, dar vorba a zburat, n-o mai opreşti.

— Nu vreau să pun paltonul cel nou pe o vreme ca asta. Dar Lola ce zice? Se mărită cu ăla cu care a văzut-o Mioara pe stradă?

— Când s-o hotărî ea, se mărită, că el o roagă.

— Aoleo, ce dulce cafea ai făcut. Ştii de ce am venit eu azi la tine?

— Ţi-o fi fost dor, Emilio. Te-ai săturat de atâta cinema, te-ai gândit şi la mine.

— Te-am visat astă-noapte. Eram amândouă tinere, stăteam la poartă acolo, în strada Bradului, parcă era în amurg. Tu aveai cozile alea groase pe

spate, unde o fi, Doamne, părul ăla al tău? Eu parcă îţi cântam încet cântecul care îţi plăcea ţie, ştii care.

— *Plânge Bistriţa în vale?*

— *„De ce oare o fi plângând?”* cântă tare Emilia şi glasul ei e încă limpede, înalt.

Pe Eliza o răzbeşte deodată o mare duioşie, toată copilăria i se întoarce în suflet odată cu glasul Emiliei şi cântecul de odinioară. Parcă adineauri s-au ciondănit, sau nu, dar ceva a fost, şi-au spus nişte cuvinte duşmănoase, acre. De ce? De ce? Cât a iubit-o pe Emilia, cât s-au iubit amândouă, asta nu se poate uita. Şi acum o iubeşte. Dacă i-ar cere Emilia să facă ceva pentru ea, orice, ar face bucuros, Uite-o cum cântă ca la şaisprezece ani, şi ce frumoasă e încă. S-a făcut cam mătăhăloasă, dar faţa i-a rămas albă, întinsă, ochii strălucitori şi glasul tânăr.

— Ţi-aduci aminte, Elizo, când m-am suit în dudul de lângă gard şi am căzut drept în spinarea popii Năstase, care trecea pe stradă?

— S-a rupt creanga cu tine, că nici în pom n-aveai astâmpăr, te suceai şi te răsuceai ca în pat. Mare diavoliţă ai fost, Emilio!

— Mă crezi că şi acum când trece unul mai burdihănos şi mai ţanţoş pe lângă mine, îmi vine să-i pun piedică, să văd cum se rostogoleşte? Torta asta e bună. Tu ai făcut-o?

— Magda. Pe ce pune mâna iese fără pereche. Are mâini de zână fata mea. Nu-i vorbă că şi Lola se pricepe la orice.

— Eh, păcat că nu se mărită niciuna.

— Parcă pe Lilia ta o ia cineva?

— Pe Lilia? Cine n-ar lua-o pe Lilia? Dan ăsta crezi că nu vrea să divorţeze pentru ea?

— Şi de ce nu divorţează?

— Nu vrea Lilia să-i strice casa.

— Zău?

— Cum „zău”? Fata mea n-ar face aşa ceva în viaţa ei. N-o cunoşti. Crezi că ale tale au stea în frunte şi ale mele n-au inimă sau minte? Parcă te-ai prostit, Elizo, cu fetele tale. Eh, am să plec acasă.

— Aşa, deodată? Mai stai.

— Se întunecă şi mi-e cam rău, cam greaţă, de la tortul ăla cred. Mai bine să-mi fie rău acasă la mine decât în străini. La revedere.

Eliza rămâne cu mâinile moi, cu capul în piept, plină de amărăciune. Auzi, în străini! Şi adineauri chiar se iubeau atât de mult. De ce le-o fi urând atâta Emilia pe fetele ei? Ce umbră îşi fac unele altora verişoarele astea? Fiecare cu meseria ei, cu norocul ei. Şi la o adică le poţi compara? Lola şi Magda sunt îngeri, nu alta, şi alelalte – nişte viespi. „Iartă-mă, Doamne, iartă-mă,

Doamne, că nu ştiu ce spun!" Se luptă şi ele să-şi facă un drum în viaţă, n-o fi uşor cu dansul lor, le-or fi gelozind alelalte dansatoare şi trebuie se facă şi ele rele, ca să răzbească. Şi dacă sunt deprinse cu răutatea, nu mai ştiu să fie bune cu nimeni. Lola le coase, Magda le face prăjituri şi dulceţuri, Jenică... eh, Jenică n-are ce le face, el a fost ameninţat la plămâni, el trebuie menajat, n-o să se ducă doar să le pună perdelele, cum l-a rugat Lilia odată. „Să-ţi trimet un tapiţer, dragă", i-a răspuns el. Avea dreptate, nu era pricină de supărare, dar ea s-a supărat, zicea că tocmai în momentul acela stătea prost cu banii. Şi de Anul nou, că asta fusese în noiembrie, i-a adus o cravată de mătase naturală, i-a aruncat-o pe după gât, l-a tras în jos cu ea, l-a sărutat pe nas şi a spus râzând: „Acum stau bine cu banii, prostule, dar cât oi mai trăi pe tine nu te mai rog nimic". Cuvintele erau usturătoare, dar gestul era drăguţ. Jenică a pregetat o clipă dacă să primească ori nu cravata, pe urmă a izbucnit şi el în râs, deştept cum e, şi i-a spus: „Dacă e vorba să-mi aduci câte un cadou de câte ori te refuz cu ceva, atunci mai roagă-mă şi altă dată". Magda s-a repezit în odaie cu tava cu lichior, cu prăjituri, cu cafele, şi toţi au schimbat vorba. Of, ce greu se mai cos paietele astea. Ori schimb ochelarii, ori nu mai primesc lucru atât de migălos. Emilia are vreme să meargă la toate filmele, eu nici să-mi schimb ochelarii nu ajung. *Plânge Bistriţa în vale.* Are încă glas, drăguţa de ea! Na! că aici le-am cusut prea aproape unele de altele, paietele. Trebuie să descos. Paiete verzi pe bluză albastră! Brezaie! Dacă aşa vrea clienta, treaba ei. S-a stins candela! Semn prost. Lola spune să nu mă mai iau după semne, că astea sunt prostii. Or fi, dar mie nu-mi place că nu mai am pic de untdelemn în cămară. Am uitat şi eu, a uitat şi Magda. O fi semn că... lasă, că astea sunt prostii.

*

Lilia se priveşte lung în oglindă. Până acum avea fire albe numai la tâmpla stângă, dar s-au ivit şi la cea dreaptă. Şi dacă se uită bine, se văd şi în creştet câteva. Nu, n-are să-şi vopsească părul. Dacă ar fi rămas la Operă, dacă n-ar fi concediat-o când au restrâns cadrele, merita să te vopseşti, ca să nu le dai o dovadă de bătrâneţe puştancelor angajate anul trecut. Dar dacă au măturat-o „pentru vârsta înaintată", faci figură mai bună la fabrică aşa, nefardată, cu câteva fire albe în păr. Vârstă înaintată la patruzeci şi şapte de ani! Nici primele balerine n-aveau graţia ei! Războiul a scrântit multe minţi, şi ceea ce-a venit după el a schimbat şi oameni, şi gusturi, şi concepţii, tot. Să te împotriveşti pe faţă? N-are niciun rost. Joci cum ţi se cântă, zâmbeşti, accepţi, până într-o zi, când toate astea se vor sfârşi. Şi atunci, o întreabă Mioara, ce răspunzi atunci dacă ţi se impută că ai colaborat? Zâmbeşti din nou, explici că ţi-ai câştigat numai bucata de pâine, că ai muncit aşa cum ai

muncit toată viaţa ta, că ai aşteptat cu răbdare să se întoarcă vremurile şi oamenii cărora le-ai fost credincioasă, că a fi instructoarea unei echipe de dans într-o fabrică nu înseamnă a fi pus umărul la fortificarea democraţiei.

Şi totuşi, totuşi, a făcut o greşeală care s-ar putea întoarce împotriva ei. Când i-a fost frică să-l mai adăpostească pe Mihai Vasiliu, care avea intenţia să se cuibărească pe veci aici, în casa ei, şi care, după cum prevăzuse ea, a fost mai târziu arestat pentru afacerile făcute în timpul războiului. N-a procedat cu tact. A avut una din rarele ei crize de furie în care spune ce gândeşte şi i-a aruncat în obraz lui Mihai toate adevărurile. „Îţi închipui că te-am iubit vreodată? Pentru ce să te fi iubit? Pentru că arăţi ca un butoi şi miroşi chiar a butoi de vin oţeţit? Pentru dantura ta falsă, care clempăne, sau pentru mâinile astea groase şi pistruiate? Te-am răbdat, am avut nevoie de tine. N-am de ce să-ţi fiu recunoscătoare, nu m-ai întreţinut din generozitate. Dacă aş fi fost urâtă, nu mi-ai fi dat un ban. Ţi-am plăcut, m-ai plătit, a fost un târg. Nu pot risca acum să fiu şi eu arestată din pricina ta. Sunt încă tânără şi vreau să mă bucur de viaţă. Să te ascundă rudele tale, alea care nici nu mă salutau când ne vedeau împreună, fetele tale, cărora le-ai cumpărat briliante în vreme ce mie mi-ai dat ştrasuri. N-ai făcut afaceri pentru mine, ai făcut ca să-ţi plăteşti luxul, huzurul şi pe mine printre altele. Cum? Altădată îţi spuneam că te iubesc? Dar ce-ai fi vrut să-ţi spun, dacă aveam nevoie de tine? Şi tu spuneai că mă iubeşti, şi acum vrei să-mi pui existenţa în primejdie."

Ar fi putut să-i vorbească altfel, cu totul altfel, să-i spună că şi-a dat seama că locuinţa ei e spionată, că viaţa lui nu mai e sigură aici, că pentru el e mai bine se ascundă altundeva. Putea să-i joace marea scenă a unei îndrăgostite, dar îi fusese lehamite, prea îl suportase totdeauna greu şi prea voia să-i stea în cârcă cu orice risc pentru ea. Dacă într-o zi Mihai Vasiliu avea să iasă din închisoare şi poate să mai aibă o oarecare trecere (poţi şti cum vor evolua evenimentele?), se va răzbuna, fără îndoială. Are să-i spună atunci cu lacrimi în ochi că fără el s-a simţit orfană, dezorientată, nefericită, dar dacă nu i-ar fi vorbit cu violenţă, dacă nu l-ar fi minţit cu grosolănie ca să-l hotărască să plece din casa ei, el n-ar fi plecat pe loc, şi chiar în seara aceea, după plecarea lui, avusese o descindere. Că l-au arestat totuşi peste două luni, asta nu mai putea prevedea ea, voise numai să-l salveze. Ei, şi pe urmă de ce să te temi dinainte? Mihai poate muri în închisoare, e destul de hodorogit, există toate şansele să nu mai dea niciodată ochii cu el. Dar ce voluptate, ce plăcere să izbucneşti odată şi să-i spui cuiva tot ce crezi despre el, după ce te-ai stăpânit şi te-ai prefăcut atâta timp! Ce uşurare! Din pricina lui renunţase la Matei, singurul bărbat pe care îl iubise. Până la Matei i se păruse că toate femeile care spun că iubesc se maimuţăresc, îşi bagă în cap o idee, plâng şi

suferă ca să-şi umple timpul cu ceva. Şi când se ivise Matei, se topise ceva în ea, se aprinsese ceva în piept, timpul tot nu mai era decât aşteptare, întâlnirile cu el – nişte scăpărări de lumină şi restul beznă. Dar Matei era sărac şi nu voia s-o împartă cu nimeni. Pacostea asta de Mihai era bogat. Se rupsese de Matei, rămăsese cu Mihai Vasiliu, şi îl urâse pentru averea lui, pentru puterea lui. Iar când îi făcuse vânt, Matei era însurat, o saluta ceremonios pe stradă, ca pe o cunoştinţă de care nu-şi mai aducea aminte bine.

Auzi-i! Subchiriaşii. Ea coase la maşină şi ei tropăie în baie. Se spală toată ziua, pesemne că n-au avut în viaţa lor apă caldă la îndemână, n-ar mai ieşi din cadă! Când o văd, o salută şi intră repede în odaia lor. Cine ştie ce li s-o fi spus despre ea! Dar cu mama se înţeleg, gătesc împreună la bucătărie, îi cer sfaturi, o tratează cu câte ceva. „Mătuşă Emilia, învaţă-mă şi pe mine…" Şi mama o învaţă. Mama şi-a găsit o distracţie nouă, are cu cine vorbi, cu cine se duce la cinematograf, la piaţă. Numai să joace cărţi cu ea n-a putut-o convinge pe Viorica asta şi nici pe bărbatul ei. În schimb îi dau ei Emiliei cărţi de citit, cărţi din astea care le plac lor, în care toată lumea luptă pentru „adevăr" şi biata mama le suceşte pe faţă şi pe dos, le începe, se uită la coadă să vadă cum se sfârşesc, cască şi adoarme. De fapt, mama n-a citit decât o singură carte în viaţa ei: *Dama cu camelii*.

Lilia se îmbracă sobru, ca să se ducă la fabrică, la echipa de dans pe care o conduce. Aşa, părul lins, niciun fel de fard, taiorul cenuşiu şi bluză albă cu guler de şcoliriţă. Uite, nu şi-a pierdut linia, nu s-a îngrăşat, are greutatea de la optsprezece ani, încheieturile suple şi mişcările uşoare. Poate că ar trebui să-şi mai facă vreo două bluze, are câteva cupoane dinainte de război şi material de paraşută, trainic şi mătăsos, dar de când a rupt orice legătură cu Lola n-a găsit altă croitoreasă de calitatea ei, şi nici bani nu prea are. Ar trebui să vândă ceva din casă, ca să-i dea mâna să facă astfel de cheltuieli. Mătuşa Eliza poate i-ar mai coase, a fost şi ea supărată când a izbucnit scandalul cu Lola, dar ei îi trece, uită, numai că nu mai coase atât de bine, vede prost şi-i cam tremură mâinile.

Merge pe bulevard cu pasul ei prelins, uşor şi se gândeşte pentru a suta oară de ce i-o fi trebuit ei soţul Lolei, individul acela înalt, cu părul lins, cu ochi de oaie, care nu i-a plăcut nicio clipă. Era liberă în momentul acela, se plictisea, şi Sandu Ieremia era la îndemână. Îşi încercase în joacă puterile, cochetase cu el chiar acasă la ei, la o cină dată de Lola, acceptase două întâlniri cu el, şi gluma asta nu avusese altă urmare decât că Lola aflase, divorţase, iar ei numai Sandu nu-i trebuia, cu capul lui lung de cal şi cu florile lui, că altceva nu ştia să aducă. Tocmai atunci îl cunoscuse pe Mihai Vasiliu, om bogat şi cu influenţă, îl aruncase cât colo pe Sandu, sub motiv că

o doare inima din pricina supărării Lolei. Şi uite aşa o pierduse pe Lola, de care avea nevoie, o pierduse şi pe Magda, care trecuse de partea soră-sii, şi care îi făcea şi ea destule servicii. Desigur că Lola n-ar fi aflat niciodată dacă nu i-ar fi telefonat Mioara, prefăcându-şi glasul. Era sigur că Mioara îi telefonase, îl văzuse pe Sandu intrând la ea şi le făcuse amândurora un pustiu de bine. Să te superi pe Mioara? Nu foloseşte la nimic. Ea tăgăduie şi azi că ar fi avut vreun amestec, dar şi mâine ar fi gata să facă acelaşi lucru. Mioara vine, pleacă, aduce veşti din toate părţile, e la curent cu toate aventurile din oraş, ştie ce şi-au spus doi soţi sau doi iubiţi la miezul nopţii, când nu era nimeni de faţă, în definitiv e distractivă. De când Lilia nu mai e la Operă şi nici ea la Revistă, n-o mai invidiază atât de mult. Şi pe urmă Silviu, la nevoie, se pricepea să-ţi dea un sfat, să te descurce, e util.

Toată echipa de dans s-a adunat în sala mare, în care se fac repetiţiile şi se dau spectacole. Şi fetele şi băieţii sunt obosiţi după lucru, dar le face plăcere să repete. Lilia a învăţat câteva dansuri naţionale, a combinat figuri, înlănţuiri şi se descurcă. Poate că cineva mai priceput în folclor ar găsi că a cam amestecat jocurile din Banat cu cele din Maramureş, să zicem, dar până să vină acel cineva mai priceput, are timp să mai înveţe, să se mai documenteze şi ea. Acum e foarte la modă să te documentezi, aşa că ea aruncă grav cuvântul de câte ori are prilejul în faţa cuiva din conducerea fabricii.

Podelele se clatină, pianul, puţin dezacordat, răsună sub degetele repezi ale tovarăşei de la contabilitate, toată lumea s-a încălzit, sare, se învârteşte, chiuie. Uneori, Lilia arată un pas, şi mişcările îi sunt armonioase, ritmate. Zâmbetul nu i se şterge de pe obraz până la sfârşitul repetiţiei. S-ar zice că îi creşte inima de bucurie când vede tineretul dansând.

Îşi lasă elevii să plece şi rămâne puţin de vorbă cu pianista, au nevoie şi de alte cântece, trebuie şi pianista să se „documenteze". Apoi, când iese pe culoar, se deschide şi uşa unui birou în care a fost o şedinţă. Ăsta e secretarul de partid, ăsta nălţuţ, şi celălalt, cel sprâncenat, e preşedintele sindicatului. Lilia se strecoară pe lângă ei lipindu-se de perete, de parcă ar vrea să lase tot culoarul lor. Îi priveşte deschis, în ochi, cu nesfârşită încredere şi respect. E toată numai dăruire, bună-credinţă, ardoare.

— Merge, merge, tovarăşa Stoica? întreabă secretarul politicos.

— Oh, sunt admirabili oamenii ăştia! şopteşte Lilia cu emoţie, şi-i priveşte iar pe amândoi cu aceeaşi totală încredere, apoi se îndreaptă către ieşire uşor, graţios, abia atingând pământul.

— Ce-i cu asta de se uită aşa de parcă şi-ar da sufletul?

— Eu ştiu?! În meseria ei e bună, dar a avut un trecut cam încurcat. Mă rog, atâta vreme cât nu încearcă să bage fitiluri, se cuvine să-şi câştige

pâinea, nu crezi? A rămas cu uitătura asta de când era tânără pesemne. Acum douăzeci de ani i-o fi stat bine.

Mioara s-a întors de la şcoală. Pe stradă nu fusese frig, dar ea e scuturată de un soi de fiori. Şi acum trebuie să gătească, bombăne ea, că femeie de serviciu nu mai ai, dar ai bărbat care vrea să mănânce seara. Nu-i ajunge un ceai cu brânză, nu, el vrea friptură, sau tocăniţă, sau ghiveci! Mama refuză să se mute de la Lilia, să-i facă ea gospodăria, zice că la Lilia e mai liberă. Ce-o fi însemnând libertatea pentru mama? I s-au umflat picioarele ca nişte butuci, din înaltă s-a făcut scundă şi îndesată, dar tot se duce la cinema şi tot cântă de ridică în slăvi casa, de parcă cine ştie ce fericire ar fi dat peste ele. Şi poate că a dat, dar o ţin amândouă taină. O fi pus Lilia mâna pe vreun om cu putere azi, aşa ofilită cum e, şi cu trecutul ei care dacă s-ar afla... Şi nici nu-i greu să se afle, dacă s-ar şti tot la cadrele fabricii ăleia, ar zbura în câteva ore. Şi ar zbura şi ăsta cu care o fi încurcată acum. Dar întâi trebuie să afle cine e el, să găseşti mijlocul de a-i pune la curent la fabrică, fără să te bănuie ei cine eşti. Silviu a sosit acasă, e în dormitor, s-a auzit cum şi-a aruncat pantofii pe parchet.

— Silviule, tu nu cunoşti pe nimeni de la fabrica „Voinţa"?

— Nu. Ce nevoie ai de fabrica asta? Întreab-o pe Lilia, ea lucrează acolo.

— Mulţumesc. Asta ştiu şi eu. Vreun şef de-al ei mi-ar trebui.

Ce vrea iar femeia asta nebună? Ce o roade iar, de i s-au făcut buzele albe şi i s-a strâns faţa ca un pumn?

— Las-o în pace pe Lilia şi lasă toată lumea în pace! Ai slujba ta, ai bărbatul tău, ai viaţa ta, potoleşte-te!

Mioara se încordează ca o pisică sălbatică.

— Slujba mea? Lecţii de gimnastică? Din pricina lor vrei să fiu fericită eu, o dansatoare? Bărbatul meu, jurisconsult la un minister!

— Şi e foarte bine că sunt, dacă făceam politică aşa cum mă îmboldeai tu, n-aş fi fost nici atât.

— Viaţa mea? Gătesc ca o bucătăreasă şi curăţ casa, eu, eu, care aveam mâini de regină.

— Găteşti pentru tine şi pentru mine, nu eşti bucătăreasă la o cantină.

— Şi pe Lilia de ce o aperi, de ce sari şi acum în apărarea ei?

— Mioaro, mă pui în situaţia de a apăra pe oricine de tine. Ah, de ce n-am divorţat la timp!

— Da, la timp trebuia să divorţezi, când eram tânără şi aveam succes. N-ai să mă laşi acum, singură şi obosită, după ce te-am slujit o viaţă întreagă. Şi pe tine cine te-ar mai lua? Te-ai uitat în oglindă? Dă-mi... dă-mi valeriana!

Silviu aleargă la dulăpiorul din baie după medicamentul calmant. O ajută pe Mioara să se culce pe divan, îi toarnă picăturile, îi susţine capul.

— Mă doare, mă doare aici, în stomac. Valeriana asta nu mă mai ajută. Am altceva, Silviule, am altceva.

Lui Silviu i se face iar milă de ochii ei albaştri-fumurii (de înger, spunea el odinioară), acum rătăciţi şi plini de lacrimi, de chinurile în care se zbate femeia asta invidioasă, care suferă atât, de mâinile ei, care se agaţă cu disperare de gâtul lui.

— Era atât de frumoasă, atât de tânără!

— Cine, dragă?

— Purta o rochie de jersé verde, un jersé bun, cum nu se mai găseşte azi. Mă doare!

Poate că aiurează, poate că are temperatură.

— Era frumoasă şi toţi colegii se uitau la ea.

— O elevă a ta?

— Una nouă. Toţi se uitau la ea, cu toate că avea nasul gros şi fruntea îngustă.

— Spui că era frumoasă.

— Era sau li se părea lor. Se uitau la ea cu admiraţie. Silviule, e îngrozitor că pe lume se ivesc mereu femei mai tinere decât tine! Asta nu se poate suporta, nu se poate suporta!

— Trebuie să îmbătrânim, dragă, să ne resemnăm că îmbătrânim.

— Dar eu nu... nu...

Mioara îşi duce repede amândouă mâinile la gură, icneşte şi degetele i se înroşesc deodată. Silviu aleargă după un prosop, după o cană cu apă. Îi spală obrazul, îi şterge gura.

— Stai aşa culcată. Chem un medic numaidecât.

În ochii ei se citeşte o spaimă cumplită.

— Alo! doctorul Dobrescu? Sunt eu, Silviu Neacşu. Te rog, dragă, vino numaidecât la noi. Mioara varsă sânge. Nu, n-a avut niciodată nimic la plămâni. Ceva la stomac, o veşnică durere. Ulcer perforat? Nu ştiu, de unde să ştiu eu? Vino repede! Vine, vine acum doctorul Dobrescu. Stai cuminte. Doare tare? Tot în stomac?

Mioara îşi ţine mâinile pe stomac, din ochi i se preling lacrimi mari către tâmple. E în stare să plângă tot din pricina frumuseţii fetei ăleia, nu de durerile ei, se gândeşte Silviu. Ce femeie nefericită, ce femeie nefericită, săraca de ea, şi ce scorpie, vai de sufletul meu! Şi eu cum oi fi, răbdător sau imbecil? În orice caz, am intrat în mâl până la gât şi pesemne că merit să mă înec în el. Unuia ca mine nu i se cuvine altceva.

— Iar ai aprins tămâie, mamă? Nu te mai lecuieşti?

— Lasă, Lola, nu te supăra, poate că nu ajută, dar nici nu strică.

— Ba strică. Am intrat în casă la voi din aerul curat de afară şi m-am sufocat deodată. Trăieşti aici ca într-un cavou.

— Stai jos, stai jos, fetiţo. Să-ţi fac... să-ţi dau...

Eliza îşi pierde şirul. Are pe suflet cu totul altceva, vorbele îi stau în gât, ar vrea să le rostească, dar îi e frică.

— Magda nu s-a întors acasă?

— Vine, vine ea acum. E prin oraş. Când e zi de primire în spitale? Joia şi duminica?

— Aşa cred. Ai pe cineva în spital?

Eliza îşi frământă mâinile, se uită la Lola puţin cruciş, cu capul înclinat pe un umăr. Capătul codiţei cenuşii i s-a desprins din coc şi i se leagănă moale pe spate.

— Spune, mamă, văd că vrei să spui ceva şi nu ştii cum.

— Mioara e rău bolnavă, e în spital, ulcer la stomac, e ceva grav.

— Îmi pare rău. Eh, are cine să se ducă la ea, bărbatu-său, Lilia, mătuşa Emilia.

— Vezi că Silviu se duce, dar Lilia nu calcă pe acolo, spune că nu suportă atmosfera din spital. Îi face rău. Iar Emilia şi-a rupt un picior, nu poate.

— Dumneata de unde le ştii pe toate?

— Silviu, săracu, a telefonat.

— A făcut ulcer de răutate, mamă. Te pomeneşti că pentru ea ai aprins tămâie?

Eliza se pierde de tot. Cum de-a ghicit Lola? Tare e isteaţă, de ea nu poţi să te ascunzi.

— Pentru mine, mamă, Lilia şi Mioara sunt ca şi moarte.

— Bate-te peste gură!

— Una mi-a luat bărbatul, cealaltă mi-a otrăvit sufletul.

Da, aşa e, ele i-au stricat casa Lolei, dar când vine o nenorocire te mai gândeşti la asta? Ce-a fost a trecut, Lola s-a scuturat de Sandu ca de neaga rea, şi uite-o acum, parcă e mai frumoasă decât oricând cu părul ei roşu, cu dinţi sclipitori (n-a fost în viaţa ei la dentist, draga mamei!), cu talia ei subţire şi îmbrăcată ca pe jurnal. Se mai mărită ea, se mai mărită, că la patruzeci şi şase de ani ai ei, arată ca de douăzeci. Era bun Sandu că aducea acasă şi o scotea în oraş, dar încolo nu era cine ştie ce de el. Semăna a cal, vorba Magdei. Şi prost, numai că nu necheza. Lola îl îngrijea, îl purta curat şi călcat, ca scos din cutie, îi gătea trufandale, şi el, cu ochii după Lilia. Uite ce înseamnă să n-ai noroc!

Lola se gândeşte cât noroc a avut ea în viaţă. A iubit-o un om ca Anton Gabrielescu, un om cult, tobă de carte, delicat, bun. A învăţat de la el cât ar fi învăţat la facultate. A scăpat de Sandu datorită verişoarelor. Nu e vorba să le mulţumească pentru asta, că ele n-au vrut să-i facă un bine, dar dacă n-ar fi divorţat atunci, nu l-ar fi cunoscut niciodată pe Laurenţiu Olaru. Laurenţiu! Are două doctorate! Îţi explică doctrina lui Lenin şi frumuseţea lui Dante. Se aşază în fotoliu şi începe să recite în ce limbă vrei. Nu-l înţelegi, dar ce frumos sună! Lucrează la *Enciclopedie,* ehei! Democrat a fost toată viaţa, democrat e şi acum. Vorbeşte şi la Radio. Nu e supărat că nu l-au făcut ceva mai mare. Spune că n-a militat, că a crezut numai, şi atât i se cuvine cât i se dă.

— Ce e, Lola, la ce te gândeşti? Te-ai supărat pe mine că mi-e milă de Mioara? Păi dacă o ştiu de când era în faşă! Eu nu pot... ştiu că e afurisită, dar... dar... Când era mică şi umbla de-a buşilea, era atât de drăgălaşă! Să nu mă duc s-o văd?

— Du-te, mamă, du-te cât vrei. Mai aprinde şi tămâie, îneacă-te cu fum de lumânări, dă acatiste la popa ăla fornăitul, fă ce-ţi cere inima, că tot n-am să te schimb eu la cei şaptezeci de ani ai dumitale.

— Să nu te bată Cel-de...

— Nu mă bate, nu mă bate, că are treabă. Mai ai vreo veste de la Jenică?

Eliza se întunecă, se micşorează parcă sub greutatea gândului, s-a făcut ghem.

— Mai are trei luni. Numai de n-ar ieşi cu plămânii bolnavi, debil cum e el.

— Cine l-a pus să facă speculă?

— Şi tu îl judeci, Lola mamă? Păi numai el făcea speculă? Şi adică de ce speculă? Nu-i părea bine unuia sau altuia când îi aducea acasă lada de zahăr sau pachetul de cafea? Un bine făcea, nu un rău.

De câte ori să-i spună mamei că Jenică lua şi pielea de pe om, după ce făcuse cârdăşie cu băcanul ăla care în prăvălie avea rafturile goale? Ea o ia de la început, că Jenică era un binefăcător. Nici dacă i-ar explica Laurenţiu, mama n-ar înţelege. Sigur că nici mama, nici Magda nu-l cunosc pe Laurenţiu. Nu e nicio nevoie, ele i-au cunoscut bărbatul, mama a fost liniştită că măcar una din fete era măritată, Magda n-a fost invidioasă, ci şi-a spus: „O să-mi vină rândul şi mie", iar când a divorţat, Magda i-a înţeles orgoliul jignit, iar Eliza ar fi fost pentru o împăcare, dar n-a stăruit. N-au de ce să-şi bage nasul în treburile ei de acum! Poate că Laurenţiu n-are s-o ia niciodată, nu pentru că ea e croitoreasă la cooperativă şi el un savant, dar pentru că se socoteşte prea bătrân la cel cincizeci şi opt de ani ai lui. Aşa se considera şi Anton, şi avea dreptate. După ce s-a despărţit de ea, peste trei luni, l-a lovit nu un infarct, cum prevedea el, ci damblaua, adică, pardon! paralizia. A zăcut

paralizat acasă la el, îngrijit de nevastă, încă doi ani. Lola trecea prin faţa porţii lui plângând, trecea şi se uita la ferestrele luminate. Atunci îi făcea curte Sandu, un om ca toţi oamenii, voinic, muncitor, tânăr, care ştia cât ştie orice funcţionar de la poştă. O iubea şi a dat-o gata în ziua în care i-a adus un abonament la toate concertele din anul acela la Ateneu. Dar a fost un fel de păcăleală, el n-a mers cu ea la acele concerte, lui îl plăcea mai mult Zavaidoc când cânta la birt, la „Cotitură", iar ea se ducea obosită, se întorcea şi mai obosită, şi n-avea cine să-i mai spună ce fusese frumos şi de ce în seara aceea. Îşi făcuse datoria de nevastă, îl îngrijise, îl respectase (se silea să-l respecte), şi pe urmă venise ca un trăsnet aventura lui cu Lilia. De asemenea om n-avea nevoie.

— Iar te gândeşti, mamă, la ceva? Spune-mi şi mie, Lola dragă. Ai ceva pe suflet?

— Nimic, mămico. Sunt mulţumită aşa cum sunt.

— Singură, singură, vai de păcatele mele! Azi-mâine mă duc şi eu, şi rămâne şi Magda singură, dacă nu s-o mărita cu Avram Cerna ăsta.

— A cerut-o?

— A făcut aluzii.

— Aşa, aluzii pe departe?

— Ba nu, pe aproape, dar nu s-a declarat încă pe faţă. Ia te uită la fereastră! A început să ningă.

Fulgi mari se lipesc de geamuri, lumina după-mesei s-a făcut albă. Femeile simt că le e frig, de parcă fulgii ăştia ar cădea pe faţa lor, pe gâtul lor. Eliza aţâţă focul, mai pune două lemne, îşi ia broboada de lână în spinare. În vestibul se aud paşi, cineva îşi şterge tălpile, se scutură de zăpadă.

— Auzi! E... Magda!

Eliza era să spună „e Jenică", dar şi-a înghiţit vorba la timp. Mereu i se năzare că e el.

Magda e îngheţată, udă.

— Lola! Ce bine-mi pare! Am întârziat. Pachetul era cu trei sute de grame mai greu decât e voie, dar tot l-am expediat. Aşa cred, că o să i-l dea.

Aha! pachet pentru Jenică. Şi mama ştie să tacă când vrea. Treaba lor, ele l-au stricat cu răsfăţul de când era încă mic, ele plătesc oalele sparte. Şi parcă ea, Lola, nu i-a dat şi bani, nu i-a cusut, nu l-a împopoţonat şi ea! Vine un moment în care trebuie să te revizuieşti şi să ştii cine eşti tu, spune Laurenţiu. Tocmai prin acest moment simte Lola că trece.

— Vino cu mine în bucătărie, vreau să mănânc ceva, n-am prânzit azi. Am fost în tura de dimineaţă la alimentara şi pe urmă fuga la poştă. Mi-e foame.

Lola înţelege că Magda vrea să-şi descarce sufletul şi se duce după ea.

În chiuveta din bucătărie zac vase murdare poate de trei zile. În cuptor s-a ars o musaca de cartofi, mama a uitat cuptorul aprins. Pe divanul pe care dormea uneori Magda, într-o copăiţă acoperită cu un şervet, o grămăjoară de făină în mijlocul căreia se cufundă trei gălbenuşuri de ou a căror pieliţă s-a zbârcit.

— Am vrut să-i fac şi o prăjitură, dar m-a apucat noaptea, am picat de somn, şi bine că n-am mai făcut-o, pachetul ar fi fost prea greu. Am s-o fac pentru noi mai târziu.

Dacă Avram Cerna a intrat vreodată în bucătăria asta, slabă nădejde s-o mai ia pe Magda. Pare un om ordonat, tipicar chiar, cu maniile lui, după cum e îmbrăcat, după cum îşi şterge ochelarii cu o bucată de piele de căprioară pe care o ţine într-o cutiuţă în buzunar, după manşetele lui curate şi scrobite azi, când toţi bărbaţii poartă manşete moi, după felul în care îşi netezeşte pălăria cu mâneca şi când şi-o scoate, şi când şi-o pune pe cap.

— Haide, Magdo, mănâncă, ce te tot învârteşti aşa?

— Să mănânc sau să spăl vasele întâi?

— Mănâncă, fetiţo, şi pe urmă speli tot.

— Trebuie să calc şi rufăria de pat. Am tot spălat, s-a adunat şi n-avem nimic călcat, să putem primeni paturile.

Nu, Avram n-are s-o ia niciodată, trebuie să-şi fi dat seama până acum ce fel de gospodină e. Are să moară odată de oboseală peste albia de rufe, în vreme ce paltonul are să i se coacă pe maşina de gătit, unde l-a pus ea, crezând că-l atârnă în cuier.

Magda mănâncă în grabă, pe colţul mesei, aşezată pe marginea scaunului, o supă pe care n-a încălzit-o.

— De ce nu-ţi acorzi ţie însăţi mai mult, Magdo? De ce nu mănânci ca oamenii, nu te aşezi ca oamenii? Tu nu meriţi nimic?

Magda ridică spre ea ochi mari, căprui, blânzi. E tristă.

— N-am vreme.

— Nu-ţi faci vreme. Spune, voiai să-mi spui ceva.

— Da. Dar poate e mai bine să tac. Ştiu eu? Trebuie să spun şi eu cuiva. Nu mă mai mărit cu Avram.

„Mai bine n-aş fi prevăzut eu!" Lola îşi muşcă buzele de supărare.

— De ce?

— Pune condiţii.

— Ce fel de condiţii?

— Aseară a fost la noi la masă. După ce mama s-a culcat, am stat mai mult de vorbă. Vrea să aşteptăm să iasă întâi Jenică de la închisoare, şi pe urmă să-i las pe amândoi aici, pe Jenică şi mama, şi să mă mut la el.

— Foarte bine. Să ai în sfârşit şi tu viaţa ta.

— Bine? Ce vorbeşti, Lola? Şi pe ei cine să-i îngrijească? Mama e bătrână, Jenică e delicat şi sigur că are să iasă slăbit. Cine să-l supraalimenteze? Din ce bani să trăiască amândoi?

— Mama ca mama, poţi să-i dai ceva din salariul tău, sper că Avram nu e împotrivă. Am să-i dau şi eu.

— Să-i dau ei ceva, nu e. Dar de Jenică nici să n-audă. „Să lucreze pe un şantier, spune el, are să-l primească."

— Are dreptate.

Ochii Magdei se brumează, obrajii i se încing.

— A făcut o prostie, ştiu, dar...

— Toată viaţa n-a făcut decât prostii.

— Recunosc, uite, am ajuns şi eu să recunosc. N-a avut minte, n-a avut echilibru. Noi l-am răsfăţat, eu l-am ţinut pe palme. Atunci nu înseamnă că e vina mea? Nu trebuie să-l ajut să se refacă?

— Şi să-l slujeşti până la moartea ta, nu-i aşa?

Magda şopteşte cu sfială:

— Poate că are să-şi revină mai curând.

— Şi ce i-ai răspuns lui Avram? Că trebuie să te sacrifici pentru familie?

— Sacrificiu! De ce să-i spun sacrificiu! Nu pot să fac altfel. Dacă aş fi plecat de acasă acum douăzeci şi mai bine de ani, ca tine, azi ar fi simplu.

— Eu sunt un monstru, nu-i aşa? Las totul pe umerii tăi.

— Lola, Lola scumpă, n-am vrut să spun aşa ceva. Tu ai plecat, mamei i-ai adus de lucru şi pe deasupra i-ai mai dat şi bani, lui Jenică i-ai tot cumpărat una şi alta, dar eu, dacă am rămas, pot să plec tocmai acum?

Părul Magdei e alb de două degete la rădăcină, sub ochi are cearcăne mari.

— Gândeşte-te, Magda, poate că ăsta e ultimul tău pretendent.

— Eh, cine ştie, s-o mai ivi altul. Cum mi-o fi scris!

— O iei razna, ca mama, cu soarta şi ajutorul sfântului Sisoie.

— M-am cam săturat eu de ajutorul sfinţilor, că pe Jenică nu l-au apărat.

— Ei trebuiau să-l apere? Să nu facă găinării sau să nu-l aresteze pentru ele?

Magda e foarte dezorientată. De fapt, sfinţii trebuiau să-l ajute şi într-un caz şi-n celălalt, dar vezi că nu s-au amestecat. Treabă încurcată. Pesemne că n-or fi aşa de la îndemână, cum crede mama, sau n-or fi deloc. O cam bate de la o vreme gândul că cerul o fi pustiu.

— Şi v-aţi hotărât aseară să rupeţi şi să nu vă mai vedeţi?

— Aşa ne-am hotărât. Să ştii, Lola, că şi la ăsta tot slugă intram! Magda a ridicat glasul. Mi-a explicat aseară ce trebuie să gătesc dacă îl iau, cum să-i

calc cămăşile, cum să-i îngrijesc porumbeii că stă la dracu-n cărţi, are curte, porumbei, iepuri. Mai bine slugă la mama şi la fratele meu...

Parcă ar avea şi dreptate, biata Magda.

— Tu ai ţinut la el?

— Eu ştiu? Îmi făcea plăcere să vină, acum parcă răsuflu uşurată că nu va mai veni. Nu era chiar aşa cum am visat eu...

Aşa cum a visat Magda! Ce fel de om o fi visând ea? Parcă îşi vede cineva visul cu ochii? Sigur, eu, eu l-am văzut! Un bărbat ca Laurenţiu, ah, un bărbat ca el merită să-l slujeşti în genunchi. A şi vrut să îngenunche o dată în faţa lui, dar el a sărit din fotoliu. „Nu, Lola, nu! Să nu faci niciodată aşa ceva!"

— Crezi că am făcut rău? Lola! Nu mă asculţi! Crezi că am făcut rău?

— Dacă te-ai hotărât aşa, cel puţin nu regreta. Ai destule griji ca să te mai macini şi cu regretele. Aşa spune Laurenţiu: „Nu te uita în urmă, uită-te înainte, şi vezi ce mai poţi face din tine!" Poate se va mai ivi altul. Te rog să-mi aduci stofa aia de palton pe care o ţii în cufăr, nu ştiu de ce. Am să-ţi fac o haină de n-ai să te recunoşti în oglindă. Îţi dau ţie gulerul meu de vulpe, eu îl am şi pe cel de nurci. Şi te poftesc să te duci să-ţi vopseşti părul. De ce te laşi în halul ăsta? Te mai miri că lunganul ăla deşirat de Avram nu te vede bună decât să-i îngrijeşti iepurii şi porumbeii? N-are cumva şi cocină de porci?

Hait! l-am încondeiat şi pe ăsta! Dacă Magda se împacă cu el, are să-şi aducă aminte de vorbele mele.

Dar Magda o ia de gât şi o sărută apăsat.

— Ce bună eşti, Lola! Îmi dai gulerul tău? Am să-ţi dau şi eu ceva, bluza mea de tafta. Ba da, ba da, are să-ţi stea mai bine decât mie. Pe mine verdele mă închide, dar ţie, cu părul tău roşu şi cu pielea albă! Şi... şi... ha-ha-ha! Zău că are şi un porc. Uitasem să-ţi spun. Şi e deşirat, ai dreptate. E şi gălbejit, parcă ar fi muiat în tinctură de iod!

— De ce râdeţi aşa de tare? se aude vocea Elizei. Veniţi şi spuneţi-mi şi mie.

Magda duce degetul la buze: mamei, nimic!

— Noapte bună, mamă. Mă duc acasă, mai am de lucru în seara asta.

— Du-te, Lola, tare nu-mi place mie să vă ştiu noaptea pe drumuri. Magdo, să vii la mine, să-mi pui nişte ventuze, să-mi faci o frecţie, cred că am răcit.

— Mai târziu, mamă, să spăl vasele, să calc cearşafurile.

— După aia, mai târziu, întâi vezi niţel de mine. Mă doare spinarea şi ceafa. Noapte bună, Lola.

Fereastra odăii de dormit e luminată. Laurenţiu are cheia apartamentului, a venit înaintea ei. Lola intră în casă ca o furtună. Ce bine e să te aştepte cineva, şi nu oricine, Laurenţiu!

— Ai venit demult? Iartă-mă că am întârziat!

— N-ai întârziat deloc. Am venit eu mai devreme. Stai jos, Lola. Respiră.

— Să pun ceainicul pe foc.

— Odihneşte-te întâi, stai jos.

De ce are glasul ăsta ciudat? De ce e mai grav decât de obicei? De ce se uită aşa la mine? Asta îmi aduce aminte de ceva, de ceva rău. Nu mai ştiu... ba da, de seara în care Anton mi-a spus că ne vom despărţi. Nu se poate, nu vreau, ar fi cumplit. Dacă ar mai fi ţinut un an, măcar câteva luni.

— Ce e cu tine, Lola? Ţi-e rău? Ai o supărare?

— Eu? Nu. Mi s-a părut că tu... tu n-ai nimic, nu-i aşa?

— Am ceva să-ţi spun.

Asta e! S-a isprăvit. Are să-i spună că s-a isprăvit.

— Sunt mult mai bătrân decât tine. Diferenţa asta de vârstă mă apasă. Am uneori remuşcări.

Lola dă din cap, tăgăduie, dar nu poate scoate un cuvânt.

— Şi alteori, ca acum, de pildă, mă gândesc că noi doi ar trebui să ne căsătorim. Sunt încă foarte sănătos, dacă într-o zi mă voi îmbolnăvi, sper că voi fi destul de lucid ca să divorţez atunci. Sau să-mi făgăduieşti tu că vei divorţa, ca să nu-ţi fiu o greutate în viaţă. Dar situaţia asta de acum nu-mi place pentru tine. N-am prejudecăţi, dar nu mi se pare firesc să trăieşti în umbra mea. Vrei să mă iei, spune?

Lola a încremenit. Poate că n-a auzit bine, sau n-a înţeles, sau poate că pe lume se întâmplă şi lucruri extraordinare, la care nu te aşteptai, sau nu le credeai cu putinţă. Adineauri îngheţase, acum simte cum gâlgâie sângele în ea şi cum îi bate inima. Bate atât de tare, încât sigur că o aude şi Laurenţiu. Întinde încet braţele către el, braţele sunt foarte grele, se ridică încet, n-o ţin picioarele, şi se prăbuşeşte aproape la pieptul lui.

— Ce faci, Lola? Plângi, prostuţo? Ce trebuie să înţeleg eu? Că îţi pare bine? Că vrei sau că nu vrei? Hai, spune! Mă strângi de gât, dă-mi drumul puţin. Uită-te la mine. Aşa!

Magda se răsuceşte în aşternut, nu poate deloc dormi. O dor picioarele, o doare spatele, dar mai ales o rod gândurile. Adevărat că parcă era muiat în tinctură de iod, că-i ieşeau coatele prin mâneci şi genunchii prin pantaloni, atât era de slab. Dar vezi că unul nu e bun, altul e rău, unul nu-i place mamei şi altul n-o poate suferi pe mama, şi, uite, viaţa trece. Chiar aşa, cu iepurii şi cu porcul lui, cu cămăşile lui scrobite, dacă n-ar fi fost atât de urât! Şi mai

punea şi condiţii. Să se ducă să ia una de la orfelinat, dacă nu-i plac fetele cu familie. Ducă-se învârtindu-se. Da, el se duce, dar tu rămâi, şi la patruzeci şi cinci de ani nu mai sunt ocaziile de la douăzeci. Adică de ce să nu fie? Cum suna glasul Lolei adineauri la telefon când a anunţat-o în puterea nopţii că se mărită. La 8 a plecat de aici şi n-a spus nimic, pesemne că nu ştia nici ea, şi la 12 noaptea se îneca de fericire. Vezi că oricând se poate întâmpla ceva neaşteptat? Lola are patruzeci şi şase de ani, Magda are numai patruzeci şi cinci, de ce n-ar întâlni şi ea omul visat? Să fie înalt, dar nu prăjină ca Avram, să fie brun cu ochi verzi. Frumoşi sunt bărbaţii bruni cu ochii verzi. Să-i spună: „Lasă, Magda, că destul ai trăit în mezelării şi coloniale, fă tu treabă acasă, că eu am serviciu bun". S-o mai găsi azi unul care să-i ceară nevestei să stea acasă? Eh, în definitiv ea poate să lucreze mai departe, numai să fie el om de înţeles şi delicat. Şi cu ochii verzi. „Vai de mine, ce prostie!" Parcă ochii fac omul? Ce se aude? Geme mama prin somn. Să-i cumpere mâine aspirine. Erau în casă, dar naiba ştie de ce se aflau sub maşina de cusut, pline de gaz, unde le-a găsit din întâmplare, după ce le căutase în măsuţa de noapte, la locul lor. Cum o fi viitorul bărbat al Lolei? Să aibă puţin noroc, sărăcuţa, că primul, Sandu Ieremia, a fost un păcătos. Şi poate că ăsta are prieteni, poate printre ei o fi şi unul care să i se potrivească ei. Naşa Sofia, după ce i-a murit bărbatul, s-a mai măritat o dată când avea cincizeci şi nouă de ani. Păi se potrivesc patruzeci şi cinci cu cincizeci şi nouă? Strigă mama de dincolo, o fi visat sau o doare ceva.

— Vin, mamă, vin. Nu-mi găsesc papucii. Vin eu şi aşa...

Trotuarele sunt alunecoase, dar dacă mergi pe lângă zidurile caselor te picură din streaşină. S-a mai muiat vremea, nu mai bate vântul, dar e tare greu să-ţi duci picioarele bătrâne prin mâzga asta. Nu şi-a dat seama că de la spital la Emilia e o distanţă atât de mare, că s-ar fi urcat în autobuz. Şi acolo altă pacoste, te îmbrâncesc, te înghesuie şi mai treci şi de staţie, că nu mai vezi aşa de bine, nu te mai descurci cu liniile astea noi. Nu, n-are să-i spună Emiliei cât de rău a găsit-o pe Mioara. E destul să te uiţi la ea ca să-ţi dai seama că se duce. A pierdut prea mult sânge, au operat-o de două ori, mare minune ar fi să scape. Silviu era topit, o iubeşte cât n-ai crede. Şi ea, aşa bolnavă cum e, tot se mai răsteşte la el, dar răguşit, în şoaptă, şi se uită ponciş. Asta care vine încoa e Lilia, sigur că e ea.

— Bună ziua, mătuşă Eliza. Vii la mama?

— La voi, adică la ea, da.

— Eu mă duc la fabrică, am ore. Vezi că uşa din faţă e încuiată, mama nu poate veni să deschidă, dar intră pe la bucătărie, baţi şi-ţi deschide chiriaşa, Viorica.

— Am fost la Mioara.

— Ah, da. Cum îi merge?

— Rău. Tu nu te duci deloc?

— Nu pot, mătuşă, sunt prea impresionabilă. Nu pot intra într-un spital şi nu-mi pot vedea sora zăcând. Îi trimit flori, fructe, prin Silviu, sunt destul de necăjită şi eu. Am vorbit cu toţi doctorii, i-am rugat să se ocupe serios. Să sperăm că va veni curând acasă. La revedere, la revedere! Intră pe la bucătărie.

Asta e ceva curios, se gândeşte Eliza. Nu poate să-şi vadă sora zăcând şi nu ştie că e pe moarte, deşi a vorbit cu doctorii. Ori e de piatră, ori minte de îngheaţă apele, n-a vorbit cu nimeni. Sau mi s-a părut mie că Mioara e atât de rău?

Eliza bate, îi deschide Viorica, intră prin bucătărie. Din hol aude un glas încă limpede cântând tare: „Dragă puişor, de când în armată / Tu te-ai înrolat, eu sunt dezolată!" Cântă Emilia! Îi arde de cântat. Sigur că astea două nu sunt la curent. Silviu nu le-o fi spunând adevărul.

Emilia stă într-un fotoliu, cu piciorul fracturat în ghips şi întins pe un scăunel. Şi-a pus părul în bigudiuri.

— Elizo! Bine că te-ai îndurat să vii şi pe la mine.

— Mi-e greu, Emilio, mi-e greu. Abia mă târăsc. Am fost şi la spital.

I se pune un nod în gât, nu mai poate vorbi şi, nici dacă ar putea, nu i-ar spune Emiliei adevărul.

— La care spital?

— La Mioara.

— Ah, da? Foarte bine ai făcut. Cum mi se vindecă piciorul, mă duc şi eu. Silviu e un prăpăstios, i se pare că Mioara nu mai scapă. Spune şi tu, se poate să nu reziste la vârsta ei? Da' ce, e vreo anemică, o tuberculoasă? Nici nu vreau să mă gândesc la aşa ceva. Şi cu doctorii care o îngrijesc, care se dau în vânt s-o îngrijească, fiindcă toţi o ştiu de la Revistă! Ştii cum o admiră? Şi pe Lilia, la fabrică, toată lumea o respectă. Dar ale tale ce fac?

— Lola se mărită.

Eliza simte cum i se urcă un val de mândrie în piept. Dacă vorbeşte Emilia de fetele ei, apoi are şi ea ce spune.

— Cu cine, dragă?

— Cu unul care are două doctorate.

— O fi vreun hodorog.

— Dar de ce să fie hodorog? E o mândreţe de bărbat.

— Bărbat mai bun ca Silviu nu există, să ştii de la mine. Şi Magda, Magda?

— Îi calcă pe urmă Lolei.

— De la Jenică mai ştii ceva? Îl mai ţin sau îi dau drumul?

— Ne-a scris că s-a întâlnit acolo unde e cu Mihai Vasiliu ăla al Liliei, ştii, moşul ei. I-a dat şi nişte mere, Jenică i-a dat, că i-am trimis pachet.

Pune, Doamne, strajă gurii mele, că dacă îmi mai spune ceva de copiii mei, nu ştiu ce grozăvie îi spun eu de ai ei.

— I-auzi, Elizo, sună telefonul în hol. Du-te tu, dragă.

Eliza se propteşte în braţele fotoliului, se ridică, se duce.

— Alo! Cum? Silviu? Da, eu, Eliza. Cum? După ce am plecat eu? Vai de mine! Vai de mine! Vai şi amar!

Silviu a închis. Eliza pune receptorul la întâmplare pe masă. Cade pe un scaun. Mioara! Vocea Emiliei se aude din odaia ei: „Dragă puişor, de când în armată...” Săraca Emilia! Săraca Emilia! Când o afla, când o înţelege, când s-o trezi la adevăr! Şi Mioara, o femeie tânără! Era atât de drăguţă când era copil, umbla de-a buşilea şi-i cădeau buclele blonde pe obraz. Şi chiar şi mai târziu. Era frumoasă, cu ochii ei albaştri, cu faţa albă-albă, cu dinţişorii ascuţiţi ca de vulpe. Era ea rea, sau cine ştie, ni s-o fi părut nouă. Săraca Emilia! Şi Silviu, bietul de el. Poate că nici noi n-om fi destul de bune. Nu, mai bine intram eu în pământ în locul ei, că eu am trăit destul! Să mă fi întrebat cineva dacă primesc, mă învoiam bucuros. Numai copiii mei să fie fericiţi, că eu, ce nevoie mai am eu? Să mă culc şi să dorm.

ERA FIUL MEU

Se înserase. Mă întorsesem de la spital veselă. Pacienţii mei râseseră odată cu mine, fără să ştie de ce. Mergeam atât de uşor, încât mi se părea că am întinerit cu douăzeci de ani. Am pus masa pe terasa mică, de pe care vedeam lacul, am aşternut-o cu alb, am aşezat două tacâmuri. În sfârşit, două! De un an întreg mănânc singură şi de când a plecat îl aştept. Am pus flori în mijlocul mesei. Am ascuns darul lui sub şervet, acul de cravată de la tata, acul cu safir. Bolta de trandafiri care se întinde peste terasă lăsa să se vadă prin plasa ei stelele care apăreau mici şi sticloase pe vagul cenuşiu al cerului. La apus, încă mai pâlpâiau câteva sclipiri aurii, soarele pierise după coama muntelui. Era linişte. Miroseau trandafirii, mimoza îşi scutura polenul peste şezlong şi-l aurea. L-am strâns, a zburat din el pulbere de aur. Seara asta n-are să mi se şteargă niciodată din minte. Cântam încet. M-am pieptănat, m-am schimbat, şi cântam încet. Nu putea fi vorba să mă duc la aeroport, e prea departe. Îl aşteptam acasă. Cred că nu eram nici măcar nerăbdătoare, eram numai fericită. Mă uitam din când în când la ceas, îmi spuneam: acum aterizează, acum îndeplineşte formalităţile, acum se urcă în autobuz. Îmi căutam de lucru la bucătărie, în casă, şi iar mă uitam la ceas. Se apropie clipa! Din piaţa oraşului unde îl lasă autobuzul, are să ia o maşină mică. N-a ajuns încă în piaţă. Poate peste cinci minute. Să mai găsesc ceva de făcut. Vai, n-am pus flori în odaia lui! Bujori! Îi plac bujorii albi. Răsadurile mi le-a adus din România Rodica, s-au adaptat bine aici. Am tăiat repede câţiva din grădină, i-am pus în vasul verde pe care i l-am dat când a împlinit cincisprezece ani. Acum trebuie să fi pornit cu maşina de piaţă către casă. Va fi ars de soare, slab (mi-a scris că a slăbit puţin), vesel şi el. Are să strige: „Mamă!" De zile întregi mă gândesc cum va striga de la poartă încă: „Mamă!" L-am auzit de departe, prin telefon, i-am mai auzit glasul, dar telefonul deformează, munţi, văi şi mări între noi, glasul lui de aproape va fi altfel, proaspăt ca la zece ani, ca la şase ani. Mi se părea că are să mi se întoarcă deodată şi copilul meu mic, şi copilul meu mare, copilul meu la toate vârstele. N-am presimţit nimic, nu m-a tulburat nimic. Acum trebuie să ajungă, mi-am spus, şi am ieşit în grădiniţa din faţa casei. Era o linişte deplină. În vila vecină, despărţită prin parcul ei mare de căsuţa noastră, se auzea vag un radio, o nocturnă de Chopin. Nu strica liniştea. Am stat pe bancă. Durează mult formalităţile, mi-am spus. Se întunecase de-a binelea. M-am dus la poartă. Niciun zgomot pe şosea. Radioul a tăcut. S-au pornit să ţârâie greierii. Atunci a început neliniştea din mine. Avionul a întârziat! Mai există şi avioane care se prăbuşesc. Nu se poate prăbuşi tocmai ăsta! A început să-mi fie foarte frig. Ar fi trebuit să-mi iau un şal, dar nu mă înduram

să mă dezlipesc de poartă. Mă prefăcusem parcă toată în auz încordat, şi încordarea asta durea. Niciun zgomot, niciun zumzet. Până şi lacul era încremenit, fără valuri, ca să aud mai bine tăcerea aceea afurisită. Târziu, când mâinile încleştate pe portiţă mi-au amorţit, mi-am adus aminte că se poate telefona la aeroport pentru informaţii. Mi-era frică de informaţiile lor, dar trebuia să le cer. Îmi puteau spune orice, îmi puteau spune o grozăvie. Dar poate că avionul a făcut o escală mai lungă undeva, poate a avut nevoie de o reparaţie, poate va veni peste un ceas. Un glas la început impersonal, apoi parcă sugrumat, mi-a răspuns că avionul n-a sosit. N-au informaţii clare. Să mai revin. Am rămas lângă telefon. Am revenit. Des. Mereu. Mi se părea de fiecare dată că nu vor să-mi spună. Toate glasurile care s-au perindat acolo erau reţinute, se simţea în ele o spaimă stăpânită. Începuseră să mă cunoască. Eram mama, spusesem că sunt mama lui. Nu îndrăzneau să-i spună tot mamei. Atunci mi-a venit în minte să deschid aparatul de radio. Acolo se spune, mă gândeam şi nu întregeam până la capăt ce se va spune. Şi târziu, pe la 11, a spus Parisul. A anunţat tot, ei nu vorbeau cu mine, ci vesteau lumii întregi o nouă deturnare de avion. Acolo, la marginea unui oraş din Africa, înconjurat de oameni înarmaţi, între doi miniştri ai unei ţări de la care nici n-am înţeles ce trebuie, ce vor să obţină cu forţa, câteva femei şi un preot, se afla fiul meu. Fiul meu, de la care nimeni nu vrea să obţină nimic, care nu poate nimic, împresurat acolo de inşi cu pistoalele îndreptate spre el, ţinut sub teroare, ameninţat cu moartea. Copilul meu, care trebuia să se afle aseară acasă, la masă, în faţa mea, sub bolta de trandafiri. Care trebuia să strige de la poartă: „Mamă!" şi să fie acum în braţele mele.

Am rămas toată noaptea pe fotoliu, lângă telefon. Din când în când, chemam aeroportul. Acum aflaseră că ştiu, dar nici ei nu aveau mai multe informaţii. Încercau să mă liniştească fără să dibuie cu ce. Am telefonat şi la poliţie. Erau informaţi. Nu-mi puteau da aici un amănunt. Mâine, mâine! îmi spuneau şi mă rugau să mă liniştesc. Nu plângeam, nu strigam, dar poate îi speria glasul meu îngheţat. Mi-era atât de frig, încât abia puteam mişca buzele ca să vorbesc. Eu aici, în fotoliu, cu uşa salonului deschisă spre lac, cu liniştea nopţii, cu cerul înstelat, înconjurată de vase de flori, masa pusă tihnit pe terasă, lumina aurie a lămpii pe pian, fericirile pământeşti, Doamne! toate adunate în jurul meu. Şi fiul meu acolo. Sechestrat de oameni înarmaţi, duşmănoşi, răi, străini. Aşteptând viaţa sau moartea. Ochii lui aurii plini de spaime. Tânăr, tânăr! Peste o săptămână aveam să sărbătorim ziua lui, treizeci de ani. Puternic. Frumos. Poate l-au legat. Când trec pe lângă el îl lovesc cu piciorul. De ce să-l lovească? Nu, nici nu l-au legat, el e dezarmat, ei au arme, n-au niciun motiv să-l lege.

Dimineaţa m-am spălat iar, m-am îmbrăcat de oraş. Am telefonat la spital că nu mă pot duce. Şi ei aflaseră. Prin radio e uşor să afli o nenorocire. M-au întrebat cu ce mă pot ajuta. Cu ce? Mă poate cineva ajuta cu ceva? Am plecat la Ministerul de Externe. M-au primit numaidecât. Sunt speranţe, mi-au spus. Femeilor li s-a dat drumul. S-ar putea să fie eliberat şi el, şi preotul. Pe răpitori îi interesează cei doi miniştri. Dar de ce nu i s-a dat drumul odată cu femeile? Pentru că le place ca istoria asta să fie cât mai spectaculoasă cu putinţă. Să urle radiourile, presa, să preseze şi alte ţări asupra aceleia de la care vor să obţină, prin zălogirea celor doi miniştri, eliberarea unor complotişti şi o mare sumă de bani. Noi vom protesta, sigur, vom cere cetăţeanul nostru, preotul va fi cerut de ţara lui, vom vedea, vom face diligenţe. Au dat un termen? am întrebat eu. Aici răspunsul a venit cu şovăială. Douăzeci şi patru de ore, dar de obicei termenele astea se prelungesc. Nu ştim ce va face ţara acelor miniştri! Poate va ceda. Poate că teroriştii vor fi împresuraţi, dezarmaţi. În sfârşit, sunt speranţe multe şi diverse. Oricum, n-au nicio raţiune să reţină un medic tânăr şi un preot, care nu reprezintă pentru ei niciun contrapreţ. Dar vor fi raţionali? Vom vedea, să sperăm, să sperăm. De obicei îi chinuiesc? De obicei nu, uneori îi suprimă, n-au motive să-i chinuiască. În sfârşit, nici de suprimare nu aveţi deocamdată a vă teme dumneavoastră personal. Mi-au dat un număr de telefon, ca să mai cer informaţii. Şi ei la prima noutate au să mă vestească. Douăzeci şi patru de ore de aseară? am vrut să ştiu precis. Da, în sfârşit, dar termenele astea se prelungesc totdeauna. Tratativele durează.

M-am întors acasă. Lăsasem uşa dată de perete, o uitasem. Masa e încă pusă pe terasă. Pâinea s-a uscat, salata s-a veştejit. Pe maşina din bucătărie toate sleite, prăjitura arsă în cuptor. Nu pot strânge nimic. Mi se pare că dacă strâng, renunţ la întoarcerea lui. Vom protesta şi noi. Aşa au spus. Până la ceasul ăsta trebuie să fi trimis protestul. Lacul loveşte în ţărm cu valuri albastre, soarele taie o potecă peste el. În bolta de pe terasă au înflorit şi mai mulţi trandafiri. Luna mai n-a fost niciodată atât de frumoasă. Copilul meu! I-or fi dat să mănânce sau îi e foame? Îi poate fi foame, dacă îi e frică? Să mă potolesc, să mă potolesc. Sunt atâtea mame ai căror copii pleacă în război. Moartea îi pândeşte în fiecare ceas. Dar nu mor toţi. Atâţia se întorc. Poate şi al meu se va întoarce. Dar la război sunt mulţi, gloanţele ocolesc pe unii. Aici îl pândesc gloanţe care vor să se îndrepte asupra lui, ca un pluton de execuţie! În faţa lui nu scapi. Gloanţele nu trec pe alături. Merg la ţintă. Să mă potolesc. N-are de ce să fie el o ţintă pentru ei. Lucrul n-are nici o raţiune, cum au spus la minister. Dar restul are raţiune, uciderea celor doi? Nu raţiune, ci motiv. Pentru băiatul meu nu există niciun motiv. Nici un alt motiv decât cruzimea gratuită. Şi oamenii cunosc cruzimea gratuită. E plină

istoria de exemple. Să nu mă gândesc la istorie. Trebuie să-mi ţin firea, să nu înnebunesc înainte de întoarcerea lui. Sună telefonul! Mă anunţă ceva. Nu sunt douăzeci şi patru de ore, mă anunţă ceva bun! Cine...? Ah, da, Dominic. Am fost, am fost. Nu mi s-a putut da nicio certitudine. Speranţe, sigur. Şi ei spun că nu e logic. Da, ar trebui să fie logic. Deocamdată nimic, mulţumesc. Are grijă doctorul Anatol de pacienţii mei? Îi mulţumesc. Nu, pot să stau şi singură. Calmante? Da, am să iau. N-am nevoie, nu, vă mulţumesc tuturor. La revedere!

Ar fi trebuit să-i spun să nu-mi mai telefoneze. Să nu-mi mai telefoneze nimeni până mâine. Nu aştept decât un telefon, unul singur, şi dacă are să sune mereu soneria asta, are să-mi sfredelească inima cu speranţe de fiecare dată, apoi are să mi-o zdrobească cu dezamăgire. Când era mic am putut să-l salvez odată de la înec şi altădată de anghină difterică. Am sărit din barcă după el şi l-am scos pe jumătate înecat. Nu mi-am pierdut firea, l-am readus la viaţa. Era aproape mort. De crup difteric l-am operat tot eu, care nu sunt orelist, până să vină specialistul. Am putut. Atunci a stat în puterea mea. Acum sunt departe, şi chiar dacă aş fi aproape, n-aş putea nimic. Sunt clipe oh! prea multe în viaţă, când o mamă nu mai poate nimic, orice ar da în schimb. Orice? Dacă aş telefona la minister să mă trimită pe mine acolo cu un avion rapid, să mă lase zălog în locul lui? Le trebuie un zălog, încă unul, ca să fie mai spectaculos, cum mi s-a spus? Uite spectacol, unul frumos. Vor să urle presa? Să urle! Copilul are să se împotrivească, dar să nu-l întrebe pe el. N-au decât să mă împuşte dacă vor, acolo, în mâinile lor nici nu m-aş mai gândi la asta, m-aş gândi că a scăpat fiul meu. Să nu aibă pe urmă remuşcări pentru mine, eu le-aş mulţumi lui şi lor, ucigaşilor. Telefonez la minister. Mi se spune că e o absurditate. Nu ne putem juca aşa cu nişte criminali. Ar fi ca şi cum am accepta să le cedăm un cetăţean al nostru. Noi trebuie să protestăm vehement, aşa cum am început. Nu putem face concesii. Să aştept liniştită.

Liniştită! Sunt cincisprezece ore de când e în mâinile lor. Am mai auzit despre asemenea rapturi şi m-am gândit totdeauna la mamele celor care îşi aşteaptă acolo osânda sau eliberarea. Prea mult la mane, şi prea puţin la ei. Acum suferinţa mea nu mai are însemnătate, e vorba numai de fiul meu. De ceea ce se petrece în el în fiecare clipă. Şi de cât de lungă e fiecare clipă pentru el. Ar trebui să ţin necontenit radioul deschis. Nu se poate, se cântă, se vorbeşte, se dau reţete culinare, ştiri politice. Ar trebui să-l deschid numai la orele de ştiri, dar dacă se va spune ceva la altă oră? Au să mă anunţe de la minister? Au să se grăbească să mă anunţe dacă va fi o ştire cumplită? Sigur că nu. M-au întrebat de la spital ce ajutor vreau. Ăsta e ajutorul, să asculte secretara necontenit la radio. Să nu mă cruţe, să nu amâne, orice s-ar

anunţa. Bun, am telefonat la spital. Altceva ce să fac? Trebuie neapărat să fac ceva, nu pot aştepta aşa, cu mâinile în sân. Trebuie să acţionez. Un apel la radio către mamele din lumea întreagă, să protesteze şi ele? Un apel către ţara celor doi miniştri, să cedeze? Vor ceda numai pentru copilul meu, când au doi oameni importanţi acolo? Interesele politice îşi urmează drumul lor, nu se opresc în loc pentru cazuri individuale. Şi nimeni nu mai vrea să dea apă la moară teroriştilor. Şi, totuşi, trebuie să acţionez într-un fel. Poate o mamă interveni în asemenea împrejurări? Nu ştiu, dar ştiu că o mamă nu poate sta împietrită. Telefonez din nou la minister. Propun să lanseze un apel la radio, un protest, ce vor ei. Ei nu vor nimic. Nu se poate să mă amestec eu. Există interese superioare de stat, care nu se opresc la mine. Nu ştiu ce raporturi de politică internaţională, nu înţeleg. Simt că încep să-i sâcâi, le e destul de greu şi fără amestecul meu, e o încurcătură destul de mare şi fără amestecul meu. Nu mai am glasul îngheţat de aseară, nici pe cel stăpânit de azi de dimineaţă. Cred că urlu ca o fiară. Încep să-i sâcâi şi să-i incomodez. Sunt rugată să stau liniştită. Mi se oferă un medic. Am medici destui dacă am nevoie, mă am şi pe mine. Au dreptate. Nu e vorba de proteste şi apeluri. Acolo e o pretenţie clară a unor indivizi clari şi îndârjiţi: plata zălogului în complotiştii lor şi bani, sau uciderea zălogiţilor cu riscul de a fi ei înşişi, ucigaşii, omorâţi după asta. Pentru ei e clar. Există pe lume lucruri atât de simple care nu pot intra în capul nostru. Nu discută, nu se tocmesc, nu scad din preţ, cer şi aşteaptă încă nouă ceasuri. Nu, nu mai sunt nouă, sunt opt şi jumătate. Copilul meu s-o fi uitând şi el la ceas? Socoteşte timpul şi aşteaptă moartea. Ştiu gestul lui când întinde mâna, mâna lui suplă, curată, de chirurg, şi se uită la ceas. Ce mâini înguste avea când era copil, şi cuminţi, cu unghii curate, trandafirii. Când era mic l-am scos pe jumătate înecat din lac, l-am salvat. Am putut. Şi era mic, nu şi-a dat seama că se îneacă, n-a ştiut că va muri, nu s-a gândit, n-a apucat să se sperie. Aşa mi-a povestit atunci că întâi a ameţit şi pe urmă n-a mai ştiut mare lucru. Acuma ştie. La ceasul ăsta ar fi fost aici, pe terasă, la soare, dacă nu s-ar fi întâmplat nimic, dacă n-ar fi picat peste el nenorocirea. Poate că în clipa asta chiar sunt sălbatici cu el. De ce ar fi? Pentru că sunt sălbatici! Aşa cum îl opresc pe el şi pe preotul acela, pe ei doi, care n-au nicio legătură cu miniştrii aceia, aşa cum îi ţin degeaba şi poate au să-i omoare degeaba, i-ar putea şi chinui degeaba. Din plictiseala aşteptării, din tensiunea în care trebuie să fie şi ei gândind poate că nici ei n-au să scape teferi. Şi atunci se amuză chinuind. E o aberaţie? Dar restul nu e o aberaţie? Oamenii săvârşesc puţine aberaţii pe lume? Când unui presupus vrăjitor sau numai eretic prin anii o mie patru sute, o mie cinci sute încă, dacă nu mă trădează memoria, i se frângea os după os, sau i se turnau litri de apă cu pâlnia în gură, având grijă să-l ţină de

nas (ce rafinament! Să-l ţină de nas, să nu respire în acelaşi timp), ca să mărturisească ce legături are cu Satana, când era ars ca să fie purificat de păcate (aveau grija purificării lui!), când era ridicat de la pământ de braţele răsucite la spate şi ieşite din umeri, ca să fie trântit iar jos, şi iar ridicat, torturile astea, în numele Bisericii sigure de adevărul ei, nu erau aberaţii? Nu, erau cruzimi, erau atrocităţi pentru care se găseau călăi. Călăii nu le cunoşteau pe victime, n-avuseseră nicicând de-a face cu ele, dar exista o meserie, aceea de călău, binecuvântată de Dumnezeu când călăul aparţinea Inchiziţiei, meserie plătită, bine făcută. Călăul se ducea acasă, stătea la masă cu nevasta şi copiii, se juca cu ei. Tata îşi mângâia copiii şi-i acoperea cu grijă seara, să nu le fie frig. Şi călugărul inchizitor după ce asistase la tortură, se ducea în chilia lui să se închine. Cerea binecuvântarea Domnului pentru treaba de a doua zi şi se aştepta la binecuvântarea divină pentru că sub supravegherea lui se săvârşise o schingiuire bună. Şi lumea venea în pieţe, se aduna în jurul spânzurătorii, să vadă schingiuitul cum scoate limba, şi dă din picioare, şi se zvârcoleşte, să vadă osânditul la rug cum se îneacă de fum de la început, când abia îl ling flăcările şi încep să-l prăjească. Venea lumea buluc, chiar cu copii în cârcă, veneau femei, veneau bătrâni, priveau, sorbeau din ochi. Ce voluptate! Ce greu se murea în chinuri! Şi pe urmă se întorceau obosiţi acasă ca din excursie, le era sete, ah! ce bun era vinul din ulciorul de lut şi bună pâinea caldă! Fusese o zi împlinită, cu distracţii, cu emoţii, cu oboseală, cu benchetuială la sfârşit, ca orice zi grea de evenimente neobişnuite. Crudul, infamul ev mediu, cu catedralele, şi menestrelii, cu barzii lui melancolici şi delicaţi. Da, atunci s-au ridicat catedralele. Şi cea de la Chartres, cu bogăţia ei de sculpturi, cu zborul turnurilor ei, şi cea de la Milano, uşoară în plutirea ei de pasăre albă, şi cea de la Strasbourg, de culoarea trandafirului puţin pălit, uriaşă şi suplă, şi cea din Colonia, toate marile catedrale în care omul a pus elanul lui cel mai înalt, şi dibăcia, şi truda, şi geniul lui. Ca să pătrundă pe poarta lor şi să se roage pentru mântuire. Avea pentru ce să se roage! Acelaşi om, acelaşi individ plin de întuneric, şi de patimi grele, şi de sălbăticie, acelaşi om crud şi hidos, a vrut să atingă cerul, şi prin catedrale l-a atins! Exista încă Inchiziţia când tu, Fra Angelico da Fiesole, cu degetele tale miraculoase, zugrăveai străvezii şi delicate făpturi în care vibra, cu stângăcie încă, lumina-culoare, chipul omenesc imaculat, gestul fără prihană. Aceiaşi oameni, acelaşi veac, aceleaşi veacuri.

Nu, să nu mă mai gândesc la istorie. Fiecare schingiuit, fiecare crucificat, fiecare tras în ţeapă mă înspăimântă în clipa asta pentru fiul meu. Orice e cu putinţă şi pentru el. Mi se pare că trăiesc de la începutul lumii, şi de atunci încă mi-au răpit copiii unul după altul, pentru o pricină sau alta, pricini se

găsesc totdeauna, şi i-au torturat, şi i-au ucis în suferinţă. Acum, în timpul ultimului război, când îl ţineam la sân pe copilul meu, singurul, nu loveau toate lagărele de-a dreptul în făptura mea, în inima mea? Fiecare veste nouă, de arderi în cuptoare blestemate, de exterminare prin foamete, prin muncă grea, prin împuşcare în masă, nu mă făcea să tresar de spaimă, de parcă mi l-ar fi smuls pe el din braţe? Erau acolo mame care, înainte de a muri, îşi vedeau copiii murind sau omorâţi. Şi mamele încă mai trăiau. Şi voiau să moară şi ele, dar moartea venea când voiau alţii, şi zilele se târau cumplite. Îmi strângeam copilul meu la piept şi mă gândeam la ele. Uneori mă confundam cu ele. Mă trezeam noaptea ca să-l pipăi, să-i ascult respiraţia, să-l sărut. Era ocrotit el, era departe de lagăre, dar lagărele existau, şi noaptea mi se umplea de imagini sfâşietoare. Bărbatul îmi murise în război. De când murise, nu-l mai vedeam în mintea mea decât ca pe un copil pe care n-am ştiut să-l feresc, să-l ocrotesc. Îl confundam cu cel din braţele mele, tot atât de neapărat, de neputincios. L-au împuşcat, a căzut, a căzut poate cu faţa în noroi, a mai gemut un timp singur, singur pe câmp, în ploaie, aşa îl vedeam, pe un câmp în ploaie, şi a murit singur. Un copil singur, cu obrazul zdrobit de glonţ, în noroi. Avea douăzeci şi cinci de ani. Şi nopţile mele erau pline de gemete de oameni, de copii ai cuiva, ai mei parcă toţi, pierduţi, înecaţi în noroaie, cu feţele iubite sfârtecate, cu trupurile lor iubite doborâte, cu mâinile lor iubite, umflate şi ţepene. Şi mamele aşteptau, aşteptau, aşteptau, iar pe ei îl sfâşiau corbii şi câinii. După război m-am vindecat, vedeniile astea m-au lăsat. Copilul meu creştea. Copilul meu a crescut, şi e acum, chiar acum, în clipa asta, între vrăjmaşi, s-a spus că sunt şase, înarmaţi, încăpăţânaţi. Vor să-mi omoare copilul! El a fost chirurg acolo, în sudul Africii; a operat mii de oameni, noaptea a venit lângă patul lor, le-a ascultat respiraţia ca unor copii – erau şi ei dezarmaţi în somn şi în boală – le-a dat medicamente, s-a bucurat de fiecare salvat, de fiecare vindecat, a dat înapoi mamelor lor fiii întregi, fiii lor albi sau negri, care fuseseră atât de bolnavi, care fuseseră pe pragul morţii. Şi acum vor să-l omoare pe el. Dar chiar dacă n-ar fi făcut niciodată niciun bine nimănui, dacă ar fi trăit numai bucurându-se de soare, aşa cum are dreptul să se bucure orice vietate, dacă ar fi fost un pierde-vară, o secătură chiar, cine are dreptul să lege secăturile, să le ameninţe cu moartea, să le ucidă? Şi cum şi-au luat oamenii acest drept, cum şi-l iau mereu chiar când nu e vorba de suprimarea unui om monstru, primejdie pentru ceilalţi toţi!

Sună! Dar sună la uşă. Cine a venit să se amestece în gândurile mele, în durerea mea, în singurătatea mea, care n-are nevoie pe lume decât de copilul meu? Nu vreau să deschid. Vestea pe care o aştept trebuie să vină prin radio, prin telefon. Vestea cea bună. Sună iar, repetat. Dacă nu deschid,

are să sune aşa mereu. Un pas dă ocol casei, îl aud pe nisipul aleii. E cineva care cunoaşte bine casa. El! Trebuie să fie el! Băiatul! Informaţiile au mers mai încet decât avionul care l-a adus! Nu. Pe terasă, în pragul salonului stă doctorul Dominic, prietenul nostru. Nu mă mai ţin picioarele, m-am repezit până aici, şi acum nu mă mai ţin picioarele.

— Stai jos, spune Dominic. Ai să cazi.

— De ce-ai venit?

— Nu se poate să aştepţi singură.

Stăm pe două fotolii, ne privim şi tăcem. Vântul flutură uşor faţa de masă albă de pe terasă. Se aud valurile până aici.

— Mai sunt şapte ore.

— De obicei se prelungeşte cât durează discuţiile.

— Dar se discută cei puţin?

— Ca totdeauna. Sunt speranţe pentru fiul tău şi pentru preot, deocamdată.

— De unde ştii?

— De la radio Londra.

— Nu mi-au telefonat nimic de la minister. Înseamnă că nu e sigur că sunt discuţii.

— Ţi-am adus un medicament.

— N-am nevoie de medicamente.

— Omul trebuie să spere până la capăt.

— Nu vorbi de capăt.

— Capătul poate fi şi bun.

— Caut mereu în amintiri, caut în istorie...

— Nu-i nevoie să cobori în istorie. S-au mai întâmplat în ultimii ani păcătoşenii din astea cu avioane deturnate şi oameni sechestraţi, şi ţările respective i-au răscumpărat.

— Dar de la o vreme, ca să curme sistemul ăsta odios, nu i-au mai răscumpărat, au lăsat să fie ucişi.

— Sau au fost ucişi teroriştii. Dar pentru fiul tău şi preot n-au niciun motiv.

— Motiv? Oamenii nu acţionează totdeauna cu un motiv. Cu cât dau mai multă amploare unui lucru odios, cu atât se simt mai puternici. Vor să se simtă puternici. Citeam zilele trecute *Istoria Bizanţului...*

— Lasă istoria.

— Nu pot. Numai ea mi se învârteşte prin cap. Da. Citeam *Istoria Bizanţului*. Un împărat, unul mare pentru ei, foarte mare, pricepi? Orice cuceritor e mare. Napoleon a fost mare pentru francezi, Hitler pentru naziştii exaltaţi. Şi Alexandru Machedon a fost mare. Eroi, nu-i aşa, pentru că

voiau să-şi întindă propriul popor ca pe o caracatiţă apocaliptică. Acest împărat, Vasile al doilea, într-un război cu bulgarii, a prins cincisprezece mii de prizonieri. A poruncit să li se scoată tuturor ochii, auzi? şi din sută în sută să i se lase unuia un ochi, ca să-i poată călăuzi pe ceilalţi. Când au ajuns la ţarul lor bulgar, acela a căzut jos, în nesimţire, la această privelişte şi a murit peste câteva zile. A avut cruzimea asta o logică? Îţi închipui un alai de cincisprezece mii de oameni cu ochii scoşi, cu orbitele găunoase şi însângerate, căutându-şi drumul, gemând, târându-se, orbecăind, învârtindu-se pe poteci lungi, frumoase, poate sub soare, pe margini de ape care susurau propriul lor cântec, printre munţi plini de păduri şi păsări? Şi oamenii, cincisprezece mii! Ţi-i poţi închipui? Dar pe mamele lor, mamele care aşteptau acasă şi şi-au primit copiii în braţe aşa, zdrobiţi de drum, desfiguraţi, orbi? Era nevoie să se bage spaima în vrăjmaş, ai să spui tu...

— N-am să spun asta.

— ...dar vrăjmaşului îi ajunge să fie înfrânt şi prizonierului să-şi piardă libertatea. Victoriosului, însă, îi trebuie mult mai mult. Îi trebuie să se bucure din plin de faptul că cealaltă făptură, tot omenească, e în puterea lui, că-l poate spinteca şi tortura, că se poate uita la el când se zvârcoleşte şi urlă, când rămâne jumătate de om, când e umilit, degradat şi mutilat dincolo de închipuire. Ba nu, în limitele închipuirii omeneşti, ale acestei imaginaţii de natură divină când clădeşte Sfânta Sofia tot acolo, în Bizanţ. Când face frescele în mozaic pe care le admirăm azi după sute de ani.

— Vorbeşti de lucruri care s-au petrecut acum opt, nouă secole.

— Dar Auschwitzul? Dar alte lagăre de concentrare naziste? Câte veacuri sunt de atunci?

— Marino, ai început să baţi câmpii. Nu e nicio legătură între tot ce-ţi aduci aminte şi întâmplarea de acum.

— Tu înţelegi, Dominic, că dacă mă gândesc la acei bulgari de acum nouă sute de ani mi se pare că suferinţa lor e de azi? Că acum, în clipa asta, le văd feţele şi le aud vaietele şi că fiecare e fiul meu? Şi fiecare chinuit din lagăr e copilul altei mame sau al meu, pentru că disperarea omenească şi durerea omenească sunt una singură, ca o pânză mare întinsă peste tot pământul, din care fac parte şi eu şi din care nu pot să mă rup?

— Ai febră.

— Are vreo importanţa că eu aici am febră când copilul meu, acolo, îşi aşteaptă moartea? Şi preotul acela şi-o aşteaptă. Şi cei doi miniştri. Nu ştiu ce fel de oameni sunt şi mi-e indiferent cum sunt, dar mă gândesc la ei, la ce simt ei acum cu toţii. Frica unui om care se îneacă sau peste care se dărâmă casa, din pricina unui cutremur de pământ e una, e simplă, e frica de moarte şi atât. Frica de bombe sau de gloanţe în război e tot o frică fără alte

implicaţii. Mă feresc, mă ajunge, m-a ajuns. Un lup sau un leu are să mă mănânce, ştiu ce vrea. Frica de durere a cuiva care trebuie operat e o glumă pe lângă adevărata frică, operatul ştie că i se vrea binele, că va fi îngrijit, ocrotit. Adevărata facă, frica cea mare e aceea a omului de om, pentru că nu poţi bănui niciodată ce-i va veni în minte. Omul e subtil, omul are fantezie, omul în a cărui putere sunt eu, cu toată demnitatea mea omenească, cu toată integritatea mea trupească, cu toată cuprinderea mea spirituală. Poate să-mi facă orice, după cum îi va veni în minte. Să-mi taie urechile, să-mi spintece burta încet, cu răbdare, să-mi reteze o mână, orice, orice! Să mă sugrume, să mă lase să respir când sunt gata să-mi dau sufletul şi să mă sugrume iar.

— Marino!

— Şi cel capturat, legat, supus, suferă în acelaşi timp moral şi fizic, şi bănuie, şi aşteaptă, şi nu ştie la ce să se aştepte, i se pot întâmpla cele mai nepresupuse lucruri. Mi se pare că aşteptarea asta e mai rea decât ceea ce se petrece pe urmă. Sunt oameni care au înăuntrul lor un crez atât de puternic, încât lovitura nu-i doare ca pe ceilalţi, am cunoscut asemenea oameni după războaie, comunişti care fuseseră închişi şi schingiuiţi, dar revolta demnităţii lor omeneşti îngenuncheate şi scuipate trebuie să fi fost mai dureroasă decât suferinţa fizică. Revolta că trebuie să se înfioare totuşi şi să se ghemuiască în ei înşişi în aşteptarea savantei şi nebănuitei torturi care avea să urmeze. Tu cunoşti ceva mai groaznic, mai cumplit decât situaţia unui om în gheara altui om care e brutal, crud şi atroce?

— Nu te mai gândi la toate astea. Fiului tău n-au să-i facă nimic de felul ăsta. Nu se cunosc cazuri. Ei suprimă sau eliberează.

— Şi dacă vor tortura, ca să obţină totuşi răscumpărarea? Sau vor tortura de plăcere, sau vor tortura când vor şti că au pierdut jocul, că vor fi împresuraţi şi ucişi cu orice risc? Ucişi împreună cu prinşii lor.

— Asta s-ar întâmpla pentru prima oară. Te rog, Marino, ia calmantul ăsta. Lasă-mă să-ţi fac o injecţie. Bea un pahar cu apă. Stai pe fotoliu, nu te mai zbuciuma aşa.

— Câte ore mai sunt?

— Cinci.

— Ţi-aduci aminte când şi-a luat bacalaureatul ce bine-i stătea costumul acela alb de şantung pe care i l-am dăruit? Lui îi stă foarte bine în alb, pentru că e brun şi are ochii aurii. Şi halatul de medic îi stă bine. A plecat cu o pălărie mare de panama, presupuneam că acolo va fi foarte cald. Pe urmă mi-a scris că e cam acelaşi climat ca aici. Dar a purtat pălăria. Am primit o fotografie a lui cu ea. Ţi-am arătat fotografia? Nu ştiu unde am pus-o, să ţi-o arăt. Nu ştiu unde e.

— Mi-ai arătat-o. Haide, asta. Ai temperatură, trebuie să-ţi scadă. Dacă vine băiatul acasă, să nu te găsească bolnavă.

— Ai spus „dacă”. Nici tu nu crezi, Dominic, nici tu nu crezi.

— Ba eu cred. Sună telefonul! Mă duc...

— Eu! Eu! Ah! dumneata eşti... soră Ana! Da. Radio Roma? S-a mai prelungit termenul negocierilor cu cinci ore? Auzi, Dominic, s-a mai prelungit cu cinci ore! A spus şi la radioul nostru? Mulţumesc, soră, mulţumesc.

Încă două ore înseamnă pentru el aproape zece. Zece ceasuri în care se mai poate obţine ceva. Sigur, în zece ore se poate obţine mai mult decât în cinci. Dominic îmi dă târcoale ca un dulău de pază. Ce mi se poate întâmpla mie aici? Nimic. Stau în casa mea, alături sunt grădina şi lacul, în mesteacăn cântă un piţigoi, toate sunt la locul lor, pentru mine nici o primejdie. Peste lac trec două bărci, una cu pânze portocalii, alta cu pânze albe. Oamenii petrec. Dacă n-ar fi fost copilul meu cel prins acolo, dacă ar fi fost altul, al altei mame, acum am fi petrecut şi noi. Nici n-am fi ştiut, sau am fi auzit şi am fi spus: „Bieţii oameni”. Dar n-aş fi avut mult timp să mă gândesc la ei, de bucuria întoarcerii fiului meu.

— Dominic, tu crezi că cei zălogiţi vorbesc între ei?

— Îmi închipui că da. Cred că sunt la un loc, că-şi vorbesc, nu văd nici un motiv pentru care li s-ar impune tăcere. Doar nu pot comunica în afară cu nimeni.

— Şi ce-şi spun?

— Speră, Marino, speră, aşa cum trebuie să sperăm şi noi.

— Preotul acela e tânăr?

— Da, s-a spus la radio, şi preotul, şi unul dintre miniştri, amândoi sunt tineri.

— Îi aşteaptă mamele lor. Suntem trei care aşteptăm. Şi nu putem face nimic, nu putem face nimic. Radio Roma a anunţat primul prelungirea termenului. Am fost cu el la Roma acum doi ani în vacanţă. Şi ne-am gândit la fiecare pas la oamenii care au clădit Forumul, sau Coliseumul, sau au ridicat coloanele. Nu ne-am gândit o clipă la sclavii bătuţi şi la creştinii, primii, aruncaţi în arena cu fiare. În fericirea noastră nu era loc pentru nefericirea altora. Mii de sclavi, zeci de mii, Dominic, biciuiţi sau omorâţi, creştini aruncaţi leilor, în vreme ce creatorii splendorilor romane se desfătau privindu-i. Era un spectacol frumos, nu-i aşa? un picior sfârtecat, un cap sfărâmat, un leu mâncând măruntaie omeneşti fierbinţi, fumegânde? Ce spectacol frumos! La sclavi ar fi trebuit să mă gândesc, nu la patricieni, şi arhitecţi, şi sculptori. Toţi poartă azi aceeaşi vină în ochii mei.

— Noi, azi aici, purtăm vina războiului trecut din Vietnam? a bombardamentelor şi a măcelului? Noi doi, doi medici cumsecade, spune? Am fi putut face ceva şi n-am făcut? Dai vina pe Horaţiu sau pe Virgiliu?

— Oricine e vinovat de epoca lui.

— În orice epocă există oameni feluriţi.

— Dar n-ar trebui să încetăm să spunem, să strigăm: Nu! Nu aşa! Nu astea trebuie să fie raporturile între oameni. Oamenii n-au dreptul... De unde şi-l iau?

— Se spune şi se strigă pe tot pământul azi mai mult decât oricând. Natura omenească trebuie schimbată. Şi poate că trebuie început cu raporturile economice şi politice.

— Ce legătură are copilul meu cu raporturile interstatale rezolvate, adică nerezolvate prin acte teroriste de huliganism atroce? Ce legătură au avut cei patruzeci de mii de prunci ucişi de Irod cu politica vremii? Să fi fost oare patruzeci de mii? Imposibil. Iudeea era o ţară mică, dar chiar dacă au fost patru mii, dacă au fost patru sute, nu e destul? Patru sute de trupşoare mici, cu miros de lapte şi de floare, de trupşoare care n-au nicio putere de apărare, care caută căldura maternă, sfârtecate şi însângerate. Şi vaierul, şi ţipetele mamelor, şi ţipetele pruncilor, şi imposibilitatea de a-i ascunde, şi oamenii aceia maturi, oameni în toată firea, înarmaţi, care răscolesc pretutindeni şi caută, cum ai căuta şobolani, nou-născuţii ca să-i măcelărească, şi mamele stropite de sângele lor, cu ei morţi în braţe! A fost în adevăr cu putinţă? Dominic, istoria pomeneşte despre măcelărirea copiilor din porunca lui Irod?

— Nu ştiu, Marino, nu ştiu, dragă. *Biblia* nu poate fi luată *ad-litteram*.

— Istoria nu spune că au fost patruzeci de mii?

— Gândeşte-te mai bine că în loc de cinci ore, mai avem zece.

— Nu, nouă şi patruzeci de minute.

— Bun. Aproape dublu, şi că în ovele astea se pot întâmpla schimbări mari, se poate cădea la o înţelegere. Că le pot da drumul cel puţin celor doi neimplicaţi în probleme politice.

— Şi ceilalţi vor fi ucişi?

— De unde vrei să ştiu eu? Dacă fiul tău şi pastorul scapă, tot e ceva dobândit.

— Pentru mine e dobândit. Pentru noi e dobândit. Rămâne restul.

— Cei doi mini ştiu?

— Nu. Restul. Tot. Copiii ducelui de Nemours.

— Ce spui?

— Nu cunoşti povestea copiilor ducelui de Nemours?

— N-o cunosc şi nu vreau să ne gândim în clipele astea la ea.

— Oh, ba da, ar trebui să ne gândim toată viaţa, în fiecare clipă la ei. Poate că aşa oamenii s-ar înfricoşa de ei înşişi, poate că s-ar ruşina de ei înşişi, poate că s-ar scutura de ei înşişi, ca să devină altfel.

— Spune, Marino dragă, de aseară ai mai băut tu un pahar de apă? Ai mai mâncat o bucată de pâine?

— N-am nevoie de nimic.

— Bea măcar puţină apă. Ai febră şi ai halucinaţii. Delirezi.

— N-am halucinaţii. Nu văd şi nu scornesc lucruri care n-au existat.

— Dar te obsedează.

— Măcar o dată în viaţă ar trebui să ne obsedeze pe fiecare dintre noi. Ar fi poate un leac. Vezi bine că sunt lucidă, că vorbesc cu şir, că am memorie, până şi memoria datelor. Uite, ducele de Nemours a fost decapitat în 1477 de către Ludovic al XI-lea.

— Iar răscoleşti în istorie?

— Iar. Mereu. E oglinda noastră, a conştiinţei noastre omeneşti. Ducele de Nemours deci a fost decapitat în 1477, din pricini de vrăjmăşie şi revoltă. Totdeauna pricinile sunt valabile pentru biruitori, pentru cei mai tari. Dar lui Ludovic al XI-lea nu i-a ajuns atât. El a închis la Bastilia în două celule în formă de căpăţână de zahăr cu vârful în jos pe cei doi fii ai ducelui. Uite, amănuntul ăsta preţios îmi scapă, dacă aceste celule bine gândite au fost făcute anume pentru ei sau existau mai dinainte pentru alţi „pui de năpârcă". Aşa se spune despre copiii rivalilor învinşi, nu-i aşa, „pui de năpârcă"? Dacă ducele de Nemours ar fi fost mai puternic decât Ludovic al XI-lea, copiii regelui ar fi fost pui de năpârcă. În sfârşit, fiii ducelui erau scoşi de două ori pe săptămână din acele celule genial concepute, şi nu la aer, cum plimbăm noi puşcăriaşii în temniţele noastre civilizate, ci ca să fie bătuţi cu vergi de două ori pe săptămână în chip regulat, şi nu duminica, în ziua Domnului, când şi călăii se odihnesc şi poate că se şi împărtăşesc, ci în zilele de lucru. Ca să fie bătuţi, atât, pe trupurile lor care stătuseră în celulele conice ei ştiu cum, frânte, ţepene, ghemuite.

— Lasă...

— Nu, nu e tot. Din trei în trei luni li se scotea câte un dinte. Nu e cel mai cumplit lucru, un dinte scos nu doare ca o gleznă zdrobită în evul mediu sau unghiile smulse la anchetele din timpul războiului. Dar consecvenţa asta, ordinea asta bine respectată, cadenţa asta nu te umple de oroare? Cei doi copii, nu mici, dar copii – izolat şi întemniţat, omul cel mai vârstnic, dacă n-a fost la rândul lui o fiară sau un mare păcătos, redevine un copil. N-am să plâng un gangster executat când ştiu că a terorizat la rândul lui sau a participat la un linşaj, dar am să-i plâng pe cei care pot să mutileze înainte de a executa, pentru că atunci coboară în categoria lui subumană, Stai, mi-

am pierdut şirul. Cei doi băieţi, fiii ducelui de Nemours, aşteptau să fie bătuţi de două ori pe săptămână şi să li se scoată un dinte la trei luni. Erau tineri, trebuie să fi avut dinţi frumoşi! Dar ce mai putea fi sănătos în ei, în celulele în care stăteau, în poziţia în care stăteau? Ce mai putea fi întreg în ei? Şi aşteptau bătaia. Îţi poţi imagina asta, Dominic? Aşteptarea asta!

— Gândeşte-te că tot pe atunci Leonardo picta *Cina* sau se pregătea pentru ea. E mai bine să te gândeşti la asta.

— Şi la asta, oh! şi la asta. Şi la desenul acela mare care se păstrează la Galeria Naţională de la Londra, îl ştii? Al lui Leonardo! Sfânta Fecioară cu sfânta Ana. Contemporani, Leonardo şi copiii ducelui de Nemours. Cea mai desăvârşită viziune, cea mai fremătătoare sensibilitate, cea mai suavă imagine a femeii, cea mai subtilă psihologie. Băiatul meu are în odaia lui o copie după desenul ăsta.

— Ştiu.

— Când era adolescent o privea ceasuri întregi. Pe atunci credea că va fi pictor. Pe urmă s-a hotărât pentru medicină. Ştii şi asta. Tu ştii tot despre noi, Dominic. De ce-ţi mai spun lucrurile astea? Da, pentru că m-am gândit la el, care, ca fiii ducelui de Nemours, aşteaptă acolo. Stau toţi patru şi aşteaptă tortura.

— Dar nu aşteaptă tortura, pentru Dumnezeu! Cei care au fost eliberaţi au spus că n-au suferit, că n-au fost chinuiţi.

— Dar cei care au fost ucişi au mai povestit ceva? Poate, poate că nu aşteaptă să fie chinuit, sau nu e, dar aşteaptă moartea, ştiu. Şi crezi că se prăpădesc în amabilităţi faţă de ei? Că îi tratează cu ţigări şi cafele, şi le spun: „Să ne scuzaţi dacă o să vă împuşcăm”? Crezi că se poartă bine cu copiii mei, cu fiii mei pe care îi ţin în gheare?

— Te rog, Marino!

— Nu mai poţi suporta? Pleacă, Dominic. Nu te-am chemat eu. Îţi mulţumesc că ai venit, ai fost plin de intenţii bune, dar văd că nu mă mai poţi îndura. Tu n-ai copii, tu nu ştii. Tu eşti umanitarist, aşa, ca orice om de treabă, ca orice medic bun, în mare, nu în amănunt. N-ai timp să te gândeşti la fiecare lucru în parte. Te gândeşti la munca ta, ai de extirpat o tumoră, extirpezi o tumoră şi eşti fericit că ai salvat un om. Poate că şi eu până aseară eram fericită când vindecam un icter şi socoteam că mi-am făcut datoria pe lumea asta. Dar de aseară, tot ce ştiu, tot ce am adunat fără să-mi dau seama că adun, înregistrând cu o înfiorare de groază sau de dezgust, cu o revoltă trecătoare şi de suprafaţă: evreii ucişi în Spania în timpul Inchiziţiei! Evreii ucişi în războiul ăsta trecut în lagăre! Şi arieni ucişi pentru opiniile lor. Îngrozitor! şi atât! Era departe în timp sau în spaţiu, da, tot ce-am păstrat în minte ascuns şi înăbuşit, iese la iveală ca un vulcan.

— La ce îţi foloseşte să răscoleşti aşa ororile acumulate în timp?

— Mie? Mie personal poate că la nimic, decât să mă ajute să fac un infarct înainte de ora la care îmi vor împuşca fiul. Dar lumii întregi i-ar folosi. Nu filme şi piese de teatru ca atrocităţi şi perversităţi reprezentate pe toate ecranele lumii, ca o şcoală pentru infractorii minori, ci adevărurile istorice, ca un apel la o revizuire totală a naturii omeneşti, Uite de ce sunteţi în stare! Aveţi atâta imaginaţie diabolică, puneţi-vă o clipă, o singură clipă în pielea, în locul celui sau celor torturaţi, simţiţi şi gândiţi o clipă ca ei. Simţiţi în trupul vostru ce simt el, în sufletul vostru ce trăiesc ei. Crezi că ar folosi la ceva? Poate tocmai pentru că înţelege ce simte cel de sub călcâiul lui poate omul fi atât de crud. Dar Leonardo, Dominic, explică-mi, dragă, lămureşte-mă, cum e posibilă coexistenţa asta? Şi nu se poate face nimic? Această complexitate creată de sfânta natură nu poate fi dezlegată şi simplificată? Nu se va găsi niciodată o formulă?

— Atâta vreme cât exist, eu sper.

— Ajută-mă, Dominic, să sper şi eu! Nu-mi spune: nu te mai gândi. Nu pot să nu mă gândesc. Spune-mi vreun cuvânt de care să mă agăţ. Ceva în care să cred.

— Înseşi aceste izbucniri de sublim, de dumnezeiesc din făptura omenească sunt dovezi de ceea ce va putea omul purificat într-o zi.

— Purificat prin ce? Spune! Spune!

— Prin timp.

— N-a trecut încă destul timp ca să se purifice? Nu ţi se pare că istoria e destul de lungă şi destul de plină? Eu, dacă îmi aţintesc urechea în clipa de faţă, aud urletul imens al omenirii, urletele oamenilor chinuiţi de oameni. E plin văzduhul de ele, vuiesc, ne asurzesc. Urletele! Gemetele! Le aud!

— Sună la uşa din faţă!

— Du-te tu, Dominic. Nu vreau să intre nimeni, n-am nevoie de nimeni. Să nu-mi ţină de urât, să nu mă consoleze, să nu mă încurajeze nimeni. Nu vreau nici sfaturi, nici vorbe bune. Îmi ajungi tu, iartă-mă, nici de tine n-am nevoie.

— Eu n-am de gând să plec. Sună iar. Mă duc să văd.

Să nu intre nimeni aici. Poate fi o prietenă, sau o colegă de la spital, vreun ziarist te pomeneşti. Lor le dă şi asta prin minte. Pentru ediţia de seară a ziarului: *De vorbă cu mama victimei* – sună frumos. Se vinde ziarul. Nu se aude nimic la uşă. Dominic se întoarce. Sărmanul, pare doborât de oboseală. L-am chinuit atâta.

— Cine a fost, Dominic?

— Nimeni... adică... a greşit casa, căuta pe altcineva.

— Nu-i adevărat! Văd că eşti încurcat. Spune! Vestea, vestea grozavă trebuie să vină prin telefon, nu la uşă. Ce altă veste pe care mi-o ascunzi poate veni pe uşă?

— Poştaşul... o carte poştală întârziată. Poştaşul nu ştia nimic. Mi-a spus că sună de câte ori aduce ceva, pentru că ştie că tu aştepţi.

— Dă-mi-o!

O carte poştală de la fiul meu. Dacă ar fi fost aici, am fi râs amândoi că a ajuns după venirea lui. Un peisaj, un fluviu, vapoare. Şi câteva cuvinţele: „Aştept să ajung acasă aşa cum aşteptam când eram la grădiniţă să vii să mă iei. Te îmbrăţişez, mamă."

— Auzi, Dominic? Şi el scrie ca un întors la copilărie. Acelaşi sentiment ca şi mine, că e mic, că e copil şi trebuie să ajungă repede în braţele mamei! Şi eu îi aşteptam ca pe un prunc. Şi nu e în braţele mamei, mama nu poate nimic ca să-l apere. Braţele mamei lui sunt tot atât de neputincioase ca braţele lui legate poate. Acolo, înconjurat de oameni înarmaţi, se gândeşte şi acum la braţele mamei. Îmi spunea, când era adolescent: „Mamă, tu eşti atât de tare, încât ai putea să muţi munţii din loc pentru mine!" Tu crezi că acum el speră acolo că eu voi putea ceva, că aşteaptă ceva de la mine? Aş fi putut face ceva şi n-am făcut?

— Nimic, Marino dragă. Pentru el, de dragul lui, să fii atât de tare cum te ştie el, ca să nu găsească altă femeie în locul tău, una pe care să n-o recunoască.

— Crezi că are să vină? Te întreb pentru a suta oară, ştiu. Dar când tu spui „dacă" se prăbuşeşte pământul sub mine şi când spui „când are să vină" pot să respir. Tu ştii că eu sunt din România, dintr-o parte a ei care se cheamă Transilvania?

— Da, ştiu.

— Bărbatul meu, care era de aici, m-a adus cu el înainte de război, şi aici am rămas. Acolo, în Ardeal, la 1784 a fost tras pe roată în timpul lui Iosif al II-lea al Austriei un răsculat, o căpetenie de răsculaţi, Horia. Poate că ştii şi tu. Pentru mine nu Cezar sau Napoleon sau nu ştiu ce mare cuceritor poartă aureolă, ci acest ţăran care s-a ridicat întru apărarea ţăranilor foarte oropsiţi, foarte striviţi şi chinuiţi în acea epocă. Nu ştia nici carte, dar avea o minte şi un suflet care luminau pe alţii, care dădeau tărie şi înţelegere şi altora. Şi în care răsunau suferinţele tuturor. A fost de patru ori la Viena pe jos, mă auzi? De patru ori a vorbit cu măria-sa, care într-un fel l-a încurajat, pe urmă, după răscoală, măria-sa a lăsat să fie torturat şi tras pe roată. În 1784! În timpul unui foarte cultivat împărat, unui foarte semeţ împărat, mândru de liberalitatea sa. L-a trădat, Dominic, l-a înşelat ca un precupeţ care se preface că a uitat despre ce a fost vorba, după ce-i dăduse dreptate.

Tras pe roată! Şi sute de ţărani care îl iubeau, chemaţi să vadă tortura, siliţi să stea locului şi să privească, să le intre bine în cap puterea împărătească. Nu ştiu dacă Horia mai avea mamă, dacă mai trăia în munţii aceia sălbatici, cu sate păcătoase, cu colibe de mizerie, o bătrânică adusă de spate, cu mâini obosite de muncă, o bătrânică prăpădită, care îl ţinuse în braţele ei cândva, şi care să se fi temut pentru el şi să fi fost sfâşiată în suflet când trupul lui era sfâşiat pe roată. Nu, şi în trup trebuie să fi simţit durerile lui, în picioare sfărâmarea, în pântece sfâşierea, în piept zdrobirea. Au rupt-o şi pe ea bucăţi odată cu trupul lui. M-au zdrobit, m-au sfâşiat odată cu fiul meu, Horia. M-au tras pe roată, Dominic. Nu, nu ştiu... Da... Asta e. S-ar putea să fi trăit încă mama acelui om, care pentru mine e mai mult decât orice sfânt din calendarele lumii. Horia a fost executat la vârsta de cincizeci şi cinci de ani. Maică-sa putea avea şaptezeci şi cinci-optzeci, nu-i aşa? Uite, azi mă întreb pentru întâia oară dacă mai trăia. Istoria nu spune nimic. Istoria e clară când e vorba de regi şi împăraţi, nu de o revoltă ţărănească.

— Dacă vorbeşti de Horia, asta nu te face să crezi în sentimentul de dreptate, de dăruire de sine la care poate ajunge omul? De ce nu-mi pomeneşti de sute, de mii de Horia cunoscuţi de istorie şi evoci numai chipuri monstruoase şi crude?

— I-am uitat. Îmi vin în minte călăii...

— E vina ta. Aminteşte-ţi-i! Nu te gândi numai la oameni ca Mozart sau Leonardo da Vinci, au existat în omenire luptători sociali a căror activitate n-a fost zadarnică, au existat salturi de la etape de întuneric la perioade de lumină, şi salturile astea nu s-au datorat numai unor indivizi izolaţi, ci unor mase întregi, cutremurate de adevărul pe care îl înţelegeau şi în slujba cărora se puneau. Ţi se pare scurt drumul de la traiul în caverne la blocul cu apă curgătoare şi electricitate? A fost un drum picat din cer sau realizat de sute de generaţii din ce în ce mai treze?

— Civilizata n-a înlăturat cruzimea. Uite, de pildă, aceşti piraţi ai aerului...

— Fenomen izolat. Mii de avioane şi rachete cosmice străbat spaţiul în alte, scopuri, scopuri generoase. Cruzimea are să dispară într-o zi, aşa cum s-a împuţinat lepra, cum se va găsi leacul cancerului, cum s-a descoperit penicilina. Cruzimea e o boală, ca şi ura, ca şi lăcomia. Le va vindeca nu o doctorie, ci o doctrină. Poate că în alte părţi ale lumii e chiar pe cale să le vindece. Eu cred că în ţara ta se merge pe drumul ăsta. Ar trebui să afli mai mult despre ce se petrece acolo.

— Da, mai târziu. Oh, Dominic, acum aştept, acum abia te înţeleg. De ce mi-ai luat cartea poştală? Dă-mi-o înapoi. E poate ultima dată când copilul meu spune: „Te îmbrăţişez, mamă". Da, vorbeam despre Horia. Ştii, Dominic, Horia al Ardealului meu a fost contemporan cu Mozart. Nu vezi nicio

legătură, sigur. Nici nu există vreuna decât contemporaneitatea. Dar în timp ce miraculosul Mozart scria *Flautul fermecat,* să spunem, sau *Requiemul,* cu armonii furate unei muzici celeste, când construia acea arhitectură aeriană, una dintre cele mai delicate din câte cunoaştem, măria-sa Iosif al II-lea, mare iubitor de muzică, nu foarte iubitor de muzica lui Mozart în special, care a trăit câteva umilinţe din pricina lui, în aceeaşi vreme se proceda ca în evul mediu când era vorba de o execuţie. Şi, în definitiv, ce am mereu cu evul mediu? Care ev nu şi-a avut ororile lui? Azi chiar, în ziarele de zilele trecute, nu se protestează împotriva experienţelor nucleare, care nenorocesc locuitorii de pe coastele Australiei? Am descoperit puterea nucleară ca să vindecăm, să progresăm, să zburăm, sau să ucidem? În zilele în care omul poposea pe lună, cădeau bombe peste Vietnam şi sfârtecau populaţia, oameni la muncă, copii la şcoală, mame ai căror copii rămâneau singuri, speriaţi şi flămânzi. Tu realizezi, în mintea ta de om bătrân, sau în sufletul tău, proporţiile spaimei unui copil? Ai uitat, sunt ani mulţi de când nu mai eşti copil, dar gândeşte-te puţin ce se întâmplă în inima lui mică, care bate tare!

— Stai jos, Marino, stai o clipă. Ai să cazi din picioare.

— Nu pot să stau. Lasă-mă să spun până la capăt. Mi se pare aberant că omul se poate feri sau măcar lupta cu incendiul, cu înecul, cu forţe care depăşesc puterea omenească, forţe naturale enorme, şi nu se poate face înţeles de alt om care are minte, sensibilitate, conştiinţă ca a lui. Horia nu se poate face înţeles de Iosif al II-lea. Îl spune lucrurile limpede, lucruri care încreţesc pielea pe trup, împăratul dă din cap în semn că a înţeles, doar nu era idiot, trebuia să înţeleagă! Şi pe urmă nu face nimic, dar pedepseşte. În acelaşi timp, în aceleaşi zile, tot în Viena, pe altă stradă, omul acela grăsuţ, cu ochi albaştri, bulbucaţi transcrie în muzică cea mai elevată înţelegere a universului. Cum se poate asta?

— Interesele politice ale vremii n-aveau nimic de-a face cu compasiunea şi sensibilitatea.

— Nimic. Văd. Viaţa fiului meu n-are nicio legătură cu sensibilitatea călăilor lui. Crezi că şi ei au o fărâmă de sensibilitate? Poate că le place şi muzica? Ha-ha!

— Taci! Nu mai râde.

— De ce? Pot să râd tare. Aici n-a murit încă nimeni. Nu e casa unui mort. Se mai poate râde. Câte ore mai sunt?

— Şase.

— Ce repede trece timpul! Ştii, Dominic, el nu e fricos. Dar în împrejurarea asta nu se poate să nu-i fie frică. Cum spuneam adineauri, dacă ar arde casa în care s-ar afla, ar lupta împotriva focului. Dar cu oamenii aceia

nu se poate lupta, şi mai grav încă, nu se poate vorbi. E mai rău decât dacă ai vorbi unei stânci. Stânca nu aude, ei aud şi au alte gânduri, şi nu spun decât pe jumătate ce gândesc, şi el vede în ochii lor nişte gânduri străine şi rele, nişte intenţii, şi poate ironie, batjocură şi cruzime, perversitate. Toţi patru, acolo, la fel toţi patru, mai rău decât în lanţuri.

— Nu te mai gândi la perversitate. La ei e da ori ba. Nu sunt nişte sadici, sunt fanatici, sunt membrii unei grupări puse să ucidă sau să obţină ceva.

— Nu? Nu, n-am să mă mai gândesc. La sadism n-am să mă mai gândesc. Ai dreptate. N-ar avea nici un rost. Ei vor să obţină ceva, şi pentru asta trebuie să dea ostatecii întregi înapoi, nu-i aşa?

— Fără îndoială.

— Dar dacă... în ultima clipă... când vor vedea că li se refuză, au să fie sălbatici? Fanaticii au fost totdeauna sadici în numele credinţei lor. Mahomedanii, faţă de ghiauri...

— Ăştia n-au de ce. Şi poate că n-are să li se refuze ceea ce cer.

— Da, poate. Dominic, săracul de tine, eşti aici de azi de dimineaţă. Acum e aproape seara. Nu ţi-am dat să mănânci nimic. Nu ţi-am dat să bei ceva. Ia tu singur, te rog! Nu! Nu de pe masa pusă. Ia din frigider. Ia coniacul din dulap. Fă-ţi o cafea. Iartă-mă, n-am putere.

— Dacă ai sta măcar o clipă pe un scaun! Uite, ar fi bine să bei şi tu o cafea.

— Când are să vină copilul. Am să beau cu el.

Am să beau când are să vină băiatul. Întâi au să-mi telefoneze de la minister că totul s-a rezolvat. Au să-l aducă cu un avion special. Un avion special poate face numai două ore de acolo până aici. Dacă, de pildă, cad la înţelegere chiar în clipa asta, peste două ore poate intra pe uşă. De ce e nevoie să se înţeleagă exact în minutul limită? Pot conveni şi mai devreme. Uite, convin acum. Îmi spune inima, m-a cuprins deodată o mare linişte. Inima? Prostii! Înainte de nenorocire mi-a spus inima ceva, „inima de mamă", despre care vorbeşte literatura? Nimic. Cântam în clipa în care păgânii au pus mâna pe el. Păgânii! Ce vorbă mi-a venit. Azi, în Irlanda, se ucid dreptcredincioşii între ei. Care religie e cea dreaptă? Niciuna, niciuna. Crime în numele lui Mahomed, crime în numele lui Isus, crime în numele lui Jupiter. Izvor de crime, religiile. Dumnezeii se apără cu iataganul sau cu ştreangul! Ucigaşii!... Şi cred ucigaşii ăştia, sunt siguri de dreptatea lor, sunt convinşi! Imbecilii! Unde se ducea Wilhelm cel Cuvios, conte de Angoulême, când fraţii lui...

— Dominic, cunoşti povestea fraţilor contelui d'Angoulême?

— Taci, Marino! Nu te mai chinui şi pe tine, şi pe mine!

Îl chinuiesc, drăguţul de el! A venit să-mi dea curaj, să nu mă lase singură cu disperarea mea, e palid, a slăbit de ieri până azi de necunoscut, îi tremură mâinile, îi tremură capul, părul alb i s-a răvăşit. E prietenul nostru cel mai bun. L-am simţit totdeauna ca pe un tată alături de mine, acum mi-e milă de el de parcă ar fi neajutorat şi mic, de parcă ar fi copilul meu, un copil al meu şi el, dar uite, nu mă pot opri. Telefonul e mut, e un obiect nepăsător ca de piatră. Parcă niciodată n-a sunat în casa asta nenorocită, parcă niciodată n-a avut glas. N-are rost să mai chem eu. Oh! dacă ar şti ceva, cum ne-ar mai chema ei! Dacă s-ar şti ceva bun. Au aflat poate... nu, mai sunt cinci ore. Nu puteau afla nenorocirea mai devreme. Mai devreme se putea întâmpla numai dezlegarea fericită. Şi nu sună, nu sună. La ce mă gândeam? Că nu sună. Nu. La altceva. Da.

— Dominic, vreau să-ţi povestesc povestea fraţilor contelui D'Angoulême, Wilhelm cel Cuvios.

— Nu mai spune asemenea istorii. Ştim bine că s-au petrecut. Oamenii ar înnebuni dacă s-ar gândi mereu la ele.

— Poate s-ar deştepta. Poate că ar trebui strigate pe toate drumurile, la toate răscrucile, la toate radiourile din lume. Ascultă numai întâmplarea asta hidoasă. Contele d'Angoulême, om credincios, de asta i se spunea cuviosul, a plecat în pelerinaj la Roma. În anul 1022, Vezi, dacă am memoria datelor, înseamnă că sunt lucidă, n-am înnebunit încă. Nu se înnebuneşte atât de uşor. În al unsprezecelea veac deci, când se începuse clădirea divinei catedrale de la Strasbourg. Cam pe atunci a plecat în pelerinaj la Roma şi, înainte de plecare, şi-a chemat fraţii, vasalii lui, şi i-a pus să jure că vor trăi în bună pace în lipsa lui. Pesemne că îi cunoştea bine, că ştia ce invidii, ce pizmă, ce dorinţă de avere şi putere zace în ei. Fraţi buni, auzi, Dominic? După plecarea lui, doi dintre ei l-au poftit pe al treilea să sărbătorească Paştele împreună, şi noaptea, în patul moale şi cald pe care i-l oferiseră, i-au scos ochii, ca să nu mai găsească drumul spre castelul lui, şi i-au tăiat limba, ca să nu poată povesti ce i s-a întâmplat. Fratelui lor! Când Wilhelm d'Angoulême s-a întors de la Roma, a aflat tot şi a făcut apel la suzeranul lui, ducele de Aquitania, Guillaume al IV-lea, care, ca să facă ordine, a scos la rândul lui ochii şi a tăiat limba celor doi sceleraţi, şi dreptatea s-a făcut! Îţi place dreptatea asta?

— Vorbeşti de anul 1022!

— Adevărat, nu vorbesc de 1973, când complotiştii deturnează avioanele şi ţin sub teroare oameni care n-au niciun amestec cu problemele lor. Despre acest an în care nişte cosmonauţi vor drege în spaţiu, liberi în văzduh ca îngerii sau ca păsările, o staţie planetară, adică vor săvârşi ceea ce nu cuprinde mintea omului, deşi ea a scornit-o, în vreme ce în Irlanda

catolicii şi protestanţii se ucid între ei pentru religie. De anul 1973 vorbesc şi despre oamenii de pe pământ.

— Ascultă-mă, Marino! Îţi închipui că eşti singurul om de pe pământ care se gândeşte cu dragoste, cu milă, cu durere la suferinţa altora? Dacă exişti tu aici, în faţa mea, cu asemenea gânduri, nu crezi că pe glob mai sunt milioane de oameni ca tine? Eşti o excepţie? Şi dacă milioanele astea există, mai multe azi decât în trecut, nu gândeşti că treptat, încet omenirea se preface? Nu?

— Da. Mi-ai mai spus-o şi adineauri. O doctrină ai spus. Trebuie să ai dreptate. Poate că aiurez, Dominic.

Afară s-a înserat. Acelaşi cer înstelat de aseară se străvede prin plasa trandafirilor care alcătuiesc bolta deasupra terasei. Valuri mici bat în ţărm. Florile din vasul de pe masă s-au ofilit, faţa de masă bătută de vânt a acoperit tacâmurile. Acolo, sub şervet, stă acul de cravată cu safir, pe care trebuia să-l găsească băiatul. S-ar fi bucurat. El se bucură de orice dar. Nu trebuia să-i dau un lucru preţios ca să mă îmbrăţişeze şi să mulţumească. Îi aduceam un măr frumos din grădină şi se lumina la faţă dacă în clipa aceea era concentrat şi încruntat, cufundat în studiu. Întindea mâna lui frumoasă, îl lua şi mă săruta. Numai mama ştia să găsească asemenea mere.

Telefonul sună lung, Mă reped. Da. Aud. Eu sunt. Când? Când? Ah, nu aveţi încă o confirmare precisă? Dacă nu ştiţi dumneavoastră, atunci cine... Da, mai am răbdare. Aproape sigur? Când se va şti? Mai aştept, mai aştept. Mai pot încă aştepta. Mulţumesc! Mulţumesc!

— Dominic!

— Spune! Spune!

— Era ministerul. Ei cred... Stai, trebuie să mă aşez. Ei cred că fiul meu şi preotul, că fiul meu...

— Nu plânge, Marino. Până acum ai fost atât de tare.

— Că ei doi vor fi eliberaţi. Dă-mi puţină apă. Nu, puţină cafea. Ceaşca ta, nu-i nimic. Cred numai, se mai aşteaptă o confirmare. Peste puţin timp. N-au putut să-mi spună exact. Dă-mi şi coniac. O înghiţitură.

— Vezi că lucrurile se petrec totuşi logic?

— Da, să sperăm în logica omenească, Dominic. Într-o fărâmă de logică. Viaţa nu poate fi chiar atât de crudă, de atroce, nu-i aşa? Atât de atroce. Ba da, a fost, a tot fost pentru milioane de oameni. A fost mereu. Mi-e frică să sper, Dominic!

— Încearcă să faci ceva. Uite, curăţă puţin masa de pe terasă. Schimbă florile.

— Mi-e frică să mă pregătesc. Şi nici nu mă mai ţin picioarele. Acum e mai rău ca oricând, e mai rău decât de aseară până adineauri. Timpul s-a scurtat.

Şi nădejdea asta mare pe muchie de cuţit. Dacă nu cad la înţelegere sau dacă îşi schimbă gândul?

— Nu ţi-ar fi telefonat dacă ar fi avut dubii. Eu cred că ei sunt siguri, dar ţi-au spus lucrurile numai pe jumătate, fie ca să te pregătească, fie pentru că mai aşteaptă de acolo un cuvânt definitiv, care să înlăture orice umbră de îndoială. Aşteaptă, de pildă, să afle că fiul tău a pornit încoace.

— Crezi? Altfel nu mi-ar fi telefonat, ai dreptate. Nu se pot juca cu inima mea. Au şi ei copii, sau poate au părinţi. Înţeleg şi ei. Dar ce mult durează, Dominic, ce mult durează!

— Au trecut numai zece minute. Aştepţi de douăzeci şi şase de ore, zece minute sunt nimic.

— Zece minute sunt zece veacuri. Mai dă-mi o picătură de coniac. Aş vrea să mă ridic de pe scaunul ăsta de lângă telefon. Să fiu mai departe de el. Mai bine mai departe de el.

— Vino pe terasă.

— E prea departe de telefon.

Sună! N-am curajul să ridic receptorul. Dacă au să-mi spună... dacă n-au să spună... Alo! Da. E sigur? E sigur? A fost urcat într-un avion... cursă specială?... Aterizează la Roma, să coboare preotul? În cât timp? Aproape trei ore? Poate mai puţin? Ştiţi bine? Nicio îndoială de data asta? Ei doi? Mulţumesc, mulţumesc, mulţumesc. E întreg? Întreb dacă e teafăr? Nicio grijă? Mulţumesc!

— Dominic! Fiul meu... Fiul meu...

— Am înţeles, Marino.

— Poate mai puţin de trei ore. Ar trebui să fac ceva. Să pregătesc ceva. Tot s-a uscat, tot ce a fost făcut ieri. N-am putere. N-am nicio fărâmă de putere. Oh! Dominic!

— Ce mai e, dragă? Trei ore acum nu mai înseamnă nimic, acum, când suntem siguri.

— Dar ceilalţi doi? Pe ei au să-i ucidă!

— Nu se ştie încă. Mai sunt trei ore pentru tratative.

— Şi dacă îi ucid? În clipa în care el va fi aici, peste trei ore, pe ceilalţi... tot atunci...

— Încearcă să te gândeşti numai la copilul tău.

— Nu pot, Dominic. Alături de fericirea asta mare, nemărginită, se cască o rană. Ore întregi i-am confundat pe toţi cu copilul meu. Au fost toţi ai mei. Acum sunt despărţiţi în vii şi morţi. Al meu trăieşte, am să-l iau în braţe, n-am să-i mai dau drumul niciodată, n-am să-l mai las să plece departe. Am să-l apăr cu mâinile mele, cu ghearele. Dar ceilalţi? Şi mamele lor? Niciodată n-are să se pună capăt cruzimii omeneşti? Mozart are să compună şi Iosif al II-

lea are să tragă pe roată mereu? Nu putem face nimic, Dominic? Cât de tare trebuie să strigăm? Ce apel uriaş trebuie lansat omenirii? Un apel... da, un apel... Să schimb faţa de masă. Să primenesc şi florile. Un apel... Ce spuneam? Vine copilul! Ah, ce singură e fericirea mea alături de nefericirea altora! Abia acum am să plâng, Dominic, să nu te sperii, am să plâng toate lacrimile din mine. Nu mă pot stăpâni. A plesnit în pieptul meu ceva. Are să mă doară toată viaţa. În mijlocul fericirii mele, are să mă doară mereu! Am să pun crinii ăştia pe masă. Eşti obosit, Dominic, odihneşte-te puţin, băiete, te-am chinuit prea mult. Odihneşte-te, acum pot fi şi singură. Nu e nevoie să mă mai veghezi.

TATĂL

Cristina ţâşni din somn, cu inima încărcată de spaimă şi grabă. Era ceva, trebuia ceva, se întâmpla ceva. Uite acum! Prin dunga de sub storul lăsat se ivea o zare de lumină incertă. Acum, chiar acum? Întinse mâna, apucă de pe măsuţă ceasornicul, îl apropie de ochi. Patru! Prea devreme. Înţelegerea sticli o clipă, apoi se stinse, somnul o înghiţi iar ca un aluat mare, moale, din care încercase să se smulgă anevoie. Prea multă lume era pe strada asta, multă şi pestriţă, şi vorbeau tare. „Să nu calci pisica!" spuse o doamnă de lângă ea, şi în adevăr în jurul picioarelor el se împletea o pisică mare, tărcată, o împiedica să umble, era foarte greu să nu-i calci laba, coada.

— Să plecăm de aici, tată, e prea multă lume şi nu pot să păşesc din pricina pisicii ăşteia.

— Care pisică? Aia de pe gard?

Adevărat, pisica era pe gard, pândea o vrabie, şi în dosul gardului se întindea un maidan mare, plin de buruieni.

— Nu e frumos aici, să plecăm.

Tata o luă de braţ şi porniră pe o potecă, între copaci. Urcau uşor, sub arbori era o lumină verde, limpede. Apoi nu mai fu potecă. Călcau pe muşchi, piciorul se înfunda ca într-o catifea înaltă, era cald, era atât de bine că tot zgomotul rămăsese în urmă, că erau singuri şi n-aveau nicio grijă.

— N-avem nicio grijă, tată, nu-i aşa?

— Niciuna, dar trebuie să ajungem sus.

— Asta nu e o greutate.

La capătul culmii, între copaci, se zărea mult mai multă lumină, şi din câţiva paşi voiniceşti fură acolo.

— Să nu luneci pe stânci, vezi că nu mai avem muşchi sub tălpi. Dă mâna încoace.

Mâna tatii era caldă ca de obicei, şi o ţinea strâns. Acum la picioarele lor cobora muntele, şi oraşul era jos, departe, foarte departe. Îl vedeai peste masa deasă, verde a pădurii, îi vedeai acoperişurile înalte de olane roşii şi străzile înguste şi lungi, şi grădinile mici, pestriţe, închise între ziduri. În jurul lor, sus, era numai cer, în vale se prăvălea pădurea până în oraş, şi de cealaltă parte a culmii coborâşul era încet, larg desfăşurat în soare, poiană în trepte, unele mai scunde decât altele, semănate din loc în loc cu stânci albe-cenuşii, lespezi imense, printre care se iveau insuliţe de iarbă înflorită, pestriţă. Tata se uita în vale, peste pădure, către oraş, şi faţa lui zâmbea toată. Era fericit. În părul lui castaniu-închis străluceau fire albe, ochii negri scânteiau.

— Ce frumos e, ce frumos e! Numai când te urci foarte sus vezi ce frumoase sunt locurile pe care trăieşti zilnic. Uite casa noastră, şi daliile din fundul curţii. Uite şi plopul de lângă poarta grădinii, cel înalt, înalt. De aici se vede mic cât o nuia. Şi tu eşti încă mică, tata tatii, să te iau în braţe sau în cârcă dacă ai obosit.

— N-am obosit.

Cristina îşi netezeşte şorţuleţul cu volane şi dantele, zulufii blonzi, în care mama i-a pus o fundă albastră, şi apucă iar mâna tatii.

— Să culegem flori, uite şi margarete, şi garofiţe de câmp, şi alea... cum le cheamă?

— Nu ţi-am spus? Adu-ţi aminte!

— Cumpa...

— Campanule.

— Şi campanule.

— Vezi să nu te duci de-a berbeleacul, pietrele astea lunecă. Mai uită-te în vale, uită-te la cer. Vezi cum aleargă norii în jurul nostru? Vezi cât cer ne cuprinde aici? Din toate părţile. Tu n-ai văzut niciodată atâta cer, pentru că ai mers numai pe străzi până azi, ca o furnică. În clipa asta trăieşti ca păsările, sus. Nu călca pe gâza aia, e păcat, are şi ea viaţa şi treburile ei.

— Are treabă?

— Treburi de gâză.

Bate vântul, e răcoros, dar soarele e fierbinte, cerul e auriu peste creştetul lor şi albastru, albastru în toate zările. S-au culcat pe un petecuţ de iarbă între stânci, cu ochii la cer, şi râd amândoi de fericire.

— Vreau campanula aia.

— Întinde mâna stângă, lasă dreapta la mine, să nu cazi.

Campanula e departe, Cristina lunecă şi cade, dar mâna tatii o ţine strâns de cealaltă mână. Cade, se sperie şi se trezeşte. În mână ţine strâns ceasul pe care l-a apucat adineauri de pe măsuţă şi a adormit cu el. E 4 şi un sfert. A dormit încă un sfert de ceas şi a visat atâta. În vis şi-a adus aminte de ceva ce s-a petrecut odată, de o plimbare cu tata de când era foarte mică. Da, au fost acolo sus, era parcă pe Tâmpa, avea cinci ani, şase? Erau atât de fericiţi, dar acum, stai, acum are în faţă ceva înfricoşător, ceva greu, un soi de spaimă. Examenul! Ultimul examen de licenţă. S-a culcat la ora 2 citind şi recitind un curs, s-a trezit la 4, a visat, acum e 4 şi un sfert, nu se mai poate dormi. Să mai citească ceva, să mai frunzărească măcar. În minte nu mai are nimic clar, aşa i se întâmplă la fiecare examen, tremură, i se împăienjeneşte mintea, îi e groază ca de o catastrofă, dar acolo, pe loc, în faţa profesorului sau a comisiei, ştie tot ce i se păruse că a uitat, vorbeşte curgător şi nu s-ar mai opri. E zadarnic însă să-ţi aduci aminte cât de bine şi de lucid te-ai exprimat

la trecutul examen, înaintea celui care stă în faţă eşti cuprinsă de aceeaşi panică, de aceeaşi încleştare, mintea ţi-e inundată de aceeaşi beznă.

Cristina merge cu paşi de pisică spre bucătărie să-şi facă o cafea. Prin uşa deschisă a dormitorului părinţilor se aude respiraţia egală în somn a mamei şi oftatul încet al tatii. Nici el nu doarme, şi lui îi e grijă. Nu se îndoieşte de mine, ştiu, se gândeşte Cristina, dar îi e milă de emoţia mea. Sigur că urechea lui ascuţită m-a auzit trecând şi se frământă că nu dorm, că umblu prin casă ca o stafie. Ar fi fost mai bine să mă fi oprit în uşă, să-i fi făcut un semn, să-i fi zâmbit, ca să creadă că sunt veselă şi curajoasă. Aşa am să fac, când mă voi întoarce cu cafeaua.

Şi când se întoarce se uită prin uşă, dar tata stă culcat pe spate, cu mâinile sub cap, cu ochii închişi, cu părul argintiu răsfirat pe pernă, mai alb decât ea. Se vede bine că e treaz, dar nu vrea s-o privească, s-o tulbure cu privirea lui întrebătoare sau neliniştită.

Cristina ridică storul din odaia ei. Lumina albăstruie a dimineţii se aureşte, soarele se ridică pesemne dincolo de casele scunde din stânga. E linişte, nimeni nu s-a trezit în cartier, nimeni n-a deschis obloanele sau n-a ridicat storurile, casele stau împietrite ca de o vrajă. Pe urmă scârţâie lung o poartă şi latră un câine. Şi iar e linişte. Ar fi mai bine să se trezească oamenii, să furnice pe stradă, să se audă faetonul lăptăresei şi strigătele oltenilor cu coşuri. În încremenirea asta au încremenit şi gândurile, s-au oprit la epoca fanariotă, de parcă altceva n-ar mai ieşi la lumină din toată istoria ţării, ba a mai fost şi bătălia de la Mohaci, dar altădată, mai demult, la anul... nu, n-are să-şi aducă aminte niciodată la ce an. De niciun an, de nicio dată. Azi are să pată ceva ce nu i s-a mai întâmplat niciodată, n-are să fie în stare să deschidă gura, n-are să-şi mai amintească nimic, are să vrea să fugă din faţa lor, a celor din comisie. Mâinile îl sunt reci, picioarele îngheţate, capul gol, stomacul dureros, de parcă un animal cu gheare s-ar zvârcoli în el. Ce bine era adineauri în vis, ce pace în inima ei, ce lipsă de aşteptare sau grijă! Acolo era tot, cer, câmpie, pădure, şi nicio amintire, nici trecut, nici viitor. Numai ea cu tata, care o ţinea de mână, şi nu era vorba că trebuie să coboare.

Alături se aud deodată glasuri, foială. S-a sculat mama, a deschis repede ferestrele, a alergat la bucătărie s-o trimită pe Lina la piaţă, prăjeşte pâine, pregăteşte cafeaua cu lapte, pune masa de dimineaţă, ciocneşte ceşti şi farfurii. S-a dezlănţuit. E ritmul ei din fiecare zi, crescut azi de emoţia care striveşte casa.

— Te-ai sculat? Te-ai spălat? Vii la cafea? Ce rochie ai de gând să îmbraci? Ia mărgelele mele albastre, să-ţi aducă noroc. Ai băut o cafea neagră! Sigur că n-ai să mai mănânci nimic. Măcar puţină miere, linişteşte. Arăţi ca o

spaimă, iar n-ai dormit. Parcă te-ai aştepta să te calce trenul, nu să dai un examen! Ce naiba, nu e primul! Vino să mănânci.

Mamei nu-i chip să-i răspunzi când se porneşte aşa, şi nici să n-o asculţi când te grăbeşte poruncitor. Ochii sclipitori, mici, negri, vii, sub sprâncenele dese, bine arcuite, te sfredelesc. E în ea o grabă şi o agitaţie de parcă ea ar pleca la examen.

Tata stă în capul mesei şi se uită în ceaşca lui. E foarte preocupat să moaie pâine în cafea şi să-şi pună caimac de lapte. Nu se uită la Cristina, nu-i vorbeşte. Din când în când pomeneşte ceva despre faptul că azi chiar ar trebui plătită chiria, că deşi mai sunt trei zile până la termen n-are rost să laşi proprietarul să aştepte până în ultima zi, o fi având nevoie de bani, le-a spus doar că mai are datorii pe casa asta. Lucrul e foarte important, între zece şi unsprezece are o oră goală, va alerga să plătească atunci, chiar atunci. Mama trebuie să scoată repede plicul în care s-a pus deoparte chiria când el a luat salariul.

— Mai are datorii pe casă? Dă-l încolo de mincinos! E plin de bani, se înfurie mama.

— De data asta sigur că n-a minţit, s-a uitat drept în ochii mei, răspunde tata.

Cristina nu poate înghiţi nimic. Ar fuma o ţigară, dar îi e ruşine de tata. A fost foarte îndurerat când a văzut-o că fumează, oftează la fiecare ţigară pe care o aprinde, a acceptat în sfârşit ţigara de după-masă, dar i s-ar părea din cale-afară s-o vadă fumând în zori. Să se ascundă de el nu-i place, aşa că rabdă şi mestecă greu o bucăţică de pâine.

Tata scoate ceasul din buzunarul vestei, se ridică.

— La 8 am prima oră. Mă duc. Tu la câte...?

Nici nu vrea să rostească vorba examen. El e emoţionat şi pentru elevii lui la fiecare sfârşit de an, trece prin toate frigurile lor şi e mulţumit când cei buni o mai dovedesc o dată, e fericit când cei slabi pâlpâie puţin şi se ridică peste nivelul lor obişnuit.

— La 10.

— Nu era nevoie te scoli cu noaptea în cap dacă e atât de târziu! izbucneşte mama. Sunteţi doi huhurezi fără tihnă.

Şi, ca să dovedească liniştea ei, începe să strângă ca o furtună ceşti şi linguriţe, se repede în odăile de dormit, să scoată aşternutul la aer, tropăie în toată casa de colo până colo.

Tata se apropie de Cristina, îi ia faţa în mâini, o sărută între ochi ca pe iezi.

— Curaj, fata tatii. Tu nu ştii carte, ştii foarte bine carte şi ştii şi să vorbeşti. Sus inima!

Apoi pleacă repede, foarte repede, ca să nu mai spună nimic, ca să nu i se moaie glasul.

Mai sunt două ore până când va trebui să plece la facultate. Nu mai poate citi nimic, literele îi joacă în faţa ochilor. A venit şi Lina de la cumpărături şi împreună cu mama răstoarnă casa ca după o molimă. Nu mai găseşte nicăieri un colţ liniştit. Mama ar vrea totdeauna să-i creeze o atmosferă pe plac, prielnică învăţăturii sau reculegerii, dar nu poate ieşi din făgaşul obiceiurilor ei, şi când sună ceasul în care trebuie să facă ordine în casă, nimic n-o poate opri. Cristina se duce în verandă, numai acolo se poate sta. Să plece mai devreme, să se ducă în Cişmigiu? Şi acolo e forfotă, primăvara din zori încep să se adune perechi care învaţă sau se plimbă la braţ, şi moşnegi care citesc ziarul, şi babe care îşi duc căţeii de zgardă, şi domni care trec repede cu servieta sub braţ către birourile lor, în care au să se închidă ore în şir, o lume întreagă, la care n-ai vreme să le gândeşti acum şi care te abate de la preocupările tale. Acele ceasornicului abia se urnesc. Preocupările mele, nu mai ştiu care sunt preocupările mele. Ar trebui să mă gândesc la istorie, la cutare sau cutare epocă din trecut, la legăturile dintre ţări în cutare moment, la cauzele cutărui fenomen. Nu, e cu neputinţă. Tot ce s-a aşezat în ordine firească în capul meu e acum un fel de apă mare, mâloasă. Să mă îmbrac. Am să mă duc pe jos, ca drumul să dureze mai mult. Soarele care bate în ferestrele verandei mă pârjoleşte, mă prosteşte, îmi coace creierul.

— Stai, Cristino, să te sărut! strigă mama când o vede gata îmbrăcată, cu pălăria pe cap. Nu te blegi acolo, nu-ţi pierde capul. Vezi că gulerul ţi-e strâmb. Pudrează-ţi puţin nasul. Zău, drăguţă, că parcă mergi la tăiere. Noroc, noroc! Te aştept la masă cu ceva bun. Ai să vezi! Cred că vii devreme, dacă începe la 10.

— Poate că-mi va veni rândul târziu, dacă intrăm după alfabet.

— Te aşteaptă mama cu ceva bun!

Mama stă în dreptul uşii cu pămătuful de pene în mână, ca un soldat care prezintă arma. Cristina ar râde, dacă ar putea.

Merge încet, încet, şi nu vede în faţa ei decât o masă la care stau oameni gravi, pregătiţi parcă să te opereze. Dacă ar fi în comisie conferenţiarii Şerbănescu şi Velea, i-ar veni inima la loc. O cunosc, o apreciază. Dar dacă va fi acest Victor Mihăilescu, întors acum de la Paris şi devenit peste noapte şeful catedrei pe care a condus-o, doi ani după moartea profesorului Costiniu, conferenţiarul Şerbănescu, acest Mihăilescu, pe care l-a văzut numai de două ori pe culoar, ţeapăn, elegant, plin de el, dur, după cum se aude, sigur că ea se va închide în sine, va îngheţa. Şerbănescu îi spusese nu o dată, de două ori că va rămâne în cadrele universităţii, că locul de asistent o

aşteaptă de pe acum, că n-au de gând să lase să le scape un element atât de valoros. Grozavă valoare asta care se paralizează în faţa fiecărei emoţii! La ce foloseşte tot ce ai acumulat şi ştii, dacă nu poţi să te stăpâneşti pe tine însăţi? De obicei, când începe să vorbească la un examen... de obicei, dar dacă azi va fi altfel? De ce n-a fost numit Şerbănescu profesor, cum se aştepta toată lumea? Ar fi mai puţin emoţionată.

Culoarele facultăţii sunt pline. E devreme, e numai 9 şi un sfert. Studenţii stau claie în câte un colţ şi repetă împreună sau spun glume, alţii umblă neliniştiţi de sus în jos, câte un profesor trece cu multă demnitate, fără să se uite în jurul lui. Uşi se deschid şi se închid, în unele săli au început examenele, în unele birouri profesorii întârzie între asistenţii lor, indiferenţi ca sunt aşteptaţi.

Uite, şi Mariana şi Olga. Se apropie de ea, vor să stea de vorbă, dar Cristinei îi e absolut imposibil să asculte, să răspundă. Ele sunt liniştite, sunt vesele: ăsta e ultimul hop, trece, după el începe altceva, începe viaţa. Mariana e logodită, abia aşteaptă să dea şi acest ultim examen de licenţă, să se mărite, să plece la mare, şi pe urmă să se înlănţuie alt şir de bucurii, pe care nu le întrevede bine de acum, dar le presupune. Olga visează o catedră la Făgăraş, lângă părinţii el, e sigură c-o va obţine, se pregăteşte pentru acest examen ca un înotător bun, care va sări de pe trambulină.

Uite şi pe Anton, cu graţia lui sfioasă, gata să-i spună un cuvânt cald, dar azi nu se poate uita la genele lui lungi, care clipesc încet peste ochii căprui, nu-i poate asculta glasul uşor cântat, care de obicei îi face plăcere. Tot ce se află în jurul ei e aburit, enervant, apăsător.

Timpul trece greu, studenţii de pe sală s-au împuţinat, unele examene s-au sfârşit repede, uluitor de repede, de parcă profesorii ar avea alte treburi urgente cine ştie pe unde, a rămas grupul celor cu licenţa în istorie. Până şi cei mai calmi dintre ei şi-au pierdut răbdarea.

În sfârşit, sunt chemaţi înăuntru Mariana şi Anton. Cristina simte un mare gol în piept şi un gust de cenuşă în gură. Prin fereastra culoarului se vede bulevardul, pe care oamenii care nu dau examen se plimbă liniştiţi sau se duc la treburi care n-au nimic înfricoşător şi definitiv.

Peste un sfert de oră cei doi colegi ies, îmbujoraţi, mulţumiţi.

— S-a sfârşit şi asta! Uf!

— Cine e în comisie? întreabă Cristina, dar n-are vreme să asculte răspunsul, e strigată să intre, împreună cu Olga.

Da, în comisie sunt conferenţiarii Şerbănescu şi Velea, dar în mijlocul lor, solemn, e Victor Mihăilescu, ca un mitropolit în jeţul lui. Priveşte prin ochelarii cu ramă de baga, priveşte către cele două fete ca la nişte delincvenţi de la care are să scoată el adevărul la lumină. Olga îi înfruntă

privirea, îi zâmbeşte chiar, de parcă l-ar invita la un vals, de parcă ea i-ar da curaj să deschidă gura.

Întrebările încep să curgă şi răspunsurile să se întoarcă prompt, ca la un joc de ping-pong. Preşedintele comisiei aruncă întrebări scurte, Olga răspunde scurt şi sigur. În capul Cristinei s-a făcut lumină nu ştie nici ea când, dar e invadată de lumină, de linişte, de siguranţă. Mâinile îi sunt încă încleştate una în alta, picioarele îndoite ţeapăn sub scaun, dar îi e lesne a vorbi. Vrea să dezvolte fiecare răspuns, să lege un fapt istoric de întreaga conjunctură de fapte şi situaţii din acel moment, să oglindească în răspunsul ei Occident şi Orient în acelaşi timp, situaţia ţării noastre în toată ţesătura politică din jurul ei, de aproape sau de mai departe. Şerbănescu şi Velea erau totdeauna mulţumiţi la examene şi la seminarii de aceste răspunsuri complete, o aprobă şi acum din ochi, dar profesorul Victor Mihăilescu îi taie scurt frazele, cu un gest al mâinii lui uscate şi îngrijite, zâmbeşte puţin ironic, oh! foarte puţin, abia îşi mişcă într-o parte, sarcastic, obrajii raşi proaspăt şi-i pune altă întrebare. Cristina porneşte iar şi e iar oprită. Şerbănescu şi Velea pleacă ochii, stingheriţi. Cristina îşi dă seama că trebuie să schimbe ceva, omul ăsta crede poate că ea vrea să dea un spectacol de multă ştiinţă. Răspunde scurt, concis.

— Ei? Şi mai departe? întreabă agasat Mihăilescu, de parcă răspunsul ar fi insuficient.

Îşi trece mâna pe sub guler, întinde gâtul, priveşte prin ochelari, nimic nu-l mulţumeşte. Întrebările cad ca o grindină, pe nimeni n-a ţinut atât de mult în examen. Cristina răspunde şi ea din ce în ce mai precipitat. Nu-şi pierde şirul, dar inima începe să-i bată tare. Ce vrea omul ăsta? În tot ce-a spus ea până acum nu s-a strecurat nici o greşeală. Olga, pe care Mihăilescu a uitat-o demult, asculta şi ea uluită şi speriată dialogul ăsta care seamănă cu un interogatoriu.

— Destul! spune deodată uscat profesorul Mihăilescu. Carnetele dumneavoastră.

Fetele întind carnetele peste birou. Mihăilescu scrie cu litere mari o bilă roşie pe carnetul Cristinei, o bilă albă pe carnetul Olgăi. Cei doi conferenţiari pleacă adânc fruntea, nu privesc către studente, par foarte preocupaţi de catalogul din faţa lor.

— Ce-a fost asta? întreabă pe culoar Olga.

Obrajii îi ard, tremură de furie.

— Nu ştiu. Tu ai meritat bila ta albă, dar eu, eu nu înţeleg nimic.

— Te-a chinuit ca pe hoţii de cai. Ai ştiut perfect. Omul ăsta e nebun?

Cristina nu mai răspunde, pleacă repede, uită să-şi ia rămas bun de la Olga, de la Anton, care o aştepta pe culoar. O bilă roşie la materia principală

în examenul de licenţă! Asta strică tot echilibrul mediei ei. Cu o asemenea medie nu mai poate fi vorba de a rămâne în cadrul facultăţii. Dar pentru ce? pentru ce? Nu se putea răspunde nici mai mult, nici mai bine. Dacă ar fi făcut o greşeală, fie şi o încercare de interpretare personală, cum i se întâmpla uneori la seminare cu Velea, care discuta îndelung cu ea problema, o confirma sau o infirma fără supărare, acest Victor Mihăilescu ar fi oprit-o, ar fi tăgăduit-o tăios, dar niciodată n-a spus că răspunsul nu-i exact, i l-a retezat numai cu mâna lui uscată, cu zâmbetul lui ca o strâmbătură de dispreţ. În jumătatea asta de ceas cât a stat acolo, s-a dărâmat întreg viitorul pe care îl spera, de care era sigură. Cu totul alte lucruri se vor petrece mai departe şi va trebui să se împace cu ele, să le accepte, să le trăiască. E pe stradă, aude claxoane şi glasuri, iese dintr-un vis rău, nu, e încă în mijlocul acestui vis, are încă în faţă chipul acela ras, aspru, aude glasul tăios şi puţin batjocoritor, e ca într-o capcană, i se vrea răul, nu pricepe nimic.

De după colţul străzii Academiei cineva îi iese drept înainte şi o cuprinde în braţe. E tata. O aştepta acolo de cine ştie când.

— Ce-ai făcut? Cum a fost?

Cristinei îi vine să-şi culce capul pe pieptul lui aici, pe stradă, să plângă. Se stăpâneşte. Pe faţa tatii e întrebare şi nelinişte. A şi priceput.

— Am trecut, spune ea în şoaptă.

Tac amândoi şi merg încet la braţ, pe jos, către casă. Mai târziu tata întreabă:

— Te-ai pierdut? Te-ai intimidat?

— Nu. Am ştiut foarte bine, dar am luat o bilă roşie.

— Eşti sigură că ai fi meritat mai mult?

— Sunt sigură, tată.

— Cine a fost în comisie?

— Velea, Şerbănescu, şi actualul şef al catedrei, Victor Mihăilescu. El a pus întrebările, el a pus notele.

— Va să zică, a rămas un ticălos!

— Îl cunoşti?

— L-am cunoscut demult. Am fost colegi. Odată am fost şi prieteni. Pe urmă am avut o polemică într-un ziar, a făcut zgomot polemica noastră. Şi nu m-a iertat niciodată că avusesem dreptate. El a urcat treaptă după treaptă, eu am rămas profesor de liceu. A lipsit câţiva ani din ţară, s-a întors ca să fie aşezat în fruntea mesei. E liberal, ca guvernul de azi. Eu nu sunt nimic, nu-mi place politica lor. Nu sunt invidios pe el, nici pe vreun altul care mi-a luat-o înainte. Dar să poată cineva păstra o ură atâţia ani şi să mă lovească în fata mea! Eram îngrijorat zilele astea, m-ai văzut, dar nu mi-am putut închipui, sau n-am putut crede... Vezi, Cristino, eu sunt vinovat!

— Tată! El e singurul vinovat, pentru că a fost nedrept.

— Speram că nu va fi el preşedintele comisiei, abia a picat din străinătate. Normal era să daţi examen cu ceilalţi doi, care vă cunosc, să fie ridicat în grad unul din ei. Sau să-şi dea el osteneala să vă cunoască în acest examen. Mă temeam mai mult de timiditatea ta decât de mârşăvia lui. Aveam o bănuială, dar mi-era ruşine că o am. Îmi spuneam că în atâţia ani un om se schimbă, că succesul te face bun, îţi şterge ranchiunele. Era un adolescent atât de cald şi de entuziast pe vremuri!

Merg amândoi spre casă şi nu mai spun nimic. Se reazimă unul de celălalt şi-i macină aceleaşi gânduri. Ce va fi mai departe? Ceva ce n-au vrut să întrevadă până acum, despărţirea, plecarea Cristinei în provincie, într-un oraş mai depărtat sau mai apropiat, singurătatea ei, puterea de care va avea nevoie ca să trăiască pe propriii ei picioare, dorul de acasă, dorul lui de ea.

În faţa porţii pregetă şi întârzie amândoi să intre. Acum vor fi de înfruntat izbucnirea mamei, furia ei, disperarea ei.

Mama a pus masa sărbătoreşte, cu flori, cu vesela pentru oaspeţi, a cumpărat chiar şi vin, a făcut şi o tortă care domneşte împodobită în mijlocul mesei. Ochii ei ageri îi cercetează într-o secundă pe amândoi şi se umplu de fulgere.

— Ce s-a întâmplat? O nenorocire?

E gata la vorbe mari mama.

— Nicio nenorocire, spune încet tata, şi pare foarte obosit, îmbătrânit deodată. Cristina n-a luat nota la care ne aşteptam. Şi-a luat licenţa, bineînţeles, dar nu strălucit. Asta nu e o catastrofă.

— Te-ai pierdut cu firea? Te-ai încurcat? Te-ai zăpăcit?

— Nu, dar am dat examen cu un profesor nou, poate mai exigent, un om mai ciudat, cu alte metode probabil...

— Victor Mihăilescu? strigă mama. Păcătosul ăla care şi azi îţi poartă sâmbetele, Gabriel! Tu nu te-ai aşteptat la aşa ceva? Nu te puteai duce înainte să vorbeşti cu el?

— Ce să vorbesc?

— Ştiu eu? Să-i atragi atenţia să nu fie ticălos! Sau să te împaci cu el. Sau să-i spui că dacă face o porcărie, ceri o altă comisie de reexaminare, care să-i dea de gol potlogăria!

Tata se uită lung şi trist.

— Dacă mă duceam să „mă împac" cu el, mă umileam. Ce să-i spun? Că atunci el a avut dreptate, şi nu eu? N-aş fi putut. I-aş fi spus exact invers. Dacă îi atrăgeam atenţia să nu facă o ticăloşie, îl jigneam şi îl înfuriam. Puteam eu să-l rog să fie drept sau să-l ameninţ că dacă nu va fi... Nu se putea nimic din toate astea.

Şi mama înţelege că nu se putea nimic din toate astea. Mai spune de două ori „Banditul! Banditul!”, apoi tac toţi trei, aşezaţi în odaia Cristinei, abătuţi şi învinşi. Lina se arată de două ori în uşă şi face semn mamei că mâncarea se arde, dar nimeni nu ia seama la ea. În sfârşit, tata ridică fruntea, se uită la Cristina şi o întreabă încet:

— Tu ştii sigur că ai răspuns foarte bine?

Pe Cristina o doare întrebarea, dar n-are putere să se supere.

— Foarte bine, tată. Fără cusur.

— Atunci rămânem cel puţin cu atât, cu încrederea în noi. Haidem la masă.

Nimeni n-are poftă de mâncare, pentru nimeni mâncarea n-are gust. Trebuie mâncată, atâta tot. Tata toarnă vin în pahare, îl ridică pe al lui pentru sănătatea şi norocul Cristinei. Şi pentru că nu e deprins cu băutura, se înveseleşte. Îşi îndreaptă spatele, i se luminează ochii, începe să zâmbească.

— Poate că e mai bine aşa.

— Ce fel de mai bine? mârâie mama.

— Fata are să se deprindă să trăiască între oameni străini şi să se oţelească. Şi în provincie există intelectuali, şi în provincie sunt oameni luminaţi, găseşti prieteni, găseşti căldură, şi găseşti acea singurătate în care devii om.

— Tu nici nu-ţi închipui că ar putea obţine o catedră la un liceu din Bucureşti?

— Cu neputinţă. Bucureştii sunt suprasaturaţi de cereri. Există oameni cu relaţii care îşi mai strecoară un fiu, o fiică. N-am la cine să cer aşa ceva. Eu nu mă pot gudura pe lângă nimeni, chiar dacă îl cunosc. Cristina înţelege. Să fii profesor de liceu e un lucru frumos, ai de a face cu elemente mai receptive, mai proaspete. În facultate te loveşti de un tineret care crede că are de pe acum opinii mai precise şi mai înaintate. Cristina ştie câţi dintre colegii ei fac o politică absurdă, şovină şi violentă. Noi, care suntem patrioţi fără să fim şovini, suntem numiţi de ei învechiţi, defetişti şi alte nerozii. Are să-şi pregătească doctoratul acolo, în linişte, nu-i aşa, Cristino? Ai să te deprinzi cu alt soi de viaţă decât asta din casa noastră cam izolată, poate chiar tristă. Ai să te cunoşti mai bine pe tine, ai să începi să-mi semeni mai puţin mie, şi asta va fi spre binele tău. Poate că eu te-am dezarmat până acum, nu te-am înarmat. Gândeşte-te, Cristino tată, un oraş nou pentru tine, căruia ai să-i cunoşti frumuseţile, oameni noi pe care ai să-i desluşeşti. Ai să-ţi descoperi dibăcia de a trăi între ei fără să-i jigneşti şi fără să te jignească.

Parcă ceea ce spune tata e frumos. Un oraş nou, oameni noi, singurătate dacă o vrei, dacă nu prieteni pe care îi descoperi bogaţi sufleteşte şi

originali. Da, dar casa, părinţii rămân aici. Îi va fi dor. Şi când au să se revadă în vacanţă, ce bucurie! Parcă merită să pleci numai pentru fericirea de a te întoarce, de a vedea că tata e în adevăr aşa cum îl păstrai în minte, că mama e un amnar din care sar scântei la orice ciocnire cu binele şi cu răul.

Mama s-a înveselit şi ea, în casa asta se bea vin din an în paşte.

— Mihăilescu nu e ăla pe care l-am văzut odată la „Capşa", acum vreo douăzeci de ani?

Şi ca să explice care „ăla", se ţine deodată ţeapănă, se uită aspru, îşi strâmbă gura într-o parte într-un zâmbet ironic. L-a imitat atât de bine pe insul văzut cu douăzeci de ani în urmă, încât izbucnesc toţi într-un hohot de râs.

— Un castravete murat, un sparanghel degerat, cu ochelari! Nevastă-sa, acasă, nu mai are nevoie de oţet, e destul să binecuvânteze el salata!

— Şi poate că noi greşim, încearcă tata, când se potoleşte din râs. Mihăilescu e inteligent, e cult. Nu te încrunta, Livio, lasă-mă să sfârşesc. E rău, ai să spui tu. Poate că nici nu e rău. E orgolios, dar e orgoliul un cusur atât de mare? Atunci l-a durut foarte tare că n-a avut dreptate. În demonstraţia mea, a fost clar că greşeşte, şi eu nu l-am cruţat, am dus-o până la capăt. Dacă mi-aş fi dat seama că greşesc, că el vede limpede, poate că nici eu nu l-aş fi iertat în cugetul meu.

— Tu l-ai fi sărutat pe amândoi obrajii, te cunosc eu, spune mama cu furie. L-ai fi admirat până azi că ţi-a deschis ochii.

— Şi aşa îl admir pentru inteligenţa lui de a se ridica în viaţă.

— Gabriele! Dar e o canalie!

— Stai, stai. Eu nu pretind că Cristina a dat vreun răspuns şovăielnic sau greşit. Spun numai că Victor, în anii în care a predat la Sorbona, s-a deprins cu un alt stil, cu un alt nivel, poate mai înalt decât al studenţilor noştri...

— A dat azi şi bile albe, spune uscat Cristina. Le-a dat studenţilor noştri.

Tata e descumpănit.

— Poate a suferit mai mult decât ştim noi, nu-i cunoaştem toată viaţa, de asta e răzbunător.

— Eh, ar trebui să ne ducem să-l consolăm că a suferit toată viaţa, retează mama. Na, ia, du-i şi florile astea!

Tata nu mai are ce spune. Unda de linişte care încercase să-l cuprindă se risipeşte. O vede pe Cristina împietrită, palidă. Izbutise să aprindă o scânteie de bucurie în ea deschizând o fereastră spre alt orizont, dar a mers prea departe cu nevoia lui de a face pace cu întreaga lume. E asta o laşitate din partea lui? N-are puterea de a vedea în faţă lucrurile şi oamenii aşa cum sunt. Livia îi vede, dar ea vede prea negru totdeauna. Cristina are şi ea înclinarea asta spre iertare. Oh, nu-i bine, nu e bine pentru fată, n-are să

răzbească departe. Într-o lume de duläi... Nu, lumea nu e făcută din duläi, s-ar fi dărâmat demult dacă ar fi aşa. Duläii s-ar fi mâncat demult unii pe alţii. Dar în clipa de faţă nu e vorba să cugete la alcătuirea lumii, e vorba de copilul lui. Trebuie să-i spună lucruri care să-l liniştească, nu să-l revolte, de vreme ce e nevoie să accepte o situaţie la care nu s-au gândit până acum şi pe care el n-o poate schimba.

— Ne plimbăm puţin, Cristino tată?

— Sunt foarte obosită.

— Lasă fata să doarmă. N-a dormit nu ştiu câte nopţi. Culcă-te şi tu, te-ai perpelit destul în ultimele zile. Mai beţi un pahar de vin, să vi se facă somn.

Sticla a rămas pe jumătate plină. Vinul pare acru şi fără parfum. E înghiţit ca o doctorie. După-amiaza e însorită, caldă, apăsătoare. Liniştea din casă e prea mare.

— În vacanţă mergem la munte, îi şopteşte tata Cristinei în vreme ce o duce de braţ spre odaia ei. Înainte de orice, vine vacanţa. Mi-a spus un coleg că a găsit un loc minunat pe lângă Bicaz. Acolo ne vom gândi în tihnă ce ai să faci, cum va fi mai departe. Nu trebuie să te laşi doborâtă de prima înfrângere. Chiar oamenii pe care îi socoteşti azi plini de succes au avut înfrângerile lor. Eu n-am ştiut să mă lupt, tu trebuie să înveţi. Sau poate că eu n-am avut merite destul de mari, tu ai. Nu le văd numai eu, le-au văzut şi alţii şi mi-au spus-o. Nu ca să mă flateze, cine are nevoie să mă flateze pe mine? Au spus-o pentru că e adevărat. Culcă-te, fetiţo, şi dormi. Mă duc şi eu să mă odihnesc.

Cristina rămâne singură. Capul îi e de plumb din pricina emoţiilor prin care a trecut şi a vinului băut. Nimic nu mai e limpede, decât o mare dezolare, o mare sfârşeală. Tăcerea din odaie e şi ea de plumb, ca o lespede deasupra ei. Şi, totuşi, se aude ceva, un zgomot uşor, ca un mers în papuci moi. Întredeschide pleoapele grele. E tata, care trece uşor prin dreptul uşii, să vadă dacă a adormit. Închide pleoapele la loc, să plece tata, să plece, s-o creadă adormită, să poată plânge puţin fără să-l tulbure.

Odaia e plăcută, nu foarte mare, dar se poate respira în ea. Unica ei fereastră dă în curtea interioară, curte lungă, pietruită, mărginită de toate părţile de case cu un cat, un singur şirag de case lipite una de alta, cu cerdacuri lungi, prin care se intră în apartamente. Pe biroul vechi bate un ceasornic mare, cu ramă şi picioare de bronz înflorat, cu cadran albastru de email. Dulapul, vechi şi el, nobil croit, îşi ţine greu uşile în balamalele bătrâne şi roase. Roasă e şi scoarţa care acoperă divanul, florile ei mari şi-au pierdut demult culoarea, ofilite ca nişte flori adevărate, dar pe unde a fost

vreodată ruptă sau destrămată, gazda, doamna Thea, a ţesut-o abil, făcând parcă flori noi, mai proaspete, care aduc aminte de tinereţea celor vechi.

Mult mai proastă fusese odaia în care nimerise la început Cristina. Venise cu bani puţini, nu voia să cheltuiască pe hotel, n-ar fi vrut să-i mai ceară niciodată bani tatii, sau mai curând mamei, care era vistiernicul familiei, ştia cât de puţin se câştiga în casa lor, aşa că de la gară, unde îşi lăsase bagajele, se dusese de-a dreptul la şcoală. Spera că vreo profesoară ar putea-o îndruma către o gazdă. O îndreptase profesoara de chimie, o femeie în vârstă, măruntă şi slabă, cu părul vopsit negru ca un postav de doliu, cu mişcări repezite, cu faţa violacee ca a unui candidat la apoplexie şi cu o amabilitate la fel de bruscă, de neaşteptată ca toate reacţiile ei. Da, avea o cunoştinţă, n-ar fi putut spune chiar prietenă, o doamnă puţin cam sărăcită în ultimul timp, care era dispusă să-şi închirieze salonul, o odaie mare, foarte luminoasă, poate şi acum elegantă, dacă nu cumva vânduse oarecari mobile din ea. Cristinei i se citise îndoiala pe faţă. „Nu, nu cere scump, o înţelesese numaidecât profesoara de chimie, casa e cam la marginea oraşului, dar dumneata eşti tânără, vii pe jos în douăzeci de minute până la şcoală, şi cam o jumătate de ceas până în centru. Şi, la urma urmei, ce-ţi trebuie în fiecare zi să vii în centru? Ce treabă ai în centru? se repezise ea deodată. Nasturi îşi cumpără omul o dată la trei luni, iar stofă de rochie, o dată pe an. Piaţa e alături de casa cunoştinţei mele, de mâncare găseşti uşor." Cristina ar fi vrut să întrebe cam în ce cartier era biblioteca oraşului, o străveche bibliotecă de renume în tot Ardealul, de care avea nevoie pentru pregătirea doctoratului, să mai ştie dacă gazda i-ar fi dat şi masa de prânz, dar nu mai avu curajul, doamna Antonescu scrisese cu un scris mărunt şi inegal adresa la care o trimitea şi-i întindea poruncitor fiţuica. Cristina mulţumi. La prânz mâncă într-un birt mic, curat şi modest, după-masă rătăci pe străzi vechi, înguste, şerpuitoare, pline de farmec, apoi căută cartierul, strada, casa doamnei Popa.

Era o casă mare, cu un cat, aşezată la răscrucea a două drumuri largi. Cam departe de şcoală, dar, vorba doamnei Antonescu, la vârsta ei depărtarea nu era o greutate. O intimida puţin clădirea prea mare, prea boierească, prea falnică. Un salon! Cine ştie ce chirie are să-i ceară! Urcă la etaj, sună. Îi deschise o fată tânără, buimacă, evident trezită din somn de soneria Cristinei, care îi răspunse bosumflată: „S-o chem pe mama. Doarme." Fireşte că lumea dormea la ora asta, Cristina protestă, făgădui să vină mai târziu, dar fata îi întoarse spatele şi mai spuse o dată ursuză: „O chem. Tot s-o fi trezit de sonerie."

Peste câteva clipe se ivise o doamnă blondă, cu un capot de mătase înflorată pe care şi-l încheia în mers, rotofeie, cu ochi cercetători, trează de

parcă n-ar fi dormit până acum. „Din partea doamnei Antonescu? Foarte bine. Să vedeţi salonul, e tot ce mai am de închiriat. Jumătate de casă, ce spun eu, mai mult de jumătate a trebuit să închiriez unei familii. Mai are şi copii! (În adevăr, în vestibul se vedeau o trotinetă, o minge cu picăţele şi o trompetă aruncate într-un colţ.) Nu vă speriaţi, între salon şi camerele lor e camera mea şi baia, n-o să auziţi niciun zgomot." Le spusese pe toate dintr-o suflare.

Trecură printr-un hol aproape rotund, ai cărui pereţi de un cenuşiu-deschis purtau, între uşi, urma mai palidă, pătrată, a unor tablouri probabil vândute, cu mobile puţine, desperecheate şi un alt vraf de jucării aruncate într-un colţ. „Uite, spuse doamna Popa arătând dezolată cu mâna, nu le mai ajung cele trei odăi ale lor, îşi lasă boarfele peste tot. Aşa e când eşti văduvă şi n-are cine te apăra! Eşti la cheremul oricui şi ai nevoie de bani. Asta e odaia mea."

Deschise larg o uşă, prin care se vedea o mobilă de dormitor somptuoasă. În vârful unuia din cele două paturi, sus, pe perne, stătea cocoţată fata bosumflată de adineauri şi mușca dintr-un porumb fiert. Nu se uită la maică-sa şi la străină. Doamna Popa închise uşa, indică odaia de baie cu un deget: „Baia, iar se spală, sunt foarte curaţi". Dinăuntru se auzea clipocit.

— Şi ăsta e salonul!

Odaia era mare, cu patru ferestre, două spre una din străzi, alte două spre cealaltă ale răscrucii la care era aşezată casa. Nu se mai vedea în ea nici urmă de mobilă de salon, era ocupată toată de o sufragerie de stejar sculptat, masă, bufete, scaune, şi rămânea loc în ea şi pentru un mare divan lângă un perete, pentru un pătuţ improvizat în faţa vitrinei, pentru un paravan înflorat care ascundea un colţ.

— Am vândut mobila de salon, am fost silită, era o mobilă adusă de bărbatul meu de la Viena, neatinsă, domnişoară, în perfectă stare, am vândut-o bine. Uite, pe divanul ăsta ai dormi dumneata, la masă ai să poţi lucra, dulap de haine n-am aici, îţi pui lucrurile la mine în dormitor, îţi liberez o parte de garderob, baia e alături, bucătăria îţi stă la dispoziţie, că bucătăria mi-a rămas mie, nu le-am dat-o. Îşi gătesc în fosta mea cămară, mare cât o hală, are şi o fereastră, ce le mai trebuie? Dumneata vei avea cea mai frumoasă odaie a casei, elegantă, spaţioasă, perfectă.

Cristina era doborâtă sub potopul ăsta de vorbe. Oare gazda avea să vorbească în fiecare zi atât?

— Dar patul ăsta mic, din dreptul vitrinei... nu se poate scoate? Pentru ce e aici?

— Ah, ăsta îl scot mâine şi-l duc în pod. Va trebui să suporţi în noaptea asta o tovarăşă de odaie, o fată care a venit în oraş să dea examen de intrare

la institut, azi după-masă sfârşeşte şi mâine pleacă. N-am vrut să-i dau divanul, l-am păstrat pentru un chiriaş stabil.

— Mi-aţi putea da şi masa de prânz?

— Masa de prânz? De ce? Nu ştii să găteşti singură? Eşti ocupată dimineaţa la şcoală, bineînţeles. Sunt şi restaurante... Mă rog! Să mă gândesc. Dacă te mulţumeşti cu ce mâncăm noi, fără pretenţii, dar omeneşte, bine, dacă nu eşti dificilă... Fata mea e satisfăcută, şi ea e destul de mofturoasă.

Cristina era sfârşită de oboseală. Călătorise cu un tren care plecase din Bucureşti la ora 2 noaptea, ajunsese aproape de prânz, umblase prin oraş căutând şcoala, nu se aşezase pe scaun decât la birt, şi vorbăria doamnei Popa o lovea în cap ca o măciucă mică şi încăpăţânată. Unde să se mai ducă? Ce să caute? Era bine şi aici. Avea să se deprindă. Preţul pe care îl cerea gazda pentru odaie şi prânz reprezenta cam două treimi din salariul ei, dar poate că avea să mai dea lecţii particulare, poate că avea să se mai ivească ceva. Lucrul cel mai greu i se părea acum să se ducă la gară, să-şi aducă bagajul. Să se ducă pe jos, firește, să ia o maşină la întoarcere, altă cheltuială. Să desfacă bagajul, mama a spus să-l desfacă numaidecât, ca să nu i se mototolească puţinele rochii: „Cum ştii tu să calci, ai să te duci la şcoală, printre oameni străini, ca scoasă de sub saltea."

Când se întoarse la doamna Popa cu valizele, avu norocul că doamna plecase. Îi deschise aceeaşi fată morocănoasă. De data asta era îmbrăcată într-un costum de baie, de parcă în casă ar fi fost prea cald sau ea se pregătea să plece chiar acum la plajă. Şi de data asta rodea un porumb, din care lăsa să-i pice boabe pe drum, luând-o înaintea Cristinei. În hol se auzeau ţipetele vesele ale copiilor chiriaşilor, dar din „salon" nu se auzea nimic. Gazda uitase să-i libereze o parte din garderoba ei, n-avea de ce să deschidă valiza cu haine. Se vor mototoli, ce să le facă! În odaie plutea un miros greu, apăsător. Cristina se duse să deschidă una dintre ferestre şi, pentru că bufetul cel mare era aşezat lângă ea şi în chip ciudat depărtat de perete, se uită în treacăt în spatele lui. O movilă, un munte de rufe murdare zăcea acolo. Fu copleşită deodată de o mare descurajare. Cum avea să-i spună gazdei să le scoată afară, cum s-o roage şi cum să-i explice că o cameră pe care o închiriezi nu poate fi şi depozit de boarfe pe care ai de gând să le speli mai târziu? Cum să n-o jignească? Dar lucrul nu era de îndurat. Acasă nu ştiuse niciodată cum merge mecanismul perfect al gospodăriei lor, crezuse că asta e un fel de lege pentru toată lumea, şi uite că de la primul pas se împiedica de amănunte supărătoare. Asta însemna să trăieşti întotdeauna în poala părinţilor. Oare despre asemenea lucruri vorbise tata când spusese că trebuie să se deprindă cu lumea şi să lupte? Dar cu ce arme? Cum trebuia să înceapă? Şi desigur tata se gândise la lucruri

mult mai serioase, la eventuale ciocniri de idei, de concepţii, la probleme mari de viaţă, esenţiale. Ea se oprea năucă în faţa unui vraf de rufe murdare.

Ca să simtă totuşi că odaia e a ei, că a adus cu sine ceva din atmosfera de acasă, începu să-şi despacheteze cărţile, caietele, şi să le aşeze în ordine pe masa mare din mijlocul odăii. Era obosită, îi era somn, îi era foame. Începuse să se întunece. De afară intra un aer uşor răcoros, de septembrie. Prin hol treceau din când în când glasuri şi paşi, dar nu întârziau mult. Ridică cuvertura de creton care acoperea divanul. Aşternutul era îmbietor, proaspăt, pernele mari, pufoase, pătura înfăţată curat. Asta îi dădea curaj, doamna era totuşi gospodină, sigur că avea să ridice rufele din spatele bufetului, că avea să înţeleagă, în sfârşit, că toate se vor aranja.

Ar fi trebuit să mănânce ceva înainte de culcare, dar nu mai avea putere să iasă în oraş. Îi rămăsese un sandvici făcut de mama, îl mâncă încet, cu ochii pe jumătate închişi. Şi-ar fi făcut un ceai, avea într-o sacoşă tot ce-i trebuia. Dar doamna Popa nu-i arătase unde e bucătăria şi n-avea chef s-o întrebe pe fata ei cea ursuză. La baie însă se putea duce, şi ce noroc ar fi fost să găsească puţină apă caldă, să facă un duş.

În baie dădu de alt spectacol. În cadă se afla o băiţă mai mică, de copil. În toate colţurile, ligheane cu albituri de copil puse la muiat. Deasupra căzii, a chiuvetei, pretutindeni, sfori întinse, pe care erau puse la uscat alte hăinuţe, pantalonaşi, cămăşuţe, din care picura apă. O cutie de albăstreală aşezată pe ciment lăsa să curgă din ea o şuviţă apoasă, sinilie, care se întindea până la uşă. Chiuveta era plină de ciorapi bărbăteşti uzi. Cristina îi îndepărtă cu două degete, se spălă cum putu şi fugi în odaia ei. Aşa avea să trăiască de acum înainte? Nu mai vru să se gândească la nimic. Se culcă. Patul era bun, primitor, larg, în pat era cel puţin bine.

Nu apucă să aţipească, şi uşa se deschise încet, cu grijă, lăsând să intre o fetişcană subţirică, cu pas uşor. Eleva, se gândi Cristina.

— Dacă ai nevoie de lumină, aprinde lampa, domnişoară, şopti ea încet, de parcă fata ar fi fost pe jumătate adormită, nu ea.

— Mulţumesc, mă dezbrac şi pe întuneric.

— Cum a fost examenul? Ai intrat? mai făcu un efort Cristina, ca să fie politicoasă.

— Cred că da.

Cristina îşi cufundă mai adânc capul în perne, ca să adoarmă în sfârşit, dar fata începu să strănute.

— Dacă ţi-e frig, închide fereastra.

— Nu sunt deprinsă, murmură fata, şi se auzi cum închidea fereastra.

Apoi Cristina se cufundă într-un somn moale, bun, fără vise. Nu-şi dădu seama unde e, ce se întâmplase cu ea până atunci, de când doarme şi ce o

smulge din starea asta bună de nefiinţă, ce se auzea repetat, demult parcă, încăpăţânat, fără întrerupere. Deschise ochii. Îndărătul paravanului înflorat, de care nu se apropiase după-masa aceea, ardea o lumină mică, gălbuie, care scădea şi creştea. Paravanul devenise străveziu. În spatele lui se mişca o umbră. De acolo venea zgomotul. Cristina se dezmetici, îl înţelese. Era o tuse hârâită, necontenită. Umbra din spatele paravanului, o umbră de om aşezat pe marginea a ceva, se pleca şi se ridica, de parcă acela care tuşea ar fi făcut mătănii. Pe perete, dincolo de ceea ce paravanul nu mai ascundea, aceeaşi umbră, mult mai mare, mai neagră, se pleca şi se ridica şi ea.

Fata din pătucul improvizat dormea dusă. Bătrânul sau bătrâna, ce va fi fost în colţ, după paravan (dar tusea era mai curând bărbătească, de bărbat sfârşit) n-avea de gând să se oprească, avea să ţină pesemne până în zori. Lumina unei lumânări probabil fâlfâia slab, dar şi ea n-avea de gând să se stingă. Aerul era înăbuşitor, Cristinei i se părea că în respiraţia fetei, în cea pestilenţială a bolnavului se amesteca, asemeni unei alte respiraşi, duhoarea vie acum a rufelor din spatele bufetului. O apucă un fel de spaimă nedesluşită, senzaţia că e întemniţată acolo, că nu poate fugi, că n-avea unde, că ziua n-are să mai vină niciodată. Bătrânul ăsta avea să-şi sfâşie plămânii, să moară peste câteva minute la lumina lumânării lui. Ea însăşi se îneca, avea nevoie să tragă aer în piept şi-i era frică de aerul acela, îşi ţinea suflarea. Apoi, deodată, fără să-şi dea seama când, se cufundă iarăşi în somn, într-un talmeş-balmeş de vise fără sens, fără şir.

Când se deşteptă iar, de undeva venea un vacarm nesuferit. Nu dinăuntrul casei, de afară. Prin toate cele patru ferestre mari deodată. Se luminase de ziuă, dar nu de-a binelea, în albăstruiul de toamnă al zorilor nu pătrunse încă auriul soarelui slab de toamnă. Fata din pătucul improvizat dormea încă, întinsă pe burtă, cu faţa în perne. După paravan nu mai licărea nimic, nu se mai auzea nimic. Cristina se îndreptă încet, cu tălpile goale, spre o fereastră. Aseară nu-şi găsise papucii şi n-avusese putere să-i caute mult. Ridică un colţ al perdelei subţiri. Pe cele două drumuri între care era cuprinsă casa treceau, una după alta, căruţe grele, pline, încărcate cu varză, cu mere, cu cartofi, căruţe cu ţărani ghemuiţi între cuşti pline cu păsări, căruţe pline de saci, căruţe, căruţe, şir neîntrerupt. Sigur, doamna Antonescu spusese că piaţa e alături, o fi fost azi zi de târg, o fi de mai multe ori pe săptămână zi de târg. Şi toate căruţele astea se hurducau pe drumurile pietruite inegal, caii nechezau din când în când, oamenii îi îndemnau la mers cu voce tare, îşi mai strigau câte ceva de la o căruţă la alta, copitele pocneau greu pe pietre, roţile scârţâiau. De data asta nu mai putea fi vorba de somn. Cristina se simţea trează de-a binelea, parcă şi odihnită, dar mirosul odăii,

zgomotul de afară o împresurau şi o sufocau. Moşul! o fi murit astă-noapte! se gândi ea cu spaimă. De ce nu mai tuşeşte?

Nu se putu opri să nu se apropie încet de paravan, să nu privească îndărătul lui. Se afla acolo o canapea mică, cu aşternut răvăşit, şi pe un scaun un muc de lumânare într-un sfeşnic scund. Moşul plecase să tuşească aiurea. Ar fi trebuit să se ducă la baie, să se poată spăla înaintea celorlalţi, celor mulţi ai casei. Se înfioră la ideea acelei odăi de baie plină de rufe şi lighene printre care trebuia să te strecori, dar era mai bine acum decât mai târziu.

Apoi începu să caute bucătăria, fie ce-o fi, chiar dacă avea să nimerească într-o odaie străină. Găsi un culoar lung şi la capătul lui două bucătării faţă în faţă. Îi spusese doamna Popa, chiriaşii aveau bucătăria lor, însă nu ar fi vrut să se folosească de ceva la care n-avea nici un drept. Renunţă, se putea bea o cafea cu lapte şi la o cofetărie oarecare. N-avea să facă cheltuiala asta în fiecare zi. Dar putea rămâne aici? Nu, aşa ceva era cu neputinţă. Ce să-i ceară doamnei Popa să schimbe? Casa doar n-o putea muta pe altă stradă, chiar dacă bătrânul de după paravan era un oaspete trecător ca fata din pătuţ. Şi baia aceea... Nu, nu se putea. Poate că în oraşul ăsta se mai găsesc şi alte gazde, sigur că se găsesc. Greutatea e să te explici, să te muţi: să-i spui cuiva că nu-ţi place casa lui, pe care ţi-a recomandat-o atât de călduros.

Cristina stătu prostită pe marginea patului, până când auzi zgomot în hol. De două ori întredeschise uşa la auzul unor paşi, de două ori o închise la loc repede pentru că zărise persoane străine. În sfârşit, a treia oară prin hol trecea chiar doamna gazdă, în capotul ei înflorat, pe care iar îl încheia din mers.

— Bună dimineaţa, doamnă! şopti Cristina. Aş vrea să vă vorbesc.

— Poftim! se întoarse doamna şi vru să intre în „salon".

— Doarme fetiţa, îi ţinu piept Cristina. O s-o trezim.

— Tot trebuie să se trezească, e doar 7 şi jumătate. Dumneata te-ai sculat, eu m-am sculat, să se deştepte şi ea.

— A dat ieri un examen greu. N-aş vrea s-o scol. Să mergem la dumneavoastră.

— Doarme fata mea. Hai în bucătărie.

Cristina o urmă pe culoarul lung. Doamna purta papuci cu toc înalt, care ciocăneau tare cimentul. În bucătăria mare ferestrele erau închise. Plutea un miros apăsător de mâncare rece, gătită pesemne în ajun. Asta era casa duhorilor, gândi Cristina. Chiuveta era plină de farfurii nespălate încă, maşina de gătit, de oale şi capace răsturnate.

— Mi-am adus aminte abia astă-noapte că nu ţi-am arătat unde e bucătăria. Eu am întârziat, am fost la un bridge, Mariana mea are alte preocupări. Ea scrie versuri! şopti apăsat doamna Popa, şi-şi aplecă spre

Cristina capul cu bigudiuri, printre care se vedea părul alb la rădăcină. Ea e veşnic cu gândul în altă parte şi eu n-o deranjez. Versuri! Asta e ceva cu totul deosebit. Şi are un talent excepţional. Am să-ţi dau şi dumitale să citeşti câteva, dar trebuie să i le fur, nu poate suferi să le arate şi altcuiva. Ai dormit bine? Ai un pat excepţional. O odaie mare, luminoasă. La preţul ăsta nu mai găseai dumneata aşa ceva! Bineînţeles, asta am uitat să-ţi spun, vom mânca în odaia dumitale de vreme ce mobila de sufragerie e acolo. Dar numai la prânz. Sper că asta nu te va deranja!

Asta mai lipsea!

— Doamnă, vă rog, doamnă!

— Da. Vrei să-ţi faci un ceai? Bine. Aprind focul. Dacă preferi laptele, îţi împrumut un pahar de la mine.

— Nu e vorba de asta. E altceva. După paravan, în odaia pe care mi-aţi închiriat-o, doarme cineva, un domn bătrân cred, care a tuşit toată noaptea.

— E tata, răspunse cu simplitate doamna Popa. Unde vrei să-l culc? E destul că dorm cu fata mea în aceeaşi odaie, nu-l pot băga acolo şi pe el. Trebuie şi el să doarmă undeva, nu-i aşa? şi gazda o privi adânc în ochi, să vadă dacă e atât de absurdă încât susţine că moşul nu trebuie să doarmă nicăieri.

— Dar nu mi-aţi pomenit nimic despre asta ieri! Şi nici că veţi mânca în odaia mea.

— Nu? se miră doamna Popa. Oi fi uitat! Mă rog, ţi-am promis că eleva pleacă azi şi azi va pleca. Eu mă ţin de cuvânt. Dar tata, cu ce te supără tata? Vine să se culce după miezul nopţii şi se trezeşte de cum se luminează de zi. L-ai mai găsit dimineaţa în odaie?

— Dar... dar... se împleticea în vorbă Cristina, tuşeşte toată noaptea.

— A răcit. Are să-i treacă.

— Şi eu vă urez să-i treacă, dar n-a fost vorba să stau cu cineva în odaie. Nici să se ia masa acolo. Eu am nevoie de camera mea, de libertatea mea, eu vreau să studiez...

— Bravo dumitale! O profesoară care vrea să studieze mai departe merită tot respectul!

— Strada e zgomotoasă...

— Nu pot eu s-o căptuşesc cu saltele. Dumneata ai pretenţii mari, domnişoară. La mine în salon a locuit un an întreg un doctor şi nu s-a plâns de nimic. A plecat pentru că s-a însurat. O odaie mare, luminoasă, un pat bun, bucătărie la dispoziţia dumitale, am acceptat şi să-ţi dau masa de prânz! Ce mai vrei? Apropo, ce să-ţi gătesc azi? Eu m-am gândit la...

— Doamna Popa, nu vă supăraţi, nu pot locui la dumneavoastră.

— Nu poţi? Eu nu te ţiu cu forţa. N-ai decât să te muţi chiar acum. Mai ai şi pretenţia ca eu şi fata mea sau eventualii musafiri să mâncăm în bucătărie! Şi uite, aseară la bridge mi s-a propus un chiriaş şi am răspuns că salonul e dat.

— Îmi pare rău! V-am încurcat.

— Mă descurc eu, nicio grijă. Cine n-ar vrea să stea în asemenea odaie? Ia-ţi valizele şi mută-te.

— Aici apelez la bunăvoinţa dumneavoastră. Nu pot să-mi iau geamantanele şi să mă mut în drum. Trebuie să găsesc altă gazdă. Am socotit cinstit să vă spun din prima zi, ca să căutaţi pe altcineva, câtă vreme caut şi eu.

— Există şi hoteluri! Dacă eu găsesc chiriaş chiar azi, ce fac? Te aştept pe dumneata să-ţi cadă cu tronc o odaie?

— Mă voi grăbi, vă făgăduiesc, azi am două ore de curs, primele două, azi îmi încep meseria, mi-e capul la aceste ore. După ele voi căuta. Poate găsesc azi, poate mâine.

— Bine, bine, tot ai întrebuinţat un aşternut, măcar să-l murdăreşti, să nu-l fi pus degeaba. Eu sunt un om înţelegător, am să te aştept puţin. De gătit nu-ţi mai gătesc, nu-mi mai bat capul. Du-te şi caută, o odaie ca salonul meu n-ai să mai găseşti, dar asta e treaba dumitale. Şi de ce zici că nu te duci la hotel?

Cristina se încurcă puţin.

— Prea multe mutări de colo-colo, prea multe taxiuri, şi impresia asta de instabilitate!

— Am înţeles. Sunt şi eu mamă şi înţeleg. Te uiţi la ceas? Trebuie să te duci la şcoală? Du-te, drăguţă. La revedere!

Cristina ieşi repede din bucătărie şi o auzi pe doamna Popa bombănind în urma ei:

— Bani puţini, pretenţii mari! Cum să se ducă la hotel?

În casa Theei Teodoru Cristina nimerise printr-o întâmplare. Nu mai întrebase la şcoală pe niciuna din noile colege nimic. Era fericită că doamna Antonescu nu era în ziua aceea acolo, n-avea ore, aşa că nu trebuia să-i dea socoteală de cum se împăcase cu doamna Popa şi să suporte observaţiile ei bruşte. N-avusese destulă tihnă nici să se ocupe în amănunt de primele ei lecţii, se pregătise la Bucureşti destul să dea piept cu o clasă sau alta de eleve mici sau mari, după cum aveau să-i fie repartizate aici, şi în această primă zi, frământată de treburile ei personale, nu-şi dăduse seama decât că are în faţa ei zeci de ochi care o cercetau curioşi, unii temători, alţii îndrăzneţi, şi că ea se stăpânise, fusese limpede, rece şi îndepărtată.

În ziua aceea mâncă la un restaurant mai mare, cu nădejdea naivă că poate chelnerii, care serveau atâţia oameni, puteau să-i dea adrese şi nume. Niciunul nu ştia nimic şi n-avea timp de aşa ceva. Intră prin prăvălii şi întrebă vânzătoarele, casieriţele. Îşi dădea seama că e o cale stupidă, dar nu cunoştea alta. Târziu, spre seară, într-un magazin de mezeluri, pe când casieriţa ridica mirată din umeri, o doamnă care îşi plătea şi ea cumpărăturile se întoarse spre ea, îi zâmbi şi-i spuse într-o românească stâlcită:

— Eu ai camer de închiriat. Aici, aproape.

Zâmbetul doamnei îi plăcu. Era o femeie înaltă, subţire, cu păr de culoarea inului, cu mers uşor, deşi nu părea tânără. Cristina se luă după ea, după pardesiul larg ca o pelerină, ecosez, care se legăna în ritmul paşilor unduioşi ai doamnei.

— Apartament modest, se întoarse doamna spre ea, dar centru. Poftiţi.

Dacă doamna Popa îşi lăudase atâta „salonul", cum va fi oare acest apartament recomandat de la început modest? Sau poate era un act de cinste pe care doamna Popa nu-l avusese, şi camera avea să-i placă? Dar în centru! Iar zgomot!

Femeia înaltă intră într-un gang de pe strada principală, urcă o scară, descuie o uşă. Intrară într-un vestibul mic, înveselit de o mulţime de plante aşezate în dreptul geamului. Două uşi avea acest vestibul.

— Asta odaie de închiriat, asta odaie al meu.

Odaia de închiriat dădea, din fericire, spre curte, departe de larma străzii, era plăcută, curată, cu mobile uzate, dar lustruite bine, zilnic probabil, cu cârpa de praf. Odaia gazdei cuprindea şi ea un divan mare, o bibliotecă, o masă cu picioare în formă de liră în faţa patului, un dulap peste care, pe o poliţă, atârna o colecţie de vase de lut înflorate. Fundul odăii era acoperit pieziş de o perdea de creton. „Alt paravan! se gândi Cristina. O fi tuşind cineva şi îndărătul lui?"

Gazda trase perdeaua deoparte cu o mână abilă.

— Aici maşina de catit, lavoar, vase. Asta bucataria şi baia mea. Aici spalaţi şi tumneavoastră, dacă confine. Alt loc n-am. Pot da lighean mare sau puteţi cumpara cada mic, pag eu sup maşina de catit. Masuram chit sub maşina încape.

În odaie nu mirosea deloc a bucătărie. Gazda asta sau nu mănâncă, sau stă iarna şi vara cu ferestrele deschise, se gândi Cristina. Nu era comod, dar era plăcut. Şi mai ales gazda, care se recomandase Thea Teodoru, avea mult farmec, ceva deschis, franc, curat în toată făptura ei. Mai bine să te speli în lighean după perdea decât să intri în baia doamnei Popa. Gazda nu-l ceru mult şi primea să-i dea şi masa de prânz. „Simplu, simplu, mult legume, mult

brinze, şi carne rar. Eu am penzie după parpat, dar nu destul, dau lecţii matematici, închiriez odaia la persoane civilizat. Sunt ocupat cu lecţii, catesc simplu. Mancare mult nu sănătos, nu merit oposeala. Credeţi ca confine?"

Cristinei îi convenea, simţea că se va înţelege cu doamna Teodoru, că va avea linişte, că va avea atâta singurătate de câtă simţea nevoie şi, uneori, poate şi o tovărăşie plăcută în ceasuri grele, de pustietate.

Se înţeleseră să vină a doua zi cu bagajele, pentru că doamna Teodoru voia să pregătească odaia, să golească dulapul de haine, să pună aşternut proaspăt. O singură dată mai avusese o chiriaşă şi fusese fericită când aceea plecase, era dezordonată, zgomotoasă, o femeie fără nicio meserie, care nu ştia ce să facă toată ziua şi cum să-şi cheltuiască banii primiţi de la un bărbat de care se despărţise. Chipul Cristinei, profesiunea ei îi inspirau încredere. Era o experienţă pe care trebuiau s-o încerce amândouă.

Cristina mai dormi o noapte cu treziri dese în casa doamnei Popa, privind din patul ei cum se pleca şi se ridica umbra de după paravan, ascultând tusea horcăită de agonic, mai înghiţi câteva cuvinte înţepătoare, plăti două nopţi şi un plus pentru aşternutul pe care „îl mototolise" şi se mută la doamna Teodoru. Abia acum, după agitaţia asta de două zile, putu să se uite liniştit în jurul ei la acest oraş frumos şi să realizeze gândul că e profesoară, că trebuie să înceapă o viaţă nouă, să intre de fapt în viaţa cea adevărată, acum pentru prima oară. Şi trebuia, înainte de orice, să scrie părinţilor, să le dea adresa de aici, să le povestească „tot, în amănunt", cum îi ceruseră ei.

Când ajunse la şcoală, a doua zi, o şi aştepta acolo o scrisoare de la tata. Îi scrisese chiar în noaptea plecării ei pe adresa liceului. Era tonul lui obişnuit, firesc, de cumpătare şi înţelepciune, dar de sub cuvintele de îmbărbătare scăpa o mare grijă, o emoţie înăbuşită. Însuşi faptul că îi scrisese chiar în acea noapte însemna că era foarte neliniştit în privinţa ei, de parcă fata lui ar fi făcut un lucru cu totul neobişnuit, un act plin de curaj şi de riscuri. O ruga să-i mai mulţumească o dată în scris conferenţiarului Şerbănescu pentru intervenţia lui la minister ca Cristina să fie trimisă într-un oraş mare, cu o tradiţie culturală, cu o bibliotecă vastă. El însuşi nu ştiuse la cine să se ducă, şovăise, asta o făcuse Şerbănescu din propria lui iniţiativă, fără să comenteze nedreptatea care i se făcuse la examenul final studentei pe care o apreciase timp de trei ani, fără să se laude că îşi dăduse osteneala pentru ea. „Şi gândeşte-te, Cristino, că omul ăsta nu poate fi unic, că trebuie să mai fie mulţi ca el, că Victor Mihăilescu e, poate, o excepţie. Aşa că nu fi scoică închisă în faţa oamenilor, nu te fereca în tine, şi nici nu te dărui imediat cu tot ce ştii şi simţi. Măsură în toate, fata tatii."

Apucase să pună la cutie scrisoarea scrisă în sori şi povestise în ea peripeţiile prin care trecuse. Poate că părinţii aveau să facă haz de ele, poate

că aveau să se îngrijoreze. Intră în clasă cu sufletul tulburat. Printr-o întâmplare pe care n-o înţelegea i se dăduse cursul superior, ei, o profesoară debutantă. Avea în faţa ei fetişcane care după patru ani de liceu dobândiseră o disciplină, dar ar fi fost gata s-o părăsească imediat ce şi-ar fi dat seama că profesoara e sfioasă, slabă sau neatentă. Pe Cristina n-o despărţeau prea mulţi ani de liceul prin care trecuse ca să nu-şi aducă aminte ce fericire însemna ora de curs a unei profesoare lipsite de autoritate după ora ţinută de alta care îşi domina clasa, ce destindere însemna să citeşti o carte pusă pe genunchi sub pupitru, să sporovăieşti şi să râzi cu o prietenă, să faci chiar farse şi nerozii, când pe catedră e vorba de cu totul altceva. Şi-o îngăduie chiar elevele conştiincioase, atâta nevoie de relaxare are copilul sau adolescentul ţinut în bancă ore în şir. Dar avusese şi profesoare pe care le iubeau şi le ascultau ţinându-şi respiraţia. Ar fi vrut să fie ca ele, să găsească mijloacele lor, stăpânirea şi liniştea lor.

Şi încet, treptat, în timp, începu să-şi cucerească elevele, Nu-şi dădea seama dacă această armonie între ea şi clasă se născuse din încrederea copiilor în ea sau din încrederea ei în copii. Dar asta îl dădea o siguranţă mai mare şi un început de bucurie. Acasă primea des scrisori de la Mariana şi de la Olga. Mariana nu intrase în învăţământ, bărbatul ei nu voia s-o vadă muncind. Olga era profesoară, locuia la părinţii ei, era mulţumită. Şi ea era mulţumită la această Thea, atât de prietenoasă şi directă.

În cancelarie, însă, era cu totul altceva. Aici parcă diavolul băgase mâna într-un sac să scoată afară firi cât mai nepotrivite între ele şi chiar unele care ar fi stat mai bine într-un sanatoriu de nevroze. Le uzase aşa meseria? Le dezechilibrase traiul în familia lor sau nepotrivirea totală cu profesiunea pe care şi-o aleseseră?

Profesoara de chimie, doamna Antonescu, aceea care dintru început îi dăduse adresa doamnei Popa, o întrebase politicos dacă se simţea bine acolo, apoi izbucnise într-un râs neaşteptat, ca toate reacţiile ei: „Văduvă? Minte. Bărbatu-său a dat faliment, avea o prăvălie mare de blănuri, şi pe urmă a fugit în America, să se refacă. Ea joacă nebuneşte cărţi şi fie-sa nu vrea să înveţe carte. Ar trăi din ce-i trimite Popa, dar închiriază casa ca să joace cărţi. Când te-am trimis la ea, credeam că cel puţin odaia e bună, şi hai! să-i fac un serviciu, să-ţi fac şi dumitale. Altădată nu mă mai amestec în nimic. Te rog să mă ierţi. Auzi, un tată care tuşeşte după paravan! De unde o mai fi scos şi tatăl ăsta? Alt chiriaş, ascultă-mă pe mine! Prinsese doi iepuri deodată. Mare ticăloasă! Dar eu, eu servicii nu-ţi mai fac! Descurcă-te cum ştii!" încheiase brusc, apoi îşi luase catalogul, sunase sfârşitul recreaţiei.

Doamna Antonescu intra în clase încruntată, ghemuită în ea, aşteptând parcă prilejul să facă explozie. Dacă el nu se ivea în timpul orei, se întorcea şi

mai încruntată. Dar, în sfârşit, mai avea şi alte ore până la prânz, nu era timpul pierdut să se descarce.

Profesoara de geografie, doamna Enescu, privea toate elevele şcolii, dar absolut pe toate ca pe nişte inamici personali. Toţi copiii, toate adolescentele erau leneşe, născute leneşe, încăpăţânate, incapabile. Ea îşi cunoştea materia ei, geografia, de parcă i-ar fi fost imprimată în creier cu litere de tipar, putea s-o recite pe dinafară şi în somn fără greş, cu virgule şi puncte. În afară de asta nu mai ştia nimic, n-o interesa nimic. Era străină de orice altă discuţie din cancelarie. Cerea elevelor să-şi recite lecţia cu exactitatea cu care era fixată de mulţi ani în capul ei mic cât un pumn, decolorat şi inexpresiv, să nu se îndepărteze de frazele cunoscute de ea, să nu sară un „şi" sau „încă". Să nu se mişte, să nu ofteze, să nu clipească. Şi nimeni în clasă n-avea chef să se mişte sau să ofteze la ora doamnei Enescu. O frică îngheţată cobora peste eleve, ceva ca o condamnare plutea peste capetele lor, ura stăpânită, care izbucnea rar de la catedră, dar se manifesta necontenit în cuvinte dure, rostite cu un glas urât, de o monotonă asprime, le paraliza şi le inhiba.

Matematica era predată de o fată bătrână, urâtă, îmbrăcată neglijent, cu o înfăţişare ursuză, dar care scânteia de inteligenţă, de umor şi de fantezie. Era inegală şi sensibilă. Putea detesta unele eleve, cu tot efortul pe care îl făceau, le putea chinui şi „persecuta", cum spuneau ele, şi se putea face că nu bagă de seamă totala incapacitate a altora la această materie care cere o anumită aptitudine, dacă simţea că au alt dar, alte înclinaţii, că vibrează la altceva. Era bună prietenă cu profesoara de română, o altă fată bătrână, un soi de monument care păşea rar şi majestuos, al cărei cap ofilit purta urmele unei mari, clasice frumuseţi, domnişoara Cristea. Când profesoara de română îi spunea celei de matematică, Zoe Georgescu, că eleva cutare are talent la compuneri şi dovedeşte dragoste de literatură, domnişoara Georgescu îşi cruţa eleva incapabilă la algebră sau geometrie, aproape n-o asculta, o ignora şi o făcea să treacă anul la limita de jos a notelor. Prietenia dintre cele două profesoare, una pătimaşă şi volubilă, cealaltă încremenită în răceala ei aparentă, măsurată, închisă în propria ei demnitate, cu vorbă rară şi egală, ar fi fost poate de neînţeles pentru cine nu intuia sau nu cunoştea dragostea lor profundă, a amândurora, pentru muzică, pentru literatură şi, poate, dar ascunsă bine, dragostea pentru tineret.

În liceu mai exista o profesoară tânără în afară de Cristina. În mijlocul galeriei celor în vârstă, acrite sau potolite de viaţă, era profesoara de franceză Elena Vlad. O femeie frumoasă, calmă, foarte politicoasă, corectă şi egală şi faţă de elevi, şi faţă de profesori, dar rece, inaccesibilă. Din prima zi Cristina s-ar fi apropiat de ea, i-ar fi căutat prietenia, ar fi vrut s-o audă vorbind altceva decât ceea ce spuneau celelalte, veşnicele lamentări în

privinţa unei clase sau a alteia, unei eleve care era „un caz” pentru care era necesar să se convoace un consiliu profesoral care să decidă o pedeapsă, ar fi vrut să ştie ce gândeşte femeia asta care îndeobşte tăcea, dar n-avea curaj. Elena Vlad nu intervenea în discuţiile generale, nu se plângea de eleve, nu aducea la cunoştinţă „cazuri”, avea aerul că abia aşteaptă să se sfârşească recreaţiile ca să fie în clasă, la lecţia ei. Ivirea Cristinei la catedra de istorie, care pricinuise multe îndoieli în corpul profesoral („e prea tânără, nu va avea autoritate!”, „schimbă feţe-feţe când îi vorbeşti, înaintea diavoliţelor astea de eleve are să-şi piardă capul!”, „mâine-poimâine dă o dragoste peste ea şi are să se facă de râs!”), nu trezise în doamna Vlad nici interes, nici bănuieli. Târziu de tot avea să afle Cristina că profesoara de franceză era stăpânită de o timiditate egală cu a ei, din pricina căreia se izola, se închidea într-o carapace de răceală, tăcea. Şi că se simţea la fel de străină ca ea într-o lume uzată şi acră, dar nu voia să-şi creeze aliate sau prietene, ca să nu învrăjbească şi mai mult atmosfera cancelariei.

Mai erau şi altele, femei nervoase, obosite sau agitate pentru că nu se înţelegeau acasă cu bărbaţii lor sau pentru că avuseseră în tinereţe alte aspiraţii decât să predea filosofia sau germana într-un liceu de provincie, ştiind că vor muri fete bătrâne sau văduve obosite, singure, pensionare, dar era, mai ales, directoarea. Pe această directoare Cristina o iubi din prima zi. Era o femeie mică, grăsuţă, cu pas uşor, îmbrăcată întotdeauna în negru, învelită în şaluri de dantelă care fâlfâiau peste rochiile ei largi, foşnitoare, de tafta, cu ochi albaştri care păreau că se umezesc uşor la orice emoţie, cu toate că glasul mic nu şovăia, cu o perucă blondă, ondulată, cu mâini delicate, împodobite de inele. Când mergea, îi clincheteau lanţurile de aur de la gât şi răspândea în jurul ei un miros de busuioc. Era văduva unui mare cărturar, preda latina. N-ar fi putut niciodată ridica glasul în clasă, pentru că nu-l avea. Îşi stăpânea elevele prin imensa ei cultură, prin darul subtil pe care îl avea de a prezenta autorii antici şi antichitatea aşa ca să deştepte interes şi prin marea ei bunătate. Fetele se simţeau iubite de doamna Vrancea, ştiau că dacă ar face în timpul orelor ei tămbălăul pe care îl făceau la orele doamnei Chiru, buna şi ridicola profesoară de filosofie, doamna Vrancea nu le-ar putea stăpâni, aşa cum n-o putea face doamna Chiru, şi totuşi erau potolite, atente, respectuoase. Directoarea nu pedepsea, nu dădea cu economie notele, nu pândea cu ochi de şoim orice mişcare din clasă, nu bănuia şi nu scormonea în sufletul elevei. Zâmbea, asculta răspunsurile cu o mulţumire evidentă, de parcă orice răspuns bun ar fi fost un mare merit al elevei şi un serviciu care i-ar fi fost adus ei personal, şi preda lecţia următoare cu farmec, cu claritate, atotştiutoare.

În cancelarie directoarea era iubită de unele profesoare, dispreţuită în ascuns de altele. „E prea moale, habar n-are de administrarea internatului, acolo se fură!” şoptea câte o limbă ascuţită. „Ce înseamnă atâta blândeţe faţă de bezmeticele astea de eleve? A îmbătrânit, aici ar trebui o mână de fier”, bombănea alta. De fapt, când o elevă era chemată în cancelarie ca să fie mustrată sau pedepsită, conform plângerii uneia dintre profesoare sau pedagoge, doamna Vrancea intervenea uşor, delicat, cu multă abilitate, ca să nu supere profesoara, căuta să justifice eleva, să-i ceară cuvântul de onoare că nu-şi va mai repeta greşeala, ba se întâmpla uneori s-o mângâie uşor pe păr, ca pe cineva doborât de ruşine şi remuşcare. Doamna Antonescu, doamna Ionescu, doamna Enescu, chiar şi domnişoarele Georgescu şi Cristea, care erau severe, rămâneau nemulţumite de desfăşurarea lucrurilor şi de uşurinţa concluziei, dar efectul era totdeauna uluitor. Inculpata se simţea datoare să se potolească măcar pentru un timp.

Cristina era mai liniştită când o învăluia privirea albastră umedă a ochilor doamnei Vrancea, dar directoarea îndrepta aceeaşi privire asupra tuturor, trata pe toată lumea cu aceeaşi graţie, venea, pleca, nu simţeai dacă te deosebeşte sau nu de restul lumii. Când rămânea între celelalte, Cristina se purta nu ca o colegă a lor, nici măcar ca o studentă, ci ca o elevă căreia oricând i se putea face o observaţie, care nu avea ce căuta în cancelarie. Îi era frică de toată lumea, se intimida în faţa oricui.

Venise frigul umed al lui noiembrie, pe străzile povârnite şi cotite ale oraşului vântul purtase de două ori fulgi subţiri, nehotărâţi, care se lipiseră un timp de olanele roşii ale acoperişurilor ascuţite şi se topiseră repede. De la şcoală Cristina se ducea acasă, unde mânca împreună cu doamna Thea Teodoru o supă, care semăna totdeauna cu cea din ajun şi cu cea din ziua următoare, o mâncare de cartofi, de praz sau de ţelină, rar o friptură, şi totdeauna o prăjitură care o consola. În odaia Theei era cald, nu mirosea a nimic, peste maşina de gătit era trasă perdeaua, doamna Teodoru se mişca repede, tinereşte, era senină, binedispusă, politicoasă. Se informa de sănătatea părinţilor ei, de la care iar venise o scrisoare, îşi povestise în două cuvinte viaţa, ca să ştie Cristina cu cine are de a face. Nu era săsoaică de pe aici, o adusese bărbatul ei de la München, unde el făcuse studii şi ea nu le terminase pe ale ei, rămăsese văduvă de câţiva ani, se mutase în această locuinţă mai mică, socotea că nu trebuie să te laşi copleşită de nicio întâmplare, să munceşti ca să trăieşti, să cauţi o bucurie într-o carte, într-o excursie, într-un concert, şi să mergi mai departe. Era singură în acest oraş, în această ţară, avea prietene puţine, gospodărea, dădea lecţii, nu se plictisea, n-o dobora tristeţea. Uneori, seara, stăteau puţin de vorbă, dar românească doamnei Thea Teodoru era puţină şi stâlcită, nemţeasca

Cristinei şi mai săracă, şi mai incorectă, nu-şi puteau comunica nimic ca două prietene. Cristina se pomenea scuturată de umeri, bătută pe obraz: „Nu fi trist! Nu voie chind tiner", şi trimisă la culcare, pentru că Thea se culca devreme. Se întreba şi ea de ce e tristă. Oraşul era frumos, la şcoală ajunsese să fie liniştită în faţa elevelor şi să le citească interesul şi simpatia din priviri. Se simţea nelalocul ei în cancelarie, o tulbura şi o durea încordarea nervoasă care plutea acolo, răutatea care îneca unele profesoare, ironiile muşcătoare pe care şi le aruncau şi dispreţul evident al câtorva faţă de ea. După-masa şi-o petrecea în biblioteca oraşului citind şi luând note pentru teza de doctorat. Intra uneori într-un cinematograf, făcea o plimbare scurtă afară din oraş, dar întunericul cobora repede şi nu-i venea să-şi petreacă orele de lumină pe drumuri, prin parcuri, când biblioteca se închidea şi ea devreme, la 7. Nu se dumerea ce se petrece cu ea. Fusese atât de grea lovitura primită la examenul de licenţă, încât rana nu se vindecase încă? Nu putea, nu era în stare să trăiască departe de părinţi? Dar există copii cărora le mor părinţii, se certa ea, ai mei trăiesc, sunt sănătoşi, am să-i văd în curând, nu pot fi un om pe picioarele mele la douăzeci şi doi de ani? Dar uite, vezi, dacă tata s-a îmbolnăvit şi nu-mi scrie nimic? Mama e tare, ea nu răceşte, dar tata e atât de delicat! Şi cum vine el pe atâtea străzi până acasă, oricând îl poate călca o trăsură sau un tramvai. Totdeauna mi-a fost frică de asta, l-am aşteptat înfrigurată, dacă întârzia cinci minute peste ora fixă la care vine fără greş. Şi azi i s-ar fi putut întâmpla ceva. Eu aici, el acolo, de unde să ştiu? Ah, iar am luat-o razna. Tata e un om căruia nu i se poate întâmpla un accident, e atât de cuminte, de prezent. E atât de puternic. Nu fizic, nu, puterea lui stă înăuntru, în puritatea lui, în dreptatea din inima lui. Dar şi un om drept poate fi călcat de un tramvai. Doamne, nu-mi mai ies gândurile astea din cap?

Într-o după-masă, ducându-se la bibliotecă, văzu sub gangul larg acoperit de bolta sonoră prin care se intra un ţăran bătrân, cu o traistă lângă el, care se odihnea pe marginea soclului unei coloane. Avea părul alb, mustaţa albă, ochi mari, căprui, calzi. Până să gândească – „seamănă cu tata!" – o pufni plânsul. Se opri locului, se uită bine la el. În adevăr, semăna cu Gabriel Rotaru, parcă i-ar fi fost bunic, străbunic, un strămoş ale cărui trăsături le moştenise profesorul şi care, prin generaţii, s-ar fi purificat, s-ar fi luminat de o mai mare înţelegere, de o mai largă cuprindere intelectuală. Trecu mai departe, îşi înghiţi lacrimile, se întoarse. Încercă să-i vorbească bătrânului, să-l întrebe de unde venea, unde se ducea. Moşul răspundea molcom, prietenos. Era tare obosit, fusese cu treburi în oraş, mai erau trei ore până la trenul care avea să-l ducă în satul lui. Cristina se simţea cuprinsă de duioşie,

de un soi de slăbiciune, s-ar fi aşezat alături de el ca să aştepte ora trenului. Se stăpâni, intră în bibliotecă. Până seara nu înţelese ce citea.

Noaptea, în pat, luă o hotărâre eroică. N-avea să se ducă în vacanţa Crăciunului acasă. Părinţii vor socoti asta o dovadă că poate trăi singură, că e tare, că se descurcă. Se vor bucura, cu tot dorul lor de ea. Avea să le explice că trenul e scump, că trebuie să-şi strângă bani pentru un palton (de lipsa acestui palton bun mama suferea cumplit), că nu vrea să-şi întrerupă studiul la bibliotecă. Şi în asta vor recunoaşte un semn de seriozitate, de înţelepciune. Nimeni nu va vedea în renunţarea ei lipsă de afecţiune, vor fi mulţumiţi că e chibzuită, econoamă, studioasă. Şi nu chiar atât de sentimentală, cum se temeau ei că e. Hotărârea asta îi aduse în inimă un frig cumplit, dar se încăpăţână în ea, era bună.

Părinţii îi răspunseră şi ei că făcea foarte bine, erau foarte stingheriţi că nu-i puteau ei cumpăra paltonul de care avea neapărat nevoie, cel vechi era subţiat şi prăpădit, lipsa asta mai îndelungată de acasă avea s-o întărească pe ea şi să-i deprindă pe ei cu gândul că copilul lor ştie să trăiască şi neocrotit, şi nerăsfăţat.

Mama scria scrisori sincere, în care exploda dorul şi umorul ei neobosit, amestecate de-a valma, scria aşa cum vorbea, cum trăia, cu reacţii prompte, zgomotoase. Nu se sfia să beştelească profesoarele pe care Cristina le descrisese în amănunt, să-i declare dragoste Theei pentru buna găzduire pe care i-o dădea fetei ei, să blesteme supa de praz cu care o hrănea, să-i povestească ce face pisica, cum arăta geamgiul, „ca o broască afumată", care venise să înlocuiască un geam spart, să desene lungile seri pustii în care stătea faţă în faţă cu tata, fără rost, fără nici un chef, gândindu-se la ea.

Tata scria sobru, stăpânit. Afectuos, dar fără mari mărturisiri de dragoste, dând sfaturi discrete, îndemnuri la muncă, la răbdare, la acceptarea oamenilor aşa cum sunt, „cu multă frumuseţe şi puţinul urât din ei".

Nu spunea Gabriel Rotaru cum îşi petrecea zilele. Nu spunea, de pildă, cum intra uneori pe seară în odaia ei, încet, ca să nu-l simtă Livia, şi se aşeza în fotoliul din faţa divanului ei. I se părea atunci că fata lui e acolo, doarme, şi el îi veghează somnul. Sau e trează, citeşte la lampa de la căpătâi, că tac amândoi, siguri de prezenţa celuilalt, şi ar putea să-şi vorbească peste o clipă, să-şi spună un lucru grav sau un nimic, aşa ca înainte vreme, şi să se simtă mulţumiţi numai la auzul glasurilor lor.

Ce făcea ea acolo? Cum îşi înfrângea timiditatea? N-o prea înfrângea, se vedea limpede din scrisori, dar scăpase de ea cel puţin în faţa elevelor. De ce trebuise Cristina să moştenească toate cusururile lui, începând cu sfiala asta de infirm şi sfârşind cu sinceritatea dusă fără noimă la ultima ei limită? Pacostea de la examenul de licenţă i-o datora tot lui, de aici, de departe n-o

putea apăra nici de jigniri, nici de intrigi (şi de aproape ar fi putut-o apăra?), şi nici, Doamne fereşte, de vreo dragoste nepotrivită, pentru că dragostea avea să vină şi ea. Gabriel Rotaru îşi aducea aminte de propria lui tinereţe. De câte ori iubirea dăduse buzna în el, ca o furtună, picase ca un trăsnet, îl răscolise, îl nimicise, ca să învie iar în toată puritatea lui, şi iar să se lase viscolit de o iubire nouă. Cristina îi semăna, n-avusese norocul să moştenească firea maică-sii, care trecea de la furie la râs, dar păstra înăuntrul ei o neclintită, perseverentă statornicie în sentimente, îşi iubise dintru început bărbatul, de când îl întâlnise, îl iubea la fel şi acum, nu cunoscuse altă dragoste, ştia ce are de făcut de dimineaţă până seara, ştia ce va face a doua zi, nu se zbătea în îndoieli mari, intuia oamenii de departe, nu-şi făcea iluzii repede spulberate, preţuia pe cine se cuvenea să fie preţuit, se ferea de naturile dubioase, nu făcea concesii, nu scuza şi nu se pierdea în presupuneri generoase şi naive.

Dar Cristina, singură acolo, lipsită de altă afecţiune apropiată, sigur că avea să se îndrăgostească. Nu se îndoia de seriozitatea ei, se temea de lipsa ei de perspicacitate, de buna ei credinţă. Avea să creadă pe cuvânt orice nemernic, să se lase cucerită de primele fraze frumoase ale vreunui sentimental de duzină, de cultura şi abilitatea vreunui intelectual cu oarecare strălucire în mijlocul platitudinii altora, şi care avea să se joace de-a dragostea, fără s-o iubească. Nu era frumoasă Cristina, o ştia şi el, dar avea oarecare farmec. Sau poate că i se părea numai lui? Aici, în timpul facultăţii, o bănuise de câteva ori uşor îndrăgostită de câte un coleg, de câte un profesor. Ea, care îi încredinţa tot ce se petrece cu ea, nu-i vorbise niciodată despre aceste slăbiciuni care trecuseră repede. Pudoare? Discreţie? Sau poate chiar conştiinţa că sentimentul nu era profund, de durată, că nu merită să vorbească despre el. Ori, cine ştie, se chinuise, ca el odinioară, şi tăcuse? De data asta are să vorbească, să-i scrie? Ştia câtă greutate dă el fiecărui eveniment petrecut în viaţa ei, avea să scrie probabil când va fi sigură că n-a dat greş sau când dezamăgirea va fi prea mare, adică prea târziu. Cine şi cum o putea feri de ea însăşi, de acea exaltare care fusese şi a lui cândva, şi de care Cristina dădea dovadă în faţa unui peisaj, a unei poezii, a unei prietenii, a unei făpturi omeneşti care i se părea excepţională? El însuşi îl mărturisise într-o zi Cristinei râzând: „Eu de câte ori am întâlnit în tinereţe o femeie frumoasă, mi-am spus: Ah, cât e de inteligentă!" Cristina putea păţi la fel, deşi lui i se părea că mintea ei e mai ascuţită decât a lui. Poate că i se părea numai, pentru că o dorea.

Pisica sărea pe divan, îl cerceta în lung şi-n lat, apoi se culca ghemotoc între pernele colorate care îl împodobeau. „Ce-i, Pisu? O cauţi şi tu pe Cristina? Nu e fata, nu-i, a plecat departe." Apoi se certa singur. Ce însemna

atâta slăbiciune? Doar nu-i plecase copilul peste mări şi ţări, într-o junglă, printre fiare. Era la câteva ore de tren depărtare, muncea, învăţa, trăia între oameni civilizaţi, avea să se întoarcă acasă mai curajoasă şi mai independentă.

Uneori se întreba cum ajunsese să-şi limiteze viaţa în asemenea măsură la Livia şi la Cristina. Din capul locului, de cum se însurase (şi asta numai datorită încrederii Liviei în el, felului în care îl iubise Livia, fără capricii, fără cochetărie, aşteptând numai să-şi închine viaţa lui), simţise datoria să-şi potolească inima năvalnică şi schimbătoare. Trebuia să-i plătească nevestei lui cu aceeaşi fidelitate, cu acelaşi devotament. Ea îi organizase viaţa, îi crease o atmosferă caldă în casa mică pe care o locuiau, îl aştepta la ore fixe. Lui îi era ruşine să-i dezamăgească aşteptarea. Fusese un pribeag care nu se supunea decât regimului strict al catedrei lui, un om care nu cunoştea întrebuinţarea banului, care îşi făcea un costum de haine numai când îl lua un prieten de mână să-l ducă la croitor. Acum Livia ştia tot, chivernisea tot. „Mie nu-mi trebuie nimic, protesta tata, de ce să cheltuim pentru mine?"

Apoi venise copilul cel nedorit. Salariul lui era mic, Gabriel nu se vedea tată, nu ştia cum se vor descurca mai departe, nu înţelegea ce rost va avea copilul în echilibrul care se statornicise în sfârşit în viaţa lui. Se născuse o fetiţă, era pricăjită, zbârcită, mirosea a lapte, urla cât o ţinea gura. Livia o scălda şi o înfăşa cu mişcările ei pripite, copilul urla şi mai tare. Gabriel se uita neputincios la jivina aceea urecheată şi zgomotoasă, nu pricepea cum poţi iubi aşa ceva. Elevii lui de la şcoală, da, aveau chip de om, sensibilitate, întrebări, nelinişti, izbucneau în bucurii sau tristeţi sălbatice, era o plăcere să-i faci să priceapă ceva, să ştie mai mult azi decât ieri. Dar viermele ăsta cu glas când avea să dobândească oarecare înţelegere, ochii ăştia albicioşi când aveau să vadă, gura asta fără formă când va rosti ceva inteligibil? Livia îl asigura zadarnic că toţi pruncii sunt aşa, Gabriel avea temeri vagi că poate aduseseră pe lume un idiot, că fetiţa lui va rămâne o arierată. Se linişti numai după luni de zile, când Cristina dăduse primele semne de atenţie, de recunoaştere, când începuse să articuleze cuvinte scurte, să meargă. Atunci se ivise în el deodată o dorinţă aprigă de a o ocroti şi o dragoste tot atât de aprigă, în care se amestecau gingăşie, milă şi un soi de admiraţie pentru minunea pe care o face viaţa sub ochii tăi, în fiecare zi, transformând informul în organizat, amorful în scânteie care pâlpâie.

Fetiţa, care era ataşată de mamă ca orice copil, dovedea, pe măsură ce creştea, o şi mai mare dragoste pentru tată. Îl aştepta, se bucura de câte ori îl vedea venind, de parcă în viaţa ei se petrecea o minune în fiecare zi. De atunci, de când putuse să meargă binişor pe picioarele ei, începuseră plimbările lor spre seara, după ce Gabriel se pregătea pentru a doua zi,

plimbările lor de duminică dimineaţa, care nu conteniseră decât acum, la plecarea Cristinei în provincie. La început, în aceste plimbări, vorbise numai el, îi lămurise fetiţei tot ce-i cădea sub ochi, apoi vorbeau amândoi. Gabriel se întreba mereu dacă copilul lui e inteligent, dacă e sensibil, nu voia să se înşele în privinţa lui, nu voia să-l preţuiască orbeşte, nu voia să se lase înecat de o afecţiune de animal pentru puiul lui. Orice confirmare dinafară îi fericea. Încet, fără să ştie când, Cristina devenise pentru el un prieten, un egal cu care putea cântări gândurile care-l cutreierau. Ca s-o apere, i-ar fi trebuit mai multă putere, aşa cum i-ar fi trebuit odinioară pentru el însuşi, când voise să dobândească o catedră universitară şi o ratase, când începuse să scrie un studiu despre Mihai Viteazul şi-l pusese pe foc aflând că un alt istoric, mai cunoscut, scrisese unul care luase drumul tiparului. Ca şi cum două n-ar fi putut coexista! Scrisese şi o carte foarte documentată despre Brâncoveanu, o ţinea închisă în sertar. Îi ascundea Liviei că o sfârşise, ea s-ar fi înfuriat că n-o publică, l-ar fi sâcâit, Nu, nu-i venea s-o publice, nu se îndoia de carte, n-avea forţa să înfrunte opinii felurite, unele poate ostile, ale altor specialişti în epoca brâncovenească. Îi era scârbă de înfruntări. Da, i-ar fi trebuit mai multă cutezanţă, mai puţină sfială. N-avea de pus la îndemâna Cristinei decât dragostea, fantezia şi înţelepciunea lui. N-avea altceva de aşteptat decât izbânda ei în viaţă. Să scrie tot ce nu scrisese el, să urmărească epoci obscure din istoria neamului şi să le clarifice, să ajungă în cadrele Universităţii, să călătorească în lumea întreagă, să cunoască, să se cultive, să fie un savant.

Acum toate erau amânate din pricina acelui examen nenorocit, amânate dar nu pierdute.

Uneori Gabriel se ducea să-l vadă pe prietenul lui Valentin, cei care îi rămăsese cei mai apropiat dintre mulţii şi bunii prieteni de odinioară. Valentin şi Toma, pe ei îi mai vedea cu bucuria de altădată. Îi mai era dor şi de alţii, dar fiecare îşi urmase drumul lui, se schimbase, nu mai semăna cu adolescentul pe care îl iubise el, nu se grăbea să-i caute, nu se grăbeau nici ei. Valentin însă îşi păstrase vibraţia, receptivitatea şi – lui Gabriel îi era ruşine să şi-o mărturisească – Valentin ţinea mult la Cristina, o preţuia. Poate că până la căsătorie Valentin fusese adevărata lui familie, cu rudele lui de sânge nu se potrivea, nu se asemăna. Acum, când Cristina era departe, Gabriel se abătea des pe la Valentin, apropierea lui îi umplea golul imens lăsat de ea, îi aducea înapoi tinereţea. Pe amândoi îi năpădeau amintirile, veselii bruşte ca odinioară, nostalgii şi mai ales siguranţa unei mari afecţiuni reciproce. Li se părea că vieţile lor trecute fuseseră o singură viaţă, atât de împletite le erau. Bătătoriseră munţi şi văi împreună, citiseră pe aceeaşi carte, mâncaseră din acelaşi blid în momente mai grele, suferiseră unul de

durerile celuilalt, fuseseră fericiţi pentru aceleaşi pricini, nu uitaseră nimic din toate astea, şi dacă viaţa ar fi putut fi luată de la început, ar fi împărţit-o iar frăţeşte. Apoi Valentin, la sfârşitul vizitei lui Gabriel, aducea vorba despre Cristina, îşi afirma încrederea în cariera ei, întrevedea, de parcă ar fi fost şi fiica lui, drumul clar pe care avea să-l străbată. Gabriel pleca liniştit, curajos, cu pas sprinten, uşor săltat, îngânând încet un cântec de cine ştie când, cântat pesemne odinioară cu Valentin, care îi răsărise în minte neaşteptat.

Când eram copil, se gândeşte Cristina, cu cartea pe genunchi, puţin obosită, tata se scula dimineaţa vesel. Înainte de a se duce la baie, cânta şi juca un dans scurt în mijlocul odăii. Pe urmă n-a mai jucat, îl mai auzeam cântând în odaia de baie. Şi azi cântă încă, dacă are vreo mulţumire. Când un elev de-al lui scrie o teză strălucită, tata cântă şi uneori şi joacă: „Ce băiat straşnic! Să vedeţi voi ce are să iasă din ăsta!" Şi lumea îi pare iar nesfârşit de frumoasă, şi atunci îi pare şi ei, Cristinei. Tata nu înşală niciodată, el vede în adânc, el cunoaşte adevărul. Cum m-am îndurat să le scriu că nu vin în vacanţă acasă? Sigur că tata nu mai cântă de când am plecat eu. Ba nu, mama mi-a scris odată: «Taică-tău a citit scrisoarea ta, şi a tras un cântec şi un joc african». Era scrisoarea în care îi spuneam că trei eleve dintr-a şasea au venit la mine în vizită fără să mă anunţe, pentru că au trecut prin faţa casei mele, spuneau ele, şi după ce s-au codit mult şi-au deschis inimile şi m-au întrebat ce cred despre prietenie, despre viaţă şi moarte, chiar despre dragoste. M-am descurcat cum am putut, m-am bucurat că m-au ales pe mine pentru marile probleme pe care şi le puneau. Şi, uite, tatii i-a plăcut asta. Odată, când urcam cu el spre Omul, mi-a vorbit mult despre prietenie, despre loialitatea ei, despre Valentin, despre Toma. Era o dimineaţă însorită, sub copaci o lumină verde ca sub apă, urcam amândoi uşor. A fost mai ieri, parcă ar fi din altă viaţă. Ninge de potopeşte afară, geamurile au devenit opace. Thea mă strigă la uşă, mă întreabă dacă nu vreau un café.

Ninge cu fulgi cât palma, nu cât palmele mele, cât palmele mici ale Cristinei. Ce mânuţe drăguţe avea când era mică de tot! Ce-o fi făcând ea acum? Citeşte, e la bibliotecă. Sau e acasă, lângă sobă, bea un ceai. La vară vom merge iar pe Valea Prahovei. Am urcat odată cu ea pe Omul, ce ploaie de aur între copacii deşi, acolo unde se îndurau ei să lase să pătrundă soarele. Îngânam amândoi tare aceleaşi versuri, eram obsedaţi de Verlaine în ziua aceea, când am ajuns sus am simţit deodată aceeaşi nevoie să recităm o poezie mai puternică, ne-am spus unul altuia *Verhaeren*. Ce subţire e paltonul ei, şi am auzit că oraşul acela e plin de curenţi şi de vânt. Când îşi va face un palton nou, are să mi se ia o piatră de pe inimă. Ar trebui să scriu

nişte articole la *Revista de istorie,* să dau lecţii particulare, să scot poate manuscrisul din sertar şi să-l public, să-i mai trimit fetei oarecare bani. Am mai dat lecţii particulare, dar gratis, au nimerit la mine tot băieţandri golaşi, din familii modeste, cum era să-i las să plătească? Şi unde să găsesc alţii? Pot bate toba că profesorul Rotaru dă lecţii particulare, pentru că are nevoie de parale? Şi de istorie încă, cine nu poate învăţa singur istoria? Poate numai nişte slabi la minte, ca trecuţii mei elevi particulari. Nu, articole trebuie să scriu. Cartea n-o public încă! Să mai merg la Biblioteca Academiei, să mai dezleg o problemă încă nu destul de cercetată. Din bucătărie vine miros bun de cozonac, de alte prăjituri cu vanilie parcă. Livia vrea să-i trimită un pachet Cristinei de sărbători, din economiile ei. Femeia asta are totdeauna economii, la o nevoie. Nu mari, probabil, altfel i-ar fi cumpărat ea palton. Eu n-o întreb niciodată nimic, îi dau salariul meu, ea duce barca, eu aş îneca-o, Uite ce vremuială, de n-ar răci fata, cum s-ar îngriji singură? Poate că nici nu ne-ar scrie, ca să nu ne speriem, şi noi n-am şti că e bolnavă. Afurisit lucru depărtarea!

Când eram copil, tremuram uneori de frică până venea tata acasă. Mi se năzărea că i se poate întâmpla ceva pe drum. El nu întârzia niciodată, dar pe mine mă apuca spaima. Mi-era ruşine să-i spun mamei şi poate că mă mânca şi un fel de superstiţie puerilă, lucrul nu trebuia nici rostit tare. Îl aşteptam la fereastră, când îl vedeam apărând după colţ, mă repezeam nebuneşte în capul scării să-l primesc, să-l îmbrăţişez. Uneori mă potolea cu un cuvânt: «Fii cuminte, fata tatii!» , alteori mă lua în braţe, de parcă nici el nu m-ar fi văzut de un an. Şi acum sunt patru luni de când nu l-am văzut. Îmi vine să iau primul tren şi să plec acasă. Cu ce chiote m-ar primi mama, cu ce bucurie stăpânită tata! Am sta toţi trei la braţ, înşiraţi pe canapeaua verde, cum ne jucăm uneori spunând că suntem în tren şi tata imaginează peisajul care se vede pe fereastră, gările în care ne oprim, lumea care ne priveşte de pe peroane. E vacanţă, nu le mai văd un timp pe doamnele Antonescu, Enescu, pe toate poamele acre din cancelarie, ce odihnă! Biblioteca s-a închis. Pe străzi e polei, bate vântul. În curtea interioară trei copii blondănaci se bat cu zăpadă şi urlă ca la război, la atac. Pendula Theei sună ora 7. Acasă... iar acasă? Domoleşte-te, Cristino, citeşte, învaţă.

Am hotărât cu Livia să trecem peste sărbători ca şi cum nici n-ar fi. Nici fata, acolo, nu va avea sărbătoare. Nu şi-a făcut încă prietene, n-are unde se duce, doamna Teodora are probabil legăturile ei, pleacă de acasă, copilul rămâne singur. Voiam să ne culcăm devreme de Revelion, să ne prefacem că nu ştim, nu ne aducem aminte că altădată l-am petrecut. Dar a venit Valentin

pe la 9, ne-a pus cu sila să ne îmbrăcăm, să mergem la el. Nu erau decât ei doi, el cu Eliza, nevasta lui cea blajină şi cu oarecare haz. A fost o seară caldă, potolită. S-a băut puţin, s-a vorbit mult, ca odinioară, Valentin simţea că gândurile noastre, ale mele şi ale Liviei, erau la Cristina, şi atunci, ca să nu ne doboare tristeţea, evoca întâmplări din tinereţea noastră, amintiri din războiul trecut, în care mari, deosebiţi erau soldaţii lui, nu el, care a dobândit atunci Ordinul «Mihai Viteazul». A ajuns să ne povestească şi despre Savonarola sau despre Till Eulenspiegel, în eforturile lui de a ne duce cât mai departe de preocuparea noastră. Dragul meu Valentin, mi-ar da liniştea lui în schimbul tulburării mele. Mi-ar da-o şi azi, ca de atâtea ori în tinereţe. Ne-am întors în zori, înseninaţi. Dar azi, azi e iar tot anapoda. Dacă aş avea economii, dar n-am... Are Livia. Cum să-i cer bani? Când păstrează, are ea gândurile ei, mai practice decât ale mele. Şi cu toate astea abia mă stăpânesc. Ce vreau să ştiu mai mult decât că Cristina e sănătoasă şi echilibrată? Asta se vede din scrisorile ei. Dar dacă nu scrie chiar tot?

De dimineaţă am primit o scrisoare de la Olga şi una de la Anton. Olga îmi scria din Făgăraş. Stă la părinţii ei, are o catedră la şcoala în care a învăţat şi ea. E mulţumită, e afectuoasă faţă de mine, prietenia ei n-a pălit. Şi nici dragostea sfioasă, discretă a lui Anton. Ar trebui să fiu fericită, toate scrisorile îmi aduc dovezi de iubire, elevele mele m-au îndrăgit. Am putere, învăţ, mi-e mintea clară. Singurătate? Aparent, numai distanţa, toţi sunt lângă mine şi eu cu ei.

Am să ies la plimbare. De trei zile stau în casă şi citesc. Azi nu e viscol, ninge încet, cu fulgi uşori, oraşul trebuie să arate ca o ilustraţie pentru o carte de poveşti germane, cu casele lui înghesuite, troienite, oblonite, cu gangurile lui trainice şi vitrinele festive. Bucătăria, sau mai bine zis odaia Theei e plină de mirosul bradului pe care l-a împodobit ea, care acum se usucă şi-şi dă duhul miresmat.

Pe stradă alunecă puţin, nu e frig, umezeala e dulce, îţi împrospătează faţa şi ochii. Lumina e albă, aerul coborât de la munte bine spălat, curat, cu gust proaspăt. Trec flăcăi cu schiuri în spate, veseli şi zgomotoşi. Două călugăriţe de la Ursuline, înfoiate şi înfofolite, ca două ciori care şi-ar fi pus măşti, se preling uşor pe lângă mine, de parcă ar luneca pe rulete. Tramvaiul aleargă clănţănind şi huruind, ca făcut din bucăţi care acum-acum au să se desfacă. S-o iau către parcul oraşului, să-l văd sub zăpadă. Mai merg puţin pe strada principală şi pe urmă... Ah! Doamne! Mi se năzare? Tata! Tata! E tata aici, tata, vine spre mine! Zâmbeşte! Mă reped, mă lipesc de paltonul lui ud, nu pot scoate un cuvânt. Ne-am oprit amândoi în mijlocul trotuarului, stăm

îmbrăţişaţi. Lumea se loveşte de noi. Îl trag de mâna fierbinte, vreau să-l duc acasă, totdeauna am fost eu acasă la tata, acum vine tata în casa mea.

— Mai încet, mai încet, Cristino! De ce alergăm aşa?

— Nu ştiu, să te încălzeşti, să te odihneşti. Ai călătorit toată noaptea, nu-i aşa? Eşti obosit? Ce face mama? Cum de-ai venit? Cât stai? De ce eşti atât de nins? Ai greşit staţia, ai mers mult pe jos? Ai venit le mine, tată, ai venit! Uite, aici locuiesc eu. Intrăm prin gang. Dacă mi-ai fi scris să te aştept la gară! Când te-am văzut pe stradă, n-am putut crede! n-am putut crede! Thea! Doamnă Teodoru! Uite tata! A venit tata!

— Asta frumos tar pentru Cristine! Cel mai pun care se poate pentru ea.

Casa s-a umplut de lumină, de căldură. Tata îşi plimbă privirea fierbinte în jurul lui, odaia mea devine frumoasă, preţioasă, prietenoasă. Lumea s-a întregit, universului meu nu-i mai lipseşte nimic. Nu ştiu ce să fac, ce să-i dau tatii, ce să-i spun mai întâi. El vorbeşte domol cu Thea, îşi ţine mâna pe creştetul meu, mi se pare că sunt foarte mică, un copil firav, care în sfârşit se adăposteşte sub mâna caldă din care porneşte putere şi siguranţă.

— Cristine spus mie că tata frumos, dar nu crezut eu che aşa frumos! spune Thea cu marea ei sinceritate.

Frumos? Se poate om mai frumos decât tata? Mai strălucitor de duh, de bunătate? Şi încă acum e obosit, dar după ce se va odihni să-l vadă Thea! Păcat că şcoala e închisă, ar veni să mă ia de la cancelarie, ar vedea toate profesoarele cum arată un om care iubeşte oamenii, cum arată un profesor pe care elevii nu-l obosesc, nu-l înrăiesc, pe care meseria asta îl ţine veşnic tânăr. Ar vedea ce tată am eu!

— Cât stai, tată?

— Plec diseară, fetiţo.

Înţeleg. Nu are bani pentru hotel, şi drumul a fost un efort pentru el. Dar două nopţi cu trenul, cu ce clasă o fi venit, vor fi foarte obositoare. Dacă aş putea să mă duc diseară, să dorm eu pe undeva, să-i las odaia mea. N-am nicio prietenă apropiată în oraş. La doamna Popa! O fi supărată pe mine, dar să mă culce pe patul pliant al fetiţei aceleia, să fie moşul după paravan, să fie zece moşi care să tuşească după paravan, numai să se odihnească tata. Am să încerc.

Thea însă ghiceşte, ea n-are nevoie de explicaţii.

— Asta nu se poate. Tomn Rotaru toarme aici, în odaia Cristinei, traga Cristine toarme cu mine, pat destul de mare al meu, un noapte, toi noapte, chit freţi. Numai remuneţ puţin cu noi!

Tata stă la îndoială, nu vrea să stingherească pe nimeni, dar se vede bine că ar fi bucuros să rămână.

Stăm toţi trei la masa din bucătărie, azi e sărbătoare, o sărbătoare adevărată, nu ca acele care au trecut.

Mult timp încă după plecarea lui Gabriel Rotaru, Cristinei oraşul îi păru mai frumos decât îl văzuse ea luni în şir. Tata o apucase pe strada asta, cu ea la braţ, se bucurase de pitorescul ei, îi deschisese parcă ochii. Din piaţa îngustă a bisericii evanghelice coborâseră scările în oraşul de jos, şi tata se oprise îndelung pe la mijlocul lor, să privească acoperişurile de olane care coborau şi ele în trepte pe strada povârnită. Acolo i se năzărise cetatea, aşa cum trebuie să fi fost ea odinioară când zidurile împrejmuitoare îi erau întregi, i-o zugrăvise Cristinei cu viaţa ei de altădată, şi trăiseră amândoi întorşi în alt veac, ca şi cum ar fi visat împreună acelaşi vis, plin de amănunte vii. Ce vesel fusese tata, cât se plimbaseră de mult în parcul de la marginea oraşului, ce tânăr fusese, aşa cum era în copilăria Cristinei, cum şi-l aducea ea aminte de când deschisese ochii asupra lui.

Într-una din zile se întâlniseră pe stradă cu domnişoara Zoe Georgescu, ursuza profesoară de matematici. Cristina îşi prezentase tatăl. Gabriel Rotaru spusese câteva cuvinte despre oraş, despre meseria de profesor. Cristina văzuse cu uimire cum fata bătrână, pe care o ştia din cancelarie când întunecată, când spirituală, după toane, se luminează, numai zâmbet toată, îşi trage cu cochetărie mai pe un ochi pălăria străbună şi capătă în glas un ton dulce, pe care nu i-l cunoştea. Chiar şi ei îi adresase câteva cuvinte de o neobişnuită amabilitate, pentru că avea un asemenea tată, probabil.

Când plecase Gabriel, Cristina nu mai suferise ca atunci când se rupsese ea de casa părintească. Oraşul îi era mai drag, odaia ei mai familiară, Thea mai apropiată. Până şi în cancelarie îi mai trecuse puţin sfiala, se apropia mai des, ca de un reazem, de domnişoara Zoe Georgescu, pentru că i se părea că între ele există acum o legătură numai de ele ştiută.

Din ce în ce mai multe eleve veneau s-o caute acasă sau când pleca de la şcoală, s-o conducă până acasă. Cristina îşi dădea seama că nu se petrecea un asemenea lucru cu niciuna dintre profesoare, nici măcar cu Elena Vlad, care era iubită de fete, dar care păstra totdeauna o distanţă îngheţată între ea şi ele. S-ar fi cuvenit, oare, să facă şi ea acelaşi lucru? Era mai bine aşa? Tata nu îndepărtase niciodată de la el băieţii care veneau pentru un sfat, o mărturisire, un ajutor uneori. Prietenia ei cu elevele nu era de la egal la egal, niciuna nu uita că le e profesoară, niciuna nu depăşea limitele respectului faţă de o fată tânără, dar mai matură decât ele, însă era sigur că raporturile dintre ele erau altele decât cele dintre tot corpul profesoral şi clasele liceului. Îşi dădea seama că această purtare a ei avea să deştepte mai curând sau mai târziu gelozia, iritarea vreuneia dintre colegele ei, dar nu i se părea

că se cuvine, de frică, să renunţe la afecţiunea elevelor, să le lipsească de căldura şi de ajutorul ei. Nici doamna Vrancea nu le lipsea, dar ea era cu o treaptă mai sus, era intangibilă, era directoare şi nu intervenea decât în cancelarie la nevoie, nu se putea vorbi despre prietenie între ea şi eleve. Şi acolo Cristina trebuia să recunoască o distanţă. Mergea însă înainte, convinsă că făcea bine, hotărâtă să ţină piept, dacă avea să i se impute vreodată ceva.

Venise luna februarie, era pe sfârşite, în oraş cobora de la munte un ciudat aer de primăvară timpurie, un miros crud, aspru şi dulce în acelaşi timp, de pământ dezgolit de zăpadă, răvăşit de vânt, de lemn ud. Cerul se însenina uneori până la un albastru străveziu, curat de orice nor. Se mai pornea o viforniţă scurtă, o răbufneală a iernii care nu renunţa încă, şi iar se însenina, iar strălucea soarele, iar se înviora aerul.

Într-o după-masă, când Cristina renunţase la bibliotecă şi colinda sălile muzeului, pe care îl văzuse numai o singură dată, în grabă, zări, în sala de manuscrise, un singur om, aplecat peste nişte foi mari, ruginite de vreme, pătate, pe care le întorcea cu grijă şi le privea cu lupa. Omul ridică fruntea, o privi o clipă, îi zâmbi ca unei cunoştinţe şi-i spuse de parcă adineauri ar fi întrerupt o conversaţie cu ea:

— Am din ce în ce mai mult siguranţa că manuscrisul e al lui Avram Iancu. Slovele se deosebesc puţin de ale lui, dar poate că e scris când era bolnav. Cam aşa reiese din text. Ultima pagină lipseşte, n-are nici o semnătură. E o scrisoare particulară.

Cristina se apropie de masă, se uită peste umărul lui.

— S-ar putea să fie vorba de Avram Iancu. Scrisul seamănă, deşi e tremurat.

— Nu-i aşa? Staţi jos, domnişoară Rotaru. Să descifrăm împreună.

Îi ştia şi numele! Nu-şi aducea aminte să-l fi cunoscut vreodată pe bărbatul ăsta cu privire limpede, cu ochi străvezii, verzui, cu păr blond, ondulat. Nu putea fi tatăl vreuneia dintre elevele ei, era prea tânăr, vreun frate sau vreun profesor de la liceul de băieţi, dar nu ştia unde şi când l-a întâlnit. Se aşeză alături de el, oricum aveau aceleaşi preocupări, aşa că nu era chiar un străin.

— O probă grafologică e greu de făcut, doar dacă sunteţi specialist.

— Nu sunt.

— Aşa că trebuie să ne orientăm după context.

— Asta încerc şi eu. Şi fraza e bizară. Trebuie să atribuim scrisoarea ultimilor lui ani. E adresată, după cât se pare, unei rubedenii, unui unchi sau văr.

Rămaseră amândoi mult timp aplecaţi asupra paginilor vechi, cu uşor iz de mucegai. Suferinţă, dezamăgire, dezorientare se desluşeau în acele rânduri tremurate. Târziu, domnul de lângă Cristina îşi trecu mâna prin păr, peste ochii obosiţi şi spuse cu hotărâre:

— Destul. Afară a venit primăvara. Să ieşim, să ne plimbăm puţin.

Cristina tăcu o clipă, apoi începu să râdă uşor:

— Iertaţi-mă. Eu nici nu vă cunosc. Poate că ne-am mai întâlnit vreodată, dar…

Omul cel tânăr râse şi el.

— Pe mine să mă iertaţi! Trebuie să mă prezint de la început. Sunt Tiberiu Vichente, directorul muzeului. Pentru că vă ştiu bine de la nepoata mea care vă e elevă, pentru că v-am văzut pe stradă de câteva ori, mi se părea că ne cunoaştem. Dar acum, de vreme ce ne-am înfrăţit întru Avram Iancu, vă pot conduce acasă, făcând un ocol prin parc?

Cristina primi. Chiar în oraşul ăsta de provincie, în care se afla tot de la un capăt la celălalt al lui, cui avea să i se pară ciudat că o profesoară de istorie e întovărăşită pe drum de directorul muzeului? Nu era nimic ascuns, nimic tainic în asta. Avusese totdeauna camarazi buni, nu se sfiise să se plimbe cu ei, viaţa de facultate o deprinsese cu o anumită libertate, în care nu intra nici cochetărie, nici uşurinţă.

Afară se întunecase, se făcuse frig, în piaţa largă, pătrată, din faţa muzeului, bătea un vânt umed, care ţi se strecura viclean pe sub mâneci, pe sub guler şi te înfiora întreg.

— Cred că de parc nu mai poate fi vorba, domnule Vichente.

— Adevărat. Vă conduc până acasă. Unde locuiţi?

— Aici, pe strada principală, la câţiva paşi.

— N-am făcut nicio ispravă. Dar când va fi prima zi frumoasă, vin să vă iau de la bibliotecă. Mi-aţi făgăduit parcul, trebuie să vă ţineţi de cuvânt. Rămâne aşa?

Omul ăsta ştia şi că îşi petrece după-mesele la bibliotecă. De la nepoata lui, probabil. Era măgulitor şi bizar. Ceva între nelinişte şi bucurie i se zbătu în piept. Când ajunseră în dreptul casei ei, el se opri cel dintâi în faţa gangului. Va să zică, ştia şi unde locuieşte, de ce o întrebase adineauri unde stă, de ce se prefăcuse a nu şti? Era viclean sau se ruşina să dea dovadă de cât se interesase de ea înainte de a o cunoaşte? Şi de ce-i vorbise ca unei cunoştinţe vechi, ca apoi să-şi ceară iertare că nu se prezentase mai întâi? Un fel cam prea personal de a face cunoştinţă cu o femeie, şi uite că ea căzuse în cursa asta uşoară. O cursă! Un cuvânt prea mare pentru o întâmplare atât de măruntă. Cine ştie ce-i spusese nepoata lui, Vichente Sabina, despre ea, dacă dorise acest om s-o cunoască, să se împrietenească

poate cu ea. Oraşul era plin de fete tinere, dar poate că pe acest Tiberiu Vichente îl atrăgea tocmai pasiunea ei pentru istorie. Sabina era una dintre elevele ei bune, studioase, şi făcea parte dintre cele care o vizitau uneori. Sigur că o elevă nu-şi poate prezenta unchiul profesoarei ei, ar fi o prea mare intimitate. Găsise omul singur prilejul să-i vorbească.

Acasă Cristina găsi o scrisoare de la părinţi şi una de la Mariana, se afundă în ele. Când seara intră în odaia Theei să-şi facă obişnuitul ceai, o găsi în pat, cu febră, cu obrajii încinşi şi ochii lucioşi.

— Nu apropia, nu apropia, Cristine. Asta gripa, iei şi tu!

Dar ea se apropie, îi făcu o frecţie Theei, care se împotrivea straşnic, alergă să-i cumpere medicamente, îi făcu mai multe ceaiuri la rând, stătu la căpătâiul ei până ce îşi dădu seama că febra trecuse, că bolnava se linişteşte şi adoarme.

A doua zi, în cancelarie, doamna Senescu făcu un tărăboi cumplit pentru că una dintre eleve nu numai că nu venea cu părul strâns în fileul negru care făcea parte din uniformă, ci cu el adunat bucle la ceafă, dar îi şi răspunsese obraznic când îi făcuse observaţie. „Am pierdut fileul, spusese, iertaţi-mă dacă părul meu e ondulat." Era ăsta un răspuns de elevă disciplinată? Fata trebuia numaidecât chemată în cancelarie, mustrată, muştruluită, pedepsită. Directoarea era obligată s-o facă, altfel toată clasa, toată şcoala, ce mai! toate şcolile din oraş aveau să se molipsească de obrăznicie. Doamna Vrancea trimise o pedagogă s-o cheme pe Micu Augusta. Zâmbea cu toată faţa ei rotundă, ca un măr ofilit, privea cu linişte în jurul ei, cu ochişorii albaştri umezi, numai degetele ei inelate frământau franjurii şalului de mătase neagră, dovedind o enervare ascunsă.

— Ce-ai făcut, fetiţo? Cum de ţi-ai pierdut fileul?

Întrebarea sunase calm, aproape prietenos. Faţa cât un pumn a doamnei Senescu se înroşi deodată ca focul, vinele de pe gât i se umflară, glasul îi deveni piţigăiat, ascuţit ca o lamă.

— Şi de ce a spus s-o iert că are părul ondulat? De ce a spus asta? De ce a fost impertinentă?

— Pentru că e o impertinentă din naştere şi din educaţie! sări şi doamna Antonescu.

Cristina tăcea, speriată de parcă ea ar fi fost certată. Doamna Vlad se duse încet la fereastră şi se uită afară, străină de ceea ce se petrecea în cancelarie. Domnişoara Georgescu bodogănea cu glas gros, foiletând catalogul, să vadă ce note avea cutezătoarea asta de Micu Augusta.

— Ai părul ondulat, fetiţo? Ei, cu atât mai mult al nevoie de fileu! Eu te rog să făgăduieşti aici, în cancelarie, doamnei Senescu şi nouă că mâine ai să

vii cu părul strâns în alt fileu. Şi să-ţi ceri iertare că ai părul... nu, nu, că ai spus despre părul tău... În sfârşit, să-ţi ceri iertare!

— Îmi cer iertare, doamnă!

Micu Augusta, plină de smerenie şi respect, se adresase mai mult directoarei, care, ai fi putut jura dacă o priveai bine, că zâmbeşte puţin.

— Du-te, du-te, fetiţo, şi să nu mai repeţi greşeala de azi.

Ce fel de mustrare, ce fel de pedeapsă fusese asta? Doamna Senescu se sufoca, tremura. Îşi luă catalogul şi ieşi, tocmai suna clopoţelul. Trânti uşa în urma ei cu toate puterile trupului ei mic şi încordat.

— Are note bune Micu, mârâi domnişoara Georgescu, şi nu se putea şti dacă îi pare bine sau rău. Obraznica! încheie ea, îşi trase niţel ciorapii, care îi stăteau totdeauna lăsaţi şi creţi pe picioare, şi ieşi. Doamna Vlad se întoarse de la fereastra. Pe faţa ei nu se citea nimic. Cristina era tulburată, nu-şi putea veni în fire, nu înţelegea de ce făpturile astea se supărau atât de uşor şi erau capabile de ură.

Acasă Thea era tot bolnavă. Câteva zile, Cristina îşi scurtă după-mesele la bibliotecă şi o îngriji. Când, peste patru zile, Tiberiu Vichente sună la uşă, îşi dădu seama că îl uitase cu totul, că n-avusese vreme să se mai gândească la el.

— E o zi primăvăratică. A fost vorba ca în prima zi frumoasă să vin să vă iau la plimbare în parc. Aţi făgăduit!

— Adevărat.

— N-aţi băgat de seamă că e frumos afară? Am venit devreme, să vă prind înainte de a pleca la bibliotecă.

— Gazda mea e bolnavă... Aş fi vrut să stau cu ea.

— Bolnavii trebuie să doarmă până la ora 5, dacă vor să se vindece. La 5 vă aduc înapoi.

Thea dormea, în adevăr. Cristina îşi luă paltonul (ah! ce vechi şi urât era!), căciuliţa şi ieşi. N-am ştiut să refuz, se întreba ea, sau chiar îmi face plăcere? Şi de ce m-am gândit că paltonul meu e urât? Doar cu el mă învârtesc în oraşul ăsta din toamnă şi mi-a fost indiferent.

Mergeau repede, de parcă s-ar fi grăbit, pe aleile parcului, de pe care vântul şi paşii mâncaseră zăpada. Uneori vântul ăsta uşor, perseverent, cu miros proaspăt de primăvară, scutura de nea o creangă de brad, o ramură de stejar deasupra lor. Vichente îi curăţă umerii ninşi cu mâna lui înmănuşată şi vorbea mai departe despre documentele de preţ pe care le avea la muzeu şi le va pune oricând la dispoziţia Cristinei, despre cărturarii transilvăneni din veacul trecut, despre revoluţiile iobagilor, cu o pasiune care o încânta. „Numai tata e în stare de asemenea dragoste pentru istoria noastră", îi trecu

prin minte, şi apropierea asta făcută o clipă între omul abia cunoscut şi cel foarte iubit o făcu să-l asculte cu şi mai mare atenţie.

— Şi eu sunt istoric, spusese Vichente, anul trecut mi-am luat doctoratul la Cluj, dar m-au numit la muzeu şi-mi place slujba asta, am documente la îndemână, iar pictura, despre care abia acum încerc să ştiu mai mult, mă farmecă. Ai văzut ce galerie de pictură avem!

Nu repetase „m-au numit director de muzeu" şi peste doctorat trecuse iute, de parcă s-ar fi sfiit că-l pomeneşte. Uite că era modest!

— Spune-mi ceva despre dumneata! Eu vorbesc, vorbesc, mi-e ruşine cât am vorbit. Nu ştiu nimic despre dumneata.

Dacă nu ştia, de ce voise s-o cunoască? De ce o invitase la plimbare? Cristina îşi dădea seama că dacă în facultate o iubise discret şi tăcut Anton, nu era pentru frumuseţea ei. Anton o cunoscuse bine, şi ea ştia că sensibilitatea ei, poate chiar mica ei inteligenţă pot cuceri pe cineva. Dar un om care o vedea numai pentru ce s-ar fi interesat de ea? Când îi plăcuse ei cineva, violent şi vremelnic, nu izbutise să cucerească acel om şi nici nu încercase. Se închidea în ea cu sfială şi spaimă, iar mutra ei, eh, mutra ei nu era pocită, dar nici frumoasă. Era oarecare, puţin ştearsă, puţin nesigură. „Fata mea are o privire adâncă!" – nici bietul tata nu putea spune mai mult.

— Despre mine? Nu mă pricep ce să spun despre mine. Altădată poate, când mi-o veni firesc pe buze să povestesc ceva.

Îşi muşcă limba de supărare pentru cele rostite. Ce însemna „altădată poate"? O făgăduială de viitoare revederi, fără să aştepte să le solicite Vichente. El însă îi prinse vorba din zbor:

— Data viitoare, când va fi altă zi primăvăratică, şi de acum înainte vor tot fi, intrăm în martie, am să te duc, cu voia dumitale, într-un sat apropiat, în care se află ruinele unui fost castel. Avem un autobuz până acolo. E cam droagă veche acel autobuz, dar nu ne speriem noi, nu-i aşa?

Un „noi" ca de prieteni vechi. Şi uite că n-o izbea neplăcut, îl spusese frumos, ca un coleg cu care ar fi stat demult în aceeaşi bancă, ca o cunoştinţă în vârstă, ocrotitoare şi caldă.

Martie începu cu viscole de ianuarie. Străzile povârnite ale oraşului erau un chin, trebuia să te ţii bine ca să nu luneci pe gheaţa lor lustruită de vânt, să nu cazi sau să nu zbori purtat pe sus, lipit de zid. În centru, trotuarele se curăţau, în cartiere trebuia să înaintezi cu eroism. După zece zile de vremuială, Cristina se pomeni într-o zi în sala de lectură a bibliotecii cu Tiberiu Vichente. Obrazul îi era învineţit de frig, genele lipite de zăpadă. Nu spuse că venise să caute o carte, îi mărturisi de-a dreptul:

— Am venit să te văd. Uite că nu se împrimăvărează şi ne întârzie plimbările plănuite. Vino puţin pe culoar, acolo putem vorbi o clipă şi fuma o ţigară.

Îi bătuse inima tare când îl văzuse deodată în faţa ei. Da, se mai gândise la el, el nu trebuia s-o ştie, dar se gândise, ocărâse în sinea ei viscolul şi gerul, se întrebase dacă ar fi fost potrivit din partea lui să vină acasă la ea, de unde o luase data trecută în parc, şi hotărâse că nu s-ar fi cuvenit, nu-şi făgăduiseră doar decât plimbări în zile calde. Nu-l invitase la ea, nu erau atât de prieteni încât să-l invite, şi el bine făcea că nu forţa acest început de amiciţie.

— La muzeu suntem în mare fierbere. Un profesor sosit de la Iaşi a fost de părere că unul dintre tablourile pe care le avem şi pe care îl consideram de un maestru necunoscut ar fi un Rubens. Cei câţiva pictori pe care îi avem în oraş şi pe care i-am convocat au început şi ei să încline de partea lui. Am cerut o comisie de experţi de la Bucureşti, trebuia să vină ieri, dar mi s-a telefonat că amână cu o săptămână din pricina viscolului, care face drumul nesigur. Ţi s-a stins ţigara, arunc-o. Poftim, te rog să iei alta.

— Dumneata crezi că ar putea fi un Rubens?

— Eu nu mă pricep destul. Dar aş fi atât de fericit pentru muzeul nostru! Vino să-l vezi, de asta am venit pe aici, să te chem.

— Dar nici eu nu mă pricep.

— Nu te poftesc ca să faci o expertiză, mi-am închipuit că ţi-ar face plăcere. Tabloul e şi foarte frumos. Pentru mine e o nelinişte plină de speranţe şi o emoţie, pentru noi toţi. Voiam să iei parte la preocuparea asta, care s-ar putea sfârşi cu o mare bucurie. Acum mă duc. Dumneata trebuie să citeşti şi eu să alerg la Primărie cu treburi ale muzeului. La revedere! Ah, am uitat, uite nişte ziare, ziarul local, bineînţeles, în care am câteva articole. Poate au să te intereseze, e vorba în ele despre revoluţia lui Gheorghe Doja. Dacă nu te vor interesa, aruncă-le fără scrupul. La revedere.

Cristina se uită îndelung la cartea deschisă în faţa ei, fără să poată citi. Vântul plesnea geamurile sălii de lectură cu pale mari de zăpadă. Afară se făcuse întuneric. Lumina becurilor care atârnau din tavan părea azi mai gălbejită şi mai slabă. Nu, nu putea fi atentă deloc, stiloul i se uscase deschis lângă caietul de note. Tiberiu Vichente nu spusese nicio clipă că venise pentru că îi fusese dor de ea, dar dovedise că persoana ei îl preocupă, de vreme ce voia s-o facă părtaşă la frământarea lui de acum, o frământare vrednică de toată preţuirea, şi adusese şi articolele lui, fără să-şi dea aere cu ele. Era mai bine aşa, mult mai bine. Prietenia lor se aşeza de la început la alt nivel decât al obişnuitelor fleurturi. Şi totuşi... da, asta era. Ei îi fusese dor de el, îl aşteptase, îi simţise lipsa. Poate că şi lui îi fusese dor şi n-o mărturisise.

Când ai de a face cu o fată atât de gravă, e greu să spui asemenea lucruri. Să nu se înşele singură, băiatul ăsta găsise în sfârşit pe cineva cu care să stea de vorbă sau mai curând în faţa căruia să vorbească, ascultat cu atenţie. Avusese şi la facultate profesori care îşi adresau prelegerile mai mult fetelor din sală, nu în căutare de aventură, nu pentru că le-ar fi făcut curte, dar pentru că le plăcea admiraţia feminină, mai făţişă şi mai evidentă decât cea bărbătească.

În zilele următoare nu putea fi prezentă decât la lecţiile ei, în clase. Cum ajungea la bibliotecă, i se risipeau minţile, se aştepta parcă în fiecare minut să-l vadă pe Vichente intrând, îngheţat şi grăbit, iar seara, acasă, îşi prăpădea vremea în treburi mici, cosea, tricota pentru Thea, scria scrisori Olgăi sau Marianei, iar când le scria părinţilor ei îşi dădea seama că le povesteşte deslânat întâmplări fără însemnătate şi că ei îşi vor da seama că se petrece ceva cu ea. O vor presupune bolnavă, necăjită, în sfârşit, că se vor nelinişti.

Peste câteva zile se duse la muzeu, era şi o chestiune de politeţe să răspunzi la o asemenea invitaţie. Nimeri prost, comisia de experţi tocmai sosise, se afla în galeria în care era expus tabloul. Vichente, între acei domni cu ochelari şi lupe, le lămurea ceva, emoţionat, cu părul răvăşit, cu mişcări grăbite. O zări peste umărul lor, o salută şi îşi continuă demonstraţia. Cristina plecă, dar peste o clipă auzi un pas în urma ei.

— Domnişoară Rotaru, iartă-mă, ei mai stau azi şi mâine. Poimâine, joi, pot veni la dumneata? Dacă vremea e tot urâtă, poate mă primeşti un sfert de oră... în vizită. Poftim, mă invit singur.

— Te aştept joi, la ora 6. La revedere.

Spusese prosteşte: ora 6. Aşa îi venise să spună. Dacă vremea va fi potolită, însorită, s-ar putea plimba. Mai potrivit era să-i ceară să vină devreme dacă e frumos şi dacă nu... Eh, gata, îl poftise, nu era nicio nenorocire, el singur o ceruse, nu putea presupune că ea îi forţează prietenia. Sigur că o fată frumoasă nu şi-ar pune atâtea întrebări şi n-ar avea atâtea reticenţe, nu s-ar zbuciuma atât. Unei fete frumoase i-ar părea firesc să fie căutată şi ar fi sigură că dacă ea întinde mâna, îi va fi prinsă cu elan.

În scrisorile primite de la părinţi începuse să răsune o bănuială. „Ce-i cu tine, Cristino? Erai beată, sufleţele, când ne-ai scris ultima scrisoare? Îţi dă doamna Thea rachiu, păcătoasa? Adună-ţi gândurile şi nu ne mai bate atâta la cap cu viespile din cancelarie. Pe noi ne interesează ce faci tu, dacă nu ţi-e frig, dacă mănânci bine, dacă ţi-ai peticit şoşonii ăia prin care spuneai că intră apa. Vezi, să ai totdeauna aspirină în casă, că vremea asta s-a smintit de tot", scria mama. Iar tata nu strecura printre rânduri decât atât: „Sper că nu eşti bolnavă, fata tatii. Mai bine s-o ştim, decât s-o bănuim, tainele sunt

totdeauna mai rele decât adevărul." În plic mama mai strecurase un bileţel: „Taică-tău a făcut iar o ispravă de-a lui. I-a spus directorului şcolii că e incult. Când l-am certat, mi-a răspuns că omul acela trebuie să ştie o dată şi o dată că n-are cultură şi deci nici dreptul să-şi dea aere şi să strivească pe alţii, ca pe Simion, de pildă, cu autoritatea postului lui. Ori să se cultive, ori să-şi dea demisia! Simplu pentru Gabriel, nu? Să vezi ce o să i se mai tragă din asta. L-am întrebat la ce e bună atâta «sinceritate» şi mi-a răspuns serios că la toate şi oricând."

Se împrimăvărase de-a binelea. Străzile se umpluseră de soare, la colţurile lor ţărănci venite de la munte vindeau mănunchiuri de ghiocei, crenguţe cu floricele mici, vinete, asemănătoare cu liliacul, din care se desprindea un miros amărui, puternic, sălbatic, ramuri de salcie cu bobiţe prelungi de catifea cenuşie. Tiberiu Vichente venea aproape în fiecare seară s-o conducă de la bibliotecă acasă, uneori venea mai devreme, ca să aibă timp să facă împreună un ocol prin parc. Copacii înmuguriseră, iarba nouă străbătea printre frunzele uscate, le acoperea, strălucea crudă şi verde. Uneori alergau fără niciun rost, cu sufletul la gură, pe aleile mari sau pe poteci strecurate printre tufişuri, Cristina se simţea fericită, mai fericită decât în adolescenţa ei sufocată de sfială. Tiberiu Vichente începuse să însemne primăvară, libertate, descătuşare de reţinerile trecute. Plimbările astea semănau într-un fel cu plimbările în tovărăşia tatii, nu erau acelaşi lucru, aveau ceva mai mult şi ceva mai puţin decât acelea, dar încrederea ei în Vichente creştea. Parcă era sincer, parcă era simplu, bărbaţii au darurile astea, se vede bine începând cu tata. Foarte des îl poftea, la întoarcere, să urce sus, să bea un ceai cu ea şi cu Thea. Nu-i vorbea niciodată de dragoste, dar îi aducea flori, cărţi, dovedea din ce în ce mai mult că nu se poate lipsi de ea, că plimbările lor sunt o bucurie pentru el. Dacă ajungeau în faţa casei ei şi nu-l poftea sus, pleca trist, dezamăgit.

Într-o zi Thea îi spuse Cristinei:

— Asta tomn prieten nu place la mine. El forpeşte, forpeşte, pe nimeni nu asculţi. Şi crede che el foarte frumos.

— De unde ştii, doamnă Thea? Nu mi se pare înfumurat.

— Chind forpeşti, el uite la el în oglind peste cap al tumitale, uite şi admir sincur pe el.

— N-am băgat de seamă. Nu-ţi face plăcere să-l aduc la ceai?

— Atuci dacă frei, dar în odaia tumneata. Pe mine enerfez el. Nu superi, Cristine!

Cristinei îi păru rău, dar îl pofti şi mai departe pe Vichente şi băură ceaiul în odaia ei. Era o intimitate pe care n-ar fi dorit-o, dar nici fetiţă de pension care are nevoie în asemenea împrejurări de prezenţa cuiva mai în vârstă nu

se considera. Acum Tiberiu Vichente era mai la largul lui, vorbea şi mai mult, o asculta uneori şi pe ea, stătea totdeauna în fotoliul de lângă fereastră, îşi povestea planurile de viitor, visa cu glas tare o călătorie în străinătate, în care să vadă muzee, multe muzee, ca să-l organizeze mai bine pe cel condus de el. Singura deosebire faţă de zilele care trecuseră era că acum, la plecare, îi săruta mâna prelung şi repetat, pe când altădată i-o strângea voinicește. Spusese odată: „Ce bine ar fi să vedem aceste muzee împreună!", dar nu lămurise cum ar fi posibil aşa ceva şi nici nu revenise asupra acestui gând. Cristina nu se întreba dacă o va cere de nevastă, asta ar fi trebuit să vină după siguranţa că e iubită de el. Ea? Da, din păcate, nu putea numi decât dragoste bucuria de a-l vedea, aşteptările febrile când întârzia, tristeţea sau veselia care urmau seara plecării lui, şi una şi cealaltă fără temei, iscate dintr-un cuvânt, dintr-o expresie a lui, care i se păruse de neînţeles sau plină de înţelesuri. Scrisese acasă ceva despre această prietenie, o strecurase printre alte noutăţi de la şcoală sau din gospodăria Theei, aşa ca să n-o ascundă, dar şi să nu-i dea prea mult de gândit tatii. Apoi revenise asupra ei, poate cu un entuziasm de care nici nu-şi dăduse seama. „Pe acel prieten al tău cunoaşte-l întâi bine", răspunsese, tot în treacăt, Gabriel Rotaru, dar Cristina ştia din câtă grijă ascunsă trebuie să fi izvorât acest sfat. Ah, cum ar fi vrut să i-l descrie mai bine, mai exact, fără exaltarea pe care tata i-o cunoştea şi de care se simţea şi ea vinovată. Şi împrejurarea îi fu prielnică. Vichente veni într-o zi la bibliotecă grăbit, plin de preocupare.

— Plec la noapte la Bucureşti, domnişoară Rotaru, plec cu treburi pentru două zile. Vrei să trec pe la părinţii dumitale? Ai ceva să le trimiţi? Sau măcar vrei să-i văd cum arată, dacă sunt sănătoşi, aşa cum îţi scriu ei? Eu aş fi încântat să-i cunosc.

Oh, sigur că voia. Acum avea să-şi dea seama tata ce fel de om e Vichente, cum îşi iubeşte meseria, cât e de serios, de sincer. Cum îi seamănă lui, de fapt. Asta era, Vichente avea multe din calităţile tatii. Era un om întreg.

Când se întoarse de la Bucureşti, după patru zile, nu după două, cum crezuse el, era puţin mohorât şi îngândurat. Nu veni s-o ia de la bibliotecă, veni seara de-a dreptul acasă la ea.

— Foarte greu e să descurci o treabă la minister, mai ales când eşti provincial şi nu-i interesezi.

— Sper că-i interesează cel puţin muzeul.

— Aş! nici măcar el. Îi interesează posturile şi personalitatea lor. Am făcut anticamere, am fost amânat, am alergat cu jalbe, în sfârşit, am făcut tot ce se putea face şi n-am obţinut mare lucru.

— De fapt, ce le-ai cerut?

— Fonduri suplimentare pentru achiziţii. Dar părinţii dumitale! – şi chipul lui Vichente se lumină deodată. Ce oameni fermecători, cu câtă căldură m-au primit! E o atmosferă în casa lor în care te simţi imediat în largul tău, ca la nişte prieteni vechi. Şi cât te iubesc de mult! Uite, ţi-au trimis bomboane, ca unui copil. Tatăl dumitale a alergat la o cofetărie pe aproape şi a cumpărat bomboane. În vremea asta am stat de vorbă cu doamna Rotaru. E plină de umor şi vioiciune. Iar profesorul ar trebui să fie o pildă pentru toţi profesorii din lume.

Cristina simţi cum i se destinde încordarea care o cuprinsese de la plecarea lui. Nici nu-şi dăduse seama cât de mult aşteptase ca Vichente să-i cunoască părinţii şi ei să-l cunoască pe el.

Scrisoarea de acasă însă avea alt ton. Mama scria: „Directoraşul ăsta de muzeu are o mutră de berbec cu nasul lui rotunjit peste gură şi vorbeşte de te năuceşte. Cred că a venit să facă rost de o bursă în străinătate şi că nu i-a mers. Aşa l-am mirosit eu. Altfel, când vorbeşte despre tine, îl găsesc foarte inteligent, pentru că te laudă până la cer. N-am putut să-ţi trimitem decât bomboane, iartă-ne, dar te aştept în vacanţa de primăvară cu ceva mai bun. Şi cu ceva frumos. Secret!"

Tata era mai discret: „Tiberiu Vichente mi-a părut instruit, devotat meseriei lui. Maică-ta are nişte bănuieli, ca totdeauna, îl crede un ambiţios, dar ea e pripită în a judeca oamenii. Tu, acolo, îţi poţi da seama mai bine, îl vezi mai des. Şi, la urma urmelor, are atâta importanţă acest Vichente pentru tine sau pentru noi? Mult mai însemnată e primăvara care te va aduce acasă în vacanţă. Să-mi aminteşti să-ţi dau cartea pe care o citesc eu acum, *Nuvelele* lui Thomas Mann"...

Scrisoarea asta strecură o undă de frig în inima Cristinei. Tata voia să zică ceva când scria că primăvara e mai importantă decât Vichente. Însemna că nu i-a plăcut destul, dar nu vrea s-o spună deschis sau nu vrea s-o spună încă, până nu va fi sigur. Dar încearcă, prudent, s-o pună pe ea în gardă. Mama e totdeauna gata să ridiculizeze un om, nu din răutate, dintr-un dar diabolic de caricaturist, dar vezi că are şi ochi ager mama, şi instinct sigur. Tiberiu are o mutră de berbec! Tiberiu e frumos, e auriu, e luminos. S-a dus la Bucureşti să solicite o bursă? Atunci de ce ei nu i-a pomenit deloc despre aşa ceva, de ce a vorbit numai de fonduri suplimentare pentru muzeu? A înţeles mama anapoda, sau Tiberiu ascunde, nu, minte! La început, când l-a cunoscut, a spus câteva minciuni mici în legătură cu ceea ce ştia sau nu ştia despre ea, dar acelea erau fleacuri, simţise nevoia de ele ca să acopere interesul ce i-l purta şi felul brusc în care îi solicitase prietenia.

Când se plimbară iar în parc, de-a lungul lacului în care se oglindeau fâşiile lungi, sângerânde ale norilor care acopereau fuga soarelui, pe sub pletele sălciilor acum verzi, îl întrebă iar, cu glas uşor, şovăielnic:

— Şi n-ai putut obţine la Bucureşti nici măcar o făgăduială pentru viitor?

— Nimic, izbucni Vichente. Pierzi acolo patru zile pentru muzeu, şi nimeni nu te ia în serios, de parcă muzeul ar fi al meu şi nu mă interesează decât pe mine. Eu trec mâine-poimâine în învăţământ pentru că ei numesc alt director cu rude sus-puse, dar muzeul rămâne, şi ar fi rămas mai bogat dacă m-ar fi ascultat mai atent.

Sigur că mama îl înţelesese greşit. Tiberiu nu era atât de ipocrit încât să ascundă faţă de ea, căreia îi povestea atâtea, tocmai dorinţa lui de a obţine o bursă. Şi de ce ar fi ascuns-o? Între ei nu se petrecuse nimic, n-avea de ce să fugă şi s-o lase în cazul că ar fi un aventurier. N-o ceruse în căsătorie, nu şi-ar fi călcat cuvântul plecând. Şi nici nu era un imbecil care să-i spună maicăsii ceva ce ei îi ascundea. Mama pretindea că „îl mirosise". Ei, ogarul se înşelase de data asta, nu adulmecase bine.

Apoi Tiberiu începu să vorbească înflăcărat despre intenţia pe care o avusese de a cumpăra icoane pe sticlă din toată Transilvania, care se deteriorau în casele ţăranilor şi ar fi alcătuit o frumoasă galerie în muzeu, despre un Tiţian care se afla în casa unui bogătaş din Cluj, dacă nu i-l cumpăra el, l-ar fi trecut peste graniţă, despre doi Grigorescu ai unei văduve din Câmpina, care voia să-i vândă. Le descria pe toate, bucată cu bucată, precis şi sensibil.

Cristina nu le mai scrise nimic părinţilor despre el, n-avea nici un rost. Într-o zi aveau să-l cunoască mai bine. Şi ziua aceea avea să vină, pentru că Tiberiu vorbea din ce în ce mai des despre viitor spunând „noi", când era vorba de planuri pentru vacanţa mare, de o posibilă călătorie cu vaporul la Istanbul, despre economii pe care trebuiau să le facă amândoi pentru clipa în care Victor Suciu avea să se hotărască să-şi vândă preţioasa lui bibliotecă, plină de cărţi greu de găsit chiar la Biblioteca Academiei din Bucureşti sau a Universităţii din Cluj. Nu spunea clar: „Când ne vom căsători", dar lucrul părea că se înţelege din toate aceste visuri rostite cu glas tare. Nici nu se grăbea să-şi manifeste tandreţea prin gesturi, dar şi asta era de înţeles, Cristina păstra totdeauna o distanţă născută din teamă şi timiditate, peste care el nu trecea. Se mărginea să-i sărute mâna pe neaşteptate, când era cuprins de un elan pricinuit de un cuvânt al ei sau pornit din el însuşi, la ivirea cine ştie cărui gând nerostit. O singură dată încercase s-o îmbrăţişeze, dar ea se dăduse înapoi surprinsă, speriată, şi el nu mai repetase încercarea. Cristina nu-şi putea explica de ce se speriase atunci. Uneori, gândindu-se la el, dorea să fie mângâiată, sărutată de el, şi totuşi, în prezenţa lui se temea

de orice atingere, de orice manifestare de afecţiune. Apoi, după ce el pleca, îi părea rău că se temuse. Olga şi Mariana, prietenele ei din facultate, nu priviseră aceste lucruri atât de auster, şi nici ele nu fuseseră uşuratice din pricina asta.

O despărţea o săptămână de vacanţa de primăvară. Orele de curs erau mai grele, mai lungi. Ca pentru elevele ei, săptămâna asta părea un drum nesfârşit, al cărui capăt se întrezărea departe, foarte departe, greu de ajuns. Îndura mai anevoie minutele petrecute în cancelarie, în surda inamiciţie dintre profesoare. Din chipurile unora dintre ele se desprindea o lehamite, o oboseală, un dezgust pentru tot şi toate, care te făcea să vrei să-ţi iei câmpii cu eleve cu tot după tine, să fugi cu ele pe marginea lacului din parc şi să-ţi ţii lecţiile acolo. Într-o dimineaţă, în prima recreaţie, se uita, ca să-şi facă de lucru, la ziarul pe care îl ţinea larg deschis în faţa ei doamna Antonescu. Profesoara de chimie citea cu lăcomie anunţurile mortuare, de parcă cine ştie ce veste bună ar fi putut culege din ele. Ochii Cristinei căzură pe un nume încadrat în chenar negru: „Colonel Valentin Aldea". Îşi înăbuşi un strigăt. Mai citi o dată. „Colonel Valentin Aldea", nu era nici o îndoială. Valentin! Tata, ah, tata! Ce se întâmplă acum cu tata? Înmormântarea e mâine, aşa scrie în ziar. Până la vacanţă e o săptămână. Nu se poate, trebuie să fiu imediat lângă tata. E mama acolo, dar trebuie să fiu şi eu. Şi pe Valentin să-l întovărăşesc până la... Nu, pentru asta nu poţi lăsa şcoala, dar pentru tata da, nu e cu putinţă altfel. Doamna Vrancea stă aplecată peste biroul din fund cu secretara, au ceva de descurcat. Cu ea trebuie să vorbesc, ea are să îngăduie, să mă înţeleagă. Sună clopoţelul. Celelalte îşi iau cataloagele şi ies. Ar trebui să intru şi eu în clasă. Doamna Vrancea nu mai isprăveşte, nici n-a ridicat capul, n-a văzut că o aştept. În cancelarie intră Elena Vlad. Vine de afară, n-a avut ore până acum. Pot vorbi în faţa ei? Da, ea e altfel, nu neîngăduitoare ca celelalte. Şi poate că şi intră în clasă până când... Nu. Doamna Vrancea se îndreaptă spre mine, vede că am rămas locului, că o aştept.

— Doamnă directoare, a murit prietenul tatii, cel mai bun prieten. Aş vrea să plec la noapte la Bucureşti, tata trebuie să fie... Cred că tata are nevoie de mine. Să nu vi se pară absurd. Mai am unsprezece ore săptămâna asta. Cum să fac? Îmi daţi voie?

Doamna Vrancea frământă între degete franjurii şalului, ochii albaştri i s-au umezit.

— Dacă ar avea cine să-ţi ţină locul, domnişoară Rotaru, eu aş fi de acord.

— Cine să-mi ţină locul? Nu m-am gândit. Abia acum am aflat. Nu cunosc pe nimeni. Cine să-mi ţină locul?

— Eu, spune limpede şi rece doamna Vlad, şi se apropie de ele. Restul săptămânii orele noastre nu coincid, afară de azi. Eu am făcut şi istoria la facultate.

— Bine, foarte bine, rosteşte directoarea. Lecţiile de azi le poţi preda, domnişoară Rotaru?

— Da, sigur că am să pot. Doamnă Vlad, cum să vă mulţumesc?

Doamna Vlad zâmbeşte uşor, ridică şi mai uşor din umeri în semn de: „Pentru ce să-mi mulţumeşti?" şi pleacă repede spre clasa ei, cu paşi mărunţi, dreaptă, tăcută.

Trenul păcăne, păcăne, se hurducă de parcă ar trece peste pietriş. Prin geamul întredeschis intră funingine, miros de cărbune. Cineva a stins lampa în compartiment şi acum dorm toţi, răsuflă adânc sau sforăie, unii cu bărbia în piept, alţii cu capetele bălăngănind ca nişte talăngi mute. După-amiază a trecut în goană pe la muzeu, Tiberiu nu era acolo, i-a lăsat câteva rânduri ca să ştie de ce a plecat pripit. S-a dus apoi să-şi cumpere bilet de tren, s-o întors acasă, să-şi adune câteva lucruri într-o valiză mică. A mâncat ceva, silită de Thea, a stat o jumătate de oră pe pat, tot la ordinul Theei, şi a venit la gară. S-a urcat în tren, a plecat. Fără să-şi dea seama, se aşteptase ca Tiberiu să vină la gară, dar el nu se ivise. Poate că nu trecuse pe la muzeu şi nu primise biletul ei, poate că o căutase la bibliotecă, apoi acasă, dar prea târziu ca poată ajunge la gară. Sau n-o găsise pe Thea, n-avusese de unde afla. În sfârşit, puteau exista multe explicaţii. De asta era vorba acuma? Şi totuşi, părea greu de dus o amărăciune mică peste una atât de mare. Directoarea fusese atât de bună cu ea, doamna Vlad uluitor de amabilă, deşi tot rece şi depărtată, şi când Cristina îi notase ce lecţii anume trebuiau ţinute, la ce punct al istoriei ajunsese cu fiecare clasă. Thea o tratase cu autoritatea ei obişnuită şi cu generozitatea care îi era proprie. Existau atâţia oameni buni pe lume! Numai Tiberiu nu se arătase, de el ar fi avut mai multă nevoie. De el, de afecţiunea lui. Îi spusese odată că nu e bun de nimic când e martor la suferinţa cuiva, că se pierde şi nu nimereşte cuvintele, tocmai pe cele de care e nevoie, şi din pricina asta evită oamenii nefericiţi. Nu-i plăcuse atunci această mărturisire, şovăise dacă s-o considere dovadă de egoism sau de sensibilitate excesivă. De asta nu venise la gară Tiberiu, pentru că nu era bun de nimic în faţa durerii pe care o exprimase scrisoarea ei. Sau pentru că se cruţa pe sine. Sau pentru că nu ştia unde se află ea, sau... Lasă-l pe Tiberiu. Ce face tata acum? Mama, care are atâta energie când e vorba să le organizeze viaţa de fiecare zi, să-i pună la treabă, să-l îmbrace, să-i hrănească, să-i scuture de descurajări mărunte, să-i dezbare de slăbiciuni întâmplătoare, în faţa unui lucru în adevăr grav tace, cuprinsă de respect

faţă de un eveniment a cărui însemnătate n-o poate tăgădui, umorul ei nu mai foloseşte la nimic şi-l leapădă şi ea ca pe o armă netrebnică în asemenea împrejurări, îţi stă alături neclintită, dar îşi subestimează prezenţa, nu încearcă să te ajute pentru că socoteşte că nu ea te poate ajuta, că nu are destulă înţelepciune pentru asta.

Tata trebuie să fie treaz acum, treaz aşa cum e ea, Cristina, în acest vagon adormit, sigur că se învârteşte în birou, se duce la fereastră, vede cerul ăsta înstelat, pe care îl vede şi ea acum, cerul ăsta frumos, indiferent, îndepărtat. De câte ori a privit tata cerul cu Valentin, când locuia la el la Galaţi, când locuia la el la Piatra-Neamţ, plimbându-se la braţ împreună, tineri, tineri. Tata profesor, Valentin ofiţer, cerându-şi când unul, când celălalt mutarea în oraşul în care era mutat prietenul lui, neputându-se despărţi din pricină că nimeni parcă nu-l iubea mai mult decât ei pe Baudelaire, nici nu ştia să urce căpreşte la munte, nici nu răsfoia cu atâta emoţie un album de pictură, nici nu-şi lua zborul în viitor cu gândul, întrevăzând nu numai bucurii personale, ci o nemaipomenită încă evoluţie a omului, a oamenilor. „Şi cât râdeam uneori amândoi, vai, cum râdeam ca nişte bezmetici, uşuraţi de tot lestul grijilor zilnice!" Nu va mai râde niciodată Valentin, nici măcar cu râsul lui potolit de acum, râsul acela cald, adânc, frumos ca un cântec. Şi poate că nici tata nu va mai râde niciodată. S-ar putea? Chiar astă-vară, după ce ştiau că se vor despărţi, că ea va pleca în provincie, într-o zi mama i-a făcut atât de tare să râdă descriindu-le numai un precupeţ de la care cumpărase ceva. Şi când au fost la comedia aceea cu Stan şi Bran tata era cât pe ce să lunece sub scaunul din faţa lui de atâta râs, Binecuvântaţi fie Stan şi Bran! „De nevinovăţia lor râd!" se scuza tata, pe când mama, deodată serioasă, îi privise superior: „Eu mă mir de prostia voastră!" Şi poate că tata nu va mai putea râde. Îi rămâne Toma, şi pe Toma îl iubeşte foarte mult, mai e Ştef, îl vede mai rar, dar ţine la el ca în tinereţe. Sunt şi eu. Am să stau lângă el până va începe şcoala, în vacanţa mare n-am să-l părăsesc o clipă. Ce tare sforăie grăsunul ăsta din faţa mea. Parcă horcăie. Parcă moare. Ar trebui să-l trezesc, să-l întreb dacă nu-i e rău. Se poate supăra. O fi horcăind de bine ce-i e, legănat şi afumat cu funingine. Şi mie mi-e somn, cu toată amărăciunea care mă doboară. Poate că tocmai din pricina ei lunec în somn, strivită de ea. Mi-a supt puterile. Povestea tata că odată a fost cu Valentin la un bal, într-un oraş, la Piatra, la Galaţi parcă. Nu ştia să danseze. Au privit, au privit, li s-a părut ridicol tot zbuciumul acela întovărăşit de o muzică languroasă, toate mutrele zâmbitoare sub părul frezat al fetelor sau lipit de craniu şi lucios al bărbaţilor, au plecat pe malul Bistriţei, au respirat aerul umed şi curat ca să-şi primenească plămânii de parfumurile grele şi amestecate din sala de bal, ca să-şi recite unul altuia versuri şi să uite orchestra aceea pătimaş-

melancolică. Nici eu nu ştiu să dansez, Tiberiu, nu, nu mă trage în vârtejul ăsta care mă ameţeşte, nu vezi cum sunt îmbrăcată? Cu cojocul ăsta şi cu bocanci, toată lumea va râde de mine. Ele au rochii albe, albastre. Şi muzica duduie, nu cântă, duduie ca un vagon hodorogit. Ce e? Visez. Sunt în tren, mă duc la înmormântarea lui Valentin, a dragului de Valentin. Trebuie să ies pe culoar, să respir, aici e înăbuşitor, toţi sforăie, îi calc pe picioarele întinse, mă împiedic de ele. Ies.

Oh, aş fi vrut să mor eu înaintea lui Valentin, să nu trăiesc ziua de azi, nici pe cele care vor urma. Să mor eu, să nu-l întovărăşesc pe el la mormânt, să-l părăsesc acolo, singur. Dar Cristina? Aş fi lăsat-o prea devreme pe fata mea, fără s-o ţin de mână până la începutul adevăratei ei cariere. E tânără Cristina, nu e încă pregătită pentru viaţa adevărată, cu mărăcinii şi bolovanii ei. O apăr eu de piedici şi şocuri? Cum, cu ce mijloace? Dar sunt, dacă nu o pavăză, cel puţin o mare dragoste, lângă care se poate refugia la căldură. Şi e acum departe, nu e lângă mine. Mi-ar fi mai bine cu ea. Lasă, să stea acolo, departe, să nu afle despre moartea lui Valentin, să fie liniştită, să citească, să lucreze, să trăiască cu toate puterile primăvara asta. E o noapte senină afară, un cer plin de stele, e o noapte ca aceea în care colindam pe străzi, la Galaţi, cu Valentin, când el era atât de îndrăgostit de Liliana încât nu mai avea somn. Îl întovărăşeam pe străzi, îi ascultam lamentările, nimicul acela frumos de Liliana nu-l iubea. Nu iubea un om ca Valentin! Din prietenie îmi închipuiam şi eu că sunt îndrăgostit de Adina, nu se cuvenea să nu suferim la fel. Ne-am apropiat de Dunăre, ne-am mărturisit o clipă că cel mai bun lucru pentru noi ar fi să ne aruncăm în valurile ei, apoi ne-am venit în fire, am râs de noi înşine, ne-am întors acasă, am băut un ceai, ne-am jurat să ne vindecăm de dragoste, şi a doua zi l-am aşteptat iar, când se înserase, la poarta Lilianei, la care se dusese cu trandafiri. Dădeau iubirile buzna peste noi şi ne treceau ca gripele. Prietenia nu trecea. O retează numai moartea. A murit Valentin! Mâine am să înmormântez jumătate din viaţa mea, din mine însumi. Mai rămâne Cristina. Şi Livia, bineînţeles, poate că nici nu-mi dau seama ce înseamnă ea pentru mine, pentru noi. Pentru că nu m-a chinuit niciodată, pentru că nu mi-a fost niciodată teamă că o pierd, pentru că sunt sigur de ea. Urât lucru. Dacă mi-ar fi pricinuit nelinişti sau suferinţe ca femeile pe care le-am iubit înainte de a o cunoaşte pe ea, aş fi mai conştient de dragostea pe care i-o port. Urât lucru. Asta înseamnă că sunt şi eu un ticălos. Draga de Livia, doarme în odaia de alături, a avut o zi grea, s-a ţinut ca o umbră de mine, şi apoi suferă şi ea de moartea lui Valentin. Da, Valentin a murit. Parcă o aflu în fiecare clipă cu aceeaşi uluire, cu aceeaşi dezolare. L-am văzut azi în sicriu la capelă şi l-am strigat încet. Am sperat că e o greşeală

a tuturor, că l-au pus din greşeală în coşciug. Şi pe urmă am fugit acasă. Mă învârtesc aici ca un urs în cuşcă. Ar trebui să ies pe stradă, să umblu. Hainele îmi sunt în dormitor, nu vreau s-o trezesc pe Livia. Când am fost la el ultima oară, acum două săptămâni, Eliza nu era acasă, ne-am dus amândoi în bucătărie, ne-am făcut o cafea, am dat-o în foc ca odinioară, am recitat acel vers care ne obseda pe vremuri când ne pustia câte o iubire trecătoare, *„Oh, vous tous, me peine est profonde!”,* o iubire trecătoare, dar atât de gravă în clipa în care o trăiam. Ne-am adus aminte nimicuri din trecut, trăite cu intensitate, apoi am făcut amândoi planuri pentru viitorul Cristinei. El, în aceeaşi măsură ca mine.

Cerul a început să se învineţească, colo, printre două case se îmbujorează uşor. Azi am să-l înmormântez pe Valentin. Ziua asta nu trebuia să vină pentru mine.

Cristina ajunge în zori în faţa casei părinteşti. Are cheia la ea. Deschide încet, fără zgomot. În biroul tatii se zăreşte pe sub uşă lumină. Se apropie de dormitor, aude respiraţia mamei, egală în somn, adâncă. Numai respiraţia mamei. Tata trebuie să fie în birou, de asta e lumina aprinsă, n-a uitat-o nimeni aseară aşa. Mama nu uită nimic. E mai bine să bată întâi în uşa biroului, să nu-l sperie pe tata cu ivirea ei neaşteptată.

Gabriel Rotaru stă pe marginea canapelei, cu mâinile prinse una în alta pe genunchi, şi se uită înaintea lui, în gol. Când se deschide uşa, ridică fruntea. E palid, palid, a slăbit mult, pe obraji îi curg lacrimi pe care nu le şterge. O priveşte lung. Parcă l-ar îneca plânsul, dar şi-l stăpâneşte.

— Ai venit, fata tatii? Stai aici, lângă mine.

Cristina se aşază alături de el. Tata îi trece un braţ peste umeri. Stau lipiţi unul de celălalt, tac. Din când în când tata suspină, lacrimile îi curg mereu pe obraz. Cristina îşi înghite hohotele care vor să i se urce din piept. Ţine în mâinile ei mâinile calde şi uscate ale tatii. Lumina zorilor creşte, s-a făcut ziuă. Pe stradă se iscă larma obişnuită a dimineţii. În casă se aud paşii mamei.

— Ai venit, Cristino? Să te sărute mama!

Apoi mama trece repede la treburile casei, care i se par cele mai normale, cele mai necesare. Ia batista uda de lângă tata şi-i aduce una uscată. Face focul la baie, pentru că Cristina e venită de pe drum, are nevoie de o baie caldă. O trezeşte pe Lina şi o trimite după pâine. Pune masa în sufragerie şi-i cheamă la cafeaua cu lapte.

— Haide, spălaţi-vă, mâncaţi, îmbrăcaţi-vă, la 11 trebuie să fim la cimitir.

Niciunul nu poate mânca. Ceştile rămân aproape pline, pâinea, untul, neatinse. Când Gabriel intră în baie, mama îi şopteşte Cristinei:

— M-a oprit să-ţi telegrafiez. Ce bine ai făcut că ai venit! Nu ştiu ce să fac pentru el, nu ştiu ce să fac cu el. Poate că tu ai să te pricepi.

Din baie se aud suspinele tatii, rare, la răstimpuri egale. Apoi, când trebuie să se îmbrace, e cuprins de un soi de tremur nervos, trage fel şi chip de manşetele tari, nu mai ştie să-şi înnoade cravata, nu-şi poate lega şireturile la ghete. Se iasă ajutat de Cristina, fără să-şi dea seama că îl descurcă cineva. Mama nu cutează să se apropie de el, îşi cunoaşte mişcările repezi, bruşte, care poate că l-ar dezmetici şi l-ar stingheri văzându-se ajutat ca un neputincios.

În capelă, în timpul slujbei, al discursurilor fierbinţi care vorbesc despre personalitatea, despre eroismul în război al colonelului Valentin Aldea, tata e foarte atent. Se ţine drept şi ascultă, de parcă n-ar trebui să piardă un cuvânt. Suspinele acelea din adânc au încetat. Cristina îl ţine strâns de braţ. Priveşte chipul frumos al lui Valentin, liniştit, liniştit, părul negru, semănat rar cu fire albe, fruntea lui clară, bărbuţa mică, încă neagră şi ea, pleoapele închise peste ochii odinioară atât de calzi, atât de inteligenţi.

Când sicriul e scos din capelă şi lumea porneşte după el, tata se opreşte brusc în pridvorul capelei, se frânge de mijloc, îşi culcă fruntea pe braţele încrucişate pe soclul unei coloane şi izbucneşte într-un plâns cu hohote mari, un plâns care îl zguduie, îi sfâşie parcă fiinţa, un plâns bărbătesc, puternic, care face să răsune bolta pridvorului. Convoiul s-a îndepărtat, numai tata rămâne locului şi plânge. Cristina stă lângă el, neputincioasă. Mama e departe, o ţine de braţ pe Eliza, sunt singuri aici, şi tata trebuie să-şi plângă toată durerea. Apoi se îndreaptă, se uită năuc în jurul lui, Cristina îl ia de mână şi pornesc amândoi după convoi. Ajung târziu, se aud ultimii bulgări căzând peste ceilalţi care au acoperit sicriul.

— Crezi că mă pot duce puţin la Eliza? Ai tu grijă de Gabriel? o întreabă mama încet pe Cristina.

— Du-te, du-te, scuză-ne pe noi. Îl duc pe tata acasă.

— Încearcă să-l faci să ia un calmant. Două zile şi două nopţi n-a dormit, dar a refuzat să ia vreun medicament. Poate îl convingi tu. Vezi că avem o sticluţă de bromură în dulăpiorul de la baie.

Tata se lasă purtat, dus de braţ, suit în tramvai, coborât, condus acasă. Cristinei îi pare că duce un copil, copilul ei. Gabriel se aşază pe aceeaşi canapea în birou. Nu mai suspină, ochii îi sunt uscaţi.

— Stai aici, fata tatii.

— Să fac un ceai, tată, un ceai de tei pentru noi amândoi.

— Să nu stai mult.

Cristina vine cu ceaiurile şi cu sticluţa de bromură.

— Sunt atât de obosită, tată, atât de nervoasă, vreau să iau o linguriţă de bromură. Nu vrei şi tu?

— N-am nevoie.

— Aşa, ca să dormim puţin. Ia şi tu câteva picături. Uite, ţi le-am turnat.

Gabriel bea păhăruţul până la fund. Se vede bine că nu-şi dă seama ce bea, poate crede că şi-a început ceaiul. Apoi tac iar, o bună bucată de vreme. Şi deodată tata spune:

— Ce curios! A murit Valentin şi eu n-am putut plânge o lacrimă. Ce curios!

Cristina nu spune nimic. Ţine mâinile tatii în mâinile ei. Ar fi trebuit poate să-l facă să mănânce ceva, dar şi mai bine ar fi să doarmă.

— Mi-e foarte somn, tată.

— Culcă-te, dragă. Du-te în odaia ta. Mie nu mi-e somn.

Dar i se închid ochii de oboseală. Nu e deprins cu calmantele, bromura l-a moleşit.

— Aş vrea să te întinzi tu aici, pe canapea, şi pe urmă să mă duc să mă culc.

— Cum vrei tu.

Îi pune o pernă sub cap, îl înveleşte cu o pătură. Stă puţin la picioarele patului. Tata a adormit. Cristina se ghemuieşte în fotoliu. Ar vrea grozav să plângă, dar se stăpâneşte, l-ar putea trezi. Are să stea aici, să-l vegheze. Acum, în adevăr, i s-a făcut somn şi ei. Aţipeşte, tresare, se uită la tata, îl vede dormind, aţipeşte iar. Amurgul invadează odaia. Strada s-a liniştit. Mama intră uşor în casă, se apropie de uşa biroului, îi face un semn Cristinei, ar vrea s-o înlocuiască s-o vadă odihnindu-se în patul ei, dar Cristina face semn şi ea că rămâne acolo, şi aţipeşte iar.

Toată acea vacanţă fu plină de soare, spălată din când în când de o ploiţă scurtă, care făcea şi verde, şi mai curată iarba din Cişmigiu, şi mai mari frunzele castanilor, şi mai dese tufişurile, şi mai aprig cântecul păsărelelor. Gabriel şi Cristina ieşeau în fiecare zi la plimbare, către Lacul Herăstrău, către Lacul Tei, chiar în prea populatul Cişmigiu. Cristina cunoştea plăcerea lui Gabriel de a privi o apă, de a se pierde în lunecarea ei transparentă, în luciul ei care oglindeşte cerul, în întinderea lină, vălurită sau înfiorată uşor. Merii, caişii se scuturaseră, înfloreau gutuii în curţile mahalalelor pe care le colindau. Gabriel nu mai vorbea despre Valentin, se gândea poate la el în clipele în care tăcea, cufundat în gânduri. Dar povestea despre copilăria lui grea, despre copilăria Cristinei şi jocurile lor de atunci, şi cuvintele isteţe pe care le spusese ea vreodată, despre expoziţia retrospectivă Andreescu pe care o văzuseră amândoi şi care îi urmărea cu o bucurie pe care n-o mai

încercase demult, despre chipul în care o cunoscuse pe Livia şi vorbele ei de duh, rostite din când în când, pe care nu le uitase. O singură dată, privind apa Lacului Tei, într-un amurg opalin, invadaţi de mirosul bălăriilor în mijlocul cărora se aşezaseră:

— Poate că voi avea norocul să mor înaintea lui Toma şi a lui Ştef.

Despărţirea de părinţi nu mai fu de data asta atât de grea. Cristina ştia că avea mai puţin de trei luni până la vacanţa de vară, ştia că acum se întoarce la Thea, într-o casă plăcută, liniştită, că îl va vedea pe Tiberiu, la care nu se gândise mult, preocupată cum fusese de tata, dar la care se gândea acum, în ajunul plecării, cu un soi de nerăbdare, de dor. Sigur, părintele ei era trist, trist cum nu-l văzuse niciodată sau niciodată atâtea zile la şir. Altădată îndepărta amărăciunea brusc, sărea peste ea, o înlătura cu un efort voit, cu dispreţ pentru lucrul care îl copleşise şi-l duruse, şi se cufunda în plăcerea unei cărţi, se avânta, cu resorturi interioare renăscute, în cine ştie ce speranţe mai mult sau mai puţin întemeiate, se apleca peste studiul unei perioade de istorie care îl interesa, se lumina la chip, se însenina. Atunci Cristinei i se părea că străluceşte de o frumuseţe pornită dinăuntru, şi părerea îl era confirmată, fără s-o ceară ea, de Olga, de Mariana. „Ce frumos era domnul Rotaru azi!" Acum tristeţea asta n-avea să treacă uşor, Cristina se temea că poate niciodată. Dacă ar putea ea să-i facă o bucurie adevărată, să-i dea o satisfacţie că cel puţin ea devine omul, savantul pe care l-a sperat el, poate că s-ar mai schimba ceva, poate că l-ar învioara. Dar până să ajungă ea la doctorat, la altă situaţie decât cea de azi, mai avea să treacă multă vreme. Şi pe urmă, vezi, lui nu-i place Tiberiu Vichente. Nici afecţiunea ei pentru Tiberiu, nemărturisită deschis dar ghicită de părinţi, nu era o mulţumire pentru el. Avea să-l cunoască mai bine într-o zi şi să vadă că ea avea dreptate. Până atunci îl va măcina grija că fiica lui alunecase nu într-o aventură, de asta ştia că nu e în stare, dar într-o dragoste de pe urma căreia, credea el, avea să pătimească. Dar nu-i putea vorbi tatii despre el, nici măcar mamei, nici momentul nu era potrivit. Nici nu-i venea la îndemână să le spună asemenea lucruri părinţilor ei. O pudoare, o timiditate ciudată o oprea. În câteva scrisori spusese destul, îl descrisese cu entuziasm, apoi nici măcar nu mai scrisese despre el când îşi dăduse seama că lor nu le plăcuse. Nu era nicio grabă, dacă într-o zi va fi vorba de căsătorie, atunci va încerca să-i determine să-l întâlnească, să vadă de ce se îndrăgostise ea.

Când îşi făcea bagajul, mama ţâşnea din scaunul în care stătea şi o privea critic, o bodogănea că nu aşeza bine lucrurile.

— Şi darul pentru tine. Surpriza! Am uitat-o.

Scoase din sertar o bucată de mătase albă cu flori albastre.

— Din economiile mele! rosti mama cu mândrie.

Era frumoasă mătasea, dar Cristinei îi veniră lacrimile în ochi. Sigur, n-avea să poarte doliu după Valentin, dar rochia asta viitoare era potrivită pentru bucurie, pentru sărbătoare. În casă era atâta tristeţe. Şi vacanţa poate avea să fie tristă. Vacanţa n-avea să şi-o petreacă cu Tiberiu, ca în planurile lui nesigure, la mare, la Istanbul, în Banat. Voia să stea cu tata, era hotărâtă. Tiberiu n-are să vadă rochia asta nouă, frumoasă.

— Sigur că şi acolo sunt croitorese bune, spune mama repede, şi se vede că a zărit lacrimile Cristinei, dar vrea să treacă peste ele, dar tu nu te pricepi s-o îndrumi, stai la probă ca un praz îmbrăcat şi n-ai nimic de spus. Las-o acasă, o coasem la Bucureşti, merg eu cu tine la croitoreasă.

— Mulţumesc, mamă!

Uitase să-i mulţumească.

Când ajunse în odăiţa care îi era acum familiară, după primele cuvinte schimbate cu Thea, care o aştepta, care îi pusese şi flori în odaie, o întrebă în treacăt, de parcă întrebarea n-avea mare însemnătate pentru ea:

— Domnul Vichente a venit să mă caute în seara plecării mele?

— Nu fenit atunci, nu fenit niciodat.

Pesemne că aflase de la nepoata lui, eleva ei Sabina Vichente, că plecase în grabă. În şcoală se află repede asemenea lucruri. Iar în seara aceea, eh, avea să-i spună el ce fusese în seara aceea. Totuşi, nu-l căută la muzeu. Peste două zile veni el la bibliotecă, cu sufletul la gură, ca de obicei. O rugă să lase cartea, să iasă chiar acum cu el, nu se văzuseră demult, suferise de lipsa ei. În parc, după ce îşi povestiseră unul altuia ce se petrecuse în săptămânile în care nu se văzuseră, Cristina îi puse întrebarea care o rodea.

— Ai găsit atunci la secretara muzeului biletul meu?

— Da. Dar tocmai în seara aceea, începând de după-masă chiar, mi-a picat o comisie de inventar cu care, bineînţeles, a trebuit să stau şi eu. Am alergat la gară, era prea târziu, tocmai plecase trenul. Am crezut că-mi vei scrie din Bucureşti.

Uite, la asta nici nu se gândise. Nici n-avusese timp să se gândească. Îi fu puţin ruşine.

— M-am gândit să-ţi scriu eu, dar în asemenea împrejurări nu găsesc ceea ce trebuie să spun cuiva care mi-e drag, chiar dacă mi-e foarte drag. Toate cuvintele îmi par goale de sens şi intervenţia mea absurdă.

Nici la asta nu se aşteptase, să-i scrie Tiberiu. Acum i se părea firesc să fi primit o scrisoare de la el. Desluşise doar din bileţelul ei şi din faptul că plecase valvârtej că se petrecea ceva grav în viaţa ei. Îşi simţi gura amară, sufletul amar. Un om care îţi spune deschis că îi eşti „foarte drag”, şi care nu

e în stare nu numai să te întovărăşească la gară, dar nici măcar să-ţi scrie un cuvânt de prietenie. Şi acum, pe când îl povestea durerea tatii şi a ei de a-l fi pierdut pe Valentin, încercase parcă de vreo două ori s-o întrerupă, să-i arate la debarcader că s-au scos bărcile din magazie, să încerce s-o tragă spre fărâma de grădină zoologică apropiată, ca să vadă veveriţele. Voia în felul ăsta s-o facă să uite, s-o scuture de tristeţe, sau nu putea îndura suferinţa cuiva? Avusese sau nu o comisie de inventar în după-masa aceea? Ea nu-l găsise la muzeu. Vin comisiile seara, târziu? Ceva părea neadevărat, scornit, în explicaţiile lui.

Tiberiu se avânta din ce în ce mai mult în mărturisiri pe care nu i le făcuse niciodată atât de deschis. Poate că abia acum, în lipsa ei, îşi dăduse seama ce însemna ea în viaţa lui. Era pentru el revelaţia întregii sensibilităţi feminine, ba a femeii însăşi, sensibilitate şi înţelepciune îngemănate, vibraţie şi luciditate. Nu-l mulţumise niciodată deplin prietenia cu alt bărbat, camaraderia puţin dură care se leagă între tineri, dar prima lui prietenie cu o femeie, cu ea, cu Cristina, îi înfăţişase alt chip al amiciţiei, catifelat, dulce, plin de încredere reciprocă, de schimburi de idei care, deşi contrarii uneori, nu se prefăceau în dueluri, ca între „băieţi". Ar fi vrut să ştie ce simţea Cristina pentru el, ce credea despre el.

Cristinei îi veni greu să-i răspundă. Altădată, întrebată aşa, fără ocol, cu glasul acela fierbinte, ar fi spus ce simţea, dar cum în clipa asta nu mai credea în întregime ce crezuse până mai ieri, acum o înfiora o îndoială şi nu mai fu în stare să spună nimic. Tiberiu aştepta.

Aşteptarea se prelungea, şi Cristina se simţea din ce în ce mai ruşinată. Bănuielile ei nu se puteau exprima clar, erau poate născocirile unei firi care cerea prea mult, dar existau, erau acolo, scormonitoare, şi n-o lăsau să-i spună „şi mie mi-eşti foarte drag" unui om în care nu mai avea încrederea de până mai ieri. Într-un târziu îngână:

— Vezi şi dumneata că îmi face plăcere să te văd zilnic. Vezi că ne plimbăm împreună. Vezi că şi eu te socotesc un prieten bun. Dar clipa nu e potrivită pentru a spune mai mult.

— Pentru că eşti tulburată de amărăciunile dumitale?

— Şi din pricina asta.

— Şi din mai care încă?

— Din alte pricini pe care am să ţi le spun mai târziu. Peste un timp. Poate că nu ştiu nici eu bine cum ţin la dumneata.

— Să ne întoarcem în oraş. Se face frig.

Era foarte cald. Cristina pricepu, îl jignise. Poate că n-avea s-o mai caute niciodată. În inimă i se strecură un fior de gheaţă. Începu să tremure, de parcă în adevăr s-ar fi făcut frig. Dar nu, nu-i putea spune îndoielile ei, dacă

erau neîntemeiate l-ar fi jignit şi mai tare. Şi nici nu-i putea spune un cuvânt de îndrăgostită. N-ar fi minţit, dar dacă mâine avea să mai descopere altceva care să-i displacă şi mai mult? I se mai năzărise că iubeşte în viaţa ei scurtă până acum, dar niciodată nu scosese un cuvânt. Făcuse bine atunci, acele mici iubiri i se păreau fleacuri, închipuiri pe lângă ceea ce simţea acum pentru omul care mergea alături de ea, grăbit, nervos, dornic să ajungă cât mai curând în oraş, s-o lase la poarta casei ei. Dacă timpul s-ar fi putut întoarce în loc, dacă i-ar fi vorbit aşa înainte de plecarea ei la Bucureşti, dacă ar fi întrebat-o atunci! Şi poate că era mai bine că n-o întrebase. Acum Tiberiu mergea ca paşi mari şi tăcea ca o piatră.

Ajunsă în faţa casei, îl privi în faţă. Era întunecat, rece. El fu cel care se grăbi să-şi ia rămas bun, şi Cristina nu-l pofti sus, la ceai. Urcă scara încet, de parcă ar fi doborât-o o mare oboseală, intră în odaia ei, nu trecu să-i spună bună seara Theei, se băgă repede în pat, clănţănind de frig, se ghemui, se strânse sub pături ca un animal lovit. S-ar putea să nu-l mai vadă niciodată, niciodată. Poate pe stradă, ca pe o cunoştinţă oarecare. Va trece pe lângă ea, înalt, drept, cu părul lui de aur, cu ochii lui străvezii, indiferenţi, o va saluta, se va grăbi mai departe. Şi după-mesele vor fi pustii, serile vor fi pustii, şi-i va fi totdeauna frig ca acum, şi va fi singură, departe de casa ei, de tatăl ei care e atât de trist, singură în cancelaria în care bătrânele acelea se ciocnesc şi se înţeapă, în care chiar Elena Vlad e inaccesibilă, iar directoarea cea bună prea sus, prea departe. Singură şi lângă Thea, care nu e o prietenă, e o gazdă cumsecade. Singură cu primăvara, care te tulbură şi te ameţeşte cu frumuseţea ei şi cere de la tine ceva, exuberanţa ei, dezlănţuirea ei.

Dar peste alte trei zile Tiberiu Vichente o aştepta în faţa bibliotecii, la ora închiderii. Zâmbea, părea că nu-şi aduce aminte de nimic, că o văzuse ieri chiar şi se despărţiseră ca de obicei.

— De data asta trebuie să vedem veveriţele, mi-ai spus odată cât de mult îi plac tatălui dumitale. Haidem!

Era un fel foarte abil de a sări peste trecuta neînţelegere. Însăşi această referire la tatăl ei era foarte dibace. Cristina nu ştia dacă trebuie să fie mulţumită de această abilitate sau să se minuneze de ea ca de un şiretlic. Tiberiu povestea fel de fel de întâmplări zilnice cu mult firesc, părea vesel, plin de încredere în ea ca totdeauna, gata să râdă de salturile veveriţelor, de jocul asemănător cu al copiilor al celor doi ursuleţi despărţiţi de mama lor, de eforturile ei stângace de a le arunca drept în bot, printre gratii, biscuiţii pe care îi cumpăraseră anume la poartă. Şi cât se chinuise ea în aceste trei zile, prin câte disperări trecuse când imputându-şi purtarea, când dându-şi dreptate, o dreptate care o durea şi mai adânc. Oare el nu fusese deloc necăjit? Aşteptase trei zile, trei zile calme, ca să vină azi senin? Se

constrângea să pară aşa, sau era un om în care supărarea nu lasă urme? şi ce sigur fusese că va fi bine primit! Iar îl cântărea şi-i găsea cusururi? Nu putea lega firul de unde se rupsese, cu liniştea lui şi cu dorinţa lui ca între ei să nu rămână umbre? Dacă nu putea, de ce era atât de fericită acum? De ce i se părea că zboară alături de altă pasăre şi că în jurul lor e numai cer, numai albastru?

Când ajunseră la poarta ei, Tiberiu nu mai aşteptă să fie poftit, urcă scara alături de ea. Pe masă, în odaia ei, se afla o sticlă de vin. În bucătărie, pe când fierbea apa de ceai, o întrebă pe Thea ce era cu acel vin.

— Am primit trei sticle de fin, fin pun, de la prietena meu, Ruth. Are fie. Am tus una tumitale. Acum pare rău, nu ştiut că fine tomn nesuferit.

— Vrei să ţi-o aduc înapoi, doamnă Thea? întrebă Cristina râzând.

— Vai, nu! Taţi şi la el, a fenit în vizit, trepui tratat, râse şi Thea. Poftim doi pahar de fin, asta cu picior.

Cristina mai avea câteva bucăţi din prăjitura dată de mama la plecare. Nu-i mai arsese zilele astea nici de prăjituri, nici de nimic. Tiberiu mânca cu poftă, bea cu poftă. Ochii îi străluceau, obrajii i se îmbujoraseră, vorbea mult.

— Eu beau rar, dar cu mare plăcere. Văd că dumneata abia ţi-ai muiat buzele.

— Eu nu prea ştiu să beau.

— Oh, Cristino, bea tot paharul! O dată, măcar o dată să te văd mai puţin ferecată!

Pentru prima oară îi spusese pe nume. Suna frumos numele ei rostit de el. Încercă să bea, vinul i se părea fără gust.

— E bun „finul" ăsta al Theei?

— Straşnic. Şi foarte tare. Pot să-mi mai torn?

— Te rog.

— Ţi-am spus că în lipsa dumitale din oraş s-a schimbat primarul?

— Nu, nu ştiam. Are asta vreo importanţă pentru muzeu?

— Bineînţeles. Depindem de Ministerul Artelor, dar şi de primăria oraşului. Primarul ăsta ne poate juca multe renghiuri, mai ales că e un fel de văr cu ministrul artelor.

— Şi de ce v-ar juca renghiuri? Nu se pricepe la artă sau e un om sâcâitor?

— E de toate, tot ce-ai spus. Şi cred că vrea să-şi facă un fin, un fin adevărat, nu ca al doamnei Thea, director al muzeului în locul meu. Am fost informat.

— Cum? Te poate scoate aşa, peste noapte?

— Dacă vrea poate, cu ajutorul stimatului său unchi, ministrul.

— Bine, dar ai dovedit acolo şi pricepere, şi ataşament, şi putere de muncă. Nu te poţi apăra în niciun fel?

Tiberiu bău paharul până la fund, îşi mai turnă unul fără să aştepte să fie poftit, privi sticla golită, gândindu-se adânc, cu chipul deodată grav.

— Am o idee. Mi se pare practică. Am să scriu la ziarul local un articol despre colecţiile noastre, şi am să-l închei cu câteva osanale aduse priceputului primar, inimosului şi harnicului primar. Asta ar putea să-l câştige de partea mea. Finul e fin, are şi el, acolo, o licenţă, nu scrie la gazetă, nu e doctor în Litere, nu are greutatea numelui meu în ochii oraşului, care mă cunoaşte. Nu ştii ce sensibili sunt proştii când îi flatezi.

Cristinei i se tăie răsuflarea. În faţă ei parcă vorbea alt om, nu Tiberiu Vichente.

— Şi vrei să flatezi un prost, care spui că nici nu se pricepe la artă? De ce?

— De ce? Simplu, e situaţia mea în joc.

Şi, totuşi, ochii îi erau limpezi, avea acelaşi glas clar şi înalt cu care îi rostise numele adineauri.

— S-ar putea să nu-l impresioneze... omagiile dumitale. (Era să zică „linguşirile" dumitale.)

— Dacă nu-l impresionează, scriu alt articol în care fac *mea culpa*, spun cât m-am înşelat de tare, ce lichea şi ce imbecil e primarul. Întâmplător ştiu şi nişte găinării pe care le-a făcut anii trecuţi, când era primar la Făgăraş, şi a putut fi repede scos, pentru că atunci făcea parte din opoziţie. Sau, ai dreptate, pentru mine s-ar putea să fie prea târziu să scriu după ce mă scoate. Să mă gândesc mai bine.

Cristina nu scosese niciun cuvânt, avusese o privire atât de dezolată, încât Vichente credea că are dreptate socotind că al doilea articol ar veni după ce faptul ar fi consumat.

— Ştiu ce am de făcut. Rog aceeaşi persoană care mi-a suflat la ureche intenţia lui de a mă scoate să-i sufle şi lui posibilitatea apariţiei unuia din cele două articole. Să aleagă! Nu e deştept, dar e vanitos, sper că va alege bine. Dacă optează pentru mine, dobândeşte un condei priceput în orice ocazie, dacă optează pentru fin, se alege de la cumetri cu o pereche de curcani şi o damigeană din când în când. Orgoliul lui e mai puternic decât lăcomia. Ce e? Mi se pare că nu-ţi place planul meu?

Cristina făcu un mare efort ca să poată vorbi.

— Nu, nu-mi place. Mă dezgustă.

— Ah, da? Crezi că trăim într-o lume de heruvimi sau că trebuie să fim noi heruvimi într-o societate de lupi? De ce? Ca să ne frângă aripile, să ne jumulească de pene ca pe găini? Între oameni tari eu trebuie să fiu şi mai puternic, şi dacă n-am armele lor de luptă: rudele, partidul politic azi la putere, locul trecut sau viitor în Parlament, am ceva mai multă minte. E singura mea armă.

— Asta se cheamă şantaj.

— S-o chema! Are un nume, treaba asta, un nume de ocară. N-am creat eu nici metoda, nici numele. Mă apăr cu ce pot. N-am picat ieri din cer, ca dumneata, trăiesc de treizeci şi doi de ani printre oameni, am învăţat ceva. Şi-ar trebui şi dumneata să înveţi. Dacă mâine ar sări ciorile alea din cancelarie să te ciuruiască cu ciocurile lor ascuţite, cum ai să te aperi? Îngereşte? Nu va folosi la nimic, crede-mă pe mine. E foarte plăcut să te găsească lumea gingaşă şi delicată, dar e mult mai plăcut s-o domini, s-o ai la mână, să-ţi ştie de frică. Admiraţia ei? Fugi de-aici, nu e de lungă durată şi nici fructuoasă.

Cristina îşi auzi ca de departe glasul deodată răguşit, străin:

— Nu vreau să mă găsească nimeni gingaşă şi delicată, şi mai ales dumneata nu. Domnule Vichente, să ştii că nu ne potrivim deloc la păreri. Nu e nicio asemănare între noi. Prietenia noastră e o greşeală. Ar fi bine să corectam greşeala asta.

Vichente se scutură deodată, subit lucid, de parcă până atunci ar fi vorbit în transă. Se ridică în picioare, o privi lung.

— Dragostea nu întreabă dacă a greşit sau nu. Ea persevereză.

— Probabil că n-a fost dragoste.

— Vrei să plec?

— Da.

— Poate că mâine are să-ţi pară rău. Poate ai să regreţi chiar acum, când voi coborî scara. N-ai înţeles nimic din tot ce-am spus.

— Am înţeles foarte bine.

— Numai atâta vreau să-ţi mai spun: toată viaţa vei fi nenorocită. Cu asemenea principii, cu asemenea exigenţe, te vei lovi la fiecare pas de ceva sau de cineva care vede viaţa lucid şi bărbăteşte. Noapte bună!

Oh, nu regreta auzindu-i paşii cum coboară scările. Să nu-i mai audă, până şi paşii lui o umpleau de scârbă. Cum de nu-l cunoscuse până acum? Nu-şi dăduse el pe faţă adevărata natură. Dar uite, tatii nu-i fusese simpatic, nu-i inspirase încredere, mama îl ghicise de la început, până şi Thea nu-l putea suferi. Numai ea îl iubise sau era gata să-l iubească. Ba chiar îl iubise, deşi fusese atât de des cutreierată de îndoieli. E îndrăgostit de meseria lui, îşi spunea, e modest, are onestitatea, loialitatea tatii. N-are nimic din toate astea. E un arivist, un om lipsit de caracter. De ce mă căuta, de ce-mi cerea prietenia şi dragostea? Mă iubea? Un asemenea om poate iubi? Ce fel de tovarăş de viaţă vedea în mine, femeie „cu principii şi exigenţe" pe care el le dispreţuieşte? Nu trebuie să-mi mai pun întrebarea asta, şi nici alta, tot nu voi înţelege nimic. Trebuie să pot să mă iert pe mine că m-am înşelat atât de

tare în privinţa lui, dar nici să mă iert nu voi putea atât de repede. „Cunoaşte-l mai bine”, mi-a scris tata. L-am cunoscut.

Zilele care urmară fură grele pentru Cristina. Nu-i lipsea Tiberiu Vichente, îi lipsea încrederea în ea, în perspicacitatea ei, în spiritul ei de pătrundere. Câteva zile nu se mai duse la bibliotecă de teamă să n-o aştepte Vichente la ieşire. Primi acasă o scrisoare de la el: „Nu-mi mai aduc aminte ce-am spus în seara aceea. Vinul a scos din mine un ins pe care nu-l recunosc. Dacă vrei să mă mai vezi, trimite-mi un singur cuvânt”. Vinul nu putea scoate dintr-un om altceva decât ceea ce se afla ascuns în el. Aruncă scrisoarea în focul din bucătărie. Singura alinare erau orele de clasă, încrederea elevelor în ea, afecţiunea lor. Poate că totuşi nu era o femeie stupidă dacă le inspira atâta dragoste şi respect.

Şi deodată izbucni un scandal pe care nu-l prevăzuse, la care nu se aşteptase niciodată. Se afla în cancelarie, în recreaţia mare. La reclamaţia profesoarei de germană, doamna Enescu, o elevă fusese chemată ca să fie admonestată. Era vorba de Sabina Vichente, pe care doamna Enescu o prinsese citind sub pupitru un roman de Balzac. Fata îşi recunoştea vina, în adevăr citise altceva în timpul orei, o carte de literatură. O începuse aseară şi n-o mai putea lăsa din mână. Poate că doamna directoare, doamnele profesoare aveau să ierte necuviinţa asta, ştiind cât de mare scriitor este Balzac, cât te ţinea de ţintuit asupra paginilor lui. Scuza nu era bună, doamnei Enescu şi altora li se păru mai impertinentă decât alt răspuns. Profesoara de germană, o femeie lungă, osoasă, cu părul blond şi fără viaţă, cu pieptul plat, cu mâini mari, cu faţă galbenă ca un cartof fiert, se înfurie şi mai mult. Directoarea nu vedea în răspunsul elevei obrăznicie, vedea o sinceritate copilărească, dar nu putea ţine piept tumultului iscat în cancelarie.

De data asta nu numai doamna Vlad se prefăcea a se uita pe fereastră, dar şi Cristina se băgase într-un colţ, prefăcându-se foarte ocupată cu tezele culese adineauri din clasă. Nu se uita spre Sabina Vichente, cum nici aceasta nu se uita spre ea. Niciodată eleva Vichente Sabina nu ceruse de la ea privilegii, pentru că era nepoata lui Tiberiu. Se purtase ca oricare alta, fără să vrea să profite de prietenia despre care trebuie să fi aflat dintre unchiul ei şi profesoara de istorie. Nici Cristina n-o ocrotise în chip deosebit, nici nu avusese nevoie s-o facă, Sabina învăţa bine şi era disciplinată.

Auzi din colţul ei strigătele aspre, pe un ton egal şi puternic, ale doamnei Enescu, ţipetele răguşite ale doamnei Senescu, pe cele isterice ale doamnei Antonescu. Toate se învălmăşeau, acopereau glasul mic şi blajin al directoarei. La sfârşit, acest glas putu fi auzit:

— Fetiţo, eşti eliminată pe trei zile.

O clipă fu liniște, se auzi ușa închizându-se, eleva ieșise, apoi glasurile neplăcute se ridicară iar.

— Bineînțeles că e obraznică, dacă e atât de răsfățată în școală. Se simte protejată!

— Cine o protejează, doamnă Senescu? rosti calm directoarea.

— Cine? Știe toată lumea. Știe și din ce motiv.

— Nu vă înțeleg. Eu nu știu!

— Nu știți? Domnișoara Cristina Rotaru.

Cristina tresări dureros, se apropie de masa în jurul căreia stăteau celelalte. Simțea că acum se va petrece ceva urât, greu de îndurat, din care nu știa cum va ieși.

— Domnișoara Rotaru e doar, cum să spun? în prea strânse legături de prietenie cu unchiul elevei, cu Tiberiu Vichente de la muzeu. – ăsta era glasul doamnei Senescu – Știe tot orașul.

— Dacă se plimbă în fiecare zi cu el în parc! Și cu barca s-au plimbat o dată! O rușine! Una dintre profesoarele școlii noastre cu atât de bun nume, care aruncă o pată pe prestigiul școlii.

— Compromite tot corpul profesoral. Că se compromite pe ea ar fi puțin lucru, nu e o greutate să te desparți de asemenea element, dar că mai bine de un an a adus un blam școlii prin această comportare e un fapt pe care nu-l vom șterge ușor.

Cristina stătea în picioare, în fața lor, ca adineauri eleva Vichente Sabina. Ah, dacă tata ar fi lângă ea, ce puternică și ocrotită s-ar simți. Ar înțelege fără cuvinte ce crede el potrivit să răspundă ea. Își plimba privirile de pe un chip pe altul. Directoarea părea descumpănită, domnișoara Cristea stătea pe scaunul ei, ca un episcop în fața căruia se dezbate o foarte serioasă problemă de cazuistică, bătrâna domnișoară Georgescu bombănea, încruntată, ceva de neînțeles, doamna Vlad rămăsese la fereastră, cu spatele la încăpere. Celelalte strigau, abia de se mai înțelegea ce spun. În sfârșit, directoarea ridică amândouă mâinile ei inelate, care tremurau puțin, izbuti să facă liniște și rosti:

— Domnișoară Rotaru, spune, te rog, ceva. Nu-mi place să mă amestec în viața personală a nimănui, dar în asemenea împrejurare, când această viață personală e scoasă în public, poate că există o explicație, un motiv, pe care îl vom înțelege numaidecât.

Ochii ei albaștri, blajini, o rugau parcă pe Cristina să spună cuvântul care ar potoli scandalul ăsta și care ar absolvi-o pe loc în ochii tuturor.

Cristina simți deodată, ca la examene, că i se limpezește capul, că devine sigură pe ea, că poate vorbi.

— M-a legat de domnul Vichente o bună prietenie. Această prietenie ar fi dus poate la o căsătorie dacă ne-am fi dat seama amândoi că ne iubim cu adevărat, că gândim la fel, simţim la fel. Nu ne vom căsători. Dar eu socotesc că dacă, la vârsta mea, te plimbi pe stradă şi în parc cu un prieten, asta înseamnă că n-ai nimic de ascuns. Nu că înfrunţi opinia lumii, numai asta nu mi-a trecut prin cap, ci că trăieşti ca un om care nu se aşteaptă să fie bănuit, să i se pună în cârcă presupuneri, iertaţi-mă, murdare. În timpul facultăţii m-am deprins să tratez bărbaţii şi femeile în chip egal, ca pe nişte fiinţe omeneşti cu care schimbi gânduri, opinii. Am protejat-o eu pe eleva Vichente Sabina? Vă rog uitaţi-vă în catalog, cred că dumneavoastră toate i-aţi dat notele mari pe care i le-am dat eu, pentru că le-a meritat. Deschideţi, vă rog, catalogul!

Domnişoara Georgescu întorcea demult foile catalogului.

— E bună elevă, nimic de zis, e bună.

— De asta e vorba? De asta e vorba numai? strigă iar cu glasul ei egal şi inexpresiv doamna Enescu. E vorba de domnişoara Rotaru.

Trecuse acum de la eleva cea „obraznică" la profesoara probabil imorală. În clipa aceea Elena Vlad veni de la fereastră către profesoarele de la masă. Îşi sprijini amândouă mâinile de marginea ei, aşa cum le sprijinea de pupitrul din primul rând de bănci, când îşi ţinea cursul în picioare.

— Am cunoscut şi eu în facultate camaraderia. E un fenomen firesc al zilelor de azi, şi nu e ruşinos. E mai bun decât distanţele pe care le punea odinioară prejudecata între studenţi şi puţinele studente care aveau curajul să studieze la facultate, şi în general între bărbaţi şi femei. Eu am toată stima pentru personalitatea domnişoarei Rotaru, aşa cum o cunosc din şcoală.

Apoi tăcu şi se duse iar la fereastră, cu pas sigur şi calm. Urmară câteva clipe de tăcere, apoi doamna Senescu încercă iar, cu glasul ei strident, să mai strecoare ceva.

— Dar prietenia pe care o leagă această profesoară cu elevele, asta nu înseamnă nimic? Se duc şi la ea acasă, ştiu eu, încearcă să se înconjoare de simpatii, să tragă fetele de partea ei. Creează indisciplină şi dezordine în şcoală. Atâta intimitate cu elevele!

— Ce fel de intimitate? răsună măsurat şi puţin poruncitor glasul domnişoarei Cristea, care tăcuse până atunci.

Doamna Senescu se zăpăci puţin.

— Intimitate, adică prietenie, ca de la egal la egal. Uită că e profesoară, uită distanţele.

— E tânără şi poate fi prietenă cu eleve puţin mai tinere decât ea. Noi nu mai putem, am îmbătrânit. Bine de ea. Indisciplină şi dezordine n-am văzut la orele ei, sau n-am auzit, trecând pe culoar prin faţa clasei. Şi poate că noi

n-am ştiut niciodată ce înseamnă prietenia asta, educaţia noastră veche ne-a făcut rigide. Nu e o fericire nici pentru noi, nici pentru eleve.

Domnişoara Cristea nu făcuse niciodată mărturisiri de felul acesta. Celelalte încremeniră, intimidate. Faţa rotundă a directoarei se încreţise uşor de un zâmbet. Lucrurile aveau să se clarifice, să se potolească.

— Şi de ce mai stăm aici de parcă n-am avea altă treabă? izbucni cu glas gros domnişoara Georgescu. A sunat clopoţelul şi noi o dărăcim pe fata asta ca pe un fuior de cânepă. S-a plimbat, n-o să se mai plimbe, auzi că nu-l ia de bărbat. O să se mărite ea într-o zi cu altul, treaba ei. Mare scofală că s-a plimbat în parc; ţinându-se de gât nu i-a văzut nimeni. Haideţi în clasă!

Îşi trase viguros ciorapii care nu voiau deloc să se ridice, se uită urât la toată lumea din jurul ei, de parcă ar fi tras o concluzie cumplită, şi ieşi bocănind cu pantofii groşi, botoşi.

Mult timp încă Cristina se gândi la inconştienţa ei, la lipsa simţului realităţii, la neghiobia ei. Nu-şi dăduse seama că trăieşte într-un oraş de provincie? Nu-şi dăduse seama că în cancelarie sunt atâtea capete înguste, răuvoitoare? Nu-şi dăduse seama că Tiberiu e un ipocrit cu izbucniri de entuziasm, poate prefăcute şi ele? Intrase în viaţă sigură de înţelegerea ei şi de la primul pas făcuse numai boacăne. În cancelarie unele profesoare nu-i mai răspundeau la salut, cele care îi fuseseră favorabile nu deveniseră mai apropiate, îşi păstrau atitudinea politicoasă dinainte. Elena Vlad, la a cărei prietenie râvnise din prima clipă, care de două ori îi venise în ajutor în acest an, rămânea tot rece, egală şi distantă. Avea familia ei, copilul ei, probabil şi prietenele ei, dar în şcoală nu se apropia de nimeni. Când Cristina o rugase să primească salariul ei pe săptămâna în care îi ţinuse locul, ea refuzase net, iar când îi trimisese flori acasă, îi mulţumise scurt, de parcă şi florile ar fi supărat-o.

Cristina le scrisese părinţilor că nu-l mai vede pe Vichente, despre care nu mai pomenise de mult în corespondenţa cu ei. Mama îi răspunsese: „Nu ţi-am spus eu că e un îngâmfat? Dacă e şi lichea, ducă-se învârtindu-se. Bine că nu pui tu la inimă". Iar tata scria: „N-am vrut să te influenţez, fata tatii, am nădăjduit în cuminţenia ta. Ştiam că într-o zi ai să te dezmeticeşti. Taica are încredere în tine."

În ajunul vacanţei mari, Cristina află că Vichente primise o bursă în străinătate şi plecase. Cum de-l dibuise mama? Ea nu dădea niciodată greş. Faptul că Tiberiu îi ascunsese ei demersurile lui îi întregi şi mai bine portretul. Nu pe el se înfurie Cristina, ci mereu şi în continuare pe ea însăşi. Ar fi vrut să nu se mai întoarcă niciodată în acest oraş. Descoperise în el şi oameni întregi, tata avea dreptate, asemenea oameni se găseau

pretutindeni, dar experienţa acestui an fusese tristă. Făcuse şi ea greşeli, dar şi alţii le prinseseră din zbor şi o loviseră cu ele în obraz. Cine ştie cât de nefericite or fi aceste făpturi dacă îşi caută o uşurare în bârfeală şi ocară! Dar în care oraş ar fi fost altfel? Cei generoşi şi buni, loviţi pesemne şi ei în trecut, se fereau de legături noi, erau prudenţi. Te scoteau din încurcătură într-un ceas greu, dar trebuia să vină ceasul greu ca să le simţi omenia. Era bună sau nu încrederea totală şi veşnic făţişă a tatii în oameni, sau era numai refuzul încăpăţânat al cuiva care nu poate trăi dacă nu vede frumuseţe, generozitate în jurul lui? Nu, tata nu se minţea pe sine, era croit aşa, nimic nu-i uzase inima, nimic nu-i ruginise entuziasmul. Renunţase la ambiţii personale, nu se lepădase de marea lui dragoste pentru semenii lui mai întregi sau mai schilozi din punct de vedere moral, şi unde vedea sărăcie intelectuală, lipsă de sensibilitate, egoism, brutalitate, căci le vedea, scormonea să găsească justificări, să poată ierta, să poată înţelege, să se înduioşeze şi să spere. Şi dacă îi semăn, se gândea Cristina, nu-mi pare rău. Ah, dacă i-aş semăna! Nu-mi doresc triumfurile celor duri, jinduiesc la nobleţea tatii. Să devii ceva (nu să parvii la ceva), asta se poate prin muncă, prin perseverenţă, prin merit. Tot el are dreptate. Vreau să fiu ca el, vreau să fiu ca el.

Când ajunse la Bucureşti, Cristina o găsi pe mama răsturnând casa cu susul în jos, făcând mare scuturătură în cinstea ei, iar pe tata aplecat, ca de obicei la începutul vacanţei, peste hartă ţării, ca să aleagă un loc bun, frumos, nou pentru ei, în care să-şi petreacă concediul. Nu era plin de acea veselie în prag de plecare pe care i-o cunoştea Cristina, dar se silea să fie senin, comunicativ ca odinioară. Se schimbase ceva în el. Părea obosit, îmbătrânit. Când rămânea singur cădea pe gânduri şi îl surprindeau gârbovit, abătut, doborât aproape de amintiri, de renunţări pe care nu i le cunoşteau. La ivirea lor îşi îndrepta spatele, deschidea mari ochii lui calzi, aproape negri şi încerca să zâmbească. Se jucau ca pe vremuri, aşezându-se toţi trei pe canapeaua de catifea verde, închipuindu-şi că sunt în tren şi Cristina îl provoca să povestească iar drumul pe care îl făceau în închipuire, începea ea: „Ce gară o fi asta? E acoperită cu viţă sălbatică. Uite colo o vale în fundul căreia aleargă un râu." Tata continua, fantezia nu-i secase, se aprindea şi desena mai departe peisaje, păduri, turnuri de oraşe. Uite că trenul se oprise brusc şi le căzuse o valiză în cap! Era tocmai valiza în care Livia pusese un borcan de dulceaţă. Ce s-o fi ales de albiturile dinăuntru? Nu mai învăţa femeia asta să nu ia la drum lucruri fragile. Eh, ce-o fi o fi! Trenul a pornit mai departe, piscul acela înalt trebuie să fie Ceahlăul, fumegă albastru în albastrul cerului.

Când jocul se sfârşea, tata se ducea în biroul lui, răscolea prin sertare, făcea ordine în hârtii.

Mama îi vorbise serios Cristinei, când se aflaseră odată singure acasă.

— Cu Gabriel se petrece ceva.

— Ceva rău?

— Mai ales ceva rău, deşi s-a întâmplat şi ceva bun. Bine că a dus studiul lui despre epoca brâncovenească, îl ştii, studiul pe care îl ţine de atâta timp în sertar, la Editura Academiei. Aşteaptă zilele astea răspuns. Poate de asta e şi aşa de preocupat. Taică-tău când e nervos nu se manifestă ca alţi oameni, cu gesturi bruşte şi cuvinte jignitoare, el se închide în el şi se posomorăşte. Acum văd că scoate la iveală şi alte manuscrise de prin mapele lui. Pe unele le rupe, pe altele le pune frumos în dosare. Asta ar putea fi o hotărâre de a ieşi odată la lumină din anonimatul în care s-a închis singur. Dar ar mai puteai fi, mi-e frică s-o spun, bilanţul pe care şi-l face un om care crede că nu mai are mult de trăit.

— E bolnav? ţipă aproape Cristina.

— Nu, e sănătos. Dar odată cu moartea lui Valentin, a început să se gândească prea mult la tinereţea lui trecută, şi tot prea mult la bătrâneţea de acum, care nu e încă bătrâneţe. El însă aşa o consideră. Până a veni tu, se ducea la Toma cum avea un ceas liber, şi la Ştef, deşi... în sfârşit, tu ştii părerea mea despre Ştef. Dar Gabriel îl iubeşte şi eu nu mă amestec. S-a dus şi la Dinu, nu mai fusese de ani de zile şi, nici Dinu n-a călcat pe la noi. Începuseră să se deosebească atât de tare. Toma vine şi el des la Gabriel. Toma e făcut din acelaşi aluat ca taică-tău, când ne vine în casă, parcă ne-ar intra soarele pe uşă, aşa ni se încălzesc inimile. Dar nu e bună toată întoarcerea asta în trecut, nu poate aduce cu sine decât regrete, părerea de rău că nu mai eşti acelaşi, că ai pierdut pe drum şi puterea, şi veselia, şi tinereţea. Poate şi speranţa.

Mama vorbise cu o gravitate de lungă durată, pe care Cristina nu i-o cunoştea. Altădată ar fi amestecat cine ştie ce vorbe cu haz neaşteptate printre cuvintele grele de îngrijorare.

— Bine că ai venit tu acasă. Şi vai de noi când vei pleca înapoi. Eu ştiu să pun prişniţe dacă unul din voi are gâlci sau să vă îndop când slăbiţi. Nu mă pricep să-i vorbesc omului aşa cum ar avea el nevoie.

— Dar până acum ai vorbit foarte bine, mamă.

— Cu tine. El mă intimidează.

— Şi când intră cu noroi pe ghete şi-l certi?

— Nu, când se gândeşte la lucruri pe care eu nu le cunosc pentru că nu le-am trăit. Poate pentru că îl respect prea mult. Ştiu să-l bruftuluiesc pentru o neglijenţă, nu ştiu să-i dau un sfat, nu îndrăznesc. Vezi tu puţin de el, voi vă

potriviţi mai bine. În faţa ta îşi deschide mai uşor inima. Ia nu mai miorlăi acum, doar nu ţi-am spus că taică-tău se prăpădeşte! Credeam că vorbesc cu un om în toată firea, şi tu chelălăi ca un căţel călcat pe coadă. Şterge-o de-aici şi spală-ţi mutra, acum se întoarce Gabriel şi te vede aşa. Cum e turcu, şi pistolu! Parcă te-a făcut el singur, fără ajutorul meu. Rău m-a bătut Ăl-de-Sus cu voi doi. Sufleţelul mamei, du-te şi spală-ţi ochii!

Chiar în dimineaţa aceea Gabriel se întoarse înseninat, cu faţa aceea din care izvora lumină, ca în zilele în care Cristina îl găsea neasemuit de frumos.

— Am trecut pe la Academie. Studiul meu a fost primit cu căldură. În sfârşit, nu pot să repet eu cuvintele pe care mi le-a spus Olaru, erau prea frumoase.

— Sigur, cum o să le repeţi tu! Ţi-e ruşine! bombăne mama.

— Eh, poftim, cuvinte de mare laudă, îţi ajunge? Şi mi-a cerut tot ce-am mai scris de atunci sau înainte. Vor publica tot, spune el, rând pe rând. Trebuie să am răbdare, la ei merge mai încet decât la o editură obişnuită, dar merge.

— Şi câte ai mai rupt!

— Nicio pagubă de ceea ce am desfiinţat. Am cântărit bine eu.

— Când te cântăreşti tu pe tine, stă terezia ţeapănă, parcă eşti olteanul meu care aduce peşte, totdeauna peştele e mai greu decât greutatea lui de un kilogram, chiar dacă e cât palma mea.

Cristina se repezi de gâtul lui Gabriel, începu să-l sărute.

— În sfârşit, tată, în sfârşit!

Şi tot înainte de a pleca la munte, în Tuşnadul la care se hotărâse Gabriel Rotaru, Cristina se întâlni cu conferenţiarul Şerbănescu.

— De ce n-ai trecut pe la mine? Ştii că am fost numit director în Ministerul Educaţiei, puteai să-mi faci o vizită.

Cristina nu ştia, şi dacă ar fi ştiut chiar, s-ar fi sfiit să se ducă.

— Vino mâine-dimineaţă. Vino la 11. Poate pot face ceva pentru dumneata.

A doua zi Şerbănescu îi spuse, cu glasul lui dintotdeauna şi fără ifose de nou director, că o putea muta din provincie la Bucureşti, că avea un loc liber la catedra de istorie a unui liceu de fete. Îi cerea numai încuviinţarea, ca să-i facă numirea. Cristina gângăvi o mulţumire stângace, dar căscă ochii atât de mari, de plini de recunoştinţă, încât Şerbănescu îşi chemă secretarul şi-i dădu dispoziţia să treacă la fapte.

— Trebuie să faci o cerere. Uite hârtie, scrie aici, pe măsuţa asta şi dă-mi-o la semnat.

Cristina ajunse acasă pe un drum ocolit, nu mai nimeri drumul scurt, obişnuit. Nu era vorbă că scapă de provincie, poate că acolo se călise ceva în

ea, avusese şi o bibliotecă bună la îndemână, cunoscuse şi oameni adevăraţi, era numai bucuria că rămâne lângă tata, lângă părinţi, se corectă ea în gând, dar vezi că tata are nevoie de ea. Tata se simţea mai liniştit cu ea alături.

Nu le spusese nimic în ajun, când încă nu ştia exact despre ce era vorba. Le spuse acum, abia intrată pe uşă, într-un ropot de cuvinte care o înecau.

— Ce om, ce om acest Şerbănescu! izbucni tata. Fără să-l rogi, fără să-i toceşti pragul ca alţii. Ce om adevărat! Rămâne copilul cu noi, Livio.

Şi deodată se porni pe joc în mijlocul odăii, acel joc mărunt, pe loc, singurul pe care se pricepea să-l joace, „jocul lui african", cum îl botezase mama.

Livia îi aruncă o privire plină de înţeles, de fericire Cristinei, o privire care spunea: „Să ştii că tata s-a vindecat".

Era mai vesel Gabriel Rotaru decât în ziua în care le vestise că studiul lui se va publica.

— Fata tatii! N-am să mai tremur la gândul că răceşti, că ţi-e frig, că te îmbolnăveşti departe de noi şi ne-o ascunzi. Că ai vreo supărare şi taci.

În ziua aceea se întâmplă să vină şi Toma la ei. Livia trimese pe Lina să aducă o sticlă de vin. Toma îi îmbrăţişa pe toţi cu privirea lui drăgăstoasă, îi strângea chiar la piept pe rând, fericit cu adevărat că îl vedea pe Gabriel revenit la el însuşi. Niciunul dintre el nu ştia să bea, numai mama îşi golise paharul dintr-o înghiţitură şi acum ochii mici, negri, sfredelitori îi scânteiau, şi nu-şi putea opri cuvintele care îi veneau pe buze.

— Neroada mea de fată a fost în provincie! Nu-ţi poţi închipui, Toma, ce cuceriri a făcut pe acolo. A lăsat lat un tânăr cu mutră de oaie înecată şi a făcut praf o cancelarie întreagă de fete bătrâne şi şoldii. Bine că s-a întors ea în două picioare, că n-a trebuit să ne ducem s-o aducem noi, muşcată de vipere, şi s-o internăm la Institutul Cantacuzino. Uită-te la ea, crezi că e inteligentă? E cea mai proastă fată din lume. Vin la mama să te sărute, netoato! Sufletul mamii!

Cei doi bărbaţi râdeau cu poftă. Apoi deodată Gabriel se opri, se întunecă.

— Cât s-ar fi bucurat Valentin pentru mine şi pentru Cristina.

Toma se întrista şi el. Vărsă câteva picături de vin din paharul lui pe covor, dar o făcu atât de serios, încât nimeni nu se miră. În odaie se făcuse parcă frig, întuneric. Livia se repezi să aprindă lumina. Deschise larg o fereastră, afară era cald, frigul din odaie ieşea din el.

— Ia să vă fac nişte sandvice. Am impresia, Toma, că din sticla asta de vin am să te tratez şi de Anul nou. Cu băutori ca voi face omul economie. Cristino, pune tu la patefon discul cântat de Enescu cu Menuhin. Îi place lui Toma. Intră ţânţari de afară. Vai de capul meu! Închide fereastra, Gabriel.

Unda de tristeţe trecu peste capetele lor, se îndepărtă. Toma începu să povestească drăciile făcute de nepoţii lui, spiriduşi adevăraţi, năzdrăvani şi certăreţi.

În tren, Gabriel nu se îndepărtă o clipă de fereastră. Totdeauna făcuse aşa, sătul de străzile Bucureştilor, flămând de privelişti noi, stând în picioare ore întregi fără să obosească. Era frumos Tuşnadul, cufundat adânc în Valea Oltului, înconjurat de munţi împăduriţi, încununaţi cu colţi de stâncă albă, plin de un aer tăios uneori ca un brici, curat, curat, pe care îl beai ca pe un alcool şi te îmbătai cu ei. În primele zile, Cristina se plimbă cu tata mult pe malul Oltului, în pădurea de pe celălalt mal, urcă la munte către Lacul Sf. Ana, bătătoriră poteci şi codri fără poteci. Gabriel Rotaru urca iute, respira uşor, uneori se oprea să-şi potolească inima, care bătea prea des, prea tare, apoi pornea iar repede. Mama nu putea şi nu putuse niciodată merge cu ei, ea rămânea pe terasa vilei, citea, tricota, îşi făcea cafeaua pe maşinuţa cu spirt, şi-o bea încet, privind ceaţa care se ridica din munţi sau ploaia care se cernea încet ori se repezea ca turnată de norii care se adunaseră iute, ca la poruncă, dar nu-i oprise pe ei să hoinărească cine ştie pe unde. Iar au să vină muraţi, să le scurgă hainele ca scoase din albie. Dar era mulţumită mama, Gabriel părea cel de altădată, era vioi, era chiar vesel.

Apoi, după vreo săptămână, tata păru puţin obosit. Voia să rămână pe cerdac cu mama, să citească, să privească munţii de departe. Spinarea i se gârbovise iar, ochii i se umbriseră de tristeţe. Cristinei i se părea că trebuie să convingă un copil bolnav să-şi înfrângă boala, un copil care nu ştie să vrea nimic, să înţeleagă că are să-i placă, că va fi ocrotit, nu va fi lăsat singur. Numai de n-ar merge atât de repede! Uneori izbutea să-l smulgă de pe terasă, să-l ademenească la o plimbare. Dacă se urnea, pasul îi era tot iute, puţin săltat, trupul subţirel din nou drept. Cristina încerca să rămână în urmă, să se prefacă că nu poate să-l ajungă, ca să-l silească să-şi domolească mersul. Era inutil. Gabriel avea ritmul lui vechi, nu putea fi oprit. Se bucura iar de mirosul pădurii, de întinderea pajiştilor pestriţe de flori, de priveliştea văilor văzute de sus, de zborul ciocănitoarelor verzi. Vorbea iar, cu aceeaşi bucurie:

— Cristino, ce frumoasă e lumea. Uită-te cum a crescut bradul de colo, cu toate crengile lui sigure că vor ajunge la cer în elanul lor. Stai! Nu te mişca! E o veveriţă acolo, sus, o vezi? Curăţă cu lăbuţele ei repezi un con de brad şi mănâncă seminţele. Ce mânuţe, Doamne, ce mânuţe are vietatea asta, şi iuţi, şi pricepute, şi drăgălaşe. Hai mai sus, în poiana cu margarete. În nicio clipă a vieţii tale, auzi? să nu uiţi cât de minunată e lumea.

Dar a doua zi, Gabriel parcă uita cât de bine îi fusese în ajun.

— Du-te singură, fata tatii, sunt obosit.

— Ieri n-ai venit obosit acasă şi ţi-a plăcut atât de mult tot. Numai de te-ai învăţa să urci la deal mai încet.

— Du-te, du-te. Lasă-mă aici. Uite, vecina noastră de cameră e şi ea plimbăreaţă şi e singură. Duceţi-vă împreună. E o femeie foarte plăcută.

— Plăcută? se revolta mama. Uiţi ce tărăboi ne-a făcut într-o după-masă când ne-am scos fotoliile pe terasă, că n-o lăsăm să doarmă?

— I-o fi fost somn.

— După-masă la 5?

— Poate că nu doarme noaptea bine. E foarte de treabă femeia asta. Dă zilnic fărâmituri de pâine la vrăbii şi vorbeşte frumos la restaurant cu chelneriţele.

— Un suflet gingaş! Numai că atunci când ne-a făcut scandal avea o voce foarte groasă. Poate că răcise, nu-i aşa, Gabriel? Dă fuga, Cristino, şi ia-o la plimbare!

— Tu nu ştii să descifrezi omul din gesturile lui mărunte, îl judeci grăbit, orientându-te după aparenţe. E destul să facă cineva o greşeală în faţa ta, că l-ai şi osândit. Inchizitorule!

Şi zilele vacanţei se alternară aşa, cu hoinăreli fericite şi cu încremeniri îngândurate, în care peste toţi trei parcă ningea cu cenuşă. „Jumătate din viaţă mi-aş da, jumătate, fără să preget, ca să-l văd iar vesel", se gândea Cristina. Zăcea o boală în tata sau avea mama dreptate, îl doborâse gândul tinereţii iremediabil pierdute, amintirile care dau năvală peste bătrâneţe şi regretul că nimic, niciodată nu va mai avea gustul proaspăt al bucuriilor de atunci? Se bucura şi acum, dar numai el ştia sonoritatea, intensitatea fericirilor de altădată.

Nu-i fu greu Cristinei să se deprindă cu noile ei eleve. Cunoscuse odată curiozitatea bănuitoare cu care întâmpină ele o profesoară pe care n-au mai avut-o, micile încercări de a o intimida, neîncrederea unora în tinereţea ei, surpriza bucuroasă a altora că profesoara e tânără, apoi abandonarea oricărei rezistenţe în faţa simplităţii, a unei purtări egale, fără enervări şi fără slăbiciuni, a încrederii care li se dovedeşte, şi dragostea care începe să înmugurească în ele. În cancelarie era o atmosferă deosebită de cea a trecutei şcoli. Directoarea, o femeie frumoasă, falnică, totdeauna ironică, poruncitoare, imprimase un soi de severitate întregului corp profesoral. Se vorbea puţin, se zâmbea cu economie, de parcă nimeni n-ar fi avut încredere în nimeni. Cristina îşi petrecea, ca şi în provincie, dimineţile la şcoală, după-mesele la bibliotecă. Serile acasă erau cele de odinioară, citeau cu glas tare când ea, când tata, o carte care le plăcea şi pe care şi mama o asculta cu

sfinţenie. Pisica le dormea în poală, radioul emitea o muzică pe care o opreau sau o lăsau să se reverse în odaie. Casa părintească se îmbogăţise, adică fusese îmbogăţită cu două lucruri: un radio mic şi un telefon. Mama le lustruia zilnic, cu multă consideraţie, aşa cum lustruise la început biroul pe care i-l dăruiseră Cristinei când îşi luase bacalaureatul.

Iarna se vestea năprasnică. Începuse cu ger, cu troiene înalte, cu viforniţe turbate. Nu dovedea deloc că are de gând să se potolească. Atmosfera mai era tulburată şi de anumite frământări politice, de acte de violenţă săvârşite de un partid care îşi închipuia că prin asta îşi va croi drum către putere şi care proclama o dorinţă de „dreptate" de care multe minţi echilibrate se îndoiau că ar putea veni pe această cale sau că ar putea fi una adevărată, aşa cum se oglindea în principiile acestui partid, cu urlete patriotarde şi cămăşi verzi.

Într-o zi pe când se afla în cancelarie, gata de plecare, Cristina fu chemată la telefon de maică-sa.

— Vino repede acasă, Cristino, tatii nu-i e bine.

— Viu acum.

— Dar repede.

Tata era culcat pe pat, foarte palid, crispat de dureri.

— Trebuie să chemăm un doctor.

— A fost el singur la doctor, a plecat mai devreme de la şcoală şi s-a dus. A trecut şi pe la farmacie, a cumpărat medicamentul recomandat, l-a luat. Dar tot aşa îl doare.

— Stai liniştită, fata tatii. Are să treacă. O durere ca asta nu trece cu un singur bulin. Nu vă speriaţi. Aveţi răbdare.

Avură răbdare până seara. După al treilea bulin, tata se ghemuise, se adunase tot. Gemea uşor, îşi astupa gura cu mâna să nu i se audă gemetele. Cristina chemă alt doctor, un nume cunoscut, cu faimă. Nu putea veni pe un asemenea vifor. Dacă l-ar fi luat de acasă cu un automobil, poate, deşi era cam târziu şi nu era obişnuit să iasă seara din casă când vremuia.

Cristina găsi greu un taxi, îl aduse pe doctor, îl duse înapoi.

— Părerea mea e să-l aduci mâine la spitalul în care lucrez eu. Acolo am toate mijloacele de investigaţie. Ce pot să-ţi recomand acum? Un calmant, atât, îi spuse el în maşină, la întoarcere.

După o noapte cumplită cu tot noul calmant, Cristina îl duse pe tata la spital. Gabriel se lăsă îmbrăcat, purtat de braţ, ajutat să urce scările. I se încredinţase ei fără să crâcnească. Aşteptară mult până să se facă internarea. Tata se adunase întreg într-un fotoliu din colţul unul culoar, cu faţa crispată, sfredelit de dureri, cu mâinile încleştate una în alta. Cristina alerga de la biroul de internări la camera de gardă şi înapoi, iar la biroul de internări, iar

la taică-său, pe care îl găsea desfigurat şi chircit. Nu se putea face nimic, toată lumea era foarte ocupată, funcţionarii răsfoiau fel de fel de hârtii care îi absorbeau, nu sosise încă ora internărilor, niciun doctor nu venea să vadă ce se întâmplă cu un bolnav de pe culoar, treaba lor era în saloanele şi rezervele ocupate. Tata nu mai putea spune: „Nu te speria, Cristino". O privea rugător, lipsit deodată de orice rezistenţă, de orice putere, mic în fotoliul în care stătea cu genunchii aproape de gură, fără grai. Numai ochii întrebau şi implorau. Cristina alerga iar, se certa cum nu se certase cu nimeni în viaţa ei cu acei funcţionari indiferenţi. Doctorul Gherasim, cel care fusese seara la Gabriel şi o îndrumase pe Cristina să-l interneze azi, nu era de găsit nicăieri. Venise, bineînţeles, dar nu putea fi deranjat acum, spunea o soră, e undeva, într-o rezervă cu cazuri grave, domnişoara n-avea voie să se ducă la el. Cristina îşi descoperi un glas nou, puternic şi poruncitor, în biroul de internări şi izbuti în sfârşit ca un medic tânăr să-l cheme pe Gabriel, să-i facă fişa de internare, să intre cu el într-un cabinet şi să-l cerceteze.

Când ieşi de acolo, tata era mai liniştit, i se făcuse o injecţie calmantă. Cristina avu voie să-l ducă la rezerva în care mai zăcea un bolnav, să-l dezbrace, să-i pună pijamaua, să-i aşeze pernele, să mai bage două lemne în soba de teracotă în care mai era jar. Celălalt bolnav stătea întins pe spate, tăcea, din pântecele lui ieşeau tuburi lungi cu celălalt capăt băgat în felurite borcane aşezate lângă pat.

În faţa ferestrei care dădea într-o curte interioară cădeau fulgi mari, deşi, lenţi. În odaie era cald, aşternutul lui Gabriel curat, proaspăt. Faţa i se destinsese. Zâmbi, se uită către geam, se întinse în pat cu un suspin de uşurare.

— Acum încep o viaţă nouă! glumi el.

Şi poate că nici nu glumise numai ca să-şi liniştească fata, poate chiar că îi plăcea acea lumină albă, această odaie albă, căldura potrivită răspândită de sobă, liniştea de pe acest culoar lăturalnic. Poate că îi plăcea să fie deodată în altă parte decât acolo unde era zilnic, acasă sau la şcoală.

Apoi Cristina intră ca într-un fel de tunel întunecos, îngust, al cărui capăt luminos străluceşte departe, dar la care nu ajungi, pentru că tunelul se lungeşte, se lungeşte, capătul se depărtează necontenit, şi te îneacă lipsa de aer, întunericul, frica. Tata nu mai suferea atât de groaznic, i se dădeau medicamente împotriva durerilor, dar investigaţiile făgăduite se făceau încet, rar, nimeni, nici doctorul Gherasim, în a cărui grijă era, nici profesorul Nicodim, care trecea de două ori pe săptămână pe la toţi bolnavii din acea secţie, nu se grăbeau şi nu înţelegeau graba Cristinei. De ce se ţinea scai de ei? Doar nu neglijau bolnavul. Ştiau mai bine decât ea ce au de făcut. Aveau

atâţia bolnavi în spital, domnul Rotaru nu era singurul lor pacient. Dacă fiecare bolnav ar avea o fiică sau o mamă care să-i sâcâie, ar însemna să-i omoare cu zile. E adevărat, nu i se pusese încă un diagnostic definitiv tatălui ei, mai era nevoie de alte analize, de alte radiografii. Se vor face, se vor face.

Şi nu se făceau. Gabriel Rotaru slăbise cumplit, nu i se dădea voie să se plimbe pe culoar, trebuia să stea în pat, să mănânce mâncare de regim. Era dus uneori, rar, la câte o cercetare medicală dureroasă, de la care se întorcea sleit, palid. Citea, privea din patul lui fereastra în faţa căreia fulgii cădeau liniştiţi sau se învârtejeau drăceşte. Nu-şi aducea aminte de vreo iarnă în care să fi nins atât, de parcă cerul nu mai ştia altceva. Celălalt bolnav n-avea chef de vorbă, nu se simţea mai bine. Nici Gabriel n-avea poftă de vorbă. Se gândea necurmat, uneori limpede, alteori împăienjenit, cu mintea îngreuiată de calmante, torcea gânduri dorite şi nedorite. Cristina şi Livia obţinuseră un permis de a-l vizita în fiecare după-masă. Veneau înfrigurate, cu faţa vânătă, cu mâinile îngheţate, veneau la aceeaşi oră, la 3, şi plecau când erau date afară, la 5. Încercau să-i povestească întâmplări de la şcoală, din vecini. Simţeau şi ele că toate astea nu-l mai interesau, şi pentru ele de fapt nu mai prezentau niciun interes, singurul lucru ce le preocupa era sănătatea lui, dar se sileau să vorbească, ca să umple cumplitul gol cu ceva şi poate, poate să-l anime puţin pe Gabriel. Izbuteau rar, sau poate şi atunci Gabriel se prefăcea interesat, de mila lor. Îi făcea plăcere când i se povestea că doi-trei elevi întrebaseră la telefon cum îi merge sau veniseră chiar acasă, să se informeze. Dar şi unda asta de bucurie trecea repede. Apoi rămânea singur, în odaia în care celălalt bolnav suspina din când în când, în care becul electric care atârna din tavan dădea o lumină săracă, în care dacă se stingea focul se făcea foarte frig, în care rar se abătea câte o soră, iar femeia care aducea cina venea cu miros de bucătărie şi cu o supă sau o cafea cu lapte, amândouă cu gust de leşie slabă. Îi aduceau de acasă portocale, rasol de pui, compot, dar nici astea n-aveau gust, şi nici lui nu-i era foame.

Îi era dor. Dor de o pădure înaltă, nesfârşită, în care andrelele soarelui să se strecoare printre crengi. Ar fi vrut să calce pe frunze veştede, foşnitoare ca taftaua, să le răscolească cu picioarele, să le simtă mirosul jilav. Să stea noaptea pe malul unei ape şi să numere în oglinda ei stelele de pe cer. Jucase odată jocul ăsta cu Cristina, ba nu, mai demult, cu Valentin. Se dusese odată cu Valentin într-o pădure, la Pângăraţi parcă, să culeagă ciuperci. Pentru el toate erau bune, le aduna, pentru Valentin toate erau otrăvite, le arunca. Se certaseră puţin, apoi râseseră de cearta lor. Valentin îi drămuia tutunul de teamă că fumează prea mult. Când pleca de acasă încuia în sertarul lui cutia şi-i lăsa tutun pentru cinci ţigări. Atunci, în vara aceea, îşi pregătea el licenţa acolo, la Piatra-Neamţ, acasă la Valentin. Seara ieşeau la braţ în oraş, călcau

în acelaşi ritm, numai că pintenii lui Valentin zornăiau şi pasul lui săltat bocănea uşor. Treceau pe sub ferestrele frumoaselor domnişoare Varlam, se opreau puţin să asculte cum cânta cea mare, Adriana, la pian. Cânta Chopin de obicei. Oraşul adormea molcom, Adriana Varlam cânta la pian până târziu, era îndrăgostită de maiorul Zanea, ce putea spera bietul sublocotenent Valentin Aldea? Le ce mănăstire înnoptase odată cu Toma şi Ştef? Parcă la Cernica. Ajunseseră acolo pe jos, seara începuse să plouă, dormiseră acolo la arhondaric. Dormiseră? Vegheaseră toată noaptea discutând aprins despre poezia lui Jules Laforgue, pe care Ştef îl socotea făcut, artificial, pe care Toma îi iubea, iar el, Gabriel îl ştia pe dinafară. Către zori li se păruse că aud un zgomot sub fereastră. Ştef o deschisese brusc şi văzuse afară un călugăr tupilat lângă perete, chinuit de insomnie pesemne şi el, care le asculta conversaţia şi avea un chip de nedumerire şi curiozitate.

Cum se arunca atunci către viitor, cu câte nădejdi obscure sau clare! Şi, uite, acum se întorcea spre trecut, înduioşat şi sfârşit de durere că era trecut, dus, pierdut. Ce mai putea fi în faţa lui? Cristina, da, Cristina, care nu va renunţa ca el, care e mai stăruitoare, mai puternică. E oare mai puternică? Ah, de-ar fi! N-a mai văzut-o demult pe Cristina. Ba nu, pe Toma, pe Ştef nu i-a mai văzut. Nici pe Dinu. Ar vrea să-i vadă, dar cum să-i cheme aici, să te privească răstignit cum eşti de dureri, urâţit de dureri şi sărac la vorbă? Mai târziu, când îi va fi mai bine. Acum vin Livia şi Cristina, vin zilnic prin viscol şi zloată. Vai de ele! Nu, e inutil, totul s-a sfârşit, nu mai e nimic mai departe, e prea obosit ca să existe un mai departe. Nici nu-l mai vrea. Pentru Cristina poate, ea are nevoie de el. Nu, el are nevoie de Cristina, aşa se întâmplă acum că el are nevoie de Cristina. Să vină, să vorbească, să se mişte în jurul patului, să existe în odaia asta urâtă, scundă.

A adormit? Parcă era Cristina aici, mică, mică, bălană şi cu părul cârlionţat. Ce mici erau primele ghetuţe pe care i le-a cumpărat Livia, mici, albe. Se minunase că ceva atât de mic şi gingaş va putea cuprinde un picior, şi i-l cuprinseseră foarte bine. E noapte, celălalt bolnav respiră în somn greu, cu hopuri. În tot spitalul ăsta respiră bolnavi, respiră anevoie. Poate că studiul despre epoca brâncovenească are să apară, dar celălalt, despre urmele civilizaţiei dace, e neîncheiat. Şi acea mică încercare, acel eseu, pe care îl numise în gândul lui *„Gravură”,* despre barzii şi menestrelii evului mediu în Occident era pus bine într-un dosar. Îl va găsi Cristina sau poate el când se va întoarce acasă, dacă se va întoarce vreodată acasă. În hârtiile din biroul lui e un început de eseu privitor la românii din Scheii Braşovului. De ce nu l-a continuat? Ce scârboasă renunţare îl cuprinsese? Acolo, în Schei, când era copil, mergea cu bunica de mână şi se simţea ocrotit. Merg cu Cristina de mână şi mă simt ocrotit. E tare, fata mea, lângă ea sunt în

siguranţă, sunt apărat. Cristina mea mă apără de orice, e curajoasă şi mă iubeşte. Bolta asta de trandafiri o cunosc, e în grădina lui Toma. Vezi, Toma, că am putut veni la tine? Cristina m-a adus.

Trebuie să vorbesc aşa ca să mă înţeleagă copiii ăştia. Trebuie să mă concentrez, să-mi adun puterile. În clipa asta îl operează pe tata. Mama e acolo, pe culoar, săraca mama e acolo. Sărmana de mine sunt aici. Vorbesc despre Alexandru cel Bun. Şi nu ştiu ce se întâmplă acolo. Vorbesc, vorbesc, parcă aş vorbi cu şir, aşa mi se pare, elevele ascultă atente, e semn că n-am luat-o razna. Încă două ore până la prânz. N-are niciun rost să-i vorbesc directoarei, să-i cer învoire de a lipsi, tot nu ne-ar fi lăsat pe amândouă, pe mama şi pe mine, pe culoar. Au spus că e vorba de nişte calculi, că va fi uşor să-i scoată, că dacă au descoperit boala, tata e salvat. Şi cât de târziu au descoperit-o, au dus la operaţie un schelet, un om topit de zăcere şi aşteptare. „Alexandru cel Bun era silit să accepte sau să caute chiar o alianţă cu Polonia, determinat de interese politice şi economice, Prin actul de la 12 martie, 1402...” Au spus că se va vindeca repede. S-au gândit de la început la necesitatea unei operaţii dacă l-au internat în secţia de chirurgie. Eu n-am înţeles, mi-au spus-o abia alaltăieri. „Domnii moldoveni dinaintea lui Alexandru şi cei care i-au urmat...” Ce tare scârţâie peniţele fetelor care iau note! Ar trebui să scrie cu creionul. Sună clopoţelul. Ce uşurare! Încă două ore, mai sunt încă două ore.

Tata e foarte palid, somnolent, neclintit. Din pântecul lui coboară, ca la celălalt bolnav, tuburi şi sonde în borcanele de pe podea. Mama e sfârşită, de parcă ar fi fost operată şi ea. Stăm, stăm, tăcem. Tata deschide ochii, privirea i se deşteaptă, ne priveşte atent, ne vorbeşte încet: „Nu vă uitaţi atât de speriate la mine. Azi nici nu-mi poate fi altfel. Livio, du-te acasă. Cristino, ia-o pe mama acasă. Dă-mi numai puţină apă. Hai, duceţi-vă. Eu am să dorm.”

De gardă e azi tocmai doctorul Gherasim. Cristina aleargă la el, îi deranjează odihna de după-masă.

— Vino să-ţi arăt, spune el puţin mahmur. O duce într-un laborator. Scoate dintr-un borcan un pumn de pietre mici, pestriţe. Le-am păstrat ca să le vezi şi dumneata. Poţi fi liniştită. De acum înainte nicio grijă, profesorul a operat cu mâna lui de maestru. În trei săptămâni îl iei acasă.

Cristina zboară pe culoar. Trebuie să-i spună mamei, s-o liniştească. Nimeni nu şi-a dat osteneala asta până acum. Tata doarme, s-a făcut ora 5, o soră neîndurătoare le pofteşte scurt să plece.

Era atât de palid tata, atât de istovit. Aşa se întâmplă şi cu oamenii mai voinici după o operaţie. Dacă au fost scoşi calculii aceia, e salvat, a spus şi

medicul. Dar somnul nu vine. În odaia cealaltă mama se zvârcoleşte în pat, se aude de aici. Cristina se duce în dormitorul părintesc, se culcă lângă mama, o ia strâns în braţe, o ţine lipită de ea. Nu doarme niciuna, dar e mai bine aşa, alături, tăcând îmbrăţişate. La vară am să-l invit eu pe tata la mare, măcar câteva zile. N-a mai văzut de mult marea, pentru că mamei nu-i face bine. Dar am să plec eu cu el pentru o săptămână, măcar atât. Pe urmă vom merge iar la Tuşnad, sau în Banat, sau în Maramureş. Într-un loc nou pentru el. Vom hoinări prin păduri. Oboseala din vara trecută se datora afurisitelor astea de pietre. Au fost scoase, gata! Cum i-o fi acum? Cum i-o fi acum? Dacă îi e sete şi n-are cine să-i dea apă? Dacă s-a făcut frig în odaie? Dacă nu i-au făcut o injecţie de morfină şi îl doare? Lungă noapte, nu se mai sfârşeşte. Are să ţină până la primăvară, n-au să se mai ivească zorile niciodată.

În primele zile după operaţie, Gabriel păru din ce în ce mai bine. Nu i se scoseseră tuburile şi sondele, dar tăietura părea că se strânge, vrea să se închidă. Devenise absolut lucid, nu mai avea clipe de somnolenţă. Dar de câte ori deschideau ea şi mama uşa odăii lui, după-masă, la ora 3, el întorcea capul spre uşă, le vedea, şi pe chipul lui se citea un fel de dezamăgire. Cristina se frământa să priceapă de ce, şi pricepu. Gabriel aştepta pe altcineva, pe Toma, pe Ştef, poate pe Dinu. Nu-i ceruse să-i cheme, dar îi aştepta.

Şi Cristina îi anunţă pe Toma şi pe Ştef. Pregetă dacă să-i telefoneze şi lui Dinu, şi n-o făcu.

Toma veni a doua zi şi pe urmă în toate zilele următoare. Pe orice fel de vreme, pe viscol, pe polei. Pătrundea în spital el ştia cum, stătea pe un scaun, vorbea încet şi cald, şi fiecare cuvânt al lui era parcă o dezmierdare. Ştef veni o singură dată, rămase în picioare cu paltonul pe el, spuse câteva vorbe de încurajare, tulburat poate de emoţie sau enervat de atmosfera grea a spitalului, şi plecă repede.

Şi, totuşi, tata întorcea capul de câte ori se deschidea uşa şi-şi pleca apoi privirile, mohorât. Ce mai aştepta, pe cine? se întreba Cristina. Pe Valentin poate? şi se înfiora la gândul ăsta. Pe el însuşi, tânăr, care să-l înlocuiască şi să-l spulbere pe cel de acum? Doar tata n-avea halucinaţii, nu vorbea fără logică. Ce se petrecea în el? Cu ea şi cu mama era cald, drăgăstos, dar stăpânit. Nu voia să le înduioşeze, nu voia să le amărască. Ea încerca să-i facă servicii mici, de care surorile n-aveau grijă. Îi tăia unghiile, îi spăla picioarele, cu grijă să nu-l mişte, îi tundea mustaţa albă, îi pieptăna părul des, de argint. N-o lăsa pe Livia să facă treburile astea, era fericită să le facă ea, să-l atingă mereu pe tata, să se asigure de existenţa lui.

Şi după vreo zece zile tatii îi fu deodată foarte rău. Rănile care începuseră să se închidă se căscară deodată, temperatura i se urcă. Doctorul Gherasim îi mărturisi Cristinei că era vorba de o congestie pulmonară, că nici inima nu merge prea bine. Aveau să i-o fortifice cu puţin ulei camforat. Dar şi aceste injecţii fură uitate în ziua următoare. Cristina nu se mai duse la şcoală, o rugă pe Mariana să-i ţină locul. Directoarea acceptă ridicând din umeri, ca în faţa unui capriciu. Cristina se strecura de dimineaţă pe uşa din dos a spitalului, păzită de un portar mai omenos şi mai sensibil la bacşişuri, şi se ţinea de medici. Aveau treabă, o alungau cu oarecare politeţe, o mai încurajau uneori şi o lăsau baltă în mijlocul culoarului.

— Uleiul camforat, uleiul camforat! striga ea în urma lor. Să-i aduc vitamine? Folosesc la ceva?

Ochii tatii deveniseră enormi, mâinile fierbinţi. Nu delira, nu ignora realitatea, o ruga uneori să plece acasă să se odihnească, alteori îi apuca mâna ca un copil care caută căldura, prezenţa maică-sii. Dimineaţa, când venea singură, Gabriel se îngrijora deodată: „Dar Livia? E liniştită? A dormit astă-noapte?" Apoi se întuneca de vreo durere care îl cutreiera şi de care nu vorbea. Cristina simţea în carnea ei durerea lui, febra lui. Pântecele ei părea tăiat, plămânii ei îi păreau încinşi. Nu mai ştia bine dacă e vorba de tatăl sau de copilul ei. Era atât de mic sub pături, de slab, de neajutorat. Şi în acelaşi timp atât de grav, de tăcut. Nu se văita, nu vorbea despre boală, nu mai vorbea aproape deloc. O învelea în privirea lui caldă, în privirea aceea care nu spera şi nu cerea nimic, nu mai cerea, dar în dosul căreia se rostogoleau gânduri necunoscute de ea.

În a treia zi de febră, în după-masa celei de a treia zi, tata era o vatră de jăratec. Mâna lui nu mai avea putere să se întindă, să ia paharul de pe măsuţă sau ceasornicul. Sora-şefă trecu prin odaie ca din întâmplare şi le spuse că ea sau mama putea rămâne în noaptea aceea la spital. Înţeleseseră amândouă că era vorba de o mare primejdie, de cea mai mare. Livia se uită atât de rugător la Cristina, încât ea spuse, cu inima ghemuită de părere de rău:

— Rămâi tu, mamă.

Se apropie de tata să-l sărute ca de obicei, obrazul îi era acum îngheţat.

— Nu, nu, fata tatii, te rog! Mi-e scârbă de mine aşa, sfârtecat, despicat, de mizeria asta totală.

Pentru prima oară în viaţa lor tata o îndepărta de la el. Poate că de pe acum era departe. Plecase.

Era întuneric pe stradă, îmbulzeală în tramvaie, gheaţă pe trotuare. Stătu toată noaptea îmbrăcată, înţepenită pe marginea divanului, cu lampa

aprinsă. Nu gândea nimic, nu putea să gândească. În ea era numai disperare, nemărginită şi încremenită disperare.

Când se iviră zorile, se spălă, se pregăti să plece la spital. Şi atunci soneria răsună prelung. „Poate e Mariana, poate e Mariana, a venit devreme să stea cu mama, ca ieri", se minţea Cristina. Mama stătea în faţa uşii, nu-i putea trece pragul, nu mai putea face un pas, după ce venise de „acolo", acest ultim pas în casă îi era cu neputinţă. Cristina o trase de mână cu putere, o urni din loc.

— S-a dus, rosti mama foarte încet.

Stăteau în vestibul, nemişcate. Apoi intrară în casă şi rămaseră tot nemişcate pe marginea divanului.

— A refuzat balonul de oxigen. A fost lucid până la sfârşit. O clipă i-am întors spatele ca să pun lemne pe foc. În clipa aceea... atunci... Într-o singură clipă. Ei spun că inima a cedat.

Tăcură amândouă o bucată de vreme, apoi putură plânge. Mai târziu Cristina îi telefonă lui Toma. La capătul firului se auzi un fel de geamăt şi un glas sugrumat:

— Vin la voi acum.

Mama îşi dobândise stăpânirea, demnitatea din ceasurile grele şi rigiditatea unei statui.

Abia după câteva săptămâni putu Cristina răspunde la câteva scrisori de condoleanţe. Îi răspunse Olgăi, care îi scrisese de la Făgăraş:

„Îţi mulţumesc, Olga. Te simt aproape, dar niciodată nimic nu mă va alina. Am să-l caut pe tata în fiecare om, bărbat sau femeie întâlnit în viaţă, şi n-am să-l găsesc, n-am să găsesc întreaga lui personalitate. Am să mă înşel des crezând că unul sau altul au bunătatea lui, delicateţea lui, înţelepciunea lui, omenia, puritatea lui. Nimeni nu le va avea pe toate laolaltă. Şi eu am să sufăr, pentru că din pricina lui am crezut în desăvârşirea omului, şi nu voi întâlni oameni desăvârşiţi. Am să mă îndrăgostesc odată, sunt tânără, şi am să-i acord bărbatului iubit scânteia de divinitate pe care o întrevedeam în tata. Am să dau greş, sau poate nu, trebuie să cred ca el, că în lume sunt mulţi oameni adevăraţi.

Mă întrebi de mama. După o perioadă de tărie, a devenit speriată de viaţă ca un copil. Încerc să fiu eu «stâlpul casei». Şi sunt. Nu te mira, trebuie să fiu şi izbutesc. Rămasă singură cu mine, mă surp de durere. Apoi mă ridic de la pământ şi mă ţin drept pe picioarele mele. Am nişte îndatoriri de dus la capăt. Am să le duc.

Cristina"